

Regeringens proposition

2000/01:97

Vissa ändringar i alkohollagen

Prop.
2000/01:97

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 15 mars 2001

Göran Persson

Lars Engqvist
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa ändringar i alkohollagen (1994:1738). Reglerna för försäljning av öl skärps i syfte att komma till rätta med vissa konstaterade problem. Den som säljer eller serverar öl åläggs bl.a. en skyldighet att utöva särskild tillsyn över denna verksamhet och kommunerna får möjlighet att ta ut avgifter för tillsynen av dem som bedriver servering av eller detaljhandel med öl. Näringsidkaren skall också anmäla verksamheten hos den kommun där försäljningen eller serveringen sker. Den tid som kommunen kan meddela förbud mot att sälja öl för den som inte följer reglerna utökas från sex månader till tolv månader. Rätten till ölservering i samband med ambulerande korv- och glassförsäljning eller liknande avskaffas. Den straffbestämmelse som gäller innehav av spritdrycker, vin och starköl i uppenbart syfte att olovligen sälja dem utökas till att även omfatta öl.

Förutsättningarna för serveringstillstånd föreslås bli förändrade i vissa avseenden. Innehavare av tillstånd för tillfällig servering i slutet sällskap får i fortsättningen endast göra sina inköp hos Systembolaget AB. För vissa privata arrangemang tas kravet på serveringstillstånd bort helt. Beträffande tillstånd för servering till allmänheten föreslås att vägledande för tillståndsmyndighetens prövning vid bestämmandet av serveringstid skall vara risken för alkoholpolitiska olägenheter. Bestämmelserna om tid för servering av öl tas bort.

För att förhindra kringgående av förbudet mot att överlämna alkoholdrycker till ungdomar föreslås att förbudet även omfattar när någon bjuder på alkoholdryck för förtäring på stället om detta med hänsyn till den bjudnes ålder och omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt. Vidare föreslås att vid bedömning av om vissa brott är att anse som grova särskilt skall beaktas om verksamheten varit inriktad mot ungdomar.

Systembolaget AB föreslås få rätt att anordna auktioner på spritdrycker, vin och starköl för annans räkning samt att anordna provning av spritdrycker, vin och starköl för allmänheten. Systembolaget AB föreslås också få ha öppet i sina butiker på lördagar längst till klockan 15.00 i hela landet.

Ett nytt krav på att registrera alla transaktioner i kassaregister införs för alla innehavare av serveringstillstånd utom för dem som endast har tillstånd för tillfällig servering i slutet sällskap. I fråga om tillsyn och register föreslås olika regelförändringar i syfte att underlätta för kommunerna att själva ta in de uppgifter som behövs för tillståndsprövning och tillsyn.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 juli 2001. Detta gäller dock inte bestämmelserna om kassaregister. Dessa bestämmelser föreslås träda i kraft den 1 juli 2003.

1	Förslag till riksdagsbeslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om ändring i alkohollagen (1994:1738).....	6
2.2	Förslag till lag om ändring i skatteregisterlagen (1980:343)	19
3	Ärendet och dess beredning.....	20
4	Vissa bestämmelser i alkohollagen.....	21
4.1	Nuvarande ordning	21
4.1.1	Gällande bestämmelser i alkohollagen	22
4.2	Vissa försäljningsregler för Systembolaget AB m.m.	26
4.2.1	Auktioner, provningar och returförsäljning av alkoholdrycker m.m.....	26
4.2.2	Lördagsöppet.....	28
4.3	Verkställighet av beslut enligt alkohollagen	29
4.4	Rätt att överklaga beslut.....	31
5	Serveringsbestämmelser	33
5.1	Serveringstider.....	33
5.2	Allsidig matlagning	38
5.3	Tillfälliga tillstånd	40
5.4	Lämplighetskravet m.m.....	45
5.5	Anställd personal	48
5.6	Gemensam serveringslokal	51
5.7	Alkoholpolitiska olägenheter	52
5.8	Serveringstillstånd efter konkurs.....	54
5.9	Representationsrätt för tillståndshavare	56
5.10	Restaurangrapporten.....	57
5.11	Tillsynsavgifter för servering av spritdrycker, vin och starköl	58
5.12	Kassaregister	60
6	Tillsyn över folkölsförsäljningen.....	62
7	Vissa sanktioner och straffbestämmelser.....	71
7.1	Olovligt innehav av alkoholdrycker	71
7.2	Grovt brott	72
7.3	Att bjuda underårig på alkoholdryck.....	72
7.4	Aktivt kol m.m.	73
8	Register m.m.	75
9	Ekonomiska och andra konsekvenser	81
10	Ikraftträdande m.m.....	83
10.1	Serveringsbestämmelser.....	83
10.2	Partihandel med alkoholdrycker.....	83
11	Författningskommentar.....	84
11.1	Förslaget till lag om ändring i alkohollagen (1994:1738) 84	
11.2	Förslaget till lag om ändring i skatteregisterlagen (1980:343)	91

Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet (SOU 2000:59)	Prop. 2000/01:97
	Bestämmelser om alkoholdrycker	92
Bilaga 2	Alkoholutredningens lagförslag	95
Bilaga 3	Effekter av lördagsöppna systembolagsbutiker. Uppföljning av de första tio månaderna	120
Bilaga 4	Attityder till lördagsöppet 1999 och 2000	156
Bilaga 5	Lagradsremissens lagförslag	163
Bilaga 6	Lagrådets yttrande	177
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 15 mars 2001	179
	Rättsdatablad	180

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen

dels antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i alkohollagen (1994:1738),
2. lag om ändring i skatteregisterlagen (1980:343),

dels godkänner vad regeringen föreslår om detaljhandelsbolagets öppettider på lördagar (avsnitt 4.2.2.).

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i alkohollagen (1994:1738)

Härigenom föreskrivs i fråga om alkohollagen (1994:1738)¹

dels att 12 kap. 4 och 8–10 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 2 kap. 1, 3 och 5 §§, 7 kap. 3, 4, 18 och 22 §§ och 8 kap. 1 och 5 §§ ordet ”Alkoholinspektionen” skall bytas ut mot ”Statens folkhälsoinstitut”,

dels att den nuvarande 12 kap. 7 § skall betecknas 12 kap. 4 §,

dels att 3 kap. 9 §, 4 kap. 1, 5 och 6 §§, 5 kap. 1, 3 och 6 §§, 6 kap. 1 och 3–5 §§, 7 kap. 5, 8, 13, 19 och 21 §§, 8 kap. 2 §, 9 kap. 2 §, 10 kap. 3 och 5–7 §§ och 12 kap. 1–3, 5 och 6 §§ samt punkt 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (1999:1001) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 6 kap. 1 a § och 8 kap. 5 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

9 §

Det är förbjudet att som ombud eller på därmed jämförligt sätt anskaffa alkoholdrycker till den som enligt 8 § inte har rätt att få sådan vara utlämnad till sig. Det är också förbjudet att i större omfattning tillhandagå annan med att anskaffa alkoholdrycker.

Spritdrycker, vin eller starköl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 20 år. Öl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 18 år. *Vad nu sagts gäller inte när någon bjuder av en alkoholdryck för förtäring på stället.*

Spritdrycker, vin eller starköl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 20 år. Öl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 18 år.

Andra stycket gäller inte när någon bjuder på en alkoholdryck för förtäring på stället. Spritdrycker, vin eller starköl får dock inte bjudas den som inte fyllt 20 år, om det med hänsyn till den bjudnes ålder och omständigheterna i

¹ Senaste lydelse av

2 kap. 1 § 1996:940

7 kap. 3 § 1999:1001

7 kap. 18 § 1999:1001

7 kap. 22 § 1999:1001

8 kap. 1 § 1999:1001

8 kap. 5 § 1999:1002

12 kap. 8 § 2000:484

12 kap. 8 a § 2000:483.

4 kap.

1 §²

Partihandel med spritdrycker, vin eller starköl får bedrivas endast av den som har godkänts som upplagshavare eller registrerats som varumottagare för sådana varor enligt 9 eller 12 § lagen (1994:1564) om alkoholskatt. Av detta följer att rätten till partihandel endast avser den dryck som omfattas av godkännandet som upplagshavare eller registrering som varumottagare enligt bestämmelserna i lagen om alkoholskatt.

Utöver vad som anges i första stycket får partihandel med spritdrycker, vin och starköl bedrivas av detaljhandelsbolaget i enlighet med vad som anges i 5 kap. 1 § tredje stycket.

Trots bestämmelserna i första stycket får innehavare av serveringstillstånd sälja enstaka varor som omfattas av tillståndet till någon som har rätt att bedriva partihandel med sådana varor.

5 §³

Den som är berättigad att bedriva partihandel får sälja varorna till detaljhandelsbolaget, till annan som är berättigad att bedriva partihandel med motsvarande varor och till den som har meddelats serveringstillstånd för sådana varor. Den som är berättigad att bedriva partihandel får också exportera varorna eller sälja dem till den som fått sådant särskilt tillstånd till inköp av varorna som avses i 4 §. Försäljning får även ske till den som har tillstånd enligt lagen (1999:446) om proviantering av fartyg och luftfartyg.

Endast den som är berättigad att bedriva partihandel får omförpacka eller buteljera varorna.

Den som har rätt att bedriva partihandel får sälja varorna till detaljhandelsbolaget, till annan som har rätt att bedriva partihandel med motsvarande varor och till den som har meddelats serveringstillstånd för sådana varor. Detta gäller dock inte i fråga om sådant serveringstillstånd som endast avser servering i slutet sällskap vid ett enstaka tillfälle eller under en enstaka tidsperiod. Den som har rätt att bedriva partihandel får också exportera varorna eller sälja dem till den som fått sådant särskilt tillstånd till inköp av varorna som avses i 4 §. Försäljning får även ske till den som har tillstånd enligt lagen (1999:446) om proviantering av fartyg och luftfartyg.

Endast den som har rätt att bedriva partihandel får förpacka om eller buteljera varorna.

² Senaste lydelse 1999:1001.

³ Senaste lydelse 1999:1001.

6 §⁴

Överlåts rörelse *vari* ingår verksamhet som är tillståndspliktig enligt denna lag eller för vilken det krävs godkännande eller registrering som anges i 1 § första stycket, får överlåtaren sälja sitt lager av spritdrycker, vin eller starköl till sin efterträdare, om denne har beviljats tillstånd som gäller för verksamheten eller, i fråga om partihandel, *är berättigad* att bedriva verksamheten.

Konkursbo eller dödsbo får utan hinder av bestämmelserna i denna lag sälja spritdrycker, vin eller starköl till den som *är berättigad* att bedriva partihandel med sådana drycker eller till detaljhandelsbolaget. Motsvarande gäller då en verksamhet måste avvecklas till följd av att tillståndet eller godkännande eller registrering som avses i 1 § första stycket återkallats eller att det finns andra tvingande skäl.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller i tillämpliga delar även i fråga om öl.

Överlåts *en* rörelse *där det* ingår verksamhet som är tillståndspliktig enligt denna lag eller för vilken det krävs godkännande eller registrering som anges i 1 § första stycket, får överlåtaren sälja sitt lager av spritdrycker, vin eller starköl till sin efterträdare, om denne har beviljats tillstånd som gäller för verksamheten eller, i fråga om partihandel, *har rätt* att bedriva verksamheten.

Ett konkursbo eller dödsbo *eller, i fråga om utmätt egendom, en kronofogdemyndighet* får utan hinder av bestämmelserna i denna lag sälja spritdrycker, vin eller starköl till den som *har rätt* att bedriva partihandel med sådana drycker eller till detaljhandelsbolaget. Motsvarande gäller då en verksamhet måste avvecklas till följd av att tillståndet eller godkännande eller registrering som avses i 1 § första stycket återkallats eller att det finns andra tvingande skäl.

5 kap.

1 §⁵

För detaljhandel med spritdrycker, vin och starköl skall det finnas ett särskilt för ändamålet bildat aktiebolag (detaljhandelsbolaget), som staten äger.

Detaljhandelsbolaget får inte exportera eller tillverka drycker som anges i första stycket. Detaljhandelsbolaget får importera sådana drycker endast för att kunna fullgöra den skyldighet som anges i 5 §.

Detaljhandelsbolaget får inte bedriva annan partihandel än försäljning till dem som har serveringstillstånd.

Detaljhandelsbolaget får inte bedriva annan partihandel än försäljning till dem som har serveringstillstånd. *Vad nu sagts gäller inte försäljning av enstaka partier av varor till någon som har rätt att bedriva partihandel.*

⁴ Senaste lydelse 1999:1001.

⁵ Senaste lydelse 1999:1001.

Bestämmelser om detaljhandelsbolagets verksamhet och drift samt om särskild kontroll från statens sida skall tas in i ett avtal som upprättas mellan staten och bolaget.

Prop. 2000/01:97

3 §

Försäljning får ske antingen som försäljning till avhämtning eller genom försändning på rekvisition.

Försäljning får ske antingen som försäljning till avhämtning eller genom försändning på rekvisition. *Försäljning får även ske vid auktion av spritdrycker, vin och starköl för annans räkning enligt riktlinjer i avtalet mellan staten och detaljhandelsbolaget.*

Detaljhandelsbolaget får utan hinder av 6 kap. 1 § första stycket bedriva provning av alkohol-drycker för allmänheten enligt riktlinjer i avtalet mellan staten och bolaget.

6 §

Detaljhandel med öl är, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, tillåten under villkor att verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal enligt bestämmelser vilka meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511) samt att försäljning av matvaror bedrivs i lokalen. Utan hinder av vad nu sagts får detaljhandel med öl bedrivas av detaljhandelsbolaget samt av tillverkare av öl *eller lättdrycker*.

Detaljhandel med öl är, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, tillåten under villkor att verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal enligt bestämmelser vilka meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511) samt att försäljning av matvaror bedrivs i lokalen. Utan hinder av vad nu sagts får detaljhandel med öl bedrivas av detaljhandelsbolaget samt av tillverkare av öl.

Den som bedriver detaljhandel med öl skall anmäla verksamheten hos den kommun där försäljningen sker. Anmälan skall göras senast när verksamheten påbörjas.

Den som bedriver detaljhandel med öl skall utöva särskild tillsyn (egentillsyn) över försäljningen. För tillsynen skall det finnas ett för verksamheten lämpligt program.

Servering av spritdrycker, vin och starköl får ske endast om tillstånd har meddelats (serveringstillstånd).

Servering av öl är, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, tillåten under villkor att verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal enligt bestämmelser vilka meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511) samt att servering av mat samtidigt bedrivs i lokalen.

Utan hinder av vad som föreskrivs i andra stycket får öl serveras av den som enligt 23 § nämnda lag har meddelats särskilt tillstånd att yrkesmässigt hantera livsmedel samt av den som har meddelats serveringstillstånd.

Serveringstillstånd krävs dock inte för servering som ordnas

- 1. utan vinstintresse,*
- 2. i andra lokaler än där det bedrivs yrkesmässig försäljning av alkoholdrycker eller lättdrycker,*
- 3. vid ett enstaka tillfälle för vissa i förväg bestämda personer, och*
- 4. utan annan kostnad för deltagarna än kostnaden för inköp av dryckerna.*

1 a §

Servering av öl är, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, tillåten om verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal enligt bestämmelser som meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511) och där mat samtidigt serveras.

Utan hinder av första stycket får öl serveras i sådana fall som anges i 1 § andra stycket samt av den som har serveringstillstånd.

Den som bedriver servering av öl skall anmäla verksamheten hos den kommun där försäljningen sker. Anmälan skall göras senast när verksamheten påbörjas. Vad nu sagts gäller inte i fall som avses i 1 § andra stycket eller den som har serveringstillstånd.

Den som är anmälningsskyldig enligt tredje stycket skall utöva särskild tillsyn (egentillsyn) över serveringen. För tillsynen skall det finnas ett för verksamheten lämpligt program.

⁶ Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket upphävs.

På serveringsställe där serveringstillstånd gäller skall tillståndshavaren eller av honom utsedd serveringsansvarig person utöva tillsyn över serveringen och vara närvarande under hela serveringstiden.

Den som är serveringsansvarig skall med hänsyn till sina egenskaper och övriga omständigheter vara lämplig för uppgiften.

Tillståndshavaren skall till tillståndsmyndigheten anmäla den eller de personer som har utsetts att ansvara för alkoholserveringen.

För servering av spritdrycker, vin eller starköl får endast *anlitas personal* som är anställd av tillståndshavaren. Restaurangskolor med serveringstillstånd får dock i utbildningssyfte anlita restaurangskolans elever.

För servering av spritdrycker, vin och starköl får endast *sådan personal anlitas* som är anställd av tillståndshavaren *eller som är inhyrd från ett bemanningsföretag*. Restaurangskolor med serveringstillstånd får dock i utbildningssyfte anlita restaurangskolans elever.

4 §

Om inte tillståndsmyndigheten beslutar annat får servering av *öl* påbörjas *tidigast klockan 07.00* och servering av *andra alkohol-drycker* tidigast klockan 11.00. Om inte tillståndsmyndigheten beslutar annat skall servering av *alkoholdrycker* avslutas senast klockan 01.00. *Vad nu sagts gäller inte för hotellrum med minibar.*

Om inte tillståndsmyndigheten beslutar annat får servering av *spritdrycker, vin och starköl* påbörjas tidigast klockan 11.00 och avslutas senast klockan 01.00. *Vid prövningen skall risken för alkoholpolitiska olägenheter särskilt beaktas.*

Serveringsställe skall vara utrymt senast 30 minuter efter serveringstidens utgång.

Bestämmelserna i första stycket gäller inte hotellrum med minibar.

5 §⁷

Den som har serveringstillstånd får köpa spritdrycker, vin och starköl som behövs för rörelsen endast av *någon som är berättigad* att bedriva partihandel med varan eller av detaljhandelsbolaget.

Den som har serveringstillstånd får köpa spritdrycker, vin och starköl som behövs för rörelsen endast av *den som har rätt* att bedriva partihandel med varan eller av detaljhandelsbolaget. *Den som har tillstånd för servering i slutet sällskap vid ett enstaka tillfälle eller under en enstaka tidsperiod får dock göra motsvarande inköp endast hos detaljhandelsbolaget.*

7 kap.

5 §

Serveringstillstånd kan medde-

Serveringstillstånd kan medde-

⁷ Senaste lydelse 1999:1001.

las för servering till allmänheten eller i förening, företag eller annat slutet sällskap. Tillstånd kan avse servering året runt, årligen *under* en viss tidsperiod, under en enstaka tidsperiod eller vid ett enstaka tillfälle.

Tillstånd, som avser servering året runt eller årligen under en viss tidsperiod gäller tills vidare. Tillståndsmyndigheten får dock om det finns särskilda skäl begränsa tillståndets giltighet till viss tid.

I samband med beslut om serveringstillstånd eller senare får tillståndsmyndigheten meddela de villkor som behövs.

las för servering till allmänheten eller i förening, företag eller annat slutet sällskap. Tillstånd kan avse servering året runt *eller* årligen under en viss tidsperiod (*stadigvarande tillstånd*). *Tillstånd kan även avse* en enstaka tidsperiod eller ett enstaka tillfälle.

Stadigvarande tillstånd gäller tills vidare. Tillståndsmyndigheten får dock om det finns särskilda skäl begränsa tillståndets giltighet till viss tid.

8 §

Tillstånd för servering till allmänheten året runt eller årligen under viss tidsperiod får meddelas endast om serveringsstället har ett kök för allsidig matlagning och tillhandahåller lagad mat. Serveringsstället skall ha ett med hänsyn till omständigheterna tillräckligt antal sittplatser för gäster.

Tillstånd för servering till allmänheten under en enstaka tidsperiod eller vid ett enstaka tillfälle får meddelas om serveringsstället tillhandahåller lagad mat. Detsamma gäller beträffande tillstånd för servering i slutet sällskap.

Om det finns en drinkbar skall den vara en mindre väsentlig del av serveringsstället, inrättad i nära anslutning till matsal.

Utan hinder av första och andra styckena får tillstånd meddelas för servering av vin och starköl i foajé till teater eller konsertlokal. Servering får dock endast ske under pauser i föreställningen.

Servering av alkoholdrycker från minibar på hotellrum får ske på hotell med serveringstillstånd. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, *Alkoholinspektionen* får meddela närmare bestämmelser om serveringen.

Tillstånd för servering till allmänheten året runt eller årligen under viss tidsperiod får meddelas endast om serveringsstället har ett kök för allsidig matlagning och tillhandahåller lagad mat. Serveringsstället skall ha ett med hänsyn till omständigheterna tillräckligt antal sittplatser för gäster. *Serveringsstället skall även vara lämpligt för sitt ändamål ur brand-säkerhetssynpunkt.*

Servering av alkoholdrycker från minibar på hotellrum får ske på hotell med serveringstillstånd. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, *Statens folkhälsoinstitut* får meddela närmare bestämmelser om serveringen.

Ansökan om serveringstillstånd görs skriftligen hos kommunen.

Kommunen får ta ut avgift för prövningen enligt grunder som beslutas av kommunfullmäktige.

Kommunen får även ta ut avgift för tillsyn enligt 8 kap. av den som har serveringstillstånd.

Kommunen får även ta ut avgift för tillsyn enligt 8 kap. av den som har serveringstillstånd *och av den som bedriver anmälningspliktig servering av eller detaljhandel med öl.*

19 §

Kommunen skall återkalla serveringstillstånd om

1. det inte endast tillfälligt uppkommer sådana olägenheter som avses i 6 kap. 2 §,

2. tillståndshavaren inte följer de för servering eller serveringstillstånd gällande bestämmelserna i denna lag eller föreskrifter eller villkor meddelade med stöd av denna lag, *eller*

3. de förutsättningar som gäller för meddelande av tillstånd enligt 7 och 8 §§ inte längre föreligger

1. tillståndet inte längre utnyttjas,

2. det inte endast tillfälligt uppkommer sådana olägenheter som avses i 6 kap. 2 §,

3. tillståndshavaren inte följer de för servering eller serveringstillstånd gällande bestämmelserna i denna lag eller föreskrifter eller villkor meddelade med stöd av denna lag,

4. de förutsättningar som gäller för meddelande av tillstånd enligt 7 och 8 §§ inte längre föreligger, *eller*

5. tillståndshavaren tillåter brottslig verksamhet på serveringsstället.

21 §

Föranleder detaljhandel med eller servering av öl olägenheter i fråga om ordning och nykterhet eller följs inte bestämmelserna i denna lag, får kommunen förbjuda den som bedriver försäljningen att fortsätta verksamheten eller, om förbud får anses vara en alltför ingripande åtgärd, meddela honom varning.

Ett förbud enligt första stycket kan inskränkas till att gälla för vissa närmare angivna tider eller under vissa närmare angivna omständigheter. Förbud *gäller i sex månader*, räknat från det att den som bedriver försäljningen fått del av beslutet.

Ett förbud enligt första stycket kan inskränkas till att gälla för vissa närmare angivna tider eller under vissa närmare angivna omständigheter. Förbud *meddelas för en tid av sex månader eller, vid upprepad eller allvarlig försummelse, tolv månader* räknat från det att den som bedriver försälj-

ningen fått del av beslutet.

Prop. 2000/01:97

Den kommun där försäljningsstället är beläget beslutar om ingripande enligt denna paragraf. Saknas fast försäljningsställe beslutar den kommun som avses i 12 § andra stycket.

8 kap.

2 §

På begäran av någon annan tillsynsmyndighet skall kommunen lämna de uppgifter som myndigheten behöver för sin tillsyn.

På begäran av någon annan tillsynsmyndighet skall kommunen lämna de uppgifter som myndigheten behöver för sin tillsyn. *Kommunen skall även på begäran av skattemyndighet eller Tullverket lämna de uppgifter som behövs för beskattning eller påförande av tull.*

Polismyndigheten skall underrätta andra tillsynsmyndigheter om förhållanden som är av betydelse för dessa myndigheters tillsyn.

Kronofogdemyndigheten skall underrätta vederbörande tillståndsmyndighet om en tillståndshavare brister i sina skyldigheter att erlagga skatter eller socialavgifter. På begäran av länsstyrelsen skall sådan under rättelse ges till denna.

På begäran av *tillståndsmyndighet eller länsstyrelse* skall skattemyndigheter och andra myndigheter som uppbär eller driver in skatter eller avgifter lämna uppgifter som *tillståndsmyndigheten eller länsstyrelsen* behöver för sin tillståndsprövning eller tillsyn.

På begäran av *en tillsynsmyndighet* skall *polismyndigheter samt skattemyndigheter och andra myndigheter* som uppbär eller driver in skatter eller avgifter lämna uppgifter som *tillsynsmyndigheten* behöver för sin tillståndsprövning eller tillsyn.

5 a §

Den som har tillstånd för servering av spritdrycker, vin eller starköl till allmänheten eller stadigvarande tillstånd för servering i slutet sällskap är skyldig att registrera all försäljning i kassaregister och att vid varje försäljning ta fram och erbjuda kunden ett av registret framställt kvitto. Tillståndsmyndigheten får medge undantag för servering inom ideella föreningar eller liknande slutna sällskap.

Kassaregister skall på ett tillförlitligt sätt visa alla transaktioner som gjorts. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om kassaregister.

Alkoholinspektionens och kommunens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Det överklagade beslutet får inte ändras utan att den beslutande myndigheten har lämnats tillfälle att yttra sig.

Alkoholinspektionen respektive kommunen får överklaga domstolens beslut.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Bestämmelser om överklagande av beskattningsmyndighetens beslut finns i 35 § lagen (1994:1564) om alkoholskatt.

Statens folkhälsoinstitut eller en kommuns beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Detsamma gäller beslut om rättelse enligt 28 § personuppgiftslagen (1998:204) och om information som skall lämnas enligt 26 § samma lag.

10 kap.

3 §

Är brott som anges i 1 eller 2 § grovt, döms till fängelse i högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen har utgjort led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt eller i större omfattning.

Är brott som anges i 1 eller 2 § grovt, döms till fängelse i högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen har utgjort led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt eller i större omfattning *eller har varit inriktad mot ungdomar.*

5 §

Den som innehar *spritdrycker, vin eller starköl* i uppenbart syfte att olovligen sälja dem döms för olovligt innehav av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst ett år.

Den som innehar *alkoholdrycker* i uppenbart syfte att olovligen sälja dem döms för olovligt innehav av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst ett år.

6 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet anskaffar alkoholdrycker åt annan i strid med 3 kap. 9 § döms för olovligt anskaffande av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst fyra år.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet anskaffar, *överlämnar eller bjuder på* alkoholdrycker i strid med 3 kap. 9 § döms för olovligt anskaffande av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst fyra år.

⁸ Senaste lydelse 1999:1001. Ändringen innebär bl.a. att andra och fjärde styckena upphävs.

7 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet säljer eller utlämnar alkoholdrycker i strid med 3 kap. 8 § till någon som inte har uppnått föreskriven ålder eller som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel, eller vid partihandel underlåter att på sätt som föreskrivs i 4 kap. 7 § *första stycket* förvissa sig om att köparen har rätt att återförsälja eller inköpa varan, döms för olovlig dryckeshantering till böter eller fängelse i högst sex månader.

För olovlig dryckeshantering döms också den som försäljer öl i strid med förbud som meddelats enligt 7 kap. 21 § eller tillåter alkoholförtäring i strid med 6 kap. 9 §.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet säljer eller utlämnar alkoholdrycker i strid med 3 kap. 8 § till någon som inte har uppnått föreskriven ålder eller som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel, eller vid partihandel underlåter att på sätt som föreskrivs i 4 kap. 7 § förvissa sig om att köparen har rätt att återförsälja eller inköpa varan, döms för olovlig dryckeshantering till böter eller fängelse i högst sex månader.

12 kap.

1 §

Alkoholinspektionen skall för de ändamål som anges i 2 § föra ett register med hjälp av *automatisk databehandling*.

Statens folkhälsoinstitut skall för de ändamål som anges i 2 § föra ett *centralt* register med hjälp av *automatiserad behandling*.

2 §

Registret får användas för

1. *handläggning av ärenden om tillstånd,*
2. *tillsyn över tillståndshavares verksamhet samt*
3. *uppföljning och utvärdering av lagens tillämpning samt framställning av statistik.*

Registret får användas för *tillsyn, uppföljning och utvärdering av lagens tillämpning samt framställning av statistik.*

3 §

Registret får innehålla uppgifter om

1. *den som har tillstånd,*
2. *den som har haft tillstånd,*
3. *den vars ansökan om tillstånd är föremål för prövning och*
4. *den som tidigare har ansökt om tillstånd men vars ansökan har avslagits, avvisats eller avskrivits.*

Regeringen får meddela föreskrifter om registrering av uppgifter i fråga om olika företrädare för en verksamhet.

Registret får innehålla uppgifter om *dem som har tillstånd enligt denna lag samt om dem som har rätt att bedriva partihandel enligt 4 kap. 1 § första stycket.*

I registret får behandlas uppgifter om

1. *namn eller firma, person-, samordnings-, registrerings- eller organisationsnummer, adress och telefonnummer och*

2. *den verksamhet som tillståndet avser och om villkor som har meddelats för denna.*

5 §⁹

I registret får vidare anges tillståndsmyndighetens och domstols beslut i ärenden enligt lagen och de bestämmelser som har tillämpats.

Registret får också innehålla uppgift om tidpunkt för förhållanden som har registrerats och tekniska och administrativa uppgifter, om uppgifterna behövs för att tillgodose ändamålet med registret.

Riksskatteverket och skattemyndighet som anges i 8 kap. 1 a § andra stycket får för sin tillsyn enligt denna lag ha direktåtkomst till uppgifter om serveringstillstånd i registret.

6 §¹⁰

Registeruppgift som inte behövs för handläggning av ett ärende eller för tillsyn enligt lagen skall gallras under femte kalenderåret efter det att uppgiften registrerats.

Om tillstånd återkallas eller om sökt tillstånd vägras skall så snart beslutet vunnit laga kraft alla uppgifter utom sådana som avses i 4 § första stycket 1 och 6 samt 5 § gallras ur registret.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om undantag från gallring för att bevara ett urval av material för forskningens behov. Sådant material skall lämnas över till en arkivmyndighet.

Bestämmelserna i personuppgiftslagen (1998:204) om rättelse och skadestånd gäller även vid behandling av personuppgifter enligt denna lag.

2. Partihandelstillstånd, som före ikraftträdandet har meddelats annan än den som avses i 4 kap. 1 § första stycket i dess nya lydelse, skall efter ikraftträdandet fortfarande gälla, dock längst till utgången av år 2001. Härvid gäller 7 kap. 1 § tredje stycket och 4 § samt 8 kap. 1 § i paragrafens lydelse före ikraftträdandet. Tullverket får ha *terminalåtkomst* till uppgifter om sådana tillstånd i Alkoholinspektionens register.

2. Partihandelstillstånd, som före ikraftträdandet har meddelats annan än den som avses i 4 kap. 1 § första stycket i dess nya lydelse, skall efter ikraftträdandet fortfarande gälla, dock längst till utgången av år 2003. Härvid gäller 7 kap. 1 § tredje stycket och 4 § samt 8 kap. 1 § i paragrafens lydelse före ikraftträdandet. Tullverket får ha *direktåtkomst* till uppgifter om sådana tillstånd i Alkoholinspektionens register.

⁹ Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

¹⁰ Ändringen innebär bl.a. att andra och tredje styckena upphävs.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003 i fråga om 8 kap. 5 a § och i övrigt den 1 juli 2001.

2. I fråga om uppgifter som fram till och med den 30 juni 2001 tillförts det register som avses i 12 kap. 1 § gäller äldre bestämmelser. Härvid skall vad som sägs om Alkoholinspektionen i stället avse Statens folkhälsoinstitut.

3. Den som den 1 juli 2001 redan bedriver servering av eller detaljhandel med öl, skall senast den 1 januari 2002 göra sådan anmälan som avses i 5 kap. 6 § andra stycket eller 6 kap. 1 a § tredje stycket.

2.2 Förslag till lag om ändring i skatteregisterlagen (1980:343)

Prop. 2000/01:97

Härigenom föreskrivs att i 7 § skatteregisterlagen (1980:343)¹ ordet ”Alkoholinspektionen” skall bytas ut mot ”Statens folkhälsoinstitut”.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

¹ Lagen omtryckt 1983:143.
Senaste lydelse av 7 § 2000:1381.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 12 mars 1998 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över vissa bestämmelser i alkohollagen (1994:1738) och i lagen (1961:181) om försäljning av teknisk sprit m.m. samt att utarbeta förslag till ny lagstiftning för handeln med teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat. Utredningen har arbetat under namnet Alkoholutredningen och har tidigare avlämnat delbetänkandet Alkoholpolitikens medel – Införsel av och partihandel med spritdrycker, vin och starköl (SOU 1998:156). Detta betänkande har behandlats i propositionen Vissa alkoholfrågor, m.m. (prop. 1998/99:134).

I maj 2000 har Alkoholutredningen överlämnat betänkandena Bestämmelser om alkoholdrycker (SOU 2000:59) och Bestämmelser om teknisk sprit m.m. (SOU 2000:60). Utredningen har därigenom slutfört sitt uppdrag.

I propositionen behandlar regeringen, med ett undantag, de förslag som har lämnats i betänkandet Bestämmelser om alkoholdrycker. Utredningens förslag i betänkandet om ändrade definitioner för olika alkoholdrycker kräver enligt regeringen ytterligare överväganden. Med hänsyn härtill väljer regeringen att återkomma till denna fråga vid ett senare tillfälle. Motsvarande gäller de förslag som Alkoholutredningen har presenterat i betänkandet Bestämmelser om teknisk sprit m.m.

En sammanfattning av förslagen i betänkandet Bestämmelser om alkoholdrycker finns i *bilaga 1*. De lagförslag som lades fram i betänkandet finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats och en sammanställning av inkomna remissyttranden finns tillgänglig i Socialdepartementet (dnr S/2000/4224/FH).

Riksdagen beslöt den 19 november 1999 (prop. 1998/99:134 Vissa alkoholfrågor m.m., bet. 1999/2000:SoU4, rskr. 1999/2000:42) att Systembolaget AB på försök får ha öppet på lördagar längst till kl. 15.00 i vissa områden i landet. Försöket med lördagsöppet skulle följas löpande och utvärderas vetenskapligt efter ett år. Resultatet av utvärderingen skulle därefter redovisas för riksdagen som underlag för ett slutligt ställningstagande i frågan om lördagsöppet. En delrapport från forskarna Thor Norström och Ole-Jörgen Skog som redovisar effekterna av lördagsöppna systembolagsbutiker under försökets första tio månader finns i *bilaga 3*.

Inom ramen för utvärderingen av försöket med lördagsöppna systembolagsbutiker har forskarna även genomfört två opinionsundersökningar. Denna rapport redovisas i *bilaga 4*.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 15 februari 2001 att inhämta Lagrådets yttrande över de förslag som finns i *bilaga 5*. Lagrådet har i allt väsentligt godtagit förslagen men har förordat vissa ändringar av huvudsakligen lagteknisk natur. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 6*.

Regeringen har i propositionen följt Lagrådets förslag. Därutöver har vissa ändringar jämfört med lagrådsremissen gjorts. Bl.a. har förslaget

om en yttersta tidsram inom vilken serveringstiderna skall ligga ändrats. I Prop. 2000/01:97 författningskommentaren till de lagrum som ändrats med anledning av Lagrådets synpunkter har detta angetts.

4 Vissa bestämmelser i alkohollagen

4.1 Nuvarande ordning

Den 1 januari 1995 ersattes lagen (1977:293) om handel med drycker (LHD) samt lagen (1977:292) om tillverkning av drycker, m.m. (LTD) med alkohollagen (1994:1738). Alkohollagen kompletterades med alkoholförordningen (1994:2046) och förordningen (1994:2047) med instruktion för Alkoholinspektionen. Samtidigt trädde ett nytt avtal mellan staten och Systembolaget AB i kraft (tillkännagivet i SFS 2000:383).

De största förändringarna som denna reform medförde var att de dittillsvarande monopolen för import, export, tillverkning och partihandel med spritdrycker, vin och starköl ersattes med ett tillståndssystem och att Alkoholinspektionen inrättades för tillståndsgivning och tillsyn. Vidare överfördes länsstyrelsernas hantering av serveringstillstånd till kommunerna och det kommunala vetot avskaffades. En annan förändring var att tillståndskravet för försäljning av folköl ersattes med bestämmelser om att servering av och detaljhandel med öl fick bedrivas under förutsättning att vissa villkor var uppfyllda.

Ytterligare förändringar på det alkoholpolitiska området kom genom propositionen 1998/99:134 Vissa alkoholfrågor, m.m. Däri föreslogs att de särskilda partihandelstillstånden skulle avskaffas och rätten till partihandel och import i stället knytas till vissa förutsättningar i lagen (1994:1564) om alkoholskatt. Gåvoförsändelser med alkoholdrycker föreslogs bli tillåtna under förutsättning att det handlar om enstaka försändelser från en enskild person i ett annat land till en enskild person i Sverige som fyllt 20 år. Köp och innehav av olovligt tillverkad sprit skulle kriminaliseras. Gällande regler i lagen (1978:763) med vissa bestämmelser om marknadsföring av alkoholdrycker skulle arbetas in i alkohollagen och en särskild bestämmelse skulle införas om att alkoholreklamen inte får rikta sig särskilt till eller skildra barn och ungdomar. Riksdagen beslutade i enlighet med propositionen och de nya reglerna trädde i kraft 1 januari 2000 (bet. 1999/2000:SoU4, rskr. 1999/2000:42).

Riksdagen beslutade också i detta sammanhang att Systembolaget AB skulle få rätt att direktimportera spritdrycker, vin och starköl i samband med beställningar från privatkunder. För att ytterligare stärka Systembolaget AB:s service beslöts även att bolagets butiker från och med den 1 januari 2000 får hålla öppet till klockan 20.00 måndag till fredag och inför storhelger på lördagar. Vidare skulle en försöksverksamhet inledas med lördagsöppna systembutiker i vissa delar av landet samt antalet butiker utökas med en ny form av mindre butiker med begränsat sortiment.

I den ovannämnda propositionen anförde regeringen också att det fanns anledning att begränsa antalet centrala myndigheter inom det drogpolitiska området. En organisationskommitté tillsattes med uppgift att

ombilda Folkhälsoinstitutet till en ny myndighet med tydligare uppgifter av stabsmyndighetskaraktär på folkhälsoområdet (dir. 1999:56). Alkoholinspektionen skall i samband med detta upphöra som egen myndighet och ingå i ett ombildat Folkhälsoinstitut. Kommittén överlämnade den 1 juni 2000 betänkandet Statens folkhälsoinstitut – roll och uppgifter (SOU 2000:57). I betänkandet föreslår kommittén att det ombildade Folkhälsoinstitutet bl.a. skall ta över Alkoholinspektionens kvarvarande uppgifter och vara central tillsyns- och uppföljningsmyndighet när det gäller bestämmelserna i alkohollagen. Folkhälsoinstitutet skall ansvara för föreskrifter, allmänna råd m.m. i syfte att se till att lagtillämpningen blir så riktig och enhetlig som möjligt enligt lagstiftarens intentioner. Det ombildade Folkhälsoinstitutet skall fungera fullt ut från den 1 juli år 2001.

4.1.1 Gällande bestämmelser i alkohollagen

Alkohollagen är indelad i kapitel. Nedan följer en kort beskrivning av de grundläggande bestämmelserna.

1 kap. Inledande bestämmelser

I detta kapitel finns definitioner som gäller de produkter och benämningar m.m. som regleras i lagen. Det anges att *sprit* är en vätska som innehåller över 2,25 volymprocent alkohol och att *alkoholdryck* är en dryck med samma alkoholhalt. *Spritdryck* är en alkoholdryck som innehåller sprit. Med alkohol avses *etylalkohol*. Alkoholdrycker indelas i spritdrycker, vin, starköl och öl.

Vin är en alkoholdryck som har framställts genom jäsning av druvor, druvmust, bär, frukt eller andra växtdelar samt vissa andra alkoholdrycker med högst 22 volymprocent alkohol. *Öl* är en jäst, odestillerad dryck där torkad eller rostad malt är den huvudsakliga råvaran och vars alkoholhalt överstiger 2,25 men inte 3,5 volymprocent. *Starköl* definieras på samma sätt som öl med den skillnaden att alkoholhalten är högre än 3,5 volymprocent. Med *lättdryck* avses en dryck som antingen är helt alkoholfri eller innehåller högst 2,25 volymprocent alkohol.

Tillverkare kallas den som yrkesmässigt tillverkar sprit eller alkoholdrycker. Med *tillverkning av sprit* förstås varje förfarande varigenom alkohol i en koncentration av mer än 2,25 volymprocent framställs eller utvinns och som inte är vin, starköl eller öl. Med *mäsk* avses en jäsande vätska som blir sprit om den får fortsätta att jäsa.

Med begreppet *försäljning* enligt alkohollagen menas all form av tillhandahållande av dryck mot ersättning. Försäljning till konsument benämns *detaljhandel* och försäljning för förtäring på stället kallas *servering*. Annan försäljning benämns *partihandel*, varmed avses försäljning av alkoholdrycker till Systembolaget, annan partihandlare eller innehavare av serveringstillstånd.

För att bedriva tillverkning av sprit eller alkoholdrycker krävs *tillverkningstillstånd*, om det inte gäller tillverkning av vin, starköl eller öl i hemmet för eget behov.

3 kap. Allmänna bestämmelser för försäljning

Här finns framför allt bestämmelserna om *åldersgränser* för detaljhandel med och servering av alkoholdrycker. Vid detaljhandel med spritdrycker, vin och starköl får varor inte säljas eller lämnas ut till den som inte har fyllt 20 år. Motsvarande gäller vid detaljhandel med folköl och servering av alkoholdrycker i fråga om den som inte har fyllt 18 år. Den som lämnar ut alkoholdrycken skall förvissa sig om att mottagaren har uppnått föreskriven ålder. Alkoholdrycker får inte heller lämnas ut till den som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel. Det är också förbjudet att anskaffa alkoholdrycker till den som inte har rätt att köpa varan själv. Spritdrycker, vin eller starköl får överlämnas som gåva endast till den som har fyllt 20 år eller om gåvan gäller öl 18 år.

Enligt 3 kap. 4 § skall den som tar befattning med försäljning av alkoholdrycker se till att ordning och nykterhet råder på försäljningsstället.

4 kap. Partihandel m.m.

Partihandel med spritdrycker, vin eller starköl får bedrivas endast av den som har godkänts som *upplagshavare* eller registrerats som *varumottagare* för sådana varor enligt bestämmelser i lagen om alkoholskatt.

Bestämmelser om alkoholreklam m.m. har förts in under rubriken *Särskilda bestämmelser för marknadsföring*. Liksom tidigare gäller principiellt förbud mot reklam för spritdrycker, vin och starköl med undantag för facktidskrifter och annonsering på försäljningsställe. Marknadsföring av alkoholdrycker får inte rikta sig särskilt till eller skildra barn och ungdomar. Det s.k. gåvoförbudet återfinns numera i 4 kap. 9 §. Förbudet innebär att det inte är tillåtet att lämna en alkoholdryck som gåva i samband med försäljning av andra varor än alkoholdrycker eller vid marknadsföring av tjänster. Den som tillverkar, säljer eller förmedlar försäljning av alkoholdrycker får i sin rörelse lämna sådan dryck som gåva endast i form av varuprov.

5 kap. Detaljhandel

I kapitlet anges detaljhandelsbolagets olika försäljningsformer. Närmare bestämmelser om bolagets verksamhet regleras även i avtal mellan staten och *Systembolaget AB*.

Detaljhandel med *folköl* får bedrivas i lokal som är godkänd som livsmedelslokal om försäljning av matvaror bedrivs i lokalen.

Servering av spritdrycker, vin och starköl får ske endast om *serveringstillstånd* har meddelats. För servering av öl gäller att verksamheten får bedrivas i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal om servering av mat samtidigt bedrivs i lokalen. För all servering av alkoholdrycker gäller att den skall ske med återhållsamhet och inte får föranleda olägenheter i fråga om ordning och nykterhet.

På serveringsställe med serveringstillstånd skall tillståndshavaren eller av honom utsedd *serveringsansvarig person* utöva tillsyn över serveringen och vara närvarande under hela serveringstiden. För servering av spritdrycker, vin och starköl gäller att all personal måste vara anställd av tillståndshavaren. Spritdrycker, vin eller starköl får inte medföras till (för förtäring) eller från en restaurang med serveringstillstånd. På serveringsställe utan serveringstillstånd får spritdrycker, vin och starköl inte heller förvaras eller förtäras. Den som har serveringstillstånd får köpa spritdrycker, vin eller starköl som behövs för rörelsen endast av någon som är berättigad att bedriva partihandel med varan eller av Systembolaget.

Enligt 6 kap. 4 § får, om inte tillståndsmyndigheten beslutar annat, servering av spritdrycker, vin eller starköl påbörjas tidigast klockan 11.00 och avslutas senast klockan 01.00. *Serveringstiderna* regleras alltså av tillståndsmyndigheten, dvs. kommunen.

7 kap. Tillstånd m.m.

Tillverkningstillstånd och *inköpstillstånd* meddelas av Alkoholinspektionen. *Serveringstillstånd* meddelas av den kommun där serveringsstället är beläget och kan gälla för servering av spritdrycker, vin eller starköl till allmänheten eller till förening, företag eller annat slutet sällskap. Tillståndet kan avse tillfällig eller stadigvarande servering. För tillstånd krävs att sökanden visar att han är lämplig att utöva verksamheten. För stadigvarande servering till allmänheten krävs dessutom att lokalen har ett kök för allsidig matlagning och tillhandahåller lagad mat. En ansökan om serveringstillstånd kan avslås om serveringen befaras medföra olägenheter från alkoholpolitisk synpunkt. Kommunen har rätt att ta ut avgift för tillståndsprövning och tillsyn.

Tillståndsmyndigheten skall *återkalla* tillståndet bl.a. om tillståndshavaren inte följer de för tillståndet gällande bestämmelserna.

Kommunen kan förbjuda den som bedriver detaljhandel med eller servering av öl att fortsätta denna verksamhet bl.a. om bestämmelserna i alkohollagen inte följs. Ett sådant *försäljningsförbud* gäller i sex månader.

8 kap. Tillsyn m.m.

I detta kapitel regleras huvuddragen i tillsynen enligt alkohollagen. Det är f.n. Alkoholinspektionen som utövar *central tillsyn* över efterlevnaden av bestämmelserna i alkohollagen och som också meddelar allmänna råd och föreskrifter. Den *regionala tillsynen* utövas av länsstyrelserna. I detta ligger också tillsyn över kommunernas tillämpning av lagen. Den *lokala tillsynen* över efterlevnaden av bestämmelserna om servering av alkohol-

drycker och detaljhandel med folköl ankommer på kommunen och polismyndigheten. I dessa sammanhang är det kommunen som har huvudansvaret för den fortlöpande tillsynen.

Tillstånds- och tillsynsmyndigheter, dvs. Alkoholinspektionen, kommunen, länsstyrelsen och polismyndigheten, har en *underrättelseskyldighet*, dvs. de skall informera varandra. Vidare har kronofogde- och skattemyndigheter viss skyldighet att lämna uppgifter som behövs för tillståndsprövning och tillsyn.

En tillståndshavare är skyldig att lämna *tillträde till lokalen m.m.*, och bokföring i rörelse som är tillståndspliktig skall vara så utformad att kontroll av verksamheten är möjlig. Tillståndshavaren är dessutom skyldig att lämna statistiska uppgifter om försäljningen av spritdrycker, vin och starköl. Motsvarande gäller den som är berättigad att bedriva partihandel med spritdrycker, vin och starköl. Tillsynsmyndighet kan begära upplysningar och handlingar och göra inspektioner även hos den som bedriver detaljhandel med eller servering av folköl. Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för tillsynen.

9 kap. Överklagande

Beslut enligt lagen gäller omedelbart, om inte något annat anges i beslutet. Både Alkoholinspektionens och kommunens beslut får överklagas till förvaltningsdomstol, dvs. länsrätt. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

10 kap. Ansvar m.m.

I detta kapitel finns *straffbestämmelserna* i alkohollagen, vilka huvudsakligen tar sikte på olovlig tillverkning och olovlig försäljning av alkoholdrycker. Även förvärv och innehav av olovligt tillverkad sprit liksom innehav av spritdrycker, vin eller starköl i uppenbart syfte att olovligen sälja dem är straffbart.

Den som säljer eller lämnar ut alkohol dryck till någon som inte har uppnått föreskriven ålder eller som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel kan dömas för olovlig dryckeshantering. Det samma gäller bl.a. den som säljer öl i strid med av kommunen meddelat försäljningsförbud. Att uppsåtligt eller av oaktsamhet anskaffa alkohol drycker till någon som inte har rätt att själv införskaffa drycken (s.k. langning) är straffbart som olovligt anskaffande av alkohol drycker. I detta fall kan, om brottet är grovt, dömas till fängelse i högst fyra år.

11 kap. Förverkande

Sprit, alkohol drycker, mäske, destillationsapparater, filtreringsmedel m.m. som varit föremål för brott enligt bestämmelserna i 10 kap. skall förklaras förverkade. De kan därmed också tas i beslag enligt rättegångsbalken.

Ett centralt register skall finnas hos Alkoholinspektionen med uppgifter rörande tillverknings- och serveringstillstånd. I kapitlet regleras bl.a. vilka uppgifter om fysiska och juridiska personer som registret får innehålla.

4.2 Vissa försäljningsregler för Systembolaget AB m.m.

4.2.1 Auktioner, provningar och returförsäljning av alkoholdrycker m.m.

Regeringens förslag: Systembolaget AB ges rätt att sälja spritdrycker, vin och starköl vid auktion för annans räkning. Närmare riktlinjer ges i avtalet mellan staten och bolaget. Systembolaget AB ges också rätt att ordna provningar av alkoholdrycker för allmänheten enligt riktlinjer i avtalet mellan staten och bolaget. Vidare skall retur-försäljning av enstaka partier av varor få ske till någon som har rätt att bedriva partihandel med sådana varor. Även innehavare av serveringstillstånd ges rätt till sådan återförsäljning. Kronofogdemyndigheten ges rätt att sälja utmäta alkoholvaror.

Alkoholutredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Riksskatteverket* påpekar att det bör klargöras om retur-försäljning från Systembolaget är avdragsgill för upplagshavarna enligt 32 § a eller c i alkoholskattelagen. Eftersom det finns utrymme för försäljning till annan än den ursprunglige säljaren är det svårt att använda begreppet återgång av köp i de fallen. Avdragsrätt torde dock alltid föreligga enligt c. *Riksskatteverket* påpekar vidare att egendom som säljs på exekutiv auktion inte alltid är utmätt och att bestämmelsen bör omarbetas till att omfatta samtliga fall. *Sprit & Vinleverantörsföreningen* avvisar förslaget till Systembolagets retur-försäljningsrätt av enstaka partier på grund av att lager som inte sålts är ett internt problem som Systembolaget kan lösa på annat sätt och att det finns risk för att partiet realiserar till en annan partihandlare.

Skälen för regeringens förslag: Grundprincipen för den svenska alkoholpolitiken är att motverka alkoholens skadeverkningar. Samtidigt är alkoholdrycker ett naturligt inslag i många människors liv och flertalet svenskar använder alkohol utan att konsumtionen medför skaderisker. Restriktionerna i alkoholhanteringen bör därför begränsas till sådana som av en bred allmänhet uppfattas som meningsfulla. Under förutsättning att vinauktioner förbehålls syftet att endast omfatta värdefulla samlarobjekt, vilka dessutom ofta inte ens konsumeras, är det svårt att se några alkoholpolitiska olägenheter i samband med att sådana varor skulle få säljas på särskilda auktioner. De produkter som dylika auktioner skulle omfatta kan svårigen uppfattas som uppmuntrande till missbruk.

Enligt alkohollagen (1994:1738) är det endast Systembolaget AB som får bedriva detaljhandel med spritdrycker, vin och starköl. Auktion är också en form av detaljhandel. Att öppna nya försäljningskanaler utanför Systembolaget skulle kunna innebära att detaljhandelsmonopolet urholkas. Skall auktioner av alkoholdrycker tillåtas måste sådan försäljning i

så fall ske genom Systembolagets försorg. En sådan möjlighet bör i princip begränsas till att omfatta endast varor med ett visst samlarvärde. Med hänsyn till att bolagets monopolställning även medför vissa skyldigheter är det också nödvändigt att slå fast att bolaget, i dessa fall, inte är skyldigt att ta emot alla produkter som erbjuds för auktion. Dessa begränsningar bör göras för att undvika att auktioner används för andra syften, t.ex. för att marknadsföra nya spritdrycker, alkoholisk m.m.

Utöver ett tillägg i alkohollagen, vilket gör det möjligt för detaljhandelsmonopolet att kunna ta emot spritdrycker, vin eller starköl för auktionsändamål, förutsätter en rätt att bedriva auktionsverksamhet vissa tillägg i Systembolagets avtal med staten. Dessa bör innebära bl.a. att bolaget för privatpersoners räkning får disponera alkoholvaror för auktionering och att bolaget har rätt att ta ut en avgift för att täcka kostnaderna i samband med detta. Auktionsvarorna måste uppfylla vissa kvalitetsnormer, vilka får fastställas i särskild ordning.

Många olika aktörer – både kommersiella och icke kommersiella – anordnar provningar av alkoholdrycker. Det finns emellertid i dag ingen möjlighet för Systembolaget att anordna sådana provningar i butikerna. Det torde ligga i linje med bolagets strävan att förmedla en god dryckeskultur att ordna provningar ledda av Systembolagets personal. Provningarna kan syfta till att öka kunskaperna om t.ex. smaktyper, vinområden, vinodling, produktion, druvsorter samt om mat och dryck. När det bl.a. gäller kvalitetsviner i de övre prisklasserna finns också ett starkt önskemål från olika vinföreningar, bl.a. vinföreningen Munsjäkarna som har över 14 000 medlemmar i lokalavdelningar över hela landet, att mot betalning kunna delta i av Systembolaget arrangerade vinprovningar.

Det är svårt att se några alkoholpolitiska olägenheter med att detaljhandelsmonopolet erbjuder sina kunder sådana möjligheter. Inte heller medför det risker för kringgående av kraven för serveringstillstånd. I sak anser regeringen det dessutom rimligt att det tillskapas en möjlighet för bolaget att genom provningar förmedla kunskaper om en god dryckeskultur. Regeringen föreslår därför att det i alkohollagen öppnas en möjlighet för Systembolaget att bedriva provning av spritdrycker, vin och starköl för allmänheten enligt närmare riktlinjer i avtalet mellan staten och bolaget.

När det gäller Systembolagets parthandelsrätt så får bolaget inte bedriva annan parthandel än försäljning till dem som har serveringstillstånd. Begränsningen har tillkommit för att undvika sammanblandning av monopoliserad detaljhandel och konkurrensutsatt parthandel och för att bolaget inte skall kunna bedriva konkurrerande verksamhet med andra parthandlare. Detta gäller fortfarande, men frågan är om inte den nuvarande regeln träffar mer än vad som är motiverat. Enligt regeringens uppfattning faller retur försäljning av enstaka partier av varor till en parthandlare något vid sidan av parthandel i vanlig mening och bör inte kunna komma i konflikt med de önskemål som föranlett den nuvarande regeln. Några problem från konkurrenssynpunkt borde inte uppkomma om återförsäljning tillåts. Från alkoholpolitisk synpunkt är detta betydelselöst. Enligt regeringens mening saknas därför skäl att motsätta sig att Systembolaget får sälja tillbaka enstaka partier av varor till parthandlare.

Regeringen föreslår att från begränsningen av detaljhandelsmonopolets partihandelsrätt undantas sådan retur försäljning, genom ett tillägg i 5 kap. 1 § tredje stycket alkohollagen.

Detta väcker också frågan om de liknande behov som kan uppstå för en innehavare av serveringstillstånd. Regeringen menar att motsvarande rätt till återförsäljning bör införas för dem med serveringstillstånd genom ett tillägg i 4 kap. 1 § alkohollagen.

Det förekommer vidare att kronofogdemyndigheter utmäter spritdrycker, vin och starköl efter beslut om indrivning av obetalda skulder. Med dagens regler kan kronofogdemyndigheten inte avyttra dessa drycker. Enligt regeringens mening bör denna myndighet ges rätt till att sälja sådana varor till någon som är berättigad att bedriva partihandel eller till Systembolaget. Detta kan lämpligen ske genom ett tillägg i 4 kap. 6 § alkohollagen.

4.2.2 Lördagsöppet

Regeringens förslag: Systembolaget AB får ha öppet på lördagar längst till klockan 15.00 i hela landet. Konsekvenserna av lördagsöppet i systembolagsbutikerna skall följas löpande.

Skälen för regeringens förslag: I enlighet med riksdagens beslut den 19 november 1999 (prop. 1998/99:134, bet. 1999/2000:SoU4, rskr. 1999/2000:42) startade Systembolaget AB i februari 2000 en försöksverksamhet med lördagsöppna butiker i Norrbottens län, Västerbottens län, Jämtlands län, Västernorrlands län, Stockholms län och Skåne län. Försöket skall enligt riksdagsbeslutet följas löpande och utvärderas vetenskapligt efter ett år. Professor Thor Norström vid Institutet för social forskning, Stockholms Universitet och professor Ole-Jørgen Skog vid Senter för høyere studier, Det norske videnskapsakademi har på regeringens och Systembolaget AB:s uppdrag påbörjat en utvärdering av Systembolagets försöksverksamhet med lördagsöppna systembutiker i nämnda län. Forskarna har den 31 januari 2001 presenterat en delrapport som baseras på erfarenheterna från de första tio månaderna av försöket. Delrapporten redovisas i sin helhet i *bilaga 3*. En slutrapport som omfattar 12 månaders försöksverksamhet presenteras före sommaren 2001.

Inom ramen för utvärderingen av försöksverksamheten har även två opinionsundersökningar genomförts. Den första utfördes före försöksperioden (december 1999) och den andra efter 10 månaders försöksverksamhet (december 2000). Antalet genomförda intervjuer var vid båda tillfällena cirka 3000. Undersökningarna visar på en klar majoritet som tycker att Systembolaget skall ha öppet på lördagar. Andelen ökade också något mellan mättillfällena, från 68 procent till 76 procent. Rapporten redovisas i sin helhet i *bilaga 4*.

Utvärderingen av försöket med lördagsöppet bygger på en utvärderingsplan med *tre experimentområden* bestående av Nordsverige (Norrbottens län, Västerbottens län, Jämtlands län, Västernorrlands län), Stockholms län samt Skåne län och *ett kontrollområde* bestående av Värmlands län, Örebro län, Västmanlands län, Östergötlands län, Kalmar län, Jönköpings län och Västra Götalands län. I delrapporten har effekten

av lördagsöppet skattats på dels alkoholförsäljningen, dels olika skadeindikatorer som misshandel mot kvinnor inomhus där offer och gärningsman är bekanta, misshandel utomhus, misshandel totalt samt rattfylleri. Effekten av lördagsöppet har skattats genom statistiska analyser av hur försäljning och skador utvecklats i experimentområdet jämfört med kontrollområdet. På detta sätt minskas risken för att andra faktorer än lördagsöppet skall snedvrider resultaten, men som alltid vid statistiska undersökningar finns det vissa felmarginaler. För att kunna se om en eventuell avvikelse under perioden för lördagsöppet faller utanför de normala fluktuationerna, baseras analyserna på data för varje månad under de senaste 5–6 åren.

Av forskarnas delrapport framgår att sedan lördagsöppet infördes den 5 februari 2000 har alkoholförsäljningen ökat mer i experimentområdet än i kontrollområdet. Starkölsförsäljningen har ökat netto med 7,4 procent, vinförsäljningen med 1,8 procent och försäljningen av spritdrycker med 3,0 procent. För alkoholförsäljningen totalt uppgår nettoökningen till 3 procent. Alla förändringarna är statistiskt säkerställda och skillnaderna mellan de tre enskilda experimentområdena är små.

När det gäller de olika skadeindikatorerna som analyserats är det utvecklingen under lördag-söndag som fokuserats, eftersom eventuella effekter borde kunna antas vara koncentrerade till dessa dagar. Enligt undersökningsresultaten visar ingen av indikatorerna på misshandel någon klar ökning vid jämförelser mellan experiment- och kontrollområden. Alla förändringar när det gäller misshandel ligger inom slumpmarginalen. Antalet rattfylleribrott ökade dock mera i experimentområdet än i kontrollområdet, speciellt då i Stockholms län. Analyserna tyder dock på att denna ökning kan bero på polisens riktade kontroller mot områden nära lördagsöppna systembutiker. Om tidsintervallet för jämförelsen i stället görs från lördag kl. 14.00 till söndag kl. 14.00 är uppgången i antalet rattfylleribrott inte längre lika markant och ligger då inom den statistiska felmarginalen.

Forskarnas rapport visar enligt regeringens uppfattning att de farhågor många hade om ökat våld i samhället om systembolagsbutikerna tilläts ha lördagsöppet inte har infriats. Det har inte blivit några större förändringar när det gäller misshandel, rattfylleri eller andra alkoholrelaterade brott sedan försöksperioden startades för ett år sedan. Alla förändringar när det gäller skadeindikatorerna som forskarna har undersökt ligger inom felmarginalen. Regeringen föreslår därför att Systembolaget AB från den 1 juli 2001 får ha öppet på lördagar längst till klockan 15.00 i hela landet. Konsekvenserna av lördagsöppet i systembolagsbutikerna skall dock följas löpande av Statens folkhälsoinstitut inom ramen för dess uppföljnings- och utvärderingsansvar och omfatta såväl effekter på folkhälsan som effekter på misshandels- och brottsutveckling.

4.3 Verkställighet av beslut enligt alkohollagen

Regeringens bedömning: Ingen ändring bör göras när det gäller verkställighet av beslut enligt alkohollagen (1994:1738).

Alkoholutredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Justitieombudsmannen* anser att en ordning där möjligheten att verkställa ett beslut beror på om beslutet vunnit laga kraft bör övervägas. Domstolarna har möjlighet att förordna rörande saken, och kommunen kan ges behörighet att förordna om omedelbar verkställighet.

Skälen för regeringens bedömning: Beslut enligt alkohollagen (1994:1738) gäller omedelbart. Svenska Restauratörförbundet (SRF) har begärt att alkohollagen ändras så att huvudregeln är att beslut enligt lagen verkställs när det vunnit laga kraft och att endast när det finns synnerliga skäl bör beslutet gälla omedelbart.

I de allra flesta fall återkallas ett serveringstillstånd på grund av ekonomiska oegentligheter, allmän oordning/onykterhet eller alkoholservering till underåriga. Den allmänt rådande inställningen hos tillståndsmyndigheterna är att det inte går att vänta med verkställighet av återkallelser i sådana fall. Ett skäl till detta är att tillståndshavare som vet att serveringstillståndet skall återkallas tenderar att ta ut så mycket som möjligt ur företaget den sista tiden. Detta kan innebära att tillståndshavaren åsidosätter ännu fler regler i alkohollagen. Det finns enligt Alkoholutredningen många exempel på detta under årens lopp. Arbetet med Operation Krogssanering i Stockholms län har bl.a. givit erfarenheten att när det gäller restaurangrörelser som är ekonomiskt misskötsamma gäller det att verkställa återkallelser snarast möjligt, annars är risken stor att företagaren "dränerar" restaurangföretaget på alla tillgångar den sista tiden.

Alkoholutredningen har beskrivit förutsättningarna för en ändring av 9 kap. 1 § alkohollagen av innebörd att ett beslut enligt alkohollagen verkställs först när det vunnit laga kraft. Detta skulle innebära ett slags omvänd presumtion, varigenom kommunen tvingas ta ställning till beslutets verkställighet. En sådan ordning riskerar dock att medföra att det kan dröja flera år innan en återkallelse verkställs. Det kan enligt regeringens uppfattning te sig stötande om de förhållanden som föranlett återkallelsen tillåts fortsätta under lång tid utan några konsekvenser. Det normala är också att förvaltningsbeslut av denna typ gäller omedelbart. Regeringen finner därför liksom Alkoholutredningen att det inte finns tillräckliga skäl att föreslå någon annan ordning när det gäller alkohollagen.

Regeringen vill dock erinra om de möjligheter som finns att begära inhibition enligt förvaltningsprocesslagen (1971:291). Kommunen bör också i varje enskilt ärende överväga om verkställigheten av beslutet kan eller bör skjutas upp till dess det vunnit laga kraft. Det är angeläget att kommunerna är medvetna om att verkställighetsfrågan ibland kan vara tveksam och att de vid behov utnyttjar den undantagsmöjlighet som finns. Enligt regeringens mening bör emellertid uppskov med verkställighet av en återkallelse normalt inte komma i fråga vid ordningsstörningar eller servering till underåriga.

Regeringens bedömning: Det bör inte införas någon möjlighet för en annan myndighet att överklaga kommunala beslut om tillstånd enligt alkohollagen (1994:1738).

Alkoholutredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Alkoholinspektionen, Arboga kommun och Föreningen länsstyrelsernas alkoholhandläggare* framför att det vore värdefullt att i vissa fall kunna föra kommunala beslut om att meddela serveringstillstånd till överprövning för att kunna verka för en så riktig och enhetlig rättstillämpning som möjligt. *Blåbandsrörelsen* anser att närboende och andra direkt berörda samt grannkommuner skall ha klagorätt. *IOGT-NTO* och *Sveriges landsråd för alkohol- och narkotikafrågor* anser att berörda myndigheter, som räddningsnämnder, Lotteriinspektionen och länsstyrelserna, och kommunens invånare bör ges klagorätt. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser att Statens folkhälsoinstitut bör få rätt att överklaga, om särskilda skäl finns. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att länsstyrelserna eller annan statlig myndighet bör ges överklaganderätt för att komma tillrätta med kommunernas direkt felaktiga rättstillämpning. Alternativt kan kommunerna meddelas förelägganden. *Länsrätten i Skåne län* ifrågasätter om det genom vitesförelägganden går att komma åt kommuner som låter näringspolitiska hänsyn överväga eftersom ett sådant föreläggande torde behöva avse det enskilda ärende i vilket kommunen redan fattat beslut. Länsrätten ifrågasätter också om det går att komma åt fall där kommunen underlåter att fatta beslut eller drar ut på handläggningen. Ett alternativ vore att låta länsstyrelsen bli tillsyns- och tillståndsmyndighet med en generell delegationsrätt till kommunen. Möjligheten bör utredas.

Skälen för regeringens bedömning: Branschsaneringsutredningen föreslog att Alkoholinspektionen skulle få överklaga kommunernas beslut i ärenden om serveringstillstånd och att kommunen skulle ge länsstyrelsen möjlighet att yttra sig i tillståndsärenden. Se betänkandet Branschsanering – och andra metoder mot ekobrott (SOU 1997:111). Regeringen överlämnade dessa frågor till Alkoholutredningen för ytterligare överväganden.

Det har nu gått över fyra år sedan kommunerna blev tillståndsmyndigheter enligt alkohollagen (1994:1738). Under denna tid har kommunernas ekonomiska och juridiska kompetens klart förbättrats. Alkoholinspektionens utvärdering av kommunaliseringen av serveringsärenden visar att kommunerna i huvudsak har klarat uppgiften bra. Kommunernas kompetens ifrågasätts inte längre på samma sätt som i Branschsaneringsutredningens betänkande.

Däremot förekommer det att kommunernas politiska nämnder ibland tar andra hänsyn än rent alkoholpolitiska vid beslut om serveringstillstånd. Om en möjlighet till överprövning av kommunala beslut enligt alkohollagen skall införas handlar det alltså inte i första hand om att komma till rätta med bristande ekonomisk och juridisk kompetens utan snarare om åtgärder mot politiskt lagtrots.

Regeringen har övervägt om beslut som står i strid med alkohollagen bör kunna överprövas eller om felaktiga beslut kan rättas till på annat

sätt. Inom andra områden med kommunalt ansvar förekommer också beslut som inte alltid står i överensstämmelse med lagstiftningens intentioner. Det normala förfaringssättet i dylika fall är då att länsstyrelsen, Socialstyrelsen eller annan tillsynsmyndighet påtalar detta för kommunen. Däremot kan man normalt inte tvinga kommunen att ändra sitt beslut. Ytterst kan de politiskt valda förtroendemännen ställas till ansvar och dömas till böter eller fängelse om man medvetet tar beslut i strid med gällande lag. Dessa frågor utreds närmare av Justitiedepartementet (se promemorian Kommunalt domstolstrots Ds 2000:53). I detta sammanhang kan nämnas att några förslag om att införa möjlighet till överprövning av kommunens beslut inte har framförts av de utredningar som tidigare funderat över problemet med kommunalt domstols- och lagtrots. Den väg som oftast anvisas är vitesföreläggande, antingen mot kommunen som sådan eller mot de förtroendevalda. Enligt regeringens mening ter sig detta som en mera lämplig väg än en möjlighet till överprövning av kommunernas beslut när det gäller att komma till rätta med felaktiga kommunala beslut även på alkoholområdet.

Enligt 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) skall, om den enskilde överklagar en förvaltningsmyndighets beslut, den myndighet som först beslutade i saken vara den enskildes motpart i domstol. Denna bestämmelse har införts i samband med genomförandet av den s.k. obligatoriska tvåpartsprocessen i förvaltningsdomstol. Normalt är det alltså den enskilde sökande samt kommunen som är parter i ett mål om serveringstillstånd. Enligt regeringens mening bör det allmänna intresset i mål av här aktuellt slag inte tillvaratas av mer än en myndighet. Då beslutanderätten i tillståndsärenden ligger hos kommunen blir också detta en uppgift för kommunen. Ett alternativ är självfallet att återgå från en kommunal till en statlig tillståndsgivning. Detta ter sig dock som ett väl drastiskt steg för att komma till rätta med de aktuella problemen. Som Alkoholutredningen har anfört förefaller det vara en mera lämplig väg att öka befogenheterna för vederbörande tillsynsmyndighet, främst länsstyrelsen, att t.ex. genom föreläggande försöka förmå kommunen att själv ändra ett felaktigt beslut. I denna del anser regeringen emellertid att Justitiedepartementets allmänna översyn beträffande kommunalt domstolstrots måste avvaktas. Sammanfattningsvis anser därför regeringen inte att någon statlig myndighet bör ges rätt att överklaga beslut om serveringstillstånd. Frågan om eventuella andra åtgärdsalternativ bör tas upp inom ramen för den allmänna diskussionen om sanktioner mot kommunalt domstolstrots.

Remisstvänet till länsstyrelsen har under övergångsåren inneburit ett omfattande dubbelarbete hos kommuner och länsstyrelser. Branschsaneringsutredningen föreslår att detta förfarande skall återinföras. Länsstyrelserna skall emellertid också utöva tillsyn över kommunernas handläggning, och har därigenom redan i dag rätt att kräva in kommunens handlingar för en närmare granskning i det enskilda fallet. Detta får anses tillgodose syftet med det tidigare remissförfarandet. Någon formell yttranderätt för länsstyrelserna bör därför enligt regeringens uppfattning inte återinföras.

Frågan om kommunen kan vara jävig vid beslut om serveringstillstånd har påtalats från restaurangbranschens organisationer. Jävssituationer uppträder dock även inom andra kommunala områden. Enligt kommu-

nallagens (1991:900) bestämmelser får därför inte en kommunal nämnd utöva i lag eller annan författning föreskriven tillsyn över sådan verksamhet som man själv bedriver. Dessa funktioner måste vara uppdelade på olika nämnder. I övrigt skall kommunens beslut inom olika områden bevakas av tillsynsmyndigheterna; vanligen i första hand länsstyrelserna. Regeringen, som också hänvisar till vad som anförts om sanktion mot kommunalt domstolstrots, anser inte att det finns skäl att överväga några särregler för alkoholområdet.

5 Serveringsbestämmelser

5.1 Serveringstider

Regeringens förslag: Vägledande för tillståndsmyndighetens prövning vid bestämmandet av serveringstid skall vara risken för alkoholpolitiska olägenheter. Bestämmelsen om tider för servering av öl slopas och eventuella olägenheter i samband med ölservering får mötas med förbud i enskilda fall.

Regeringens bedömning: Statens folkhälsoinstitut bör få i uppdrag att i samarbete med företrädare för restaurangnäringen, de fackliga organisationerna, polismyndigheten och kommunerna utarbeta ett gemensamt åtgärdsprogram. Programmet bör syfta till att åstadkomma en ansvarsfull hantering av alkoholdrycker, tidigareläggning av restaurangvanor, rökfrihet på serveringsställen och till att motverka förekomsten av narkotika på serveringsställen.

Alkoholutredningens förslag: Servering av spritdrycker, vin och starköl till allmänheten skall avslutas senast klockan 03.00 i hela landet. Tillståndsmyndigheten beslutar dock om stängningstid.

Remissinstanserna: Följande remissinstanser avstyrker förslaget att avskaffa normaltiden för servering. *Alkoholinspektionen, Arboga kommun, Blåbandsrörelsen, Borlänge kommun, Brottsförebyggande rådet, Folkhälsoinstitutet, Föreningen Länsstyrelsernas Alkoholhandläggare, IOGT-NTO, Kommunala alkoholhandläggares förening, Länsrätten i Stockholms län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Malmö kommun, Munkfors kommun, Sotenäs kommun, Sveriges Landsråd för alkohol- och narkotikafrågor, Södertälje kommun, Tanums kommun, Ungdomens nykterhetsförbund, Årjängs kommun, Örebro kommun och Östersunds kommun.* De anser att den nuvarande normaltiden långt ifrån spelat ut sin roll. Tvärtom är den norm i ett stort antal kommuner och det kan befaras att den föreslagna sluttiden för servering i stället kommer att uppfattas som normaltid. En förändring skulle leda till att serveringstiderna förlängs i de flesta fall, och det har inte varit avsikten med förslaget. Farhågor för att brottsligheten skall öka har också framförts.

Följande remissinstanser har riktat kritik mot förslaget att inskränka serveringstiden till kl. 03.00. *Föreningen Länsstyrelsernas Alkoholhandläggare, Göteborgs kommun, Helsingborgs kommun, Huddinge*

kommun, Kalmar kommun, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Malmö kommun, Polismyndigheten i Skåne län, Riksrevisionsverket, ett antal skånska restauranger och nattklubbar inklusive drygt 8 000 namnunderskrifter från kroggäster, Sotenäs kommun, Stockholms kommun, Svenska Kommunförbundet, Tanums kommun och Uppsala kommun. Skälen för deras kritik är främst att kommunerna anses ha kännedom om förhållandena på orten och därmed också vilken serveringstid som fungerar bäst i det enskilda fallet. Serveringstid till kl. 05.00 har fungerat bra på olika orter i Skåne och där utgör också närheten till danska serveringsställen att restaurangägarna utsätts för konkurrens. Antalet svartklubbar befaras öka om serveringstiderna minskas. Risken för ordningsstörningar ökar också om alla krogar stänger kl. 03.00 då alla kroggäster skall ta sig hem vid denna tidpunkt. Konsekvenserna av en kortare serveringstid har inte analyserats tillräckligt ingående. En ändring kan medföra ökad alkoholförtäring utanför samhällets kontroll och ökad organiserad kriminalitet. *Arboga kommun* och *Polismyndigheten i Halland* anser att den maximala serveringstiden bör begränsas till kl. 02.00. *Polismyndigheten i Stockholms län* anser att den maximala serveringstiden skulle kunna begränsas mer, exempelvis till kl. 01.00. *Föreningen Länsstyrelsernas Alkoholhandläggare* anser att kommunerna bör ges rätt att besluta om serveringstid före kl. 11.00. *Rikspolisstyrelsen* anser att det är tveksamt om en lagbestämmelse om tidsram för serveringstillstånd verkligen behövs. Alkoholpolitik och utskänkningstillstånd har stor betydelse för polisens resursåtgång – och polisen är underdimensionerad. Vad som är lämplig sluttid varierar avsevärt, bl.a. på grund av lokala förhållanden. Det finns en risk för att lagförslaget uppfattas så att servering normalt skall få fortgå till kl. 03.00, även på platser där det vore lämpligare med 01.00 eller ännu tidigare som normaltid. Ett lokalt ansvar, där betydande hänsyn tas även till brottsförebyggande aspekter, kan leda till bättre förhållanden. *Länsstyrelsen i Stockholms län* ser inga hinder för att låta serveringen börja redan före kl. 11.00. *Svenska bryggareföreningen* anser att tidsgränserna för servering borde slopas helt och att serveringstiderna borde överlåtas helt åt kommunerna att bestämma.

Följande remissinstanser avstyrker att den s.k. utrymningstiden avskaffas och att kommunen i stället ges rätt att besluta om stängningstid. *Alkoholinspektionen, Borlänge kommun, Föreningen länsstyrelsernas alkoholhandläggare, Kalmar kommun, Kommunala alkoholhandläggares förening, Länsgruppen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Malmö kommun, Polismyndigheten i Stockholms län, Årjängs kommun, Örebro kommun* och *Östersunds kommun*. Skälen för deras avstyrkande är främst att kontrollen försvåras. Det kan befaras att gästerna gör stora beställningar omedelbart före serveringstidens slut, och det går inte vid en inspektion att klargöra när alkoholdrycken försålts. Det öppnar för oseriösa tillståndshavare att servera även efter serveringstidens utgång. Även seriösa tillståndshavare kan få problem med upprörda gäster som ifrågasätter att de inte blir serverade. Eftersom den personal som behövs nattetid medför en stor kostnad är det också tveksamt om en seriös tillståndshavare har ekonomisk möjlighet att ha sitt ställe öppet som "värmestuga" utan servering. Någon remissinstans har också framfört att det kan befaras öka narkotikaförsäljningen i krogmiljön och att risken för

störningar av de närboende ökar. *Karlstads kommun* anser att kommunerna bör få bestämma lite senare stängningstid än dagens 30 minuter efter serveringstidens slut. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser att nuvarande ordning bör finnas kvar, men att tillsynsmyndigheten skall ges rätt att meddela förlängd stängningstid om särskilda skäl finns. *Alkoholinspektionen*, *Borlänge kommun*, *Blåbandsrörelsen*, *IOGT-NTO*, *Kommunala alkoholhandläggare förening* och *Örebro kommun* anser att tidsbegränsningarna kring folkölsförsäljning inte skall slopas utan följa övrig servering. *Kalmar kommun* anser att tiden för servering och detaljhandel med folköl bör vara begränsad till kl. 07.00–01.00.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Frågan om restaurangernas öppethållande har betydelse dels för boende i serveringsställets närhet, eftersom det finns en påtaglig störningsrisk från restauranger med serveringstillstånd, dels för polisens arbete med att upprätthålla ordning och säkerhet. Frågan har vidare en rent alkoholpolitisk betydelse eftersom ökad tillgång på alkoholdrycker ofta leder till ökad alkoholkonsumtion och därmed ökade skadeverkningar.

Den nuvarande bestämmelsen om serveringstider i 6 kap. 4 § alkohollagen (1994:1738) kan kritiseras från den synpunkten att den i realiteten är tämligen innehållslös. Om tillståndsmyndigheten finner att andra tider än de som anges i lagtexten bör gälla, är den fri att besluta om detta. Lagtexten innehåller inga begränsningar härvidlag. Inte heller anges några kriterier för när de angivna tiderna kan få frångås av tillståndsmyndigheten.

Allt fler kommuner beslutar om andra serveringstider, främst senare sluttider, än de som anges i lagstiftningen. Denna utveckling förstärks av att restaurangföretag som inte medgetts den senare sluttiden genom överklagande ändå kan lyckas genomdriva detta. Om denna utveckling skall accepteras förefaller det mest ändamålsenligt att helt ta bort tidsangivelsen ur själva lagtexten. Frågan om när servering tidigast får påbörjas och när den senast skall avslutas skulle därmed helt bli en fråga för tillståndsmyndigheten. Detta skulle dock kunna öppna för en utveckling som i förlängningen kan medföra att alkoholservering får pågå dygnet runt.

De uppgifter som Alkoholutredningen inhämtat om erfarenheterna av de sena stängningstiderna tyder på ett samband med ordningsstörningar sent på natten i de aktuella områdena. Detta har bl.a. framhållits från polismyndigheten i Stockholm. Det finns dock skäl att framhålla att restauranger med utsträckt serveringstid ofta ligger i centrala områden där mycket folk passerar. Den tillgängliga utredningen tillåter inte slutsatsen att de sena öppettiderna i sig leder till större antal våldsbrott eller ordningsstörningar. Man kan däremot skönja en viss förskjutning av sådana störningar mot senare tid på natten. Inte heller detta behöver dock nödvändigtvis knytas direkt till de utsträckta serveringstiderna. Det har på senare år skett en allmän förskjutning mot allt senare tid på dygnet av nöjeslivet i städerna. Detta påverkar självfallet krogarna att vilja hålla öppet längre än tidigare. Allmänt sett kan sägas att en förskjutning mot allt senare serveringstider är en tydlig trend i hela riket.

Inom sjukvården tycker man sig vidare ha iakttagit ett ökat antal yngre personer vilka varit påverkade av alkohol och som tagits in för vård allt

senare på natten. Även detta har framförts som ett skäl mot utsträckta serveringstider. Sambandet är dock inte helt klarlagt.

Alkoholutredningen konstaterar sammanfattningsvis att det inte går att uttala sig med absolut bestämdhet när det gäller effekterna av de utsträckta serveringstiderna. Det finns utrymme för olika uppfattningar och tolkningar. Detta innebär också att det inte finns något entydigt svar på frågan hur en lagbestämmelse om serveringstider bäst bör utformas. Det blir ytterst fråga om en politisk bedömning av lämpligheten av olika lösningar.

Regeringen finner för sin del rimligt att ta som utgångspunkt nuvarande bestämmelse i 6 kap. 4 § alkohollagen som innebär en huvudregel om viss senaste sluttid, klockan 01.00, även om tillståndsmyndigheten kan avvika från denna. När denna möjlighet öppnades för tillståndsmyndigheten förutsågs knappast att de serveringstider som skulle beslutas av kommunerna skulle avvika i mera betydande grad från de tider som anges i lagtexten. Den faktiska utvecklingen har emellertid gått i en riktning som riskerar att göra lagens huvudregel till ett undantag. Regeringen anser därför att bestämmelsen bör skärpas på så sätt att lagtexten anger kriterier för prövningen av när serveringen av spritdrycker, vin och starköl får påbörjas och avslutas. Vägledande för tillståndsmyndighetens prövning vid bestämmandet av serveringstid skall vara risken för alkoholpolitiska olägenheter. Detta skall, bl.a. för att motverka obefogade överklaganden, framgå av själva lagtexten.

Det skulle enligt regeringens uppfattning vara önskvärt om tillståndsmyndigheten, dvs. kommunen, med rättsligt bindande verkan hade befogenhet att ange det antal serveringsställen som maximalt kunde tillåtas med sena serveringstider i kommunen. Konstruktionen av en sådan lagstiftning behöver dock utredas vidare innan regeringen är beredd att ta ställning till denna fråga.

När det gäller serveringstidens början kan regeringen konstatera att det inte finns några allmänna önskemål om ytterligare tidigareläggning av serveringens början (f.n. klockan 11.00). Det har emellertid uppstått en viss osäkerhet om vilka serveringstider som bör meddelas inrikes trafikservering. Samtidigt med alkohollagens ikraftträdande avskaffades särregleringen för inrikes trafikservering, i vilken tidigare fanns möjlighet att servera alkoholdrycker dygnet runt. I alkohollagen gäller att trafikservering skall bedömas efter samma regler som övrig alkoholservering. En av anledningarna till denna förändring var att de olika serveringsformerna ibland kan vara svåra att skilja åt. Regeringen finner inte skäl att återgå till tidigare regler för serveringstider i inrikes trafik, utan samma tidsreglering som gäller för annan servering av spritdrycker, vin och starköl bör gälla även för trafikserveringen. Regeringen anser även att klockan 11.00 fortfarande får anses som en väl avvägd tidpunkt för alkoholserveringens början avseende tillstånd för servering till allmänheten. När det gäller vinprovningar i utbildningssyfte eller som ett inslag i utbildningen vid restaurangskolor, vilka avses äga rum före klockan 11.00 kan särskilt tillstånd för servering i slutet sällskap sökas hos kommunen, om den tidigare tidpunkten bedöms som angelägen.

Restaurangkulturen är viktig för allmänhetens attityder och hållning till alkohol. Den svenska restaurangnäringen har därför en viktig roll att spela när det gäller att skapa förståelse för ett ansvarsfullt och måttligt

bruk av alkoholdrycker samt motverka missbruk och de sociala eller medicinska problem som följer i dess spår.

Inom den svenska restaurangnäringen pågår ett seriöst arbete för att etablera goda restaurangvanor och en ansvarsfull hantering av alkoholdrycker på serveringsställen. På många platser sker också ett viktigt arbete från restaurangnäringens sida för att tillsammans med polismyndigheter och sociala myndigheter förebygga också andra problem som är kopplade till delar av restaurang- och nöjeslivet. Det gäller till exempel förekomsten av narkotika, diskriminering, bråk i restaurangköer och störning av ordningen kring nattöppna restauranger.

Ytterligare en fråga som rör restaurangmiljön och som har aktualiserats av bl.a. Folkhälsokommittén i betänkandet Hälsa på lika villkor – nationella mål för folkhälsan (SOU 2000:91) gäller tobaksrökningen på serveringsställen. Kommittén har i betänkandet föreslagit ett förbud mot rökning på serveringsställen.

För att åstadkomma en bättre restaurangmiljö och restaurangkultur bör Statens folkhälsoinstitut få i uppdrag att tillsammans med representanter för restaurangnäringen, de fackliga organisationerna, polismyndigheten och kommunerna utarbeta ett gemensamt åtgärdsprogram. Programmet bör syfta till att på serveringsställen åstadkomma en ansvarsfull hantering av alkoholdrycker, en effektivare bekämpning av förekomsten av narkotika på restauranger samt rökfria serveringsställen. Programmet skall också visa på åtgärder som kan bryta den trend som blir alltmer tydlig inom restauranglivet, nämligen att alkohol dricks allt senare och under fler timmar på dygnet. Programmet skall således ange vilka åtgärder som behövs för att

- tidigarelägga restaurangvanorna och därmed minska behovet av sena serveringstider,
- minska riskerna för bråk och våld genom att exempelvis komma ifrån provocerande kösystem,
- skapa ett effektivare samarbete mellan restaurangföretagare och polisen i kampen mot förekomsten av narkotika på restauranger,
- förbereda övergången till rökfria serveringsställen.

Statens folkhälsoinstitut bör fortlöpande redovisa uppdraget till regeringen och senast den 1 december 2002 avge en rapport.

Regeringen anser vidare att servering av öl inte bör omfattas av regler om serveringstider. För servering av öl erfordras inte serveringstillstånd utan endast att vissa i lagen särskilt angivna krav är uppfyllda. Regeringen anser liksom Alkoholutredningen att eventuella olägenheter som skulle kunna uppkomma på grund av ölservering vid olämpliga tider kan mötas med förbud under viss tid att servera öl enligt 7 kap. 21 § alkohollagen. Som framgår av avsnitt 6 föreslår regeringen att den tid under vilken ett sådant förbud kan gälla utökas från sex till tolv månader. Det finns inte något behov av att utöver detta reglera de allmänna serveringstiderna för öl.

Regeringens bedömning: Alkohollagens (1994:1738) krav på att serveringsstället skall ha ett kök för allsidig matlagning och tillhåller lagad mat bör inte ändras.

Alkoholutredningens förslag: För tillstånd till servering av spritdrycker, vin och starköl till allmänheten skall endast krävas att serveringsstället är godkänt som livsmedelslokal och tillhandahåller ett brett utbud av lagad mat.

Remissinstanserna: Följande remissinstanser har riktat kritik mot förslaget. *Alkoholinspektionen, Arboga kommun, Borlänge kommun, Folkhälsoinstitutet, Huddinge kommun, IOGT-NTO, Kalmar kommun, Kammarrätten i Stockholm, Karlstads kommun, Kommunala alkoholhandläggares förening, Kristinehamns kommun, Krokoms kommun, Kungälv kommun, Livsmedelshandlareförbundet, Länsrätten i Stockholms län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Malmö kommun, Polismyndigheten i Stockholms län, Sundsvalls kommun, Sveriges Landsråd för alkohol- och narkotikafrågor, Systembolaget AB, Trelleborgs kommun, Verdandi i Hultsfred, Årjängs kommun, Örebro kommun, och Östersunds kommun.* Kritiken gäller främst att begreppen "allsidig matlagning", "fast organisation och beredning" och "brett utbud av lagad mat" är vaga och opreciserade och att den föreslagna bestämmelsen av den anledningen skulle leda till tillämpningssvårigheter samtidigt som många gatukök uppfyller de krav som ställs. Många gatukök klarar också att bereda eller laga till maten på olika sätt. Kritik riktas också mot att det i motiven framförs ett krav på exempelvis tillhållande av desserter, vilket utesluter restauranger med inriktning på en annan matkultur än den som fastställts i de traditionella stadshotellen. Kritik riktas också mot att cateringbeställning av mat enligt förslaget är tillräckligt. Det finns inget krav på att maten skall ha beretts på stället. Den som vill servera alkohol kan låna en närliggande restaurangs matsedel och skicka över någon att hämta mat om en gäst skulle beställa sådan. Tillsynsmyndighetens tillsyn över matutbudet skulle i realiteten vara verkningslös med det lagda förslaget. Antalet serveringstillstånd skulle öka och alkoholförtäringen med dem, liksom behovet av tillsyn och därmed kommunens kostnader. Att bevisa en överträdelse av en tillståndshavare som normalt inte har intresse av att servera mat blir svårt. Några framhåller dock att det vore önskvärt att ändra de nuvarande bestämmelserna på sådant sätt att de inte hindrar ny teknik. Andra påpekar att de höga kostnader som är förbundna med ett komplett restaurangkök i viss mån garanterar att den blivande tillståndshavaren har för avsikt att vara seriös. *Systembolaget AB* påpekar också att om serveringstillstånd ges till försäljare av enbart snacks eller mat för avhämtning föreligger risk för att det utvecklas till en illegal detaljhandelskanal. *Södertälje kommun* tillstyrker förslaget, då det öppnar möjlighet för nya aktörer med tillfredsställande matutbud att få serveringstillstånd och det inte finns alkoholpolitiska skäl att hindra en sådan utveckling.

Skälen för regeringens bedömning: Sambandet mellan utskänkning och matservering är en av de äldsta och principiellt viktigaste reglerna i

den svenska alkohollagstiftningen. Huvudskälen till att bestämmelsen infördes var att berusningen av alkoholförtäring blev mindre om drycken förtärdes tillsammans med lagad mat och att sambandet med matservering hade en allmänt återhållande effekt på alkoholdrickandet.

Kopplingen mellan mat- och alkoholservering har sett olika ut genom åren. En erfarenhet som tillämpande myndigheter har gjort på detta område är att oavsett var man drar gränsen för lagens matkrav så kommer denna gräns ständigt att ifrågasättas. En återgång till måltidstvång, matandelar eller till vad som är en "egentlig" restaurang medför att vi i stället får tillbaka de gamla problem som ledde till dessa reglers avskaffande. En fördel med dagens lagstiftning är att det är restauranglokalens beskaffenhet som är avgörande i detta sammanhang samt att detta går att uttrycka i begripliga termer.

I 7 kap. 8 § alkohollagen (1994:1738) anges att tillstånd för alkoholservering till allmänheten får meddelas om serveringsstället har ett kök för *allsidig matlagning* och tillhandahåller *lagad mat*. Exakt vad dessa begrepp innebär är inte angivet i lagtexten. Ett resonemang om begreppen förs emellertid i förarbetena. Alkoholinspektionen och rättspraxis har därefter ytterligare förtydligat innebörden. Vägledande för utvecklingen av kravet på restaurangkök är Alkoholpolitiska kommissionens uttalande i sina allmänna överväganden (SOU 1993:50 s. 115) om att "höga krav skall fortfarande ställas på restaurangernas kapacitet för matlagning" och att "köksutrustningen skall vara av sådan beskaffenhet att lagad mat i tillräcklig omfattning kan tillredas av råvaror" samt att "vanliga lägenhetspisar och mikrovågsugnar för uppvärmning av prefabricerade maträtter kan exempelvis inte anses tillräckliga". Dessa kommentarer återkommer i propositionen Förslag till alkohollag (prop. 1994/95:89), i Alkoholinspektionens allmänna råd och i domstolarnas beslutsmotiveringar. Efter Regeringsrättens vägledande domar har det ytterligare klarlagts var gränsen går för begreppet allsidig matlagning. Matregeln har dock ofta getts en så restriktiv tolkning att t.ex. stekbord har blivit ett oundgängligt krav, trots att det inte finns något krav i lagstiftning och förarbeten om att restaurangerna måste servera stekta maträtter.

Alkoholutredningen ifrågasätter om dessa begränsningar bör gälla även framöver. Det gäller särskilt uttalandet om råvaror, vilket i princip utesluter alla lokaler som inte är godkända som "fullständigt restaurangkök" enligt vedertagen praxis. Ny köksutrustning utvecklas hela tiden som mycket väl uppfyller kraven för att kunna producera ett brett och varierat matutbud. Det finns t.ex. numera s.k. konvektionsugnar som klarar mycket högt ställda krav på "allsidig matlagning". Utredningen föreslår därför att kravet på kök skall slopas och vill istället att tonvikten mer skall läggas vid själva matserveringen än vid köksutrustningen. Serveringsstället skall istället tillhandahålla ett brett utbud av lagad mat.

Med utgångspunkt i att det även i fortsättningen skall finnas ett samband mellan mat och alkoholservering finns enligt regeringens uppfattning anledning att framhålla fördelarna med att knyta förutsättningarna till själva serveringsstället. Sådana krav är lätta att kontrollera om de är uppfyllda, och tillståndsmyndighetens bedömning kan lätt förutses, vilket är en fördel ur rättssäkerhetssynpunkt.

Enligt regeringens mening måste en lokal för att kunna godtas för servering av spritdrycker, vin och starköl till allmänheten, precis som anges

i författningskommentaren i propositionen till alkohollagen, vara godkänd som livsmedelslokal enligt 22 § tredje stycket livsmedelslagen. Därmed finns allmänna förutsättningar för en god livsmedelshygien. Det är också enligt regeringens uppfattning rimligt att serveringsstället för att kunna erbjuda sina gäster lagad mat har ett kök som möjliggör allsidig matlagning. I övrigt bör restauranglokalen ha en sådan utformning att servering av måltider kan ske. Det skall till exempel finnas en särskild matsal eller avdelning i lokalen som är inredd och utrustad för matservering med ett med hänsyn till omständigheterna tillräckligt antal sittplatser för gäster. Serveringstillstånd skall inte heller i fortsättningen ges till gatukök och liknande miljöer.

En majoritet av remissinstanserna har också avstyrkt utredningens förslag att inte ha några särskilda krav på köksutrustning för att få ett serveringstillstånd. Alkoholinspektionen menar att utredningens ambition att lägga tonvikten mer på matserveringen än vid köksutrustningen är god men att följden kan bli att det blir möjligt att öppna serveringsställen som i praktiken endast tillhandahåller drycker. Göteborgs kommun menar att kopplingen mellan mat och servering försvagas så att den i praktiken inte längre kvarstår. Flera kommuner och länsstyrelser ser också med oro en framtid där antalet serveringsställen med serveringstillstånd skulle komma att öka kraftigt om utredningens förslag förverkligades. Regeringen instämmer i dessa farhågor och vill därför inte nu föreslå någon ändring av nuvarande bestämmelse. Statens folkhälsoinstitut bör dock få i uppdrag att närmare följa utvecklingen när det gäller sambandet mellan mat- och alkoholservering men även försöka beskriva de alkoholpolitiska konsekvenserna av att t.ex. slopa nuvarande krav på att serveringsstället har ett kök för allsidig matlagning.

5.3 Tillfälliga tillstånd

Regeringens förslag: Innehavare av tillstånd för tillfällig servering i slutet sällskap får i fortsättningen köpa spritdrycker, vin och starköl endast hos Systembolaget AB. Kravet på serveringstillstånd tas bort i fråga om servering som ordnas utan vinstintresse, vid ett enstaka tillfälle för vissa i förväg bestämda personer, inte medför andra kostnader för deltagarna än kostnaden för inköp av dryckerna och ordnas i andra lokaler än sådana där det bedrivs yrkesmässig försäljning av alkohol-drycker eller lättdrycker.

Regeringens bedömning: Tillfälligt tillstånd för servering till allmänheten bör inte förbehållas endast innehavare av stadigvarande serveringstillstånd.

Alkoholutredningens förslag: Överensstämmer i stort sett med regeringens. Utredningen föreslog dock också att tillfälliga tillstånd för servering till allmänheten endast skall kunna meddelas innehavare av stadigvarande serveringstillstånd till allmänheten.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Jönköping* avstyrker förslaget att endast den som har stadigvarande serveringstillstånd skall kunna få tillfälligt tillstånd. Vad utredningen anfört till stöd för begränsningen, bl.a. om snedvridning av konkurrens, övertygar inte om att kravet är sakligt

motiverat. *Malmö kommun och Svenska Kommunförbundet* anför att förslaget inte får inkräkta på föreningars (exempelvis idrottsklubbar) möjligheter att få tillfälliga tillstånd för servering till allmänheten. *Sprit & Vinleverantörsföreningen* motsätter sig förslaget som kan vara förödande för t.ex. vinklubbar. Det är bättre att ha en tillståndsplikt där mindre seriösa slutna sällskap vägras tillstånd. *Stockholms kommun* anser att det bör vara upp till kommunerna själva att avgöra när de vill meddela tillfälliga tillstånd. *Svenska bryggareföreningen* anför att det vid exempelvis Stockholm Beer Festival är tillverkarna som har serveringstillstånd och att det enligt förslaget blir omöjligt.

När det gäller förslaget att inköp till tillfällig servering till slutet sällskap endast får ske på Systembolaget anför *Sprit & Vinleverantörsföreningen* att förslaget är ett ingrepp i konkurrensen.

När det gäller förslaget att kravet på serveringstillstånd tas bort avstyrker *Blåbandsrörelsen, Folkhälsoinstitutet, IOGT-NTO, Kalmar kommun, Kungälv kommun, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Polismyndigheten i Hallands län, Polismyndigheten i Stockholms län, Sundsvalls kommun och Örebro kommun*. Främst anføres att undantagen kommer att utnyttjas av föreningar och sällskap som inte kan få tillstånd och att det av ordnings- och missbruksskäl är viktigt att kommunen har kontroll över dem. Förslaget medför gränsdragningsproblem och det riskerar att skapas restaurangklubbar. Kravet att vinstintresse inte får föreligga är lätt att kringgå och svårt att kontrollera. *Polismyndigheten i Hallands län* efterlyser ett klargörande av begreppen "enstaka tillfälle" och "i förväg bestämda personer" och påpekar att företeelsen med att festfixare går runt i skolorna och säljer biljetter vari ingår inträde, mat och dryck kan befaras öka. *Alkoholinspektionen* ansluter sig till tanken på viss privat servering utan tillstånd. Risken är dock att den missbrukas för svart servering. Bestämmelsen bör därför kompletteras med att förfarandet inte får förekomma på serveringsställe.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Vid tillfälliga tillstånd för servering till allmänheten är i regel såväl gästantalet som alkoholserveringen mycket omfattande. Serveringen sker ofta i tältserveringar under restaurangliknande förhållanden. En tillfällig alkoholservering behöver dock inte investera några större summor i restauranglokaler och den ekonomiska kontrollen vid tillfälliga tillstånd är inte lika omfattande som vid stadigvarande servering. Olika s.k. festivaler kan locka nya gäster till den etablerade restaurangnäringen på orten, men festivalerna medför oftast att restaurangerna får vidkännas ett betydande publikbortfall med ekonomiska svackor som följd. Det finns fog för att påstå att konkurrensen med den etablerade restaurangnäringen inte förs på lika villkor.

Många av landets kommuner beviljar tillstånd för tillfällig servering till allmänheten endast till tillståndshavare med stadigvarande serveringstillstånd. En del av dessa kommuner håller denna tillståndskategori öppen endast för restauranger på den egna orten. De övervägande skälen till dessa begränsningar är att man vill hålla "lycksökare" borta och slå vakt om de "egna" etablerade restaurangerna. Det har ofta framförts i debatten att man vill ha lagstöd för denna tillämpning. Anledningen härtill är att ett par avslagsbeslut enbart på den grunden att sökanden inte innehar serveringstillstånd har upphävts av domstol vid överklagande.

Regeringen anser dock att utredningen inte tillräckligt har belyst konsekvenserna av förslaget som innebär att föreningslivets möjligheter att få tillfälliga tillstånd för servering till allmänheten i samband med olika traditionella evenemang kommer att försvinna. Frågan måste därför ytterligare utredas och konsekvenserna för framför allt föreningslivet belysas innan regeringen är beredd att gå vidare med utredningens förslag.

Servering i slutna sällskap

Den ursprungliga avsikten med att tillåta alkoholservering i slutna sällskap var att t.ex. föreningar och arbetsplatser skulle kunna anordna fester under billigare och enklare former än att gå till en restaurang. Detta har gjorts möjligt genom att kraven för tillstånd är betydligt lägre vid servering i slutna sällskap än till allmänheten. Den stora skillnaden är i regel att lokalen inte är godkänd för allsidig matlagning. För att uppnå detta godkännande krävs att det finns ett välutrustat restaurangkök, vilket för många är ett stort hinder – ekonomiskt och byggnadstekniskt. Vid tillfälliga serveringstillstånd är kraven dessutom ännu lägre än vid stadigvarande tillstånd. Detta kan locka personer som av olika anledningar inte kan få tillstånd för servering till allmänheten att ansöka om serveringstillstånd för slutna sällskap i stället och driva verksamheten kommersiellt. Därmed uppstår en konkurrenssituation med den etablerade restaurangnäringen.

En företeelse som har blivit vanligare på senare år är s.k. restaurangklubbar med hundratals medlemmar som inte har någon annan samhörighet än att de träffas i olika festlokaler med dans och alkoholservering. Klubbarna förekommer såväl med stadigvarande som med tillfälliga tillstånd för servering i slutet sällskap. Som bevis på behörighet utdelas "medlemskort", som berättigar till inträde i lokalen. Dessa arrangemang sker ofta under mycket restaurangliknande förhållanden, dock utan de krav och den kontroll som gäller för restauranger med tillstånd för servering till allmänheten. Det var inte denna form av "slutet" sällskap lagstiftaren hade i åtanke när "sluten utskänkning" och tillfälliga tillstånd infördes i lagstiftningen. Det är därför viktigt att tillståndsmyndigheterna kontrollerar att det slutna sällskapet inte är fingerat enbart för att kringgå lagstiftningen. Det kan dessutom ifrågasättas om alla former av "slutna sällskap" skall godkännas för tillstånd till alkoholservering.

Regeringen har övervägt hur tillämpningen av bestämmelserna om slutet sällskap skall kunna göras mer enhetlig och om detta i så fall kräver lagändringar. En möjlig begränsning är enligt regeringens uppfattning att alla deltagare i en tillställning för tillfällig alkoholservering i slutet sällskap på begäran skall kunna identifieras i förväg, t.ex. genom en namnlista. Restaurangklubbar och liknande med hundratals medlemmar, där man inte vet vilka som kommer till olika evenemang, anses då som allmänhet. För tillstånd till alkoholservering gäller då betydligt högre krav och konkurrensen med den etablerade restaurangbranschen förs på lika villkor. Regeringen anser det lämpligt att tillståndsmyndigheterna i tveksamma fall kräver in identitetsuppgifter innan tillstånd beviljas. Detta bör kunna ske inom ramen för tillståndsprövningen enligt nuvarande bestämmelser.

Detaljhandel med spritdrycker, vin och starköl får endast bedrivas av Systembolaget. Försäljning direkt till konsument får i övrigt endast bedrivas i form av servering av innehavare av serveringstillstånd. Redan tidigare fanns emellertid konstruktioner som möjliggjorde inköp av starköl direkt från bryggerierna. Alkoholpolitiska kommissionen anförde i delbetänkandet om serveringsbestämmelser, SOU 1993:50:

“I LHD anges att bryggerier får sälja starköl direkt till innehavare av serveringstillstånd. Inköp från bryggerierna kan ibland medföra väsentliga rabatter samt möjlighet att få disponera en s.k. ölpump.

Flera länsstyrelser uppskattar att över hälften av alla ansökningar om tillfälliga tillstånd för slutna sällskap har inlämnats enbart i syfte att få köpa starköl från bryggeri. Sammanlagt handlar det om flera tusen sådana ansökningar per år. Ofta kommer ansökningar från slutna sällskap där serveringsverksamheten är tänkt att bedrivas utan vinstintresse. Dessa sällskap skulle kunna servera alkohol utan serveringstillstånd med hänvisning till de regler som gäller för samköp och ombudsmannaförfarande. Vid påpekanden om detta från länsstyrelserna framhårdar man dock om att få ett serveringstillstånd, eftersom annars får man inte köpa starköl från bryggerierna.

När möjligheten för bryggerier att sälja starköl direkt till restauranger infördes 1977 var det inte lagstiftarens avsikt att detta skulle innebära att bryggerierna även kunde sälja direkt till konsumenterna. Det är emellertid vad som sker genom att flera har upptäckt att det finns ett “kryphål” i lagstiftningen, nämligen att konstruera ett tillfälligt eller stadigvarande slutet sällskap och ansöka om serveringstillstånd.”

Alkoholpolitiska kommissionen föreslog att försäljning av starköl från bryggeri till tillståndshavare endast skulle få ske till innehavare av stadigvarande tillstånd. Av alla förslag till ändringar i alkohollagstiftningen lades detta dock inte fram i förarbetena till alkohollagen.

Sedan år 1995 är det inte enbart bryggerierna som får sälja alkoholdrycker till innehavare av serveringstillstånd. Skaran har utökats med alla som har rätt till tillverkning eller partihandel med alkoholdrycker och varorna omfattar nu inte bara starköl utan även vin och spritdrycker. Trycket från partihandlarna att få avsättning för sina varor ligger bakom ett mycket stort antal ansökningar om tillfälliga serveringstillstånd. En slags “uppsökande” verksamhet bedrivs av flera partihandlare och bryggerier, som uppmanar presumtiva kunder att ansöka om tillfälliga serveringstillstånd hos kommunen. Härigenom skapas kanaler för försäljning från tillverkare och partihandlare direkt till konsumenter via konstruerade slutna sällskap. Denna verksamhet undergräver det alkoholpolitiska motivet till att vi i Sverige har ett detaljhandelsmonopol för försäljning av alkoholdrycker.

Regeringen anser att rätten till inköp från tillverkare och partihandlare bör tas bort för de tillfälliga tillstånden till *slutna sällskap*. Innehavare av sådana tillstånd blir därigenom hänvisade till Systembolaget för inköp av spritdrycker, vin och starköl. De ansökningar som har tillkommit enbart för att möjliggöra inköp från bryggerier m.m. kommer därmed att upphöra.

I 6 kap. 1 § alkohollagen (1994:1738) stadgas att "servering av spritdrycker, vin och starköl får ske endast om tillstånd har meddelats". Servering enligt alkohollagens mening inträffar när någon tillhandahåller dessa alkoholdrycker mot *ersättning* (1 kap. 8 §). Ersättningens storlek har ingen betydelse. Även om alkoholdrycken säljs till självkostnadspris eller t.o.m. med förlust är det servering. Ingår spritdryck, vin eller starköl som del av en middag, flygresa eller annat som sedan faktureras kunden har också tillståndspliktig servering inträffat.

Det är däremot med vissa undantag tillåtet att bjuda på alkoholdryck (se 4 kap. 9 §). Serveringstillstånd krävs inte heller vid samköp eller ombudsmannaförfarande. Med dessa begrepp menas att en eller ett par av deltagarna i ett sällskap på uppdrag av de övriga anskaffar dryckerna. Det skall vara fråga om ett enstaka tillfälle, en begränsad krets och antingen en lika fördelning av kostnaderna eller efter vars och ens förbeställda mängd. Begreppet "efter vars och ens förbrukning" förekommer också (NJA 1941 s. 47), vilket vid praktisk tillämpning inte längre godkänns. Problemet är att försäljning till självkostnadspris som nämnts ovan är tillståndspliktig och det kan vara svårt att dra en gräns mellan dessa två företeelser.

Alkoholservering sker ofta i olika sammanhang utan att det finns något vinstsyfte med serveringen. Det kan vara fråga om servering till självkostnadspris vid firmafester och förenings årsmöten m.m. En annan vanlig företeelse är att personer som bjuder på bröllopsmiddag, 50-årsfest eller liknande bjuder på en välkomstdrink, vin till maten och något till kaffet, men att gästerna sedan får betala eventuella övriga alkoholdrycker till självkostnadspris. En del av dessa arrangörer ansöker om serveringstillstånd därför att man inte vill göra sig skyldig till något olagligt. Hur många som serverar till självkostnadspris utan att känna till tillståndskravet eller utan att bry sig om att ansöka om tillstånd finns det givetvis inga uppgifter om. Det är dock inte någon särskilt djärv gissning att påstå att det antagligen är vanligt. Gemene man har svårt att förstå det alkoholpolitiska motivet bakom denna tillståndsplikt, när serveringen sker utan vinstintresse till en begränsad krets av vänner och bekanta eller arbetskamrater på ett företag.

Enligt regeringens mening bör kravet på serveringstillstånd kunna avskaffas när det gäller enstaka arrangemang som anordnas för vissa bestämda personer och där dessa inte betalar mer för dryckerna än självkostnadspris. Härmed avses inköpspriset för dryckerna. Något kommersiellt intresse får inte finnas. Den får heller inte äga rum på serveringsställe där det bedrivs yrkesmässig försäljning av alkoholdrycker eller lättdrycker. Att upprätthålla krav på tillstånd i fråga om dessa tillställningar synes närmast motverka allmänhetens förståelse för det alkoholpolitiska regelsystemet. Tillsammans med förslaget ovan om inskränkningar av möjligheterna till inköp hos partihandlare bör denna förändring i betydande grad kunna nedbringa antalet ansökningar om tillfälligt serveringstillstånd för slutna sällskap.

Regeringens förslag: Åsidosättande av brandskyddsföreskrifter samt tillåtande av brottslig verksamhet på serveringsstället skall vara självständiga grunder för återkallelse av serveringstillstånd enligt alkohollagen (1994:1738).

Regeringens bedömning: Det nuvarande kravet i alkohollagen på personlig lämplighet när det gäller såväl personliga som ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt bör kvarstå oförändrat.

Alkoholutredningens förslag: Kraven på kunskaper när det gäller bokföring, redovisning och skattelagstiftning skärps. Åsidosättande av brandskyddsföreskrifter och brott mot lotterilagen föreslog dock utredningen inte skulle utgöra en självständig grund för återkallelse av serveringstillstånd enligt alkohollagen.

Remissinstanserna: *Alkoholinspektionen* anför att krav på bokföringskunskaper m.m. inte har nämnvärd alkoholpolitisk betydelse och inte torde höra hemma i alkohollagstiftningen. Inspektionen anför också att en förutsättning för att beviljas serveringstillstånd borde vara att man kan visa upp ett egentillsynsprogram liknande en folkölsförsäljares. *Eko-brottsmyndigheten* framhåller att krav på bl.a. bokföringskunskap har både brottsförebyggande och brottsutredande effekter. *Föreningen länsstyrelsernas alkoholhandläggare, Kommunala alkoholhandläggares förening* och *Länsrätten i Skåne* anför att kravet måste förtydligas. Det behövs bestämmelser, riktlinjer eller kriterier för att klargöra vilka som är godkända som utbildare eller examinatore och vilken kunskapsnivå som krävs hos tillståndshavarna. *Göteborgs kommun* anför att det måste klargöras om det krävs att samme person besitter både det nu föreslagna kunnandet och kunskap om alkoholreglerna. *Kalmar kommun* anför att lämplighetsprövningen av sökanden endast bör omfatta kunskaper i alkohollagstiftningen. Kommunerna har varken kunskap eller andra instrument för att pröva sökandena när det gäller kunskaper i bokföring etc. Många tillståndshavare utnyttjar också bokföringsfirmor eller revisionsbyråer för sådant arbete. *Krokoms kommun* påpekar att många anlitar experthjälp avseende bokföring, redovisning och skattelagstiftning. *Kungälv kommun* efterlyser ett klargörande av vad som är lämplig utbildning och vem som är lämplig utbildare. *Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Stockholms län* och *Östersunds kommun* anför att kunskapskravet bör konkretiseras. Detta för att undvika tolkningsproblem och få en enhetlig tillämpning. *Malmö kommun och Trelleborgs kommun* anför att det bör övervägas att införa en för alla lika kunskapskontroll. Ett s.k. näringsbrev enligt dansk modell kan vara en lösning. *Riksskatteverket* anför att kunskaper i skattelagstiftning bör införas som krav också på tillståndshavare enligt lagen (1994:1564) om alkoholskatt, lagen (1994:1563) om tobaksskatt och lagen (1994:1776) om skatt på energi. *Göteborgs kommun* anför att brandsäkerhetsanmärkningar borde kunna ligga till grund för bedömning av serveringsställets lämplighet och att tillsynen kan skötas av kommunens restauranginspektörer. *IOGT-NTO* anför att alkohollagens tillämpning försvåras om man måste vänta på lagakraftvunnet beslut ifråga om brott mot andra bestämmelser för att kunna ingripa mot servering. Det gäller bl.a. brandskydd och lotteri.

Krokoms kommun anser att brandmyndigheten bör få utökade befogenheter att stänga olämpliga serveringslokaler, t.ex. om utrymningsvägar har blockerats. *Länsstyrelsen i Stockholms län* och *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* anför att åsidosättande av räddningstjänstlagens bestämmelser bör kunna leda till ingripande med stöd av alkohollagen. *Polismyndigheten i Stockholms län* anser att bedömningen ifråga om åsidosättande av brandskyddsföreskrifterna inte är tillräckligt analyserad och övervägd och måste utredas ytterligare. *Räddningsverket* anför att det bör finnas en direkt koppling mellan brandsäkerhetsfrågor och serveringstillstånd. Alkoholintag medför utrymningsproblem vid bränder i restauranglokaler. Räddningstjänstlagen tar inte hänsyn till om alkoholservering skall bedrivas i en lokal eller inte. Bestämmelserna tar inte heller alltid sikte på den som driver verksamheten utan kan riktas till fastighetsägaren. Ett åsidosättande av brandskyddsbestämmelserna kan leda till en rättsprocess som drar ut på tiden och under den tiden sker inget med verksamheten. Det är av särskild vikt att lokaler med utskänkningstillstånd har ett väl fungerande brandskydd eftersom människor som intagit alkohol ofta beter sig irrationellt och har en sämre varseblivning. *Sotenäs, Tanums och Trelleborgs kommuner* anför att brandskyddsbestämmelser och livsmedelslagens och miljöbalkens bestämmelser borde vara lika viktiga som att fullgöra sina skyldigheter mot det allmänna och att brott mot dem borde kunna få samma konsekvenser. *Sundsvalls kommun* anser att det i propositionen bör betonas att det är särskilt allvarligt att inte följa brandskyddsföreskrifterna. *Lotteriinspektionen* anför att det kan finnas anledning att återkalla ett tillstånd för servering i en lokal där illegalt spel bedrivits, även om det inte är innehavaren av serveringstillståndet som dömts för brottet. Överskottet av spelverksamheten delas ofta lika mellan spelanordnaren och den som upplåter lokalen. Mot bakgrund av de höga krav som ställs på den som ansöker om serveringstillstånd avseende såväl personliga som ekonomiska förhållanden, anser lotteriinspektionen att det kan ifrågasättas om inte illegalt spel på serveringsstället skulle kunna vara en grund för återkallelse av serveringstillstånd eller i vart fall ingå som en faktor vid den helhetsbedömning som måste göras. *Sveriges landsråd för alkohol- och narkotikafrågor* anför att man inte är lämplig att inneha serveringstillstånd om man tillåter illegalt spel i sin serveringslokal

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Prövningen av sökandens lämplighet att bedriva servering av spritdrycker, vin och starköl, såväl vid ansökningstillfället som vid fortlöpande kontroll, har kommit att ta alltmer av tillståndsmyndighetens tid i anspråk. Alltsedan lämplighetskravet i lagen om handel med drycker (LHD) år 1986 utvidgades till att omfatta även allmän ekonomisk skötsamhet har förarbeten, föreskrifter och allmänna råd utvecklats och metoderna att utöva kontroll förfinats. I vissa avseenden innebar alkohollagen (1994:1738) ytterligare skärpningar, framför allt genom att sökanden ålagts att visa sin lämplighet och genom en starkare betoning av den ekonomiska skötsamheten, t.ex. beträffande konkurser. Lagtexter och författningskommentarer m.m. kan emellertid inte täcka in alla tänkbara situationer. Tillståndsmyndigheten måste därför alltid göra en bedömning i det enskilda fallet med vägledning bl.a. av den rättspraxis som har utvecklats på området. Inte

inom något annat område av alkohollagstiftningen finns det så många domar som när det gäller tillståndshavarens personliga lämplighet.

När det gäller kunskapskravet har det hänt en hel del på senare tid. På bara några år har nya "krögarutbildningar" vuxit upp. En uppfattning hos tillståndsmyndigheter och branschens egna organisationer är att dessa har bidragit till att väsentligt höja kunskapsnivån hos restaurangpersonal av olika kategorier. Här pågår också en intensiv vidareutveckling och kvalitetshöjning. Olika utbildningar för restaurangpersonal ligger just nu i tiden. En av flera bidragande orsaker till det stora intresset hos restaurangföretag och anställda är att det har blivit en merit att ha genomgått en restauratörsutbildning. Hos vissa restauranger är det dessutom ett krav för att kunna utses som serveringsansvarig. Genom att det inte finns så många andra adekvata utbildningar för restaurangpersonalens vidareutveckling finns här ett gemensamt intresse för branschen och berörda myndigheter att göra dessa kurser så bra som möjligt.

Tillståndsstatistik och rättspraxis ger vid handen att de allra flesta återkallelser av serveringstillstånd beror på ekonomisk misskötsamhet av olika slag. Ofta har orsaken till misskötsamheten varit slarv och okunskap om det svenska regelsystemet. För att kunna följa alkohollagens bestämmelser är det i praktiken nödvändigt att ha vissa grundläggande kunskaper när det gäller bokföring, redovisning och skattelagstiftning. Detta får anses ingå i kravet enligt alkohollagen på att "endast den som visar att han med hänsyn till sina personliga och ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt är lämplig att utöva verksamheten". Särskild hänsyn skall också "tas till om sökanden är laglydig och benägen att fullgöra sina skyldigheter mot det allmänna" (7 kap. 7 §). Av författningskommentaren till nämnda paragraf framgår att förutsättningarna hos tillståndshavaren att kunna hålla en ordnad bokföring måste ges samma tyngd i prövningen som bl.a. hans branschkunskande. En riktig bokföring och redovisning är således ett krav för att en rörelse skall kunna skötas på ett seriöst sätt. En bristfällig bokföring eller avsaknad av bokföring kan leda till att en tillståndshavare bedöms som olämplig att fortsätta den tillståndspliktiga verksamheten. I 8 kap. 5 § anges också att bokföring i rörelse som är tillståndspliktig skall vara så utformad att kontroll av verksamheten är möjlig. Detta krav är grundläggande för möjligheterna till kontroll av den ekonomiska skötsamheten och måste därför noga upprätthållas. Regeringen anser att redan gällande lagstiftning ställer krav på vissa kunskaper i bokföring, redovisning och skattelagstiftning och att Alkoholutredningens förslag till tillägg i 7 kap. 7 § därför är obehövligt.

När det gäller åsidosättande av brandskyddsbestämmelser anser regeringen till skillnad från Alkoholutredningen att det bör finnas en direkt koppling mellan brandsäkerhetsfrågor och serveringstillstånd. Som Räddningsverket anför i sitt remissvar tar räddningstjänstlagen (1986:1102) inte hänsyn till om det skall bedrivas alkoholservering i en lokal eller inte. Bestämmelserna tar heller inte sikte på den som driver verksamheten utan riktas mer mot fastighetsägaren. Ett åsidosättande av brandskyddsbestämmelserna kan leda till en långvarig rättsprocess och under tiden sker kanske ingen förändring av verksamheten. Det är enligt regeringens uppfattning också av särskild vikt att lokaler med serveringstillstånd alltid har ett väl fungerande brandskydd. Detta eftersom

människor som har förtärt alkohol kan bete sig irrationellt och ha svårare att uppfatta eventuell brandfara. Tillståndsmyndigheten bör enligt regeringens uppfattning kunna ifrågasätta en sökandes eller tillståndshavares lämplighet att inneha serveringstillstånd om denne inte förmår uppfylla grundläggande brandskyddsbestämmelser. En tillståndshavare, som dömts för brott mot brandskyddsbestämmelser eller meddelats upprepade förelägganden eller förbud enligt 56 § räddningstjänstlagen, riskerar därmed också att få sitt tillstånd återkallat. Räddningstjänsten i kommunen bör därför regelmässigt informera tillståndsmyndigheten om grundläggande brandskyddsbestämmelser åsidosätts av en serveringsrörelse.

När det gäller brott mot lotterilagen kan det enligt regeringens uppfattning finnas anledning att kunna återkalla ett tillstånd för servering i en lokal där illegalt spel bedrivits även om det inte är tillståndshavaren som dömts för brottet. Att illegalt spel bedrivs i serveringslokalen kan nästan aldrig vara obekant för tillståndshavaren och ofta är det så att överskottet från spelverksamheten delas mellan spelplanordnaren och den som upplåter lokalen. Mot bakgrund av de höga krav som ställs på den som ansöker om serveringstillstånd avseende såväl personliga som ekonomiska förhållanden anser regeringen att illegalt spel på serveringsstället skall kunna vara en grund för återkallelse av serveringstillståndet. Motsvarande gäller om tillståndshavaren på serveringsstället tillåter annan brottslig verksamhet, t.ex. narkotikabrott, häleri, koppleri m.m.

En stor andel av de polisanmälningar som görs när det gäller brottet olaga diskriminering hänför sig till restaurangbranschen. Det är också en form av diskriminering som har fått stor uppmärksamhet i massmedia och i den allmänna debatten. Att vägra en person inträde på en restaurang eller annan nöjeslokal på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller homosexuell läggning kan vara straffbart enligt bestämmelserna om olaga diskriminering. Enligt alkohollagen får serveringstillstånd meddelas endast den som visar att han med hänsyn till sina personliga och ekonomiska förhållanden och omständigheter i övrigt är lämplig att utöva verksamheten. Vid tillståndsprövningen skall särskild hänsyn tas till om sökanden är laglydig och benägen att fullgöra sina skyldigheter mot det allmänna. Om en tillståndshavare i sin restaurangverksamhet, eller anställda i denna verksamhet, fällt till ansvar för olaga diskriminering bör det därför redan i dag kunna innebära att serveringstillståndet ifrågasätts. Detta är ett brott som har anknytning till restaurangrörelsen och måste bedömas som allvarligt.

5.5 Anställd personal

Regeringens förslag: Innehavare av serveringstillstånd ges möjlighet att hyra in personal från bemanningsföretag.

Alkoholutredningens förslag: Utredningen föreslog att nuvarande bestämmelse slopas. Istället föreslogs kommunen få möjlighet att i det enskilda fallet kräva att tillståndshavare under en tid av längst sex månader fortlöpande skall anmäla all personal till tillståndsmyndigheten.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser är kritiska till alkoholutredningens förslag. Skälen för detta är främst att tillsynen över verksam-

heten försvåras och att det ökar möjligheterna att använda svart arbetskraft. Följande remissinstanser varnar för detta: *Blåbandsrörelsen*, *Borlänge kommun*, *Kalmar kommun* och *Karlstads kommun*. De anser att det bör föreligga en skyldighet för tillståndshavaren att fortlöpande, inför varje dag, förteckna vilka som skall arbeta under dagen och att denna förteckning skall finnas lätt tillgänglig på serveringsstället. Några remissinstanser anför också att personal skall vara anställd och uppbära en rimlig och skattepliktig ersättning från någon som innehar F-skattsedel. *Alkoholinspektionen* anför att tillståndshavaren skall ha ett odelat ansvar över verksamhetens bedrivande och kunna utöva kontroll över den. Om andra tillåts ha inflytande kan tvister kring ansvarsfördelningen uppstå. För att göra det möjligt att använda exempelvis personalpooler bör ett tillägg om detta göras i 6 kap. 3 §. Förslaget om anmälningsplikt saknar alkoholpolitiskt värde och avstyrks. *Arboga kommun* anser att personal skall vara anställd eller egna företagare med F-skattsedel. Möjligheten för kommunen att kräva redovisning av personalen under 6 månader leder till ytterligare tryck på tillsynsområdet och ökade kostnader för kommunen. Det finns därför risk att möjligheten sällan kommer att utnyttjas. *Föreningen länsstyrelsernas alkoholhandläggare* avstyrker förslaget att ta bort kravet att personal skall vara anställd. Utnyttjande av bemanningspersonal kan regleras genom ett tillägg i lagtexten. *Hovrätten för Västra Sverige* anser att det är olämpligt att ha betungande föreskrifter med inbyggd tidsbegränsning som anmälningsplikten utgör. Ytterligare överväganden måste göras innan förslaget läggs till grund för lagstiftning. *IOGT-NTO* anser att tillståndshavaren skall ansvara för att den inhyrda personalen är kompetent och uppfyller kraven. Han skall ha tillräckligt inflytande och kontroll över den. Det skall föras en förteckning över inhyrd personal som skall vara tillgänglig för tillsynsmyndigheten minst ett år efter anlitaandet. *Justitieombudsmannen* anför att förslaget att ta bort kravet på anställd personal synes ha goda skäl för sig, men genomförs inte ändringarna bör ändå lydelsen av 6:3 ändras i enlighet med vad Alkoholinspektionen begärt (s. 223 i betänkandet). Även om Regeringsrätten tolkat lagrummet bör gemene man kunna utläsa vad som gäller. *Länsrätten i Stockholms län* är tveksam till att en icke generell anmälningsplikt av personalen kommer att ha avsedd effekt. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län*, *Länsstyrelsen i Kronobergs län* och *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* anser att en huvudregel om att personal skall vara anställd skall finnas kvar, men att undantag kan göras för vissa kategorier av personal. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att tillståndshavare månatligen skall ge in specifikationer över vilka personer arbetsgivaravgifter och skatteavdrag avser, för att man skall kunna komma tillrätta med utnyttjandet av svart arbetskraft. Länsstyrelsen varnar också för att tillståndshavare och bemanningsföretag i samråd kan undandra sig sina skyldigheter. I 7 kap. 7 § bör det införas en bestämmelse om att även sådan misskötsamhet är diskvalificerande. *Munkfors kommun* anser att vilken personal som skall arbeta skall antecknas inför varje arbetsskift på sådant sätt att möjlighet till efterhandskonstruktion inte finns. *Polismyndigheten i Stockholms län* anför att tillståndshavaren vid en inspektion skall kunna visa att de som arbetar i restaurangen är arbets- eller uppdragstagare och att de har arbetstillstånd. Det bör också slås fast en minimiålder för de arbetande.

Riksrevisionsverket anför att de uppgifter som anmäls kan vara av stort intresse för skattemyndigheterna, men utredningen för inga diskussioner om under vilka legala förutsättningar information kan föras över från kommun till skattemyndighet. Under den period anmälningsplikten gäller bör kommunen få möjlighet att göra identitetskontroll hos tillståndshavaren. *Riksskatteverket* avstyrker att kravet på anställd personal tas bort och ersätts med ett anmälningsförfarande. Nuvarande krav kan föras med undantag och förenas med anmälningsförfarande. Det bör inte ställas upp några sekretesshinder för skattemyndigheten att ta del av uppgifterna. *Sundsvalls kommun* och *Östersunds kommun* anser att de som arbetar hos en tillståndshavare skall vara anställda av honom och att förslaget ger tillståndshavaren för stora möjligheter till efterhandskonstruktioner som försvårar tillsynsarbetet. *Årjängs* och *Kungälv*s kommuner anser att endast anställd personal skall få anlitas. *Örebro kommun* anför att det i Örebro fungerat bra att kräva anställningslistor enligt 7 kap. 5 § och att en ändring tycks vara onödig. Ett borttagande av kravet att personal skall vara anställd öppnar för illojal konkurrens och bulvanförhållanden. Personal skall vara anställd av någon som innehar F-skattsedel och uppbära en rimlig och skattepliktig ersättning.

Skälen för regeringens förslag: Nuvarande bestämmelse i alkohollagen (1994:1738) om att endast personal som är anställd av tillståndshavaren får användas för serveringsverksamheten tillkom för att "tillståndshavaren effektivt skall kunna ingripa då olägenheter i fråga om ordning, nykterhet och trevnad uppstår på serveringsstället". Emellertid omfattade inte anställningskravet ens från början all personal. Entrévärdar och dörrvakter liksom garderobiärer och casinopersonal undantogs eftersom dessa ofta anlitas av särskilda bevaknings- eller spelföretag. Ordalydelsen av 6 kap. 3 § ändrades därför vid tillkomsten av alkohollagen till "för servering av spritdrycker, vin eller starköl får endast anlitas personal som är anställd av tillståndshavaren".

Efter ett tillägg i lagen om handel med drycker (LHD) år 1982 blev det möjligt att tillgripa en administrativ sanktion mot ekonomiskt misskötssamma tillståndshavare. Bestämmelsen om anställd personal fick då större betydelse, framför allt om tillståndshavaren drog sig undan skatter och arbetsgivaravgifter genom att anlita "svart" arbetskraft. Tillståndshavare som är ekonomiskt misskötssamma och t.ex. anlitar "svart" arbetskraft kan få sitt serveringstillstånd indraget. Forskare och andra som har studerat restaurangbranschen menar att jämte bygg- och städbranschen finns det troligen inte något annat område där det är så vanligt med helt eller delvis obeskattade löner som just på restaurangerna. Tidigare kunde brott mot bestämmelsen i 6 kap. 3 § fjärde stycket räcka som argument för återkallelse av serveringstillståndet, även om tidigare rättspraxis uppvisade en viss osäkerhet på området. Efter Regeringsrättens dom den 2 februari 2000 i mål nr 2516–1998 (RÅ 2000 ref. 12) får det emellertid anses klarlagt att det formella anställningsförhållandet inte är helt avgörande. Om inte skatter och arbetsgivaravgifter har betalats när det borde ha skett kan dock tillståndet återkallas på grund av ekonomisk misskötssamhet. Detta betyder att tillsynsmyndigheterna inte kan nöja sig med att kontrollera anställningsförhållandena, utan även måste kontrollera skatte- och avgiftsinbetalningar.

Arbetsmarknaden är i dag mer komplex än tidigare och större krav ställs på flexibilitet inom arbetslivet. Personalförmedling i olika former är ett exempel på detta och uthyrning av arbetskraft är nu en etablerad företagsform inom nästan varje yrkesbransch. Det är därför naturligt att en krögare som drabbas av att t.ex. kökspersonal insjuknat vänder sig till en s.k. personalpool för att få hjälp. Bestämmelsen i 6 kap. 3 § alkohollagen är då ett besvärligt hinder i hans verksamhet. Även för mycket korta vikariat är han tvungen att anställa personalen, medan andra näringsidkare på ett enklare sätt kan hyra in tillfällig personal utan att bryta mot några bestämmelser.

Enligt regeringens mening är det önskvärt att förändra kravet i 6 kap. 3 § alkohollagen så att regleringen blir mera anpassad till dagens förhållanden och till behoven i den seriösa delen av branschen. För att göra det möjligt att använda exempelvis personal från bemanningsföretag eller s.k. personalpooler bör ett tillägg till nuvarande lydelse av 6 kap. 3 § göras som gör det möjligt att hyra in personal från personaluhyrningsföretag. Därmed bör kravet på flexibilitet kunna tillgodoses utan att kravet på kontrollmöjligheter när det gäller misstankar om anlitande av "svart" arbetskraft eftersätts.

Att som Alkoholutredningen föreslår helt avskaffa kravet på att restaurangföretagaren för serveringen endast får anlita anställd personal är enligt regeringens uppfattning alltför långtgående. Att ge tillståndsmyndigheten befogenhet att i enskilda fall ålägga en tillståndshavare att under en viss tid anmäla all personal som utför arbete i verksamheten skulle enligt regeringens mening bli alltför byråkratiskt och sakna alkoholpolitiskt värde. Det skulle medföra en stor belastning för konferensanläggningar, trafikserveringar och större restaurangföretag med hög personalomsättning att fortlöpande anmäla all personal till tillståndsmyndigheten. Även hos tillståndsmyndigheten skulle mycket tid och resurser behövas i anspråk för att sortera och granska all denna information. Regeringen anser därför att en lämplig avvägning är att bibehålla nuvarande reglering men dessutom möjliggöra för tillståndshavaren att anlita personal från bemanningsföretag.

5.6 Gemensam serveringslokal

Regeringens bedömning: Det bör även fortsättningsvis vara möjligt för två eller flera tillståndshavare att dela på en gemensam serveringsyta. Några ytterligare klarlägganden behövs inte.

Alkoholutredningens förslag: Utredningen föreslår att tillståndshavarnas gemensamma ansvar för ordning och nykterhet klargörs. Om olägenheter konstateras skall tillståndsmyndigheten kunna ifrågasätta serveringstillståndet för alla de tillståndshavare som bedriver servering i lokalen.

Remissinstanserna: Följande remissinstanser riktar kritik mot utredningens förslag. *Alkoholinspektionen, Blåbandsrörelsen, Borlänge kommun, Föreningen länsstyrelsernas alkoholhandläggare, Göteborgs kommun, Huddinge kommun, IOGT-NTO, Kalmar kommun, Karlstads kommun, Kommunala alkoholhandläggares förening, Kristinehamns kom-*

mun, Kungälv kommun, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Polismyndigheten i Stockholms län, Sundsvalls kommun, Sveriges landsråd för alkohol- och narkotikafrågor, Uppsala kommun, Årjängs kommun, Örebro kommun och Östersunds kommun. Anledningen till kritiken är främst att tillsynen försvåras. Det blir svårt att klargöra vilken tillståndshavare som brutit mot serveringsbestämmelserna och det anses inte förenligt med svensk rättstradition att kollektivt bestraffa alla som haft tillstånd att servera på ytan. Att lägga bevisbördan på en enskild som måste visa att han varit utan skuld anses också tveksamt. Det påpekas också att förslaget endast tar upp störningar i ordningen och nykterheten och inte tar upp överträdelser som servering till underåriga och brott mot regler om förvaring och förtäring. Gemensam serveringslokal får inte avse servering under samma tid. Det påpekas också att sanktionerna är av två slag, dels administrativt i form av indraget tillstånd, dels straffrättsligt. *Malmö kommun* avstyrker gemensam serveringsyta utom i samband med tillfälliga tillstånd vid mässor och festivaler då det skall vara möjligt för kommunen att medge undantag.

Skälen för regeringens bedömning: Det finns med nuvarande regler inget hinder i alkohollagen (1994:1738) eller dess förarbeten för att flera serveringsställen kan ha samma serveringslokal. Det har dock varit en allmän uppfattning hos vissa myndigheter och branschföreträdare att en serveringslokal endast kan ha en tillståndshavare.

Alkoholutredningen har övervägt om uppfattningen om att en serveringslokal endast får användas av en tillståndshavare bör få ett uttryckligt stöd i lagen. Utredningen föreslår att tillståndsmyndigheten skall kunna ifrågasätta serveringstillståndet för alla de tillståndshavare som bedriver servering i lokalen om olägenheter konstateras.

Åtskilliga remissinstanser har ifrågasatt utredningens förslag och menat att en kollektiv bestraffning är främmande för svenskt rättstänkande och därför inte är godtagbar.

Regeringen instämmer i remissinstansernas kritik av utredningens förslag. Regeringen finner också att det inte har framkommit tillräckliga skäl för att föreslå en lagändring i frågan. Om olägenheter skulle uppkomma när två eller flera tillståndshavare använder samma serveringsytor kan tillståndsmyndigheten meddela de villkor som behövs för att avhjälpa dessa.

5.7 Alkoholpolitiska olägenheter

Regeringens bedömning: Ingen ändring bör göras i alkohollagens (1994:1738) regler om att tillstånd kan vägras om ett sådant skulle kunna medföra risk för alkoholpolitiska olägenheter. Inte heller behövs nya regler om kommunernas alkoholpolitiska program.

Alkoholutredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Blåbandsrörelsen, Göteborgs kommun, IOGT-NTO, Sveriges landsråd för alkohol- och narkotikafrågor* och *Sundsvalls kommun* anför att det är en brist att kommunernas alkoholpolitiska program har låg dignitet i domstolarnas bedömning. *IOGT-NTO* anser också

att begreppet "alkoholpolitiska olägenheter" bör bytas ut mot alkoholrelaterade olägenheter" och att man bör överväga att införa mera handfasta regler i alkohollagen för att ge kommunerna stöd för att företa åtgärder som förhindrar eller begränsar lokala alkoholrelaterade problem, t.ex. genom att begränsa antalet restauranger i vissa områden eller i relation till antalet invånare eller avståndet till skolor. *Justitieombudsmannen* anser att utformningen av 7 kap. 14 § kan ifrågasättas. Polismyndighetens yttrande bör inte bara i praktiken utan även i lagtexten beakta de alkoholpolitiska olägenheterna om det är vad som åsyftats. Utredningen har tagit alltför lätt på kritiken mot begreppet alkoholpolitiska olägenheter. Det är ett påfallande allmänt hållet begrepp, en olycklig nybildning. I alkohollagen skall begreppet politik, i motsats till annan lagstiftning, användas vid direkt rättstillämpning i myndighetsutövning mot enskilda. Bestämmelsen i 7 kap. 9 § skulle kunna utformas enligt följande. "Om serveringen kan befaras medföra olägenheter i fråga om ordning och nykterhet eller av särskild anledning innebär en risk för menlig inverkan på människors hälsa, får serveringstillstånd inte meddelas". I förslaget till serveringstider borde en hänvisning kunna göras från 6 kap. 4 §. "Vid prövningen skall beaktas sådana risker som avses i 7 kap. 9 §". *Kommunala alkoholhandläggares förening* anför att kommunernas alkoholpolitiska program bör ges större tyngd avseende serveringstiderna.

Skälen för regeringens bedömning: Kommunernas alkoholpolitiska program inom serveringsområdet innehåller huvudsakligen riktlinjer för bedömning av ansökningar om serveringstillstånd, avgifter för ansökningar och tillsyn, de alkoholpolitiska olägenheterna. Programmen är en precisering av vad kommunen anser utgöra hinder för att få serveringstillstånd samt hur tillsynen över serveringsställena är organiserad. Programmen täcker således ett betydligt vidare område än de alkoholpolitiska olägenheterna. I programmen kan en presumtiv sökande av serveringstillstånd vanligen läsa sig till hur man ansöker om tillstånd, vad det kostar, hur lång tid det tar och i fall det finns några särskilt uttalade hinder. I Alkoholinspektionens kommunenkät år 1998 ansågs det alkoholpolitiska programmet ha haft störst betydelse vid ärendehantering och i beslutsprocessen och mindre betydelse vid domstolsbehandlingen av överklagade avslagsbeslut.

I förarbetena till 7 kap. 9 § alkohollagen (1994:1738) (prop. 1994/95:89, s. 105 f.) nämns att den tidigare s.k. behovsprövningen har ersatts med att kommunen i stället skall bedöma riskerna för eventuella alkoholpolitiska olägenheter. Det framhålls att polismyndighetens och miljöförvaltningens yttranden skall tillmätas stor vikt vid tillståndsprövningen. Angående programmen anges att kommunerna i t.ex. alkoholpolitiska program *kan* precisera vilka allmänna kriterier kommunen avser att tillämpa vid bedömningen av om en servering kan orsaka alkoholpolitiska olägenheter. En individuell prövning måste dock alltid ske med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Av förarbetena framgår tydligt att det aldrig har varit meningen att de alkoholpolitiska programmen eller kommunens allmänna bedömning av när alkoholservering kan leda till alkoholpolitisk olägenhet skall vara bindande vid t.ex. en överprövning i domstol. Tanken var snarare att programmen skulle vara vägledande och delvis tjäna som upplysning för eventuella sökande. Det kommunala vetot och behovsprövningen skall

således inte kunna återinföras bakvägen genom de alkoholpolitiska programmen. Emellertid har uppenbarligen vissa skrivningar i propositionen och uttalanden i samband med riksdagsbehandlingen invaggat vissa kommuner i den föreställningen att det alkoholpolitiska programmet inte får ifrågasättas.

Det har visat sig att de alkoholpolitiska programmen inte har fått den ställning vid domstolsbehandling av överklagade avslagsbeslut som många hade hoppats. Genom att följa utvecklingen av rättspraxis kan man dock dra slutsatser om de alkoholpolitiska programmens betydelse vid domstolsprövningar och om hur kommunen bör hantera beslut med hänvisning till begreppet alkoholpolitiska olägenheter enligt 7 kap. 9 § alkohollagen.

Allmänt kan således sägas att det inte räcker att enbart hänvisa till det alkoholpolitiska programmet. Genom en analys av det enskilda fallet mot bakgrund av kommunens alkoholpolitiska program ökar utsikterna att beslutet håller vid en överprövning. När det gäller frågor om ordning och säkerhet, brottsbelastat område eller risk för överetablering är det vidare av största betydelse att ha stöd av polismyndighetens yttrande. Vid befarad risk för störning i samband med en restaurangetablering är miljöförvaltningens yttrande viktigt. Beslutet bör vidare motiveras utförligt, med angivande av de konkreta omständigheter som talar mot ett bifall till ansökningen.

Regeringen har övervägt om kommunernas alkoholpolitiska program eventuellt behöver ges ett starkare lagstöd för att bättre hålla vid domstolsprövning av överklagade beslut. Regeringen menar dock att rättspraxis visar att kommunerna har goda möjligheter att stoppa oönskade etableringar. Emellertid måste man i sådana ärenden argumentera såväl utifrån det alkoholpolitiska programmet som avseende förutsättningarna i det enskilda fallet. Det är också viktigt att samordna synen på reglerna för alkoholservering med framför allt polismyndigheten på orten men även med miljöförvaltningen, samt ha i minnet att en av alkohollagens grundpelare är skyddet för ungdomen. Regeringen anser att skrivningarna i förarbetena till alkohollagen är tillräckligt starka och fortfarande äger giltighet. Dessutom fortsätter rättspraxis att utvecklas och det finns mycket vägledning att hämta därifrån.

En annan fråga gäller uttrycket alkoholpolitisk olägenhet, som av många kommuner anses som alltför diffust och svårtolkat. Detta kan vara en av förklaringarna till att förhållandevis få avslagsbeslut med hänvisning till 7 kap. 9 § alkohollagen har fattats av kommunerna. Den fortsatta rättsutvecklingen kommer att ge ytterligare underlag för dessa bedömningar.

Sammanfattningsvis finner Regeringen inte skäl att föreslå några ändringar av alkohollagens regler angående alkoholpolitiska olägenheter.

5.8 Serveringstillstånd efter konkurs

Regeringens bedömning: Bestämmelsen om att ett konkursbos ansökan om fortsatt serveringstillstånd skall behandlas med förtur bör inte ändras.

Alkoholutredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Kalmar kommun* anser att förtursregeln vid konkursbos ansökan bör utgå eftersom särregleringen innebär en summarisk prövning och dessutom är obehövlig eftersom den saknar betydelse vid kreditgivning till krognäringen. *Kommunala alkoholhandläggares förening* anser att ansökan från konkursbo om serveringstillstånd inte skall behandlas med förtur. *Kungälv kommun* anför att det är bra med tidsbegränsade tillstånd vid konkurs men att tillståndsprövningen blir summarisk vid en alltför kort handläggningstid. En något längre handläggningstid än den gamla rekommendationen om en vecka vore därför önskvärd. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att det i alkohollagen bör införas förbud mot att konkursförvaltaren utser någon i ägarkretsen kring bolaget som driftsansvarig.

Skälen för regeringens bedömning: När en tillståndshavare försätts i konkurs kan ett nytt serveringstillstånd beviljas för konkursförvaltaren. Tillståndsmyndigheten skall behandla en sådan ansökan med förtur. I förarbetena anges att en rimlig handläggningstid är längst en vecka.

Dagens regler innebär att tillståndsmyndigheten får en omedelbar kunskap och insyn i konkursen. Det är en väsentlig skärpning gentemot tidigare regler i lagen om handel med drycker (LHD) om att konkursförvaltare utan att ens behöva meddela tillståndsmyndigheten förrän efter två månader kunde driva rörelsen vidare som om ingenting hänt. Med den korta handläggningstid som har angivits i förarbetena till alkohollagen kan kommunen dock inte göra mer än en ytterst summarisk tillståndsprövning. Tiden medger knappast ens att tillståndsmyndigheten tar kontakt med skatte-, polis- och kronofogdemyndigheter samt miljöförvaltning. Enligt regeringens mening bör åtminstone en sådan grundläggande kontroll alltid göras, även om det innebär att handläggningstiden kan förlängas något.

Vidare är en konkursförvaltare visserligen prövad av tingsrätten angående sin personliga lämplighet, men i den prövningen ingår inte hans förmåga att bedriva alkoholservering med iakttagande av alkohollagens regler. Det finns därför alltid anledning för tillståndsmyndigheten att ta kontakt med konkursförvaltaren för att bilda sig en uppfattning om hur alkoholserveringen kommer att bedrivas fortsättningsvis. Om den egentliga driften skall skötas av någon annan bör dennes personliga lämplighet undersökas.

Enligt reglerna i konkurslagen får en konkursförvaltare fortsätta att driva verksamheten mer än ett år endast om särskilda skäl föreligger. Regeringen anser att detta kan motivera att tillståndsmyndigheten endast utfärdar tidsbegränsade serveringstillstånd till konkursbo. Detta är också det vanliga i praktiken. En tidsrymd om längst sex månader kan ofta vara ett lämpligt riktmärke. Kommunen kan då göra en avstämning av hur verksamheten dittills har bedrivits. En bättre kontakt mellan konkursförvaltare och tillståndsmyndighet kan därmed åstadkommas. I sammanhanget bör också poängteras att även en konkursförvaltare måste iaktta alkohollagens bestämmelser och bör omfattas av sedvanlig tillsyn. Det finns ingen anledning för kommunen att undanta restauranger i konkurs från tillsynsverksamheten.

Med ovan angivna åtgärder för att förbättra prövningen av ansökningar om serveringstillstånd från konkursbon bör enligt regeringens mening i

stor utsträckning kunna undvikas att oseriösa företagare som försatts i konkurs tillskansar sig obehöriga fördelar. Regeringen, som erinrar om att konkursförfarandet syftar till att skydda borgenärerna och inte konkursgäldenären, är inte beredd att föreslå en ändring av regeln om förtur vid behandling av ansökan från konkursbo. En sådan ändring skulle i första hand drabba borgenärerna och skulle i förlängningen kunna medföra svårigheter för seriösa restaurangföretag att få behövliga krediter.

5.9 Representationsrätt för tillståndshavare

Regeringens bedömning: Alkohollagens (1994:1738) bestämmelse om att tillståndshavare och andra personer eller företag som tillverkar, säljer eller förmedlar alkoholdrycker får lämna alkoholdrycker som gåva endast i form av varuprov bör inte ändras.

Alkoholutredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Blåbandsrörelsen* vill understryka behovet av bättre tillsyn och övervakning. I dag förekommer att hotellkedjor lovar bjuda på middag och vin om gästerna tar in även på annat hotell i kedjan. *Sprit & Vinleverantörsföreningen* anser att partihandlare skall omfattas av samma representationsregler som näringslivet i övrigt och att representationsrätten för tillståndshavarna bör ges en tydligare innebörd än i dag. *Svensk Handel* anser att representationsreglerna, reglerna kring varuprover, skall lättas upp. *Örebro kommun* anser att partihandlares representationsrätt bör begränsas till en mindre mängd varuprov. Med nuvarande regler har förekommit att de överlämnat en pall starköl.

Skälen för regeringens bedömning: Det finns ett alkoholpolitiskt syfte bakom reglerna i alkohollagen (1994:1738) angående alkoholreklam och representation med alkoholdrycker, nämligen att hålla nere konsumtionen av alkoholdrycker.

Reglerna innebär allmänt att man inte får bjuda på alkoholdrycker vid marknadsföring av tjänster eller vid försäljning av andra varor än alkoholdrycker om det inte är representation i den mening begreppet fått i praxis. Riksskatteverkets handledning för beskattning i samband med representation har ingen betydelse för bedömningen av om en åtgärd är tillåten enligt alkohollagen eller inte. En butiksägare t.ex. får inte bjuda på ett glas vin i samband med försäljning av hårvårdsprodukter. Alkoholdrycken får inte användas som lockbete. Däremot får en tillverkare av hårvårdsprodukter bjuda på vin till butiksägare, som säljer sådana varor, vid en informationsträff där han presenterar sina nya produkter. Det senare är att betrakta som allmänt godtagen representation i affärslivet.

För tillverkare, partihandlare eller restaurangägare med serveringstillstånd gäller ännu strängare regler. Alkoholdryck får lämnas endast som varuprov. Tillverkare och partihandlare kan lämna sådana varuprover såväl till varandra som till innehavare av serveringstillstånd. En restaurangägare får däremot inte lämna några varuprover till vanliga restaurangkunder. En vanlig restauranggäst anses inte omfattas av begreppet godtagen representation i affärslivet. Exempel på när en restaurang får bjuda på alkoholdryck är informationsmöte för företag i området, där tillståndshavaren vill presentera sin nya festvåning eller sin ombyggda

restaurang eller i samband med att en större beställning diskuteras med en kund.

En skillnad mellan restauranger och andra företag är att en restaurang inte får bjuda på alkoholdryck i samband med t.ex. ett 10-årsjubileum, medan detta däremot är möjligt för en innehavare av en möbelaffär om det inte sker i samband med försäljning av några varor eller tjänster.

Regeringen har övervägt om de regler som finns på skatteområdet om krav på "omedelbart samband" skulle kunna överföras till alkohollagens område och ersätta det nuvarande s.k. gåvoförbudet. Regeringen kan i och för sig se skäl för en något uppmjukad regel, som skulle medge t.ex. att restauranggäster som får vänta länge på ett bord bjuds på ett glas vin. Det är emellertid svårt att utforma en regel som inte samtidigt öppnar för avarter av olika slag. Regeringen har därför stannat för att det inte är lämpligt att mjuka upp det nuvarande gåvoförbudet.

5.10 Restaurangrapporten

Regeringens bedömning: Statistiska uppgifter om försäljningen av spritdrycker, vin och starköl bör lämnas en gång om året i stället för två.

Alkoholutredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Några remissinstanser, *IOGT-NTO*, *Länsstyrelsen i Stockholms län* och *Krokoms kommun*, påpekar vikten av att inte helt avskaffa restaurangrapporten. *Alkoholinspektionen* påpekar att restaurangrapporten tillsammans med detaljhandelsstatistiken är den enda källan till lokal och regional statistik över all försäljning av alkoholdrycker. Att ta in uppgifter via leverantörer är inte genomförbart eftersom dessa inte kan lämna uppgifter om restaurangernas omsättning eller priser. *Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning* anför att restaurangrapporterna är viktiga för att analysera utvecklingen. Det är tveksamt om det räcker med en rapport per år. En förändring måste följas mycket noggrant och en återgång ske till två gånger per år om det medför betydande försämringar. *Folkhälsoinstitutet* anför att restaurangrapporten är den enda källan till regionalstatistik över restaurangförsäljningen och en kontroll av den partihandelsbaserade statistiken och att den även fortsättningsvis bör lämnas två gånger per år. *Föreningen Länsstyrelsernas Alkoholhandläggare* samt *Länsstyrelserna i Västra Götalands och Kronobergs län* anför att restaurangrapport bör lämnas två gånger per år. Bortfallet på grund av ägarbyten, säsongstillstånd, konkurser m.m. blir för stort med en gång per år och man riskerar att förlora viktiga uppgifter i statistiken. *Huddinge kommun* påpekar att restaurangrapporterna ligger till grund för kommunens tillsynsavgift och att det därför är tveksamt att förenkla dem. *Sprit & Vinleverantörsföreningen* anser att möjligheten att använda restaurangrapporten i kampen mot ekonomisk brottslighet bör betonas. *Örebro* och *Östersunds kommuner* anser att restaurangrapporten bör kunna förenklas men bör lämnas två gånger per år.

Skälen för regeringens bedömning: Restaurangrapporten där restaurangerna redovisar alkoholförsäljningen har på senare tid nämnts som exempel på onödigt svensk byråkrati. Klagomålen mot blanketten har

framför allt inriktat sig på att restaurangerna numera måste redovisa inköpta volymer. Omsättningssiffrorna (i kronor) är och har varit lättare att ta fram via restaurangens egen bokföring. Leverantörerna har tidigare inte försett inköparna med uppgifter om volymer fördelade på olika dryckesslag, och tillståndshavarna har ofta fått räkna ut detta manuellt. Detta har tagit mycken tid i anspråk och har uppfattats som en onödig administrativ börda. Tillsammans med åligganden från t.ex. skattemyndigheten har detta upplevts som ett krångel som försvårar verksamheten för framför allt de små och medelstora restaurangföretagen. Restaurangrapporten har blivit något av en symbolfråga i detta sammanhang.

Restaurangrapporten kallades tidigare för kvartalsrapporten, eftersom den skulle lämnas in fyra gånger om året. Den bytte sedan namn till tertialrapporten då man minskade frekvensen till tre gånger om året. Sedan ett par decennier skall rapporten lämnas in två gånger årligen, och många vill nu minska detta till en gång per år. Krav på förenklingar i blanketten och att helt slopa den framförs också.

Vid omläggningen av blankettens utformning fanns inga rutiner för volymberäkningar. Företag, festvåningar och andra som bedriver servering till slutna sällskap hade inte hört talas om att man måste lämna statistiska uppgifter om alkoholförsäljningen. Klagomålen blev minst sagt omfattande och många restaurangföretag fick i praktiken dispens under det första året med olika uppgifter på den nya blanketten. Alkoholinspektionen uppmanade tillverkare och partihandlare att underlätta restauratörernas redovisning genom uppdelning av försäljningen i volymer. Efter påminnelser från inspektionen verkar detta ha nått fram till restaurangerna i samband med den senaste redovisningsperioden. De flesta restauranger får nu dessa siffror från sina leverantörer.

Uppgifter om restaurangernas försäljning är viktiga för statistik och forskning. Rapporteringen kan därför i nuläget inte helt avskaffas. Restaurangernas lämnande av uppgifter bör emellertid förenklas. Det bör t.ex. vara möjligt att i förekommande fall med ett enkelt matematiskt förfarande räkna om uppgifterna från kronor till volymer, för de restauranger som inte får dessa uppgifter från sina leverantörer. Den osäkerhet som därvid uppstår i det statistiska underlaget torde vara försumbar. För underlag till forskning och statistik räcker det vidare med att samla in uppgifterna en gång om året. Detta kan förslagsvis ske i samband med årsbokslutet och när den särskilda deklarationen för företag lämnas till skattemyndigheten. Dessa förenklingar för restaurangföretagen kräver ingen ändring i alkohollagen, utan kan genomföras genom en ändring av föreskrifterna på området. För framtiden bör man dock undersöka möjligheterna att utnyttja leverantörernas statistik över försålda volymer. Om det går att få ett tillfredsställande underlag på detta sätt kan det enligt regeringens mening övervägas att helt avskaffa restaurangrapporten.

5.11 Tillsynsavgifter för servering av spritdrycker, vin och starköl

Regeringens bedömning: Alkohollagens (1994:1738) regler om kommunernas rätt att ta ut avgift för bl.a. tillsyn över servering av spritdrycker, vin och starköl bör inte ändras.

Alkoholutredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Sveriges landsråd för alkohol- och narkotikafrågor* anser att kostnaderna för tillsyn över alkoholservering helt bör finansieras med avgifter och läggas på en nivå som tillåter kvalificerade utredningar och kontinuerlig kontroll- och rådgivningsverksamhet.

Skälen för regeringens bedömning: Från restaurangbranschen har ofta framförts klagomål över att avgifterna för tillståndsprövning och tillsyn varierar mellan kommunerna. Man hävdar exempelvis att ansökningsavgifterna bör vara desamma oavsett kommun, eftersom prövningen skall följa alkohollagens regler (1994:1738) och därför bör vara likartad i hela landet. Samma resonemang förs även när det gäller tillsynen, och kritik riktas också mot kopplingen mellan tillsynsavgift och omsättning. Den faktiska kostnaden skiljer emellertid från kommun till kommun (löner, lokaler) och större kommuner med heltidsanställda alkoholhandläggare kan arbeta rationellare med varje enskilt ärende, vilket sänker genomsnittskostnaden.

Det finns dock ytterligare en markant skillnad mellan kommunerna i detta avseende, och det är ambitionsnivån. Kommuner som anser att alkoholpolitik är viktigt avsätter mer resurser till arbete med serveringstillstånd än kommuner som inte prioriterar tillsyn över alkoholservering lika högt. Tidigare kom detta till uttryck genom användningen av det kommunala vetot i utskäkningsfrågor. Alkohollagen ger kommunerna ett annat utrymme för alkoholpolitiska värderingar; t.ex. när det gäller alkoholpolitiska program och hur länge alkoholservering skall få bedrivas.

Genom kommunallagen (1991:900) regleras kommunernas allmänna befogenheter. Kommunerna har exempelvis rätt att fastställa kommunalskatt och nivån på kommunala avgifter av olika slag, t.ex. barnomsorgsavgifter. Även här gäller givetvis självkostnadsprincipen, men en högre ambitionsnivå (exempelvis personaltäthet) när det gäller barnomsorgen kan avspeglats i högre avgifter. Från kommunalt håll framhålls att samma principiella regler bör gälla för avgiftsuttaget enligt alkohollagen, dvs. att det är kommunen som avgör arbetsinsatsens omfattning och hur stor del av kostnaderna som skall täckas genom avgifter.

Det finns kommuner som tar ut avgifter enligt alkohollagen för att täcka andra kostnader. Ett sådant förfaringssätt strider mot kommunallagens bestämmelse om att en kommun inte får ta ut högre avgift än vad som svarar mot kostnaderna för de tjänster som är förknippade med avgiften (8 kap. 3 c § kommunallagen). Sådana överuttag kan rättas till genom laglighetsprövning och medför i princip återbetalningsskyldighet. För allt avgiftsuttag enligt kommunallagens självkostnadsprincip gäller att beräkningen av avgifter och kostnader måste vara försvarlig, och att avgifterna korresponderar mot motiverade kostnader som föranleds av den berörda verksamheten.

Regeringen anser inte att det bör göras någon ändring av bestämmelsen om kommunernas avgiftsuttag i alkohollagen i ifrågavarande hänseende. Kommunallagens bestämmelser bör alltså gälla. Det finns skäl att i det sammanhanget framhålla möjligheten att begära laglighetsprövning av beslut om avgiftstaxor som inte uppfyller lagstadgade krav och få sådana beslut upphävd. Exempelvis får tillsynsavgifter som baseras på restau-

rangernas försäljning av alkoholdrycker inte konstrueras så att avgiften är att betrakta som ett skatteuttag, utan någon koppling till de verkliga kostnaderna. Då försäljningen av alkoholdrycker i de s.k. restaurangrapporterna numera redovisas inte enbart i kronor utan även i volymer, finns dessutom möjlighet att basera avgiftsuttaget på volymen såld alkohol i stället för på försäljningspris.

5.12 Kassaregister

Regeringens förslag: Innehavare av serveringstillstånd enligt alkohollagen (1994:1738) skall vara skyldiga att registrera all försäljning i ett kassaregister samt erbjuda kunden kvitto. Undantagna är innehavare av tillfälliga tillstånd till servering i slutet sällskap. Tillståndsmyndigheten skall även kunna medge undantag för vissa stadigvarande slutna sällskap, såsom ideella föreningar och liknande. Statens folkhälsoinstitut meddelar närmare föreskrifter om kassaregister.

Alkoholutredningens förslag: Överensstämmer i stort sett med regeringens.

Remissinstanserna: *Kalmar kommun, Kommunala alkoholhandläggares förening* och *Krokoms kommun* anser att ikraftträdandet av bestämmelserna om kassaregister bör tidigareläggas. *Blåbandsrörelsen* motsätter sig undantag från skyldigheten att registrera all försäljning i kassaregister och erbjuda kunden kvitto. *Borlänge kommun, Kommunala alkoholhandläggares förening, Länsstyrelsen i Kronobergs län* samt *Sundsvalls* och *Södertälje kommuner* anser att det skall föreligga skyldighet att faktiskt ge kunden ett kvitto, inte bara att erbjuda det. *Eko-brottsmyndigheten* anför att kravet på registrering i kassaregister måste kombineras med en skyldighet att bevara informationen i 10 år. Enligt nuvarande lagstiftning är det inte bokföringsbrott, men möjligen försvårande av skattekontroll, att inte bevara informationen. En precisering av 8 kap. 5 § alkohollagen är nödvändig. Det finns inte något skäl till varför försvårande av skattekontroll kan komma i fråga beträffande kassaregistren men inte beträffande övriga specialkrav som ställs på en tillståndshavares bokföring. Vilka sanktioner som kan användas måste utvecklas. En tredskande tillståndshavare bör kunna meddelas varning och ytterst drabbas av återkallelse av serveringstillståndet. Ett system för typgodkännande av kassaregister bör i vart fall tas fram om förslaget genomförs. *Föreningen länsstyrelsernas alkoholhandläggare* anser att en ansökan om typgodkända kassaregister snarast bör överlämnas till EG-kommissionen. *Kalmar, Sundsvalls* och *Södertälje kommuner* samt *Kommunala alkoholhandläggares förening* anser att det måste införas en bestämmelse om att registrering i kassaregistret skall ske omgående vid försäljning. I dag förekommer att registrering sker i efterhand eller att påståenden om att så kommer att göras framförs vid inspektioner. *Kalmar kommun* anför dessutom att en näringsidkare som inte följer bestämmelserna om kassaregister bör kunna få sitt tillstånd återkallat. *Karlstads* och *Uppsala kommuner* anser att kassaapparaterna skall vara godkända och inte gå att manipulera. Reglerna för kassarutiner skall vara

tydliga och det skall finnas en skyldighet att ge alla kvitton. Försäljningen skall registreras direkt. *Krokoms kommun, Länsstyrelserna i Kronobergs, Stockholms och Västra Götalands län, Polismyndigheten i Stockholms län samt Sundsvalls och Södertälje kommuner*, anför att kassaregistren bör vara typgodkända. *Malmö kommun* påtalar vikten av ett fortsatt arbete för att få fram typgodkända kassaregister. *Riksskatteverket* anför att Statens folkhälsoinstitut bör bemyndigas att meddela föreskrifter om kassaregister. RSV förutsätter dock att föreskrivet informationsförfarande först skall genomföras så att det inte uppstår EG-rättsliga komplikationer. Föreskrifterna bör omfatta det som nämns i SAMEB:s skrivelse om utformningen av kassakvittot. Folkhälsoinstitutets föreskrifter bör ges ut i samråd med RSV. Företag som utför service på kassaapparater bör vara godkända. *Systembolaget AB* anför att bestämmelserna sannolikt kommer att få betydligt bättre genomslagskraft om krav på viss teknisk standard av kassaapparaterna kan ställas.

Skälen för regeringens förslag: Den i särklass vanligaste orsaken till återkallelser av serveringstillstånd är ekonomisk misskötsamhet av olika slag. Kraven på ekonomisk lämplighet hos tillståndshavare infördes i lagen om handel med drycker (LHD) och skärptes i alkohollagen (1994:1738), vilket bl.a. framgår av förarbetena till 7 kap. 7 § (prop. 1994/95:89 s. 103 f.). Ett avsnitt ur denna text lyder:

“En viktig del av en rörelses skötsel är bokföringen. Den ligger till grund för bl.a. inkomsttaxering, redovisning av mervärdeskatt och löner, källskatt, arbetsgivaravgifter och kontrolluppgifter för anställda. En riktig bokföring är således ett krav för att en rörelse skall kunna skötas på ett seriöst sätt. En bristfällig bokföring eller avsaknad av bokföring kan föranleda att en tillståndshavare bedöms som olämplig att fortsätta den tillståndspliktiga verksamheten.”

Enligt 7 kap. 7 § alkohollagen gäller höga krav på den sökandes personliga lämplighet, inte minst i ekonomiskt avseende, för att beviljas och kunna behålla ett serveringstillstånd. Alkohollagen ställer också större krav på tillståndshavare när det gäller bokföringens beskaffenhet än vad som följer av sedvanliga regler för bokföring. T.ex. gäller att bokföringen skall vara så utformad att all försäljning av alkoholdrycker, för vart och ett av de förekommande varuslagen, redovisas. Det säger sig självt att utan ett fungerande kassaregister är det svårt att efterleva dessa bestämmelser.

Regeringen anser det därför befogat att uppställa ett formellt krav på att alla transaktioner skall registreras i ett kassaregister. Det skulle dock föra alltför långt att uppställa detta krav för alla innehavare av serveringstillstånd. När det gäller slutna sällskap kan skyldighet att ha kassaregister te sig onödigt betungande i vissa fall. Kassaregister bör främst krävas för sådana stadigvarande slutna sällskap som driver en restaurangliknande verksamhet. Detta bör emellertid kunna beaktas genom att tillståndsmyndigheten kan medge undantag från krav på kassaregister för bl.a. servering inom ideella föreningar eller liknande slutna sällskap. Vidare bör innehavare av tillfälliga tillstånd för servering i slutet sällskap vara undantagna från kravet.

Det finns i dag ingen laglig skyldighet att lämna kvitton i samband med kontantförsäljning, men det betraktas som god redovisningssed att göra det. Sveriges Hotell & Restaurangföretagare (SHR), som organise-

rar merparten av landets restauranger med serveringstillstånd, har gått längre än så. Ett av kraven för att bli medlem i förbundet är nämligen att företaget i fråga alltid lämnar kvitton i samband med restaurangförsäljning. Regeringen, som noterar att ett krav på att erbjuda kunden kvitto torde medverka till skärpta rutiner i kassahanteringen, anser mot denna bakgrund rimligt att detta förfaringssätt får stöd i alkohollagen. Skyldigheten att registrera all försäljning i kassaregister bör således enligt regeringens mening kombineras med en skyldighet att erbjuda kunden ett av registret framställt kvitto.

Branschsaneringsutredningens intentioner om "typgodkända" kassaregister är vällovliga, se betänkandet Branschsanering och andra metoder mot ekobrott (SOU 1997:111). Ett eventuellt "typgodkännande" av kassaregister är emellertid förenat med vissa tekniska svårigheter samt att vissa EG-rättsliga procedurer måste iakttas. Ett typgodkännande i Branschsaneringsutredningens mening förutsätter att kassaregistren på något sätt plomberas så att de inte går att manipulera efter godkännandet. Sådan plombering sker av taxametrar enligt bestämmelserna i yrkestrafiklagen (1998:490) och yrkestrafikförordningen (1998:779). Om Sverige skulle vilja införa sådana regler måste dessutom beaktas Europaparlamentets och rådets direktiv (EG) nr 98/34 av den 22 juni 1998 om informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter. Direktivet innebär att tekniska föreskrifter på det icke-harmoniserade området måste anmälas till EG-kommissionen innan de kan träda i kraft.

Inget hindrar att Sverige – för det fall ytterligare krav på kassaregister bedöms nödvändigt – lämnar in en sådan anmälan till EG-kommissionen. I dagsläget anser regeringen emellertid att det inte är lämpligt att gå längre än att i lagtexten uppställa kravet att kassaregistret på ett tillförlitligt sätt skall utvisa alla transaktioner som gjorts. Regeln bör kompletteras med ett bemyndigande till Statens Folkhälsoinstitut att meddela närmare föreskrifter om kassaregister.

6 Tillsyn över folkölsförsäljningen

Regeringens förslag: Kommunen får enligt alkohollagen (1994:1738) ta ut en avgift för tillsynen av dem som bedriver servering av eller detaljhandel med öl enligt grunder som beslutas av kommunfullmäktige. Den som bedriver detaljhandel med eller servering av öl skall vara skyldig att anmäla verksamheten hos den kommun där försäljningen sker samt utöva särskild tillsyn över försäljningen. För denna egentillsyn skall det finnas ett för verksamheten lämpligt program. Rätten till ölservering i samband med ambulerande korv- och glassförsäljning eller liknande avskaffas. Tiden för förbud mot fortsatt försäljning av öl utökas från sex till tolv månader vid upprepad eller allvarlig försummelse.

Regeringens bedömning: Statens folkhälsoinstitut bör få i uppdrag att närmare följa ölförsäljningens utveckling när det gäller ungdomar och utvärdera tillämpningen och effekterna av alkohollagens bestämmelser när det gäller öl.

Alkoholutredningens förslag: Överensstämmer i de delar som gäller krav på egentillsynsprogram, avskaffandet av ölservering i samband med ambulerande korv- och glassförsäljning samt att utöka förbudet mot fortsatt försäljning vid upprepad eller allvarlig försummelse. Utredningen föreslog en tydligare koppling till matvarukrav och att sådana skall säljas i betydande omfattning. Utredningen föreslog dock inte anmälningsskyldighet vid ölförsäljning och införande av tillsynsavgifter för finansiering av kommunernas arbete med folkölstillsynen.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser efterlyser ett klargörande av begrepp som "egentliga matvaror" och "försäljning av matvaror i betydande omfattning" i lagtext, proposition eller genom föreskriftsrätt för t.ex. Statens folkhälsoinstitut. Följande remissinstanser framför sådana synpunkter. *Folkhälsoinstitutet, Föreningen Länsstyrelsernas Alkoholhandläggare, Göteborgs kommun, Kalmar kommun, Kammarrätten i Stockholm, Kommunala alkoholhandläggares förening, Krokoms kommun, Länsrätten i Stockholms län, Uppsala kommun och Örebro kommun.* *Folkhälsoinstitutet* anför att bensinstationer inte bör få sälja öl. *Kungälv kommun* anser att matvaruförsäljningen skall omfatta minst 50 % av omsättningen. *Uppsala kommun* anser att det är lämpligare att koppla ölförsäljningen till andelar av en butiksyta som används för matvaruförsäljning. *Brottsförebyggande rådet* anför att förslaget om egentillsyn inte kommer att påverka tillgängligheten av öl för ungdomar nämnvärt. *Göteborgs kommun* är tveksam till förslaget om egentillsynsprogram. I praktiken förekommer de egentillsynsprogram som skall finnas på livsmedelsområdet endast i mindre omfattning och det vore en för kommunen tidskrävande uppgift att kontrollera och motivera krav på sådana program för folkölsförsäljningen. *Livsmedelshandlareförbundet* anför att 12 månaders försäljningsförbud för öl endast bör tillgripas vid allvarliga och upprepade överträdelser och med beaktande av vad butiken gjort för informations- och utbildningsinsatser.

Flera remissinstanser har anført att kommunerna bör ges rätt att ta ut en tillsynsavgift av ölförsäljarna för att finansiera tillsynen över försäljningen. I de fall summor nämns varierar de mellan 600 och 2000 kr per år. Följande remissinstanser förespråkar en sådan lösning. *Alkoholinspektionen, Blåbandsrörelsen, Borlänge kommun, Folkhälsoinstitutet, Föreningen länsstyrelsernas alkoholhandläggare, Göteborgs kommun, Huddinge kommun, Härjedalens kommun, IOGT-NTO, Kalmar kommun, Kommunala alkoholhandläggares förening, Kristinehamns kommun, Krokoms kommun, Kungälv kommun, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Malmö kommun, Munkfors kommun, Sundsvalls kommun, Svenska Kommunförbundet, Sveriges Landsråd för alkohol- och narkotikafrågor, Systembolaget, Södertälje kommun, Trelleborgs kommun, Ungdomens nykterhetsförbund, Uppsala kommun, Årjängs kommun och Östersunds kommun.* *Arboga kommun* och *Karolinska Institutet* anser dessutom att försäljning av folköl skall vara tillståndspliktigt eftersom det skulle förenkla tillsynen samtidigt som det skulle göra försäljarna rädda om sitt tillstånd och enklare att samarbeta med. *Blåbandsrörelsen, Sveriges landsråd för alkohol- och narkotikafrågor* och *IOGT-NTO* anser att folköl endast skall säljas på Systembolaget där ålderskontrollen fungerar bättre och langning

förekommer i mindre utsträckning. *Karlstads kommun* anser att kommunen skall kunna ta ut en avgift för tillsyn. Annars bör försäljningen bli tillståndspliktig. Tillståndsplikt medför också att kommunen får ett register över den tillåtna ölförsäljningen. *Södertälje kommun*, *Årjängs kommun* och *Örebro kommun* anser dessutom att det borde ställas upp krav på att det skall finnas en försäljningsansvarig vid försäljning av öl. *Kommunala alkoholhandläggares förening* anser att det bör införas tidsgränser för ölförsäljning i detaljhandeln och att det skall finnas en försäljningsansvarig. Statens folkhälsoinstitut bör ges rätt att meddela föreskrifter om innehållet i egentillsynsprogrammen. *Länsrätten i Stockholms län* anser att det i motiven bör exemplifieras vad särskilt allvarliga lagöverträdelse inom ölförsäljningen är. *Svensk Handel* menar att det inte är visat att livsmedelshandlare säkerställer att åldersgränsen upprätthålls på ett bättre sätt än med nuvarande bestämmelse. Kommunal tillsyn borgar inte för kvalitetssäkring av ålderskontrollen. I stället skall egenåtgärder, information, rådgivning och egenkontroll användas. Ett års förbud att sälja öl är en alltför hård sanktion. *Ungdomens nykterhetsförbund* anser det vara en brist att varken polisen eller kommunen har möjlighet att kontrollera ölförsäljningen genom att låta ungdomar försöka köpa öl. Öl skall säljas på Systembolaget med en åldersgräns på 20 år. Annars måste försäljningen göras tillståndspliktig och kommunen ges rätt att ta ut avgift. Ett gemensamt licenssystem för öl och tobak skulle underlätta kommunernas arbete.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Det kan ifrågasättas om folkölet åtnjuter den alkoholpolitiska respekt som är motiverad. Många betraktar folkölet som en ganska oskyldig företeelse, som inte bör kringgärdas med onödiga restriktioner. Folköl är en dryck som mycket få vuxna personer har problem med. När mellanölet togs bort från livsmedelsbutikerna och ersattes med folkölet betraktades detta som "ofarligt" i jämförelse med mellanölet. Det är därmed lätt att bagatellisera de problem som faktiskt finns med folkölsförsäljningen.

Den bristfälliga ålderskontrollen vid ölförsäljningen är väl känd. Ungdomens Nykterhetsförbund (UNF) påpekade redan år 1992 att ålderskontrollen i butikerna inte fungerade. Bl.a. genomförde UNF en ölköpskontroll i oktober samma år, där ungdomar i åldrarna 11–17 år, varav de flesta var mellan 13 och 15 år, skickades till olika butiker över hela landet för att köpa folköl. Totalt genomfördes 319 försök. Vid 200 tillfällen fick ungdomarna inhandla öl. Vid flera av dessa tillfällen var ungdomarna under 14 år. Det var huvudsakligen vanliga livsmedelsaffärer som besöktes. Under år 1996 genomförde Sveriges Livsmedelshandlareförbund en utbildningsinsats bland medlemsföretagen för att förbättra ålderskontrollen vid försäljningen av öl. För att mäta effekterna av utbildningsinsatsen gjordes undersökningar angående ålderskontrollen såväl före som efter genomförd utbildning. Vid dessa undersökningar fick ungdomar under 18 år försöka inhandla folköl i ett slumpmässigt urval av livsmedelsbutiker. Antalet köp som kunde genomföras av ungdomar under 18 år sjönk från 56 till 40 procent efter genomförd utbildning. Det visade sig emellertid att 20 procent av 14-åringarna och 35 procent av 15-åringarna kunde köpa folköl trots genomförd utbildningsinsats. UNF har fortsatt med sina ölköpskontroller med liknande resultat. De flesta av dessa kontroller har skett utanför direkta storstadsområden,

men i januari 2000 genomfördes en stor inköpskontroll i Stockholm. Totalt omfattades 177 butiker och i 137 av dessa fick ungdomar mellan 14 och 17 år köpa folköl utan några som helst svårigheter.

I Stockholm har det s.k. STAD-projektet (STockholm förebygger Alkohol- och Drogetproblem) genomfört en folkölskampanj åren 1998–2000. I kampanjen har utförts sammanlagt 300 inköpskontroller i en av Stockholms större stadsdelar fördelat på de tre åren. Inköpen utfördes av ungdomar som var 18 år, men som samtliga såg betydligt yngre ut. Den första kontrollen, år 1998, utfördes utan föregående information till butikerna om alkohollagens (1994:1738) bestämmelser. Före kontrollen år 1999 fick samtliga butiker besök av polis och socialtjänstemän och inför kontrollen år 2000 fick butikerna en detaljerad rapport om utfallet av föregående års kontroller. Utfallet av inköpskontrollerna blev år 1998 att ungdomarna fick inhandla folköl vid 66 procent av försöken, år 1999 73 procent och år 2000 44 procent. Vid samtliga tillfällen utfördes motsvarande kontroller i en annan stadsdel som inte ingick i folkölskampanjen, dvs. ett statistiskt kontrollområde. I denna stadsdel blev utfallet år 1998 60 procent, år 1999 86 procent och år 2000 44 procent. En av de intressanta iakttagelserna är att det blev samma utfall i stadsdelarna vid inköpskontrollen år 2000. Enligt STAD-projektet beror detta förmodligen bl.a. på den spridningseffekt som en kampanj av detta slag för med sig.

I detta sammanhang bör dock erinras om att det endast är en mindre del av underårigas konsumtion av folköl som kommer från egna inköp i butiker. Langningen av folköl torde stå för en betydligt större andel.

Det har i olika sammanhang gjorts gällande att sedan alkohollagen trädde i kraft har problemen med otillåten försäljning av folköl ökat och missbruket av folköl blivit alltmer utbrett bland ungdomar. Detta har satts i samband med såväl de nya reglerna som kommunernas svårigheter att utöva en effektiv tillsyn över folkölsförsäljningen. Det finns mot denna bakgrund anledning att erinra om att antalet försäljningsställen av folköl knappast har ökat i någon mer dramatisk omfattning. Att missbruk av folköl gått allt längre ned i åldrarna och att ålderskontrollen fungerar dåligt finns det däremot belägg för, och detta framstår som de stora problemen när det gäller reglerna för folköl.

Samtidigt måste konstateras att folkölskonsumtionen hos ungdomar har ökat fram till 1995 och därefter stått stilla medan konsumtionen av andra alkoholdrycker hos ungdomar ökat och att det inte går att urskilja något samband med de regelförändringar som alkohollagen inneburit. Redan före de nya reglernas ikraftträdande var det lätt att hitta inköpsställen för folköl som inte uppfyllde lagens krav. Detta tyder enligt Alkoholutredningens mening på att problemet med ungdomars missbruk av folköl också måste ses i ett vidare perspektiv och att det inte är alldeles självklart att skärpta regler för folköl på något drastiskt sätt kommer att ändra utvecklingen. I vart fall synes det uppenbart att det krävs åtgärder på fler områden än enbart alkoholområdet.

Det faktaunderlag som regeringen genom alkoholutredningen kunnat inhämta ger inte anledning att ifrågasätta den allmänna utgångspunkten att kontrollen av folkölsförsäljningen måste skärpas. Den bör dock kunna ske i enklare former än vad som gäller i fråga om starkare alkoholdrycker. Vad som bör eftersträvas är alltså främst åtgärder som kan bidra

till att underlätta och effektivisera den nuvarande kontrollen. De ändringar som i övrigt bör övervägas bör framstå som rimliga och förståeliga med hänsyn till såväl åtgärdernas effekt som de olägenheter och kostnader som de kan medföra.

Avgränsning av rätten till försäljning

När det gäller försäljning av öl i allmän handel har det alltid funnits en koppling till samtidig försäljning av matvaror. Tanken har varit att ölförsäljning skall vara ett komplement till matvaruförsäljning. I nuvarande lagstiftning är förutsättningarna för rätt till detaljhandel med öl angiven i 5 kap. 6 § alkohollagen. Detaljhandel med öl är tillåten under villkor att verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal samt att försäljning av matvaror bedrivs i lokalen. Grundvillkoren är begreppen godkänd livsmedelslokal och försäljning av matvaror. I de allra flesta fall är det klart vad detta betyder och kan ytterligare förtydligas genom allmänna råd från Statens folkhälsoinstitut. Regeringen anser därför att det inte i denna del behövs någon ändring av paragrafens lydelse.

När det gäller servering av folköl finns ett undantag från bestämmelsen om lokalgodkännande och matservering i 6 kap. 1 § alkohollagen. Det är det tredje stycket med formuleringen att "öl får serveras av den som enligt 23 § nämnda lag har meddelats särskilt tillstånd att yrkesmässigt hantera livsmedel". Denna formulering tillkom bl.a. för att det skall vara möjligt att tillfälligt kunna servera folköl i samband med festivaler eller liknande. De nämnda tillstånden enligt 23 § livsmedelslagen är kopplade till 16 § livsmedelsförordningen och ges exempelvis till försäljare av varm korv eller glass. Detta medför laglig rätt att sälja folköl utan några som helst krav på vare sig lokal eller matvarusortiment. I Malmö har undantaget skapat problem i arbetet med butiker som inte har tillräckligt många matvaror. Butiksinnehavarna kan inte förstå logiken i att de, men inte korvförsäljaren utanför butiken, bryter mot lagen trots att butikerna i flera fall har ett betydligt bredare matvarusortiment. Problem med folkölsförsäljning till ungdomar från ambulerande försäljare har rapporterats framför allt från folkölsprojekt i Skåne. Regeringen föreslår att det aktuella undantaget i 6 kap. 1 § alkohollagen utgår.

Hushåll och mindre personalutrymmen på företag är undantagna från bestämmelserna om godkännanden enligt livsmedelslagen vilket bl.a. medför att folköl inte får serveras i sådana lokaler utom i de fall serveringstillstånd föreligger. Denna reglering har ifrågasatts. Enligt regeringens mening finns dock skäl att hålla fast vid kopplingen mellan alkohollagen och livsmedelslagens bestämmelser om livsmedelslokal. Regeringen vill dessutom erinra om förslaget om att servering av alkoholdrycker (dvs. även folköl) får ske utan krav på godkänd livsmedelslokal om serveringen anordnas i privat regi utan vinstintresse m.m.

Undantaget i 5 kap. 6 § alkohollagen för tillverkare av lättdrycker att få bedriva detaljhandel med folköl utan någon koppling till matvaror bör utgå.

Tillsynen över detaljhandelns folkölsförsäljning skiljer sig markant från tillsynen över alkoholserveringen. Eftersom serveringen skall ske i en "insynad" serveringslokal under en bestämd serveringstid är det klart var och när tillsynsverksamhet skall bedrivas. Vad som skall kontrolleras är också klart; servering till underåriga, ordning och nykterhet etc. De alkoholpolitiska olägenheter som restaurangtillsynen skall komma till rätta med finns på serveringsställena och i deras omedelbara närhet. Så förhåller det sig inte med de problem som detaljhandel med folköl kan medföra. Oordning och onykterhet i livsmedelsbutiker som säljer folköl är ett nästan okänt begrepp. Detta beror givetvis på att det inhandlade folkölet konsumeras på annan plats än inne i butiken. Inköpet kan inträffa när som helst under butikens öppettid, som ofta uppgår till 10–12 timmar per dag. Det finns också butiker som har öppet dygnet runt. Köpet är över på någon minut. Det säger sig själv att det inte går att övervaka folkölsförsäljningen annat än stickprovsvis, och att endast en bråkdel av all folkölsförsäljning är möjlig att kontrollera om inte avsevärda resurser tas i anspråk för detta.

Tillsynen bör därför utformas annorlunda än den traditionella restaurangtillsynen. Det ligger nära till hands att jämföra med hur livsmedelstillsynen bedrivs. I de flesta fall torde det också vara samma tillsynsobjekt det handlar om. Kontroll av livsmedelshanteringen och folkölsförsäljningen kan inte göras annat än stickprovsvis och med tonvikt på information och rådgivning. I livsmedelstillsynen har företagens egenkontrollprogram stor betydelse för livsmedelshygienen. Det handlar om en egen kvalitetssäkring av verksamheten. Programmen beskriver vanligen hur utbildning, personalhygien, rengöring och kontrollmätningar skall utföras och syftar bl.a. till att uppnå en hög professionell standard hos livsmedelsföretagen. Egenkontrollprogrammen fastställs och kontrolleras av kommunens miljöförvaltning.

Det största problemet med folkölsförsäljningen är att det på många håll är alltför lätt för ungdomar under 18 år att komma över folköl. Personalomsättningen i butiker som säljer bl.a. folköl är mycket hög. Introduktionen av nyanställd personal och tillfälliga vikarier är mycket olika inom branschen. Arbete som expedit i en livsmedelsbutik är det första tillfälliga arbetet för många ungdomar. Det är mycket man måste lära sig om prismärkning, kassahantering m.m. och det är lätt att glömma bort att det finns lagregler som gäller folkölsförsäljningen. Det kan också uppstå situationer där det kan vara svårt för den unga expediten att neka andra ungdomar att inhandla folköl även om en expedit som säljer folköl till underåriga kan straffas för detta.

De butiker som har rätt att sälja folköl omfattas i regel av en skyldighet att utarbeta egenkontrollprogram enligt livsmedelslagstiftningen. Regeringen anser att butiker och serveringar som har rätt att bedriva detaljhandel med eller servering av folköl bör åläggas skyldighet att utöva särskild tillsyn över denna verksamhet samt att utarbeta särskilda egentillsynsprogram för detta. Dessa program bör beskriva bl.a. hur personalen skall få information om alkohollagens bestämmelser samt vilka rutiner som skall tillämpas vid försäljning av folköl. Ansvar och formerna för ålderskontrollen bör särskilt behandlas. Programmet kan också ange t.ex.

en försäljningsansvarig person, som fyllt 18 år och vars uppgift är att finnas till hands vid eventuella problem med försäljningen av folköl. Kontroll av egentillsynsprogrammen kan samordnas med den kommunala livsmedelstillsynen, men även utföras inom annan kommunal verksamhet.

Det bör framhållas att försummelse i fråga om egentillsynen eller i fråga om utarbetande av egentillsynsprogram kan komma att utgöra grund för beslut om förbud mot försäljning av öl enligt 7 kap. 21 § alkohollagen.

Den kommunala tillsynen

Förutom kontroll av egentillsynsprogram bör huvudinriktningen av den kommunala tillsynen över folkölsförsäljningen vara rådgivning och information. Erfarenheter och kunskaper från livsmedelstillsynen bör så långt som möjligt tas till vara. Kommunen kan även ta fram ett informationsmaterial om alkohollagens bestämmelser, där det tydligt framgår vilka krav som gäller för rätt att sälja folköl och vilka skyldigheter som följer med denna rättighet. Informationen bör även innehålla en objektiv beskrivning av de skadeverkningar som kan uppkomma hos ungdomar vid folkölskonsumtion. Det har visat sig, bl.a. i Alkoholutredningens enkät, att de allra flesta butiksinnehavare vill följa gällande regler och slutar med otillåten ölförsäljning om de upplyses om att de inte har laglig rätt att sälja folköl.

Regeringen vill här lyfta fram vad Alkoholinspektionen har anfört om hur kommunernas tillsyn över detaljhandeln av folköl kan utformas.

- Kartlägga antalet ölförsäljningsställen i kommunen.
- Kontrollera att försäljningsställena uppfyller grundförutsättningarna för att få sälja öl.
- Informera om vikten av att åldersbestämmelserna efterlevs och att köp ska nekas om det finns misstanke om langning.
- Ta fram och sprida informationsmaterial med exempel på bra egentillsynsprogram, gärna i samarbete med livsmedelsbranschen och bryggerinäringen.
- Samarbete med andra myndigheter, främst polisen, och livsmedelshandeln.
- Kontinuerlig uppföljning och utvärdering av effekterna av tillsynen.

Ett återkommande svar från kommuner på frågan varför öltillsynen är eftersatt är att det saknas resurser för att kunna genomföra densamma. I de flesta kommuner, som bedriver någon form av tillsyn, sker det genom fältassistenter eller liknande personal som en bisyssla till deras egentliga arbetsuppgifter. I några större kommuner driver man s.k. folkölsprojekt med projektmedel från Folkhälsoinstitutet eller från annat håll eller genom tillfälliga anslag. Att arbetet med folköl sker just i projektform beror på att man i den hårt ansträngda kommunala ekonomin inte har lyckats avsätta skattemedel för någon regelbunden tillsynsverksamhet. Tillsynen över restauranger med servering av spritdrycker, vin och starköl kan kommunerna finansiera genom att ta ut tillsynsavgifter, se

I Alkoholutredningens enkät till landets kommuner framgår det att problemen med ungdomars folkölskonsumtion och bristande tillsynsresurser är störst i de större kommunerna. I de mindre kommunerna är tillsynen oftast informell och man har nästan aldrig konstaterat försäljning till underåriga. Illegal ölförsäljning förekommer inte heller. I de större kommunerna är det vanligare med såväl försäljning till underåriga som illegal försäljning. Tillsyn förekommer oftast inte, eller består av en begränsad engångsinsats. I Stockholm, Malmö och Uppsala har bedrivits tillfälliga folkölsprojekt vilka samtliga på grund av bristande resurser dock har lagts ned. Många kommuner anger att folkölstillsynen är efterlämnad på grund av bristande resurser. Flera av dessa har genom Svenska *Kommunförbundet* begärt hos regeringen att möjlighet att ta ut tillsynsavgifter för folkölstillsyn skall införas i alkohollagen. Även *Stockholms kommun* har skrivit till Socialdepartementet i detta ärende.

Ett av flera problem för kommunerna med folkölsförsäljningen är att man inte vet vilka butiker som har rätt att sälja folköl utan att först genomföra en kartläggning. I större kommuner kan detta vara ett omfattande arbete. Det räcker inte med att ta reda på vilka butiker som är godkända som livsmedelslokaler i kommunen; dels därför att lokaler kan ha gamla godkännanden som inte längre gäller, dels därför att ingen ölförsäljning bedrivs i lokalerna. Därför måste i regel samtliga godkända livsmedelslokaler besökas för en närmare kontroll. Det finns dock inga belägg för att de som säljer folköl utan laglig rätt oftare skulle bryta mot åldersgränsen än de "lagliga" butikerna. Däremot är de svårare att ingripa mot när det väl inträffar. Bestämmelserna om tillsyn och förbud i alkohollagen riktar sig endast mot dem som uppfyller kraven i 5 kap. 6 § alkohollagen och således har rätt att sälja folköl. Precis som när det gäller illegala spritklubbar är den olagliga ölförsäljningen en fråga för polis och åklagare, där kommunen endast kan bistå med vissa uppgifter.

I debatten framförs ibland att tillståndsplikten för folköl bör återinföras. Som skäl anförs oftast problemen med butikernas bristande ålderskontroll, men också att butikerna då kan registreras så att kommunen kan hålla reda på var den lagliga ölförsäljningen bedrivs. I vad mån ålderskontrollen skulle förbättras om tillståndsplikten återinförs kan diskuteras. Det finns inget belägg för att åldersgränsen respekterades bättre tidigare. Ett återinförande av tillståndsplikten riskerar att bli ett slag i luften och att medföra ökad kommunal byråkrati.

Ett förslag som också har framförts är att man bör ålägga partihandlarna en skyldighet att kontrollera att en butik har rätt att sälja öl. Detta är dock svårt av flera skäl. En svårighet består i att alkohollagen inte innehåller någon reglering av partihandel med folköl. Det finns därför inga tillförlitliga uppgifter om vilka som partihandlar med öl. Inte heller finns möjlighet att tillgripa administrativa sanktioner mot sådana handlare. En skyldighet av angivet slag skulle därför behöva straffsanktioneras. Detta finner regeringen inte rimligt, särskilt som partihandlarna skulle ha minst lika stora svårigheter som kommunen att kontrollera vilka butiker som faktiskt uppfyller kraven för att sälja öl. Härtill kommer de uppenbara svårigheterna att övervaka efterlevnaden av en sådan bestämmelse. Enligt regeringens mening är detta därför inte en framkomlig väg.

En annan möjlighet är att införa en anmälningsplikt för ölförsäljning i alkohollagen. Lagtekniskt skulle en sådan regel kunna utformas så att den som har en godkänd livsmedelslokal och bedriver försäljning av matvaror eller serverar mat måste anmäla till kommunen att han har för avsikt att detaljhandla med eller servera folköl. Anmälningsplikten skulle göra det möjligt för kommunen att utan ett omfattande kartläggningsarbete bygga upp ett kommunalt register över försäljare av folköl. Regeringen anser mot bakgrund av de brister som finns när det gäller handlarnas ålderskontroll att det bör införas en särskild anmälningsplikt för detaljhandel med eller servering av folköl. På så sätt får kommunen kännedom om de näringsidkare som i kommunen säljer eller serverar folköl så att de kan bli föremål för tillsyn.

Regeringen har i det föregående funnit att de som säljer eller serverar folköl bör åläggas att utöva egentillsyn, vilken skall bygga på ett för verksamheten lämpligt egentillsynsprogram. Programmet kan granskas av kommunen och diskuteras med den som svarar för försäljningen eller serveringen. Detta bör enligt regeringens mening underlätta för kommunen att genomföra en tillsyn med den nämnda inriktningen samt att ställa krav på kontrollåtgärder bl.a. för att förhindra försäljning till ungdomar och försvåra langning. Det bör erinras om att försummelser i fråga om egentillsynen avses kunna utgöra grund för förbud mot försäljning av öl, vilket ökar kommunens påtryckningsmöjligheter. Tillsynen bör alltså kunna såväl förenklas som effektiviseras.

När det gäller frågan om införande av särskilda tillsynsavgifter för folköl gör regeringen följande överväganden. Kommunal tillsyn finns på många områden, ibland med möjlighet att ta ut tillsynsavgift, ibland inte. När det gäller alkoholområdet hade kommunen redan tidigare, tillsammans med länsstyrelsen och polismyndigheten, ansvar för tillsyn över försäljning och servering av folköl. Alkohollagen innebar alltså formellt sett ingen förändring för kommunerna i detta avseende. Emellertid har svårigheterna att utöva tillsyn på folkölsområdet blivit större sedan den särskilda tillståndsplikten avskaffades och ersattes med vissa i lagen direkt angivna förutsättningar för rätt till folkölsförsäljning. Den bristfälliga ålderskontrollen vid ölförsäljning i livsmedelsbutikerna är dessutom väl känd. Detta talar för att kommunerna bör ges rätt att ta ut en särskild tillsynsavgift för att möjliggöra ökade tillsynsinsatser. Minderårigas fortsatt höga konsumtion av folköl och att missbruket av folköl har gått allt längre ned i åldrarna är oroande. Denna utveckling måste brytas. En mer aktiv kommunal tillsyn av butikernas folkölsförsäljning är enligt regeringens uppfattning angelägen. Ungdomars missbruk av folköl måste naturligtvis också ses i ett vidare perspektiv och mötas med insatser på flera områden.

Regeringen föreslår mot den beskrivna bakgrunden att kommunerna ges möjlighet ta ut en avgift för tillsynen av dem som bedriver anmälningspliktig servering av eller detaljhandel med öl. De närmare grunderna för dessa avgifter får beslutas av kommunfullmäktige under iakttagande av bl.a. självkostnads- och likställighetsprinciperna. Vidare avser regeringen att ge Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att närmare följa folkölsförsäljningens utveckling när det gäller ungdomar och utvärdera tillämpningen och effekterna av alkohollagens bestämmelser avseende folköl.

Enligt 7 kap. 21 § alkohollagen får kommunen förbjuda fortsatt detaljhandel med eller servering av folköl eller meddela varning om bestämmelserna i alkohollagen inte följs. Flera kommuner har ifrågasatt varför förbudet mot fortsatt försäljning av folköl är fixerat vid sex månader. Vad som framför allt avses är att olägenheter kan inträffa under evenemang som går att avgränsa i tid. Det finns, menar man, i sådana fall inte anledning att befara att dessa missförhållanden kommer att bestå efter evenemangets upphörande. Enligt regeringens mening bör det dock inte införas en ordning där olika typer av försummelser vid försäljning eller servering av öl skall vägas noga i tid, med risk för ökat processande och kostnader.

Enligt regeringens uppfattning finns det dock skäl att överväga en möjlighet till längre tids förbud vid särskilt allvarliga eller upprepade överträdelser av gällande regler. Detta utgör en kännbar sanktion, vilket skulle kunna underlätta för den kommunala tillsynsmyndigheten att få rättelse till stånd. Regeringen föreslår att förbud mot försäljning av folköl i sådana fall skall kunna meddelas för en tid av tolv månader. Även denna tid bör vara fast. Förbudet skall alltså bara kunna gälla i antingen sex eller tolv månader.

7 Vissa sanktioner och straffbestämmelser

7.1 Olovligt innehav av alkoholdrycker

Regeringens förslag: Ansvar för olovligt innehav utökas från att omfatta spritdrycker, vin och starköl till att omfatta även öl.

Alkoholutredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Inga synpunkter.

Skälen för regeringens förslag: S.k. olovligt innehav av alkoholdrycker enligt 10 kap. 5 § alkohollagen omfattar endast spritdrycker, vin och starköl. Detta har lett till att beslag av folköl, som innehafts i uppenbart syfte att olovligen försäljas, har lämnats tillbaka till butiksinnehavaren. Åklagaren gjorde då den bedömningen av alkohollagens bestämmelser när det gäller olovlig folkölsförsäljning att beslag får göras endast av de ölflaskor och burkar som bevisligen har sålts. Det spelar sedan ingen roll hur stort lager av folköl som finns till försäljning i lokalen. För att underlätta möjligheterna till ingripande i sådana fall anser regeringen att brottet olovligt innehav av alkoholdrycker bör utvidgas från att omfatta endast spritdrycker, vin och starköl till att gälla alla alkoholdrycker, dvs. även folköl. Förutsättning är, liksom för de starkare alkoholdryckerna, att det kan styrkas att ölet innehas i uppenbart syfte att olovligen säljas.

Regeringens förslag: Vid bedömningen av om bl.a. olovlig försäljning av sprit eller alkoholdrycker är att anse som grovt brott skall det särskilt beaktas om brottet varit inriktat mot ungdomar.

Alkoholutredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Riksåklagaren* är inte övertygad om att uppräkningsen av försvårande omständigheter i 10 kap. 3 § alkohollagen behöver utökas. Uppräkningsen där är inte uttömmande och att brottslighet riktas mot särskilt utsatta grupper skall beaktas oavsett vilket brott det är fråga om. Om det ändå tas med i uppräkningsen skall en åldersgräns anges. *Tingsrätten i Umeå* anser att det får större genomslag om det vid straffmätningen beaktas att brottet riktats mot ungdomar, i stället för vid bedömningen av brottets svårighetsgrad. Därför bör en ändring göras i 10 kap. 2 § alkohollagen i stället för i 10 kap. 3 §.

Skälen för regeringens förslag: Alkohollagstiftningen är en skyddslagstiftning vars viktigaste syfte är skyddet för ungdomen. Detta kommer till uttryck bl.a. genom bestämmelser om åldersgränser för inköp och servering av alkoholdrycker och genom att det är straffbart att anskaffa alkoholdrycker till den som är underårig (s.k. langning). Olovlig försäljning av sprit eller alkoholdrycker till ungdomar är därför en allvarlig företeelse, särskilt om sådan försäljning sker systematiskt. Enligt regeringens mening bör en medveten inriktning mot ungdomar som kundkrets oftast medföra att brottet anses som grovt. Detta är i och för sig möjligt redan med stöd av gällande bestämmelser. Regeringen anser emellertid att det finns skäl att markera att inriktning mot ungdomar är en sådan omständighet som särskilt bör beaktas vid bedömningen av brottets svårighetsgrad. Detta understryker ett av alkohollagstiftningens viktigaste syften och kan bidra till ökad medvetenhet om vikten av att ingripa kraftfullt mot detta slag av brottslighet.

7.3 Att bjuda underårig på alkoholdryck

Regeringens förslag: Förbudet mot att anskaffa alkoholdrycker till underåriga utökas till att omfatta även att bjuda för förtäring på stället, om det med hänsyn till den bjudnes ålder och omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt.

Alkoholutredningens förslag: Utredningens förslag överensstämmer med regeringens. Utredningen föreslog dock en annan utformning av bestämmelsen i 3 kap. 9 § alkohollagen.

Remissinstanserna: *Alkoholinspektionen* och *Blåbandsrörelsen* anför att upprätthållandet av åldersgränser på en restaurang åvilar tillståndshavaren. För att förslaget inte skall leda till missförstånd krävs att bestämmelsen enligt förslaget kompletteras med att man inte får bjuda ungdomar under 18 år på en alkoholdryck på ett serveringsställe. *Kalmar kommun* anför att det skall införas ett förbud mot att bjuda underårig på alkohol på ett serveringsställe. *Domstolsverket* anser att man inte bör införa en straffbestämmelse utifrån ett mängdresonemang. "Mer än

obetydlig omfattning” bör ersättas av “berusningssyfte”. *IOGT-NTO, Karolinska Institutet och Sveriges landsråd för alkohol- och narkotika-frågor* anför att ungdomar under 18 års ålder inte ens i obetydlig omfattning skall få bjudas på alkohol. *Polismyndigheten i Stockholms län* anför att som förslaget nu är utformat torde flera vuxna kunna bjuda samme ungdom på var för sig obetydlig mängd. *Riksåklagaren* anför att bestämmelsen inte kan godtas i föreslagen utformning. Det straffbara området skall begränsas till bjudande som sker i sådana former att den som bjuds därmed riskerar att skadas på något sätt.

Skälen för regeringens förslag: Det är självklart inte meningen att alkohollagen skall tillåta att förbudet mot att överlämna alkoholdrycker till ungdomar kringgås genom att ungdomar i stället bjuds på stora mängder alkohol “för förtäring på stället”. Bestämmelsen i 3 kap. 9 § alkohollagen har mot den bakgrunden fått en olycklig utformning och bör enligt regeringens mening reformeras. Ett totalt förbud skulle emellertid leda för långt. Det skulle t.ex. medföra förbud att servera nattvardsvin till unga, att bjuda unga deltagare på champagne vid en bröllopsfest och att låta sina barn ens i de övre tonåren få smaka på ett glas vin till maten.

Regeringen föreslår därför att förbudet mot att lämna alkoholdrycker till underåriga skall omfatta även fallet då någon bjuder för förtäring på stället, om det med hänsyn till den bjudnes ålder och omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt. Vad som är uppenbart oförsvarligt får överlämnas till rättstillämpningen att bedöma. Den unge får naturligtvis inte bjudas på sådana mängder att han eller hon riskerar att skadas, utnyttjas eller annars fara illa. Någon exakt mängd alkohol som den unge kan bjudas kan inte anges utan måste vara beroende av den unges ålder och mognad, situationen under vilken han eller hon bjuds och hur han eller hon som individ reagerar på alkohol. Exempel på uppenbart oförsvarligt bjudande är att låta ungdomar delta i spritfester och liknande. Även ett ofta återkommande bjudande av alkohol kan vara uppenbart oförsvarligt. Ett regelbundet alkoholintag är ofta skadligt för ungdomar, även om mängden alkohol vid varje tillfälle är liten. Enligt regeringens mening får vissa sådana förfaranden bedömas som så allvarliga att de bör leda till fängelsestraff, t.ex. om någon medvetet inriktar sig på att locka ungdomar att dricka sig berusade.

Som en konsekvens av förslaget bör även straffbestämmelsen i 10 kap. 6 § förtydligas så att olovligt anskaffande av alkoholdrycker även innefattar att överlämna eller bjuda på alkoholdryck i strid med den nya lydelsen i 3 kap. 9 §.

7.4 Aktivt kol m.m.

Regeringens bedömning: Ingen ändring bör göras i alkohollagen när det gäller hanteringen av aktivt kol.

Alkoholutredningens förslag: Innehav av aktivt kol i uppenbart syfte att olovligen tillverka sprit eller spritdrycker straffbeläggs. Vidare införs en ny bestämmelse om att försäljning och marknadsföring av aktivt kol

inte får ske på ett sådant sätt att det kan förknippas med olovlig tillverkning av sprit eller spritdrycker.

Remissinstanserna: *Blåbandsrörelsen* och *Sveriges landsråd för alkohol- och narkotikafrågor* noterar med tillfredsställelse utredningens förslag och förordar att också ett marknadsförings- och reklamförbud införs. *Konsumentverket* avstyrker den föreslagna lagstiftningen för marknadsföring av aktivt kol. Det är numera ovanligt med annonser för aktivt kol i periodiska tidskrifter. Mindre postorderföretag har dock sådan marknadsföring på Internet. Det är i många annonser mycket svårt att avgöra vem företagen riktar sin marknadsföring och försäljning till och vad aktivt kol skall användas till. Det ifrågasätts om sanktionen marknadsstörningsavgift kan bli verkningfull. De företag som marknadsför och säljer aktivt kol är oftast mindre. Marknadsstörningsavgiften skulle stanna på 5 000 kr, och sanktionen har då inte kännbar verkan. Rekvisitet "förknippas med olovlig tillverkning" är inte tillräckligt tydligt för att det skall kunna anknytas till eller ha ett direkt samband med försäljning och marknadsföring av produkter för olovlig tillverkning. *Marknadsdomstolen* anför att innebörden av uttrycket "kan förknippas med" är obestämd. Aktivt kol har legala användningsområden och marknadsföring måste kunna äga rum. *Riksåklagaren* anser att den föreslagna straff- och förverkandebestämmelsen inte behövs eftersom innehav av aktivt kol i uppenbart syfte att olovligen tillverka sprit är förberedelse till tillverkning. *Sprit & Vinleverantörsföreningen* avstyrker och anför att förslaget varit absurt om normala skattesatser och normal dryckeskultur kännetecknat samhället samt ifrågasätter om man inte lika gärna skulle kunna införa motsvarande bestämmelser för jäst och essenser. *Tingsrätten i Umeå* finner det särskilt angeläget att förslagen om aktivt kol genomförs.

Skälen för regeringens bedömning: Genom åren har många förslag presenterats för att komma åt hanteringen av aktivt kol och dess användning vid olovlig sprittillverkning. Problemet är att aktivt kol har ett mycket stort legalt användningsområde, framför allt vid industriell vatten- och luftrening, som omsätter över 100 000 ton per år. Att införa en tillståndsplikt för användning av aktivt kol har tidigare ansetts alltför långtgående. Det skulle bl.a. innebära att en relativt omfattande byråkrati byggs upp, som skulle drabba den legala handeln. Ett tillståndssystem för handel med aktivt kol ter sig också tveksamt från EG-rättslig synpunkt.

Att återinföra det förbud som fanns före 1995 mot försäljning av aktivt kol är knappast heller en framkomlig väg. Det förekom att säljarna gick fria om de hade försett förpackningarna med aktivt kol med en varningstext, där det framgick att kolet inte fick användas vid olovlig sprittillverkning. Den privata handeln med aktivt kol kunde därför fortsätta, och t.o.m. utvecklas, trots förbudet.

Den s.k. Svartspritsgruppen under Rikspolisstyrelsens ledning anvisade två andra vägar, se promemorian Svartsprit och ungdomar (Ds 1997:8). Den ena var att införa en skyldighet att föra bok för dem som säljer aktivt kol. Bokföringsplikten skulle omfatta förteckning över till vem försäljning har skett, hur mycket, och när. Tillsynsmyndigheten kunde genom bokföringsplikten få en överblick över handeln med aktivt kol och därigenom kunna initiera åtal för förberedelse eller medverkan till olovlig sprittillverkning. Någon slags kontroll av bokföringsplikten

måste emellertid göras för att inte bestämmelsen skall bli meningslös. Ett sådant system påminner starkt om tillståndsplikt, och skulle även drabba den legitima handeln. Med tanke på hur omfattande den totala handeln med aktivt kol i Sverige är skulle även skyldighet att föra bok leda till en relativt omfattande byråkrati, vars alkoholpolitiska effekt kan diskuteras.

Den andra väg som har föreslagits av Svartspritsgruppen är att polis och åklagare använder sig av ansvarsbestämmelsen i 10 kap. 9 § alkohollagen som handlar om förberedelse till olovlig sprittillverkning. Inte heller Riksåklagaren anser att den av Alkoholutredningen föreslagna straffbestämmelsen behövs eftersom innehav av aktivt kol i uppenbart syfte att olovligen tillverka sprit är förberedelse till olovlig sprittillverkning. Enligt regeringens uppfattning borde ansvar för förberedelse till olovlig sprittillverkning komma i fråga vid innehav av stora mängder aktivt kol utan annat rimligt användningsområde, framför allt om den misstänkte dessutom innehar såväl destillationsapparat som aktivt kol och olika ingredienser för sprittillverkning. Även mängden aktivt kol har betydelse, eftersom privatpersoner sällan har legitimt behov av annat än små kvantiteter.

När det gäller försäljning av aktivt kol vill regeringen framhålla att medverkansbestämmelserna i 23 kap. brottsbalken synes kunna bli tillämpliga om den som säljer kolet vet om eller inser att kolet skall användas för olovlig tillverkning av sprit eller alkoholdrycker. Privatpersoner har i princip inte anledning att köpa större mängder aktivt kol. Sker dessutom samtidigt inköp av andra tillbehör eller ingredienser med anknytning till sprittillverkning står syftet tämligen klart.

I detta sammanhang aktualiseras dessutom frågan om möjligheterna att ingripa mot marknadsföring och försäljning av aktivt kol tillsammans med andra produkter som ofta förknippas med tillverkning av spritdrycker. Konsumentverket avstyrker dock Alkoholutredningens lagförslag om att försäljning och marknadsföring av aktivt kol inte får ske på sådant sätt att det kan förknippas med olovlig tillverkning av sprit eller spritdrycker. Verket menar att det numera är ovanligt med annonser för aktivt kol och att det är mycket svårt att avgöra till vem företagaren riktar sin marknadsföring och försäljning och vad det aktiva kolet skall användas till. Rekvisitetet "förknippas med olovlig tillverkning" är heller inte tillräckligt tydligt för att det skall kunna anknytas till eller ha ett direkt samband med försäljning och marknadsföring av produkter för olovlig tillverkning. Med hänsyn till den kritik som har framförts vid remissbehandlingen är regeringen inte beredd att nu föreslå några lagförändringar när det gäller hanteringen av aktivt kol.

8 Register m.m.

Regeringens förslag: Centralt skall det finnas endast ett register över innehavare av serveringstillstånd m.fl. jämte försäljningsvolymerna m.m., vilket är avsett för uppföljning och utvärdering samt statistik. Kommunerna ges ökade möjligheter att själva ta in uppgifter, bl.a. om domar i brottmål.

Remissinstanserna: *Alkoholinspektionen* anser att ett tillägg måste göras i 12 kap. 3 § alkohollagen, så att det finns ett tydligt stöd för att registrera uppgifter i de fall tillstånd, medgivande eller registrering upphört. 6 § bör av integritetsskäl regleras på sätt liknande det i nuvarande 12 kap. 4 § i alkohollagen och 7 § i alkoholförordningen. *IOGT-NTO* anför att det bör finnas ett centralt register som bl.a. kan förse tillståndsmyndigheten med uppgifter om personer som tidigare haft tillstånd och om tillstånd finns beviljade för samma person i flera kommuner. *Justitieombudsmannen* anför att kronofogdemyndighetens skyldighet att agera självmant enligt 8 kap. 2 § hänger i luften. Kronofogdemyndigheten har ingen vetskap om vilka som har tillstånd såvida inte kommunerna upplyser om det. I praktiken löses det i vissa fall genom att kommunen begär in uppgifter från kronofogdemyndigheten. Frågan kan lösas genom att skyldigheten för kronofogdemyndigheten att agera självmant slopas och den kommunala myndigheten utnyttjar sin möjlighet att inhämta uppgifter. *Länsrätten i Stockholms län* anför att det är tveksamt att låta kommunerna få direktåtkomst till belastnings- och misstankeregistren. Behovet kan tillgodoses genom inhämtande av polismyndighetens yttrande. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anför att kommunerna bör åläggas att hålla ett register över vilka som erhållit serveringstillstånd. *Riksskatteverket* anser att det centrala alkoholregistret över serveringstillstånd bör få användas för skattemyndighetens alkoholrättsligt betingade tillsyn över upplagshavarnas partihandelsverksamhet. Det är viktigt att ändamålsbestämmelsen rörande skattemyndigheternas tillsyn får rätt utformning. Skattemyndigheternas tillsyn utgörs inte av tillsyn över tillståndshavares verksamhet. Registret får lämnas ut på ADB för beskattningsändamål, och så bör vara fallet även för alkoholtillsyn. Riksskatteverket bör också få rätt att samköra uppgifterna med uppgifter i andra register. Det bör finnas en samsyn med punktskatteutredningen. Det kan ifrågasättas om uppgifter som inte behövs för skattekontroll skall inhämtas av RSV. Med vilken frekvens upplysningarna skall lämnas är värt att analysera ytterligare. *Riksåklagaren* avstyrker med bestämdhet att kommunerna får tillgång till misstankeregistret. Det är mycket viktigt för det brottsförebyggande arbetet att uppgifter därifrån inte sprids. Riksåklagaren är heller inte övertygad om att kommunens behov av uppgifter ur belastnings- och misstankeregistren är sådant att hänsynen till den enskildes integritet skall få vika. Polismyndighetens uppgiftsskyldighet gör att kommunerna ändå har utförlig information. *Sprit & Vinleverantörsföreningen* anför att ett centralt register är ett större problem än utredningen ger vid handen. Det är särskilt viktigt att registret alltid är uppdaterat, då det åligger partihandlarna att kontrollera att deras kunder har tillstånd. *Statskontoret* anser att det är tveksamt från integritetssynpunkt att låta 289 kommuner i stället för en myndighet få tillgång till polisens sekretessbelagda register. Spridningsrisken för känsliga uppgifter ökar samtidigt som kontrollmöjligheterna avseende sekretessen minskar. I stället borde polismyndighetens yttrande i ärendet vara tillräckligt. Även effektivitetsskäl talar för en sådan lösning. *Sveriges landsråd för alkohol- och narkotikafrågor* anser att det bör finnas ett kommunalt register också över alla som serverar folköl. *Östersunds kommun* anser att kommunen skall ha samma rätt

som Alkoholinspektionen i dag har att ta del av kriminal- och misstanke-register.

Skälen för regeringens förslag: Med stöd av regleringen i 12 kap. alkohollagen har Alkoholinspektionen byggt upp ett omfattande register över innehavare av tillverknings- och partihandelstillstånd. Parallellt med detta utvecklar man också ett register med motsvarande uppgifter om innehavare av serveringstillstånd. Registret är i denna del komplett avseende serveringsställets belägenhet (kommuntillhörighet), tillståndets omfattning, tillståndshavare samt uppgifter om försäljningen av alkohol-drycker. När det gäller tillståndshavare är det den juridiska personen (registreringsnumret för aktie-, handels-, kommanditbolag eller enskild firma) som avses och försäljningssiffrorna är hämtade från uppgifterna i den s.k. restaurangrapporten. För vissa kommuner finns dessutom personuppgifter avseende ägare, styrelseledamöter, bolagsmän m.fl. Registret består med andra ord av en fullt utbyggd statistikdel och en person-uppgiftsdel under uppbyggnad.

Som en följd av att de särskilda tillstånden för partihandel med sprit-drycker, vin och starköl togs bort vid årsskiftet 1999/2000 har Alkoholinspektionen i princip inte längre något tillstånds- eller tillsynsansvar över enskilda aktörer på detta område. Alkoholinspektionens uppgifter i övrigt kommer att övertas av Statens folkhälsoinstitut. Behovet av ett register med fullständiga personuppgifter avseende tillverkning m.m. kan enligt regeringen ifrågasättas. Registret bör innehålla uppgifter om den som har tillverknings- eller inköpstillstånd samt om den som har rätt att bedriva partihandel. Ändamålet med registret bör begränsas till tillsyn, uppföljning och utvärdering av lagens tillämpning samt framställning av statistik.

När det gäller registret över serveringstillstånd har ett sådant funnits sedan lång tid tillbaka för forsknings- och statistikändamål. Alkoholinspektionen arbetar f.n. med att komplettera detta register med personuppgifter för tillståndshavare och personer med betydande inflytande i rörelsen. Den nya myndigheten har för egen del ingen användning för sådana uppgifter, eftersom det inte ingår i den framtida myndighetens huvudsakliga ansvarsområde att arbeta med enskilda tillstånds- eller tillsynsärenden. Den ursprungliga tanken var emellertid att personregistret skulle kunna samköras med andra register, framför allt med polisens register. Denna fråga aktualiserades också av Branschsaneringsutredningen i betänkandet Branschsanering och andra metoder mot ekobrott (SOU 1997:111) och togs upp i regleringsbrevet till Alkoholinspektionen inför budgetåret 1999. Resultatet av samkörningen skulle efter bearbetning av inspektionen sändas ut till berörda kommuner för kännedom och eventuella åtgärder. Personuppgiftsdelen av restaurangregistret är dock långt ifrån komplett. Registret omfattar f.n. ca 10 000 tillståndshavare avseende stadigvarande tillstånd. Antalet berörda personer kan uppskattas till ca fyra stycken i genomsnitt per tillstånd, dvs. totalt ca 40 000 namn och personnummer, varav i dag endast ca en tiondel har registrerats av inspektionen. Dessa personer byts dessutom kontinuerligt ut mot andra och registret behöver därför ständigt uppdateras för att vara aktuellt.

Ett nationellt tillstånds- och statistikregister behövs för att man skall kunna följa alkoholkonsumtionens utveckling, nationellt, regionalt och

lokalt samt för forsknings- och statistikändamål. Det kommer också att ligga i Statens folkhälsoinstituts övergripande uppgifter att ha ett statistik- och uppföljningsansvar över alkoholflödet i landet. Med de tillståndsuppgifter från kommuner och försäljningssiffror från tillståndshavare och leverantörer, som lämnas i dag, har dessutom Alkoholinspektionen redan i dag ett fullt utbyggt register för dessa ändamål. Därigenom kan man följa såväl serveringstillståndens utbredning som restaurangkonsumtionens utveckling samt hur import- och exporthandeln med spritdrycker, vin och starköl utvecklas.

Regeringen anser mot denna bakgrund att den del av Alkoholinspektionens register som avser uppgifter om innehavare av serveringstillstånd jämte uppgifter om tillståndets omfattning och villkor för detta, serveringsställets belägenhet samt försäljningsvolymen bör behållas främst för tillsyn, uppföljning och forskning. Ett sådant register fyller också en praktisk funktion genom att det lätt kan kontrolleras t.ex. om någon har tillstånd i mer än en kommun. Registret bör bygga på kommunernas uppgifter om meddelade och återkallade tillstånd samt den s.k. restaurangrapporten. Liksom nu bör dessa uppgifter kompletteras med uppgifter om försäljningsvolymen från bl.a. partihandlare och tillverkare. Det bör bli en uppgift för Statens folkhälsoinstitut att i fortsättningen föra detta register.

Frågan gäller emellertid om det centrala registret bör begränsas till nu angivna uppgifter eller om ambitionen bör ställas högre, att t.ex. registret kompletteras med uppgifter om personer med betydande inflytande i rörelsen. Syftet härmed skulle vara att göra registret mer användbart som hjälpmedel för kommunerna vid deras löpande tillsyn och vandelsprövning.

Ett sätt att förenkla inhämtandet av personuppgifter till det centrala registret skulle vara att via datamedium överföra dessa från Patent- och registreringsverkets (PRV) aktiebolags- och handelsbolagsregister. Därmed fångar man upp styrelseledamöter och bolagsmän men inte delägare eller andra personer med betydande inflytande i rörelsen. Även en sådan registerhållning kräver dock kontinuerlig uppföljning. Det finns dessutom i dag inget hinder för kommunerna att själva ta in dessa uppgifter. Många kommuner gör det redan genom att de via datakommunikation är uppkopplade mot PRV:s register.

Så gott som alla kommuner har i dag lagt upp egna register över serveringstillstånden i kommunen. Detta är nödvändigt bl.a. för att kunna hålla reda på vilka tillståndshavare man enligt alkohollagen är skyldig att utöva tillsyn över. Det behövs även för vissa lokala statistikbehov m.m. Det finns inget gemensamt registersystem för kommunerna och vilka uppgifter som registreras styrs ofta av lokala behov. Sedan personuppgiftslagens tillkomst är det bestämmelserna i denna som styr vad kommunen får registrera.

Enligt regeringens mening ter det sig högst tveksamt om den förhållandevis stora arbetsinsats som det skulle innebära för det nya Statens folkhälsoinstitut att hålla registret aktuellt på nu angivet sätt är motiverad med hänsyn till kommunernas löpande lämplighetsprövning. Kommunernas strategier för tillsyn varierar men synes sällan grunda sig på regelbunden uppföljning av alla förändringar av styrelseledamöter m.fl. Risken är dessutom stor för fortsatta problem med en registerhållning av

denna omfattning med det ansvar den innebär för Statens folkhälsoinstitut. Regeringen anser därför att det centrala registret bör begränsas till de uppgifter som nämns i det föregående.

Med denna bedömning uppkommer frågan om det finns behov av att stärka kommunernas möjligheter att själva ta in de uppgifter de behöver för tillståndsprövning och löpande lämplighetsprövning. Frågan uppkommer främst beträffande de belastningsuppgifter avseende tillståndshavare som f.n. registreras av Alkoholinspektionen. Uppgifter i de register som förs av Rikspolisstyrelsen är sekretessbelagda och kommunerna har i dag ingen möjlighet att begära sådana uppgifter.

Regeringen vill i denna del framhålla att kommunerna har det fulla ansvaret för tillståndsgivning, löpande lämplighetsprövning och tillsyn när det gäller servering av spritdrycker, vin och starköl. Det vore inte rimligt om dessa beslut skulle fattas på ett ofullständigt underlag och därmed riskera att komma i strid med lagstiftarens intentioner. Att vissa brott anses vara av betydelse för lämplighetsprövningen enligt alkohollagen framgår indirekt av alkoholförordningens bestämmelser om registrering. Enligt regeringens uppfattning måste därför säkerställas att kommunerna, om de inte kan få uppgifterna från det centrala registret, kan få dessa uppgifter på annat sätt. Detta kan ske genom en ändring i förordningen om belastningsregister. Regeringen anser att en sådan ändring bör genomföras. Det finns i det sammanhanget skäl att erinra om att det enligt 9 kap. 24 § sekretesslagen (1980:100) gäller sekretess till skydd för enskild i sådana ärenden hos kommunen. Dock bör kommunen inte som utredningen föreslår få tillgång till polisens misstankeregister. Det är mycket viktigt för det brottsförebyggande arbetet att uppgifter därifrån inte sprids.

Kommunens rätt att från polismyndigheten få vissa uppgifter som behövs för tillstånds- och lämplighetsprövning samt tillsyn bör dessutom utvidgas. Visserligen gäller redan enligt 8 kap. 2 § alkohollagen att polismyndigheten skall underrätta bl.a. kommunen om förhållanden som är av betydelse för dess tillsyn. Genom ett tillägg i fjärde stycket i samma paragraf klargörs dock att polismyndigheten också skall lämna behövliga uppgifter på begäran av kommunen. Det kan röra sig om polisens iakttagelser angående t.ex. missbruk eller oegentligheter av olika slag.

Regeringen vill avslutningsvis betona att förändringen av det centrala registret inte får innebära någon ambitionssänkning när det gäller den s.k. vandelsprövningen av innehavarna av serveringstillstånd. Liksom tidigare gäller att kontroll skall ske inte endast då tillstånd beviljas utan också fortlöpande. Vilka som ingår i kretsen personer med betydande inflytande i rörelsen liksom belastningsuppgifter rörande dessa bör sålunda följas upp vid regelbundet återkommande tillfällen. Enligt regeringens mening kan det vara lämpligt att göra en sådan kontroll åtminstone en gång om året. Det är en angelägen uppgift för Statens folkhälsoinstitut att i allmänna råd närmare ta upp frågan om formerna för kommunernas tillsyn över innehavare av serveringstillstånd. Regeringen vill dessutom framhålla vikten av att länsstyrelserna i sin tillsyn uppmärksammar eventuella problem på området och gör de påpekanden som erfordras till kommunerna.

I det centrala registret kommer fortsättningsvis endast uppgifter om tillståndshavares namn eller firma, adressuppgifter samt den verksamhet

som tillståndet avser att behandlas. Registret kommer inte att innehålla integritetskänsliga uppgifter. Det finns därför inte skäl att ha särskilda gallringsbestämmelser för registret i dess nya form. I stället blir bestämmelserna om bevarande och gallring i arkivlagen (1990:782) och i arkivförordningen (1991:446) tillämpliga.

Personuppgiftslagens (1998:204) bestämmelser om rättelse och skadestånd skall tillämpas också vad gäller det centrala registret.

Som nämnts tidigare behandlar kommunerna personuppgifter i sin tillstånds- och tillsynsverksamhet. För denna behandling gäller personuppgiftslagen (1998:204) i den mån inte Datainspektionen meddelat ett tillstånd som fortfarande gäller eller det i en lag eller förordning finns avvikande bestämmelser. Datainspektionens tillstånd förfaller den 1 oktober i år varvid personuppgiftslagen blir tillämplig också avseende den behandling av personuppgifter som tidigare omfattades av tillståndet.

Fråga är om det finns skäl att särreglera kommunernas personuppgiftsbehandling inom detta område. Regeringen har i tidigare sammanhang uttalat att en målsättning bör vara att, i de fall myndighetsregister med ett stort antal registrerade och ett särskilt känsligt innehåll inrättas, bestämmelser skall meddelas i lag (prop. 1990/91:60 s. 58). Regeringen tillade att detta gäller särskilt i de fall uppgifterna sprids externt i en icke otydlig omfattning. Riksdagen har instämt i regeringens uttalanden (KU 1990:91:11 s. 11). I förarbetena till personuppgiftslagen upprepade regeringen sin inställning (prop. 1997/98:44 s. 41), liksom också i förarbetena till lagen om fastighetsregister (prop. 1999/2000:39 s. 79).

Den behandling av personuppgifter som kommunerna utför i sin tillstånds- och tillsynsverksamhet kan enligt regeringens mening inte anses omfatta ett stort antal registrerade. Som mest rör det sig om drygt 1 500 serveringstillstånd i en kommun. Uppskattningsvis är i genomsnitt fyra personer registrerade per tillstånd. Några exakta uppgifter om hur många som säljer eller serverar öl utan att ha tillstånd att servera spritdrycker, vin eller starköl finns inte. Antalet registrerade på grund av sådan försäljning eller servering torde dock i vart fall inte nämnvärt överstiga det antal personer som registrerats på grund av innehav av serveringstillstånd. Som mest torde det röra sig om omkring 2 500 ölförsäljare i en kommun. I de register kommunerna för över personer som har serveringstillstånd finns enligt vad regeringen erfarit endast uppgifter om tillståndshavarens namn och person- eller organisationsnummer samt adress. I de fall tillståndshavaren är ett företag förekommer också att kommunerna i sina register för in uppgifter om företagets ägares namn. En del kommuner för också in uppgifter om datum för det senaste tillsynsbesöket i registret. Sådana uppgifter är inte särskilt känsliga. Extern spridning av dem sker i viss mån till andra tillsynsmyndigheter enligt alkohollagen. Övriga uppgifter av betydelse för tillstånds- och tillsynsverksamheten finns endast i de akter som upprättats över tillståndshavarna.

Sammanfattningsvis anser regeringen att personuppgiftslagen ger ett fullgott integritetsskydd i kommunernas verksamhet såvitt avser tillsyn och tillståndsgivning inom alkoholområdet. Någon särreglering, vare sig i lag eller förordning, av kommunernas behandling av personuppgifter anser regeringen inte att det finns behov av.

Att Statens folkhälsoinstituts och kommunens beslut om rättelse av och information i fråga om personuppgifter i registren kan överklagas följer av förslaget till 9 kap. 2 § alkohollagen.

Prop. 2000/01:97

9 Ekonomiska och andra konsekvenser

Regeringens förslag innebär inte några nya offentliga åtaganden. I de allra flesta fall handlar det om förtydliganden och preciseringar av gällande regler. Enligt regeringens mening ligger förslagen huvudsakligen inom ramen för de uppgifter som redan åvilar berörda myndigheter. Förslagen medför inte enligt regeringens uppfattning några ökade kostnader för tillämpning av bestämmelserna. Regeringen erinrar också om att kommunerna kan finansiera arbetet med serveringstillstånd genom avgifter för tillståndsprövning och tillsyn. När det gäller tillsyn över folkölsförsäljningen ges kommunerna en möjlighet att ta ut avgifter för kostnaderna för denna tillsyn.

När det gäller konsekvenserna för den kommunala självstyrelsen erinras om att det är kommunerna som har ansvaret för beslut om serveringstillstånd och för tillsyn över servering och folkölsförsäljning. Flera av regeringens förslag syftar till att stärka och underlätta kommunernas tillsynsroll på det här området.

Alkohollagen innehåller redan i dag bestämmelser som skall motverka brottslighet och främja brottsförebyggande verksamhet. Flera av förslagen syftar till att genom förtydliganden och kompletteringar av gällande bestämmelser underlätta arbetet för bl.a. polis och åklagare. Förbudet mot att överlämna alkoholdrycker till ungdomar föreslås omfatta även det fallet att någon bjuder för förtäring på stället, om det med hänsyn till den bjudnes ålder och omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt. Förslaget motiveras av svårigheter som åklagare och polis mött när det gäller att föra sådana brott till åtal. Innehavare av serveringstillstånd föreslås med vissa undantag bli skyldiga att registrera all försäljning i kassaregister och tillhandahålla kunden kvitto. Olovligt innehav av alkoholdrycker i uppenbart syfte att olovligen sälja dem föreslås utvidgas till att även omfatta öl. Avsikten är att underlätta ingripanden mot olovlig försäljning av öl och även möjliggöra beslag.

Regeringens förslag angående register avser att stärka skyddet för den personliga integriteten genom att den omfattande centrala registreringen av personuppgifter begränsas och inte längre skall omfatta känsliga personuppgifter. Härigenom minskar risken att sådana uppgifter återges felaktigt eller sprids till fler än nödvändigt. För att tillståndsmyndigheterna ändå skall kunna fullgöra sin skyldighet att fortlöpande göra en vandelsprövning föreslås att dessa ges rätt att få relevanta uppgifter direkt från polisens belastningsregister.

Effekter av betydelse för små företags arbetsförutsättningar m.m.

Några av regeringens förslag underlättar arbetsförutsättningarna för små företag. Skyldigheten för restaurangföretag att lämna statistiska uppgifter om försäljningen (den s.k. restaurangrapporten) förenklas. Enligt de nya

reglerna skall rapporten bara lämnas en gång om året i stället för två. Ett tillägg görs i alkohollagen som gör det möjligt att anlita tillfällig personal från s.k. bemanningsföretag.

Krav på egentillsyn införs vid detaljhandel med och servering av öl. Detta får dock ses som en precisering av skyldigheter som redan åvilar de berörda näringsidkarna enligt livsmedelslagen. Det betyder i praktiken att näringsidkaren till sitt egentillsynsprogram enligt livsmedelslagen även skall foga uppgifter bl.a. om hur ålderskontroll vid försäljning av folköl sker och hur personalen utbildas. Kommunerna ges också möjlighet att ta ut en smärre avgift som motsvarar kommunens självkostnad för tillsynen över folkölsförsäljningen. Detta motiveras av de brister (se beskrivningen i avsnitt 6) som i dag finns när det gäller handlarnas ålderskontroll vid försäljning av öl och ger kommunen de resurser den behöver för att på ett bättre sätt än hittills sköta sina tillsynsuppgifter. Det är inte acceptabelt att vid inköpskontroller, som har redovisats från olika undersökningar, upp till 60–70 procent av de underåriga ungdomar som försöker köpa folköl också får göra det. Detta visar att handeln inte lever upp till det ansvar man har enligt alkohollagen, när det gäller att förhindra att ungdomar under 18 år får köpa folköl. Kommunens uppgift i förhållande till detaljhandeln blir information, rådgivning och kontroll av egentillsynsprogrammen. Med normal ambitionsnivå, motsvarande att kommunen antas besöka varje försäljningsställe ungefär en gång per år, kan en årlig tillsynsavgift uppskattas till ca 500–800 kronor per försäljningsställe. Tillsynsavgift kan självklart endast tas ut om tillsynsverksamhet bedrivs i kommunen. Den som bedriver detaljhandel med eller servering av öl skall dessutom anmäla verksamheten hos den kommun där försäljningen sker. Denna anmälningsskyldighet bedöms dock som en mycket ringa insats från näringsidkarens sida men är nödvändig om kommunen skall kunna ta ut en avgift från företagaren och kunna bedriva en effektiv tillsyn. Anmälan bör kunna ske på enklast möjliga sätt och även kunna tas upp på telefon eller göras över nätet. Kommunen måste självklart informera handlarna om anmälningsskyldigheten och de som vid lagens ikraftträdande säljer eller serverar öl får ytterligare sex månader från lagens ikraftträdande på sig att göra anmälan. Om anmälan uteblir kan i förlängningen kommunen förbjuda handlaren att sälja folköl. Olika alternativ till lösning diskuteras i avsnitt 6. Den bristfälliga ålderskontrollen vid folkölsförsäljning är väl dokumenterad liksom att missbruket av folköl gått allt längre ned i åldrarna. Folköl är den vanligaste alkoholdrycken som konsumeras av ungdomar i åldersgruppen 15–19 år. Att komma tillrätta med dessa problem enbart med frivilliga åtgärder har under de senaste sex åren inte visat sig möjligt. Därför bedömer regeringen det som nödvändigt att reglerna för folkölsförsäljningen och tillsynen ytterligare skärps enligt här redovisat förslag.

Att rätten till ölservering i samband med ambulerande korv- och glassförsäljning eller liknande avskaffas innebär att den lokala livsmedelsbutiken gynnas. Den ambulerande korvförsäljaren får i fortsättningen nöja sig med att sälja lättöl istället för folköl. Problem med folkölsförsäljning till ungdomar från ambulerande försäljare har rapporterats framför allt från folkölsprojekt i Skåne.

Kravet på obligatorisk registrering av all försäljning i kassaregister kan medföra något ökade krav för en del mindre serveringsrörelser men motiveras av dess betydelse för att motverka ekonomisk brottslighet.

Prop. 2000/01:97

10 Ikraftträdande m.m.

10.1 Serveringsbestämmelser

Regeringens förslag: Förändringarna i alkohollagen skall träda i kraft den 1 juli 2001. Detta gäller dock inte bestämmelserna om kassaregister som istället skall träda i kraft den 1 juli 2003.

Alkoholutredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen har, som tidigare redovisats, föreslagit begränsningar när det gäller sena tider för servering av spritdrycker, vin och starköl. Som en följd det förslaget har utredningen också föreslagit en särskild tidpunkt för ikraftträdandet av en sådan bestämmelse.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Stockholm* anför att den nya bestämmelsen om att försäljning får ske längst till kl. 03.00, skall gälla även för dem som före ikraftträdandet fått tillstånd som gäller för tid efter lagens ikraftträdande. Det kan möjligen strida mot principen att gynnande beslut inte får ändras retroaktivt annat än om vissa förutsättningar är uppfyllda.

Skälen för regeringens förslag: Den nya regeln om kassaregister m.m. kan inte träda i kraft omedelbart. Närmare föreskrifter behöver dessförinnan utfärdas av Statens folkhälsoinstitut. En övergångstid på två år är enligt regeringens uppfattning lämpligt avvägd.

Efter ikraftträdandet av den nya lagen kommer inte längre belastningsuppgifter m.m. att tillföras det centrala register som för närvarande finns hos Alkoholinspektionen. En registerhållning av mera begränsad omfattning skall ske hos Statens folkhälsoinstitut. Det befintliga registret hos Alkoholinspektionen bör dock enligt regeringens uppfattning behållas för forskningsändamål m.m och tas över av Statens folkhälsoinstitut. Härvid bör tidigare meddelade föreskrifter om bl.a. gallring fortsätta att gälla.

Den som den 1 juli 2001 redan bedriver servering av eller detaljhandel med öl skall senast den 1 januari 2002 anmäla verksamheten hos den kommun där försäljningen sker.

10.2 Partihandel med alkoholdrycker

Regeringens förslag: Ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (1999:1001) om ändring i alkohollagen (1994:1738) ändras på så sätt att den som har medgivits rätt att bedriva partihandel med alkoholdrycker med stöd av tidigare gällande bestämmelser ges möjlighet att fortsätta sin verksamhet till utgången av år 2003.

Alkoholutredningen: Hade inget förslag i denna del.

Remissinstanserna: Några remissinstanser, bl.a. *Alkoholinspektionen*, har påtalat att ett 70-tal partihandlare som fortfarande saknar godkännande eller registrering enligt lagen om alkoholskatt riskerar att tvingas upphöra med sin partihandelsverksamhet.

Skälen för regeringens förslag: Genom lagen (1999:1001) om ändring i alkohollagen (1994:1738) ersattes tillstånden för partihandel med alkoholdrycker med en koppling till godkännande som upplagshavare eller registrering som varumottagare enligt lagen (1994:1564) om alkoholskatt (prop. 1998/99:134, bet. 1999/2000:SoU4, rskr. 1999/2000:42). Av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till ändringslagen följer att partihandelstillstånd som före den 1 januari 2000 har meddelats annan än den som är godkänd som upplagshavare eller registrerad som varumottagare enligt lagen om alkoholskatt skall fortsätta att gälla, dock längst till utgången av år 2001. Det har upplysts att det fortfarande finns ett antal näringsidkare som innehar partihandelstillstånd för alkoholdrycker och som saknar godkännande eller registrering enligt lagen om alkoholskatt. Enligt regeringen bör dessa näringsidkare skäligen kunna fortsätta sin verksamhet även efter utgången av år 2001. Övergångstiden för dem bör därför förlängas till utgången av år 2003. I stället för Alkoholinspektionen kommer Statens folkhälsoinstitut att ha att utöva tillsyn över dessa tillståndshavare. Tillsynsavgifter skall tas ut även i fortsättningen.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till lag om ändring i alkohollagen (1994:1738)

3 kap.

9 §

I *tredje stycket* har förts in en bestämmelse om att underåriga inte får bjudas på alkoholdryck för förtäring på stället om det med hänsyn till den bjudnes ålder och omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt. Avsikten med det nu föreslagna förbudet är att förhindra att unga bjuds på sådana mängder alkohol att de riskerar att skadas, utnyttjas eller annars fara illa. Någon exakt mängd alkohol som den unge kan bjudas på kan inte anges utan måste vara beroende av den unges ålder och mognad, situationen under vilken han eller hon bjuds och hur han eller hon som individ reagerar på alkohol. Med förtäring på stället avses att förtäringen sker i omedelbar anslutning till bjudandet av drycken. Att ”bjuda på” alkoholdryck som tas med för senare förtäring är generellt förbjudet och omfattas inte av undantaget. Överträdelse av 9 § är straffbelagd i 10 kap. 6 § och kan i grova fall medföra fängelse i upp till fyra år. Även överträdelse som består i att bjuda ungdomar på alkohol bör kunna bedömas som grovt brott, t.ex. om någon medvetet inriktar sig på att locka ungdomar att dricka sig berusade, se 10 kap. 3 §. Ringa gärningar skall dock inte föranleda straff, jämför 10 kap. 8 §. Se även allmänna överväganden i avsnitt 7.3.

4 kap.**1 §**

Paragrafen har försetts med ett nytt *tredje stycke* om att innehavare av serveringstillstånd får rätt att sälja tillbaka varor som omfattas av serveringstillståndet till partihandlare. (Även Systembolaget AB, se 5 kap. 1 § tredje stycket, har getts motsvarande rätt.) Syftet med bestämmelsen är att ge innehavare av serveringstillstånd möjlighet att sälja enstaka varor de inte kunnat avyttra på vanligt sätt åter till den partihandlare de inköpt varan av eller till annan partihandlare. Det är alltså endast fråga om försäljning till någon som har rätt att handla med varorna, inte till en konsument. Se även allmänna överväganden i avsnitt 4.2.

5 §

Rätten för tillverkare och partihandlare att sälja spritdrycker, vin och starköl till innehavare av tillstånd för tillfällig servering i slutet sällskap tas bort. Innehavare av sådana tillstånd blir därigenom hänvisade till Systembolaget AB för inköp av dryckerna. Se även allmänna överväganden i avsnitt 5.3.

6 §

I *första stycket* har språket moderniserats. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Andra stycket har kompletterats i syfte att ge möjlighet för kronofogdemyndighet att sälja utmäta alkoholdrycker till någon som är berättigad att bedriva partihandel eller till Systembolaget AB. Se även allmänna överväganden i avsnitt 4.2.

5 kap.**1 §**

Genom ett tillägg i *tredje stycket* ges Systembolaget AB rätt till försäljning av enstaka partier av varor till någon som har rätt att bedriva partihandel med sådana varor. Jämför kommentaren till 4 kap. 1 §. Se även allmänna överväganden i avsnitt 4.2.

3 §

I *första stycket* har införts en möjlighet till en ny försäljningsform för Systembolaget AB. För annan persons räkning får Systembolaget AB bedriva försäljning av spritdrycker, vin och starköl genom auktion. Att enskilda har rätt att låta Systembolaget AB anordna auktioner för att sälja sådana drycker i de enskildas ägo är en självklar följd av denna bestämmelse. Någon särreglering av de enskildas rätt i detta avseende anses därför inte behövlig. I ett nytt *andra stycke* ges möjlighet för bolaget att bedriva provning av alkoholdrycker för allmänheten. Det förutsätts att avtalet mellan staten och Systembolaget AB kompletteras med närmare riktlinjer för dessa nya verksamheter. Se även allmänna överväganden i avsnitt 4.2.

6 §

I *första stycket* utgår undantaget för tillverkare av lättdrycker att få bedriva detaljhandel med öl utan någon koppling till matvaror.

Enligt det nya *andra stycket* skall den som bedriver detaljhandel med öl anmäla verksamheten hos den kommun där försäljningen sker. Anmälan skall göras senast när verksamheten påbörjas. Den som redan bedriver detaljhandel med öl skall göra sådan anmälan senast den 1 december 2001, se ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna.

I ett nytt *tredje stycke* införs en skyldighet för den som bedriver detaljhandel med öl att utöva särskild tillsyn över försäljningen. För denna egentillsyn skall finnas ett tillsynsprogram som är lämpligt för verksamheten. Dessa program kan t.ex. innehålla regler för hur personalen skall få information om alkohollagens bestämmelser samt vilka rutiner som skall tillämpas vid försäljning av öl. Kontroll av egentillsynsprogrammen kan samordnas med den kommunala livsmedelstillsynen, men kan även utföras inom annan kommunal verksamhet. Se även allmänna överväganden i avsnitt 6.

6 kap.

1 §

Bestämmelserna för servering av öl har flyttats till 1 a §.

I ett nytt *andra stycke* görs undantag från kravet på serveringstillstånd för enstaka helt privata arrangemang, där serveringen av spritdrycker, vin eller starköl bedrivs till självkostnadspris. I detta sammanhang avses med självkostnadspris att deltagarna inte betalar mer för dryckerna än inköpspriset för dessa. Något kommersiellt utbyte av alkoholserveringen får inte finnas. Serveringen skall ske till i förväg bestämda deltagare och arrangemanget får inte anordnas i lokaler där det bedrivs yrkesmässig försäljning av alkoholdrycker eller lättdrycker. Kraven ställs upp för att försvåra uppkomsten och underlätta kontrollen av s.k. svartklubbar. Se även allmänna överväganden i avsnitt 5.3.

1 a §

Bestämmelserna för servering av öl placeras i en egen paragraf. Det tidigare undantaget från kravet på godkänd livsmedelslokal för den som yrkesmässigt hanterar livsmedel enligt 23 § livsmedelslagen avskaffas. Detta betyder att exempelvis ambulerande korv- och glassförsäljare inte längre har rätt att servera öl. I övrigt är förutsättningarna för att öl skall få serveras oförändrade. Enligt *andra stycket* får servering av öl dessutom ske på samma villkor som anges i 1 § andra stycket, dvs. arrangemang där serveringstillstånd inte krävs, och av den som har meddelats serveringstillstånd.

Enligt *tredje stycket* skall den som bedriver servering av öl anmäla verksamheten hos den kommun där försäljningen sker. Anmälan skall göras senast när verksamheten påbörjas. Anmälningsskyldigheten gäller inte den som har serveringstillstånd. Inte heller föreligger någon anmälningsskyldighet i de fall som avses i 6 kap. 1 § andra stycket, dvs. i de situationer när serveringstillstånd inte krävs för servering av spritdrycker, vin eller starköl.

I *fjärde stycket* införs skyldighet för den som bedriver servering av öl att, på motsvarande sätt som anges i 5 kap. 6 § andra stycket, utöva särskild tillsyn över serveringen. Även för denna egentillsyn skall finnas ett för verksamheten lämpligt tillsynsprogram. Se vidare kommentaren till nämnda paragraf ovan samt allmänna överväganden i avsnitt 6.

3 §

Ändringen i *fyjärde stycket* gör det möjligt för tillståndshavaren att hyra in t.ex. köks- och serveringspersonal från bemanningsföretag. Den nya möjligheten att kunna hyra in olika personalkategorier medför ingen ändring av tillståndshavarens ansvar för ordning och nykterhet. Det är fortfarande tillståndshavaren som skall se till att alkohollagens regler följs och eventuella missförhållanden kan liksom tidigare leda till återkallelse av serveringstillståndet. Se även allmänna överväganden i avsnitt 5.5.

4 §

Bestämmelsen om serveringstider för öl utmönstras med hänsyn till att ölservering inte är tillståndspliktig verksamhet. Eventuella olägenheter som uppkommer med servering av öl vid olämpliga tider kan mötas med förbud enligt 7 kap. 21 §.

I *första stycket* anges att risken för alkoholpolitiska olägenheter skall beaktas särskilt vid beslut om serveringstid. Härvid bör polismyndighetens och miljöförvaltningens yttranden ges stor tyngd. I övrigt har endast redaktionella ändringar gjorts i paragrafen. Se även allmänna överväganden i avsnitt 5.1.

5 §

En bestämmelse har införts om att innehavare av tillstånd för tillfällig servering i slutet sällskap endast får inhandla spritdrycker, vin och starköl som omfattas av tillståndet på Systembolaget AB. Se även kommentaren till 4 kap. 5 § ovan samt allmänna överväganden i avsnitt 5.3.

7 kap.**5 §**

I *första stycket* klargörs att ”tillstånd för servering året runt eller årligen under viss tidsperiod” benämns ”stadigvarande tillstånd”. I övrigt har endast gjorts redaktionella ändringar utan att någon ändring i sak är avsedd.

8 §

I *första stycket* har lagts till att serveringsstället skall vara lämpligt för sitt ändamål ur brandsäkerhetssynpunkt, se avsnitt 5.4.

13 §

I *tredje stycket* införs en möjlighet för kommunen att ta ut avgift för tillsyn över servering och detaljhandel med öl. Se även allmänna överväganden i avsnitt 6.

19 §

I *punkten 1* tas in en ny bestämmelse om att kommunen skall återkalla serveringstillstånd om tillståndet inte längre utnyttjas. Nu befintliga punkter får därför ändrad numrering. Som ytterligare ny grund för återkallelse förs som *punkt 5* in att tillståndshavaren tillåter brottslig verksamhet på serveringsstället. Med brottslig verksamhet avses t.ex. narkotikabrott, dobbleri och brott mot lotterilagen (1994:1000), koppleri, häleri och därmed jämförlig allvarlig brottslighet. Återkallelse kan inte komma

i fråga om brottsligheten förekommit i serveringslokalen utan tillståndshavarens vetskap eller om han gjort vad som rimligen kunnat krävas av honom för att förhindra att lokalen använts för brottslig verksamhet. Föreligger medverkansansvar för tillståndshavaren i nämnda fall föreligger normalt grund för återkallelse av tillståndet redan enligt den nuvarande punkten 3. Se även allmänna överväganden i avsnitt 5.4.

21 §

Möjligheten att meddela förbud mot detaljhandel med eller servering av öl utökas, vid upprepad eller allvarlig försummelse, till att kunna avse en tid av tolv månader. I normalfallet skall försäljningsförbud meddelas för sex månader. Förbudet skall meddelas för en tid om antingen sex eller tolv månader. Se även allmänna överväganden i avsnitt 6.

8 kap.

2 §

Tillägget i *första stycket* föranleds av att motsvarande bestämmelse i 12 kap. upphävs. I *fjärde stycket* klargörs att polismyndigheten, förutom den skyldighet som myndigheten ålagts i andra stycket att självmant underrätta andra tillsynsmyndigheter om förhållanden som är av betydelse för dessa myndigheters tillsyn, också skall lämna uppgifter på begäran av tillståndsmyndigheten. Det kan härvid röra sig såväl om polisens iakttagelser angående t.ex. missbruk eller oegentligheter av olika slag som om personuppgifter från belastningsregistret i den mån detta medges i registerförfattningen. Se även allmänna överväganden i avsnitt 8.

Ändringarna i *fjärde stycket* är föranledda också av att Riksskatteverket inte är tillståndsmyndighet enligt alkohollagen. Genom ändringarna ges emellertid verket i egenskap av tillsynsmyndighet befogenhet att begära in uppgifter av betydelse för den tillsyn som skall utövas enligt 1 a § andra stycket.

5 a §

I paragrafens *första stycke* anges att innehavare av serveringstillstånd skall vara skyldiga att registrera all försäljning i ett kassaregister samt att erbjuda kunden kvitto. Med all försäljning avses försäljning av mat och dryck samt ersättning för andra varor och tjänster som tillhandahålls av tillståndshavaren. Undantagna från dessa krav är innehavare av tillstånd för tillfällig servering i slutna sällskap. Tillståndsmyndigheten kan även medge undantag för vissa slag av slutna sällskap med stadigvarande tillstånd, såsom ideella föreningar och liknande.

I *andra stycket* anges att närmare bestämmelser om kassaregistrets konstruktion m.m. får meddelas i förordning eller föreskrifter. Stycket är utformat i enlighet med Lagrådets förslag. Se även allmänna överväganden i avsnitt 5.12.

9 kap.

2 §

I paragrafens tidigare lydelse angavs att Alkoholinspektionens och kommunens beslut fick överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Alkoholinspektionen kommer att upphöra som en egen myndighet den

1 juli 2001. Statens folkhälsoinstitut kommer då att överta inspektionens uppgifter. Paragrafen har ändrats till följd av detta.

I *första stycket* angavs att det överklagade beslutet inte fick ändras utan att den beslutande myndigheten har lämnats tillfälle att yttra sig. Mot bakgrund av de regler som numera gäller i förvaltningsprocessen är nämnda regel obehövlig och har därför utgått.

Enligt *andra stycket* i dess tidigare lydelse fick Alkoholinspektionen respektive kommunen överklaga domstolens beslut. Någon särskild regel om att beslutande förvaltningsmyndighet, som numera alltid är den enskildes motpart i processen i allmän förvaltningsdomstol, har rätt att överklaga domstolens beslut behövs inte. Av 33 § andra stycket förvaltningsprocesslagen följer att den som beslutet angår har rätt att överklaga beslutet, om detta har gått honom emot.

Hänvisningen i *fjärde stycket* till lagen (1994:1564) om alkoholskatt är obehövlig och har därför utgått.

Paragrafen har utformats i enlighet med Lagrådets förslag. Se även allmänna överväganden i avsnitt 8.

10 kap.

3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser bl.a. om förutsättningarna för att döma till ansvar för grovt brott vad gäller vissa gärningar.

Vid bedömningen av om bl.a. olovlig försäljning av alkoholdrycker är att anse som grovt brott skall särskilt beaktas om brottet varit inriktat mot ungdomar. Det var i och för sig redan tidigare möjligt att beakta detta, men med det tillägg som gjorts i lagtexten markeras inriktning mot ungdomar som en sådan omständighet som särskilt bör beaktas vid bedömningen av brottets svårighetsgrad. Detta understryker ett av alkohollagstiftningens viktigaste syften, nämligen skyddet för ungdomen. Se även allmänna överväganden i avsnitt 7.2.

5 §

Kriminaliseringen av olovligt innehav av alkoholdrycker utvidgas från att omfatta endast spritdrycker, vin och starköl till att även gälla öl. Därmed finns möjlighet för polismyndigheten att beslagta öl, som innehas i uppenbart syfte att olovligen försälgas. Förutsättning är, liksom för de starkare alkoholdryckerna, att det kan styrkas att ölet innehas i uppenbart syfte att säljas olovligen. Se även allmänna överväganden i avsnitt 6.

6 §

Paragrafen har ändrats redaktionellt i förtydligande syfte och för att bättre överensstämja med uttryckssättet i 3 kap. 9 §.

7 §

Andra stycket i 4 kap. 7 § har upphävt genom lagen (1999:1001) om ändring i alkohollagen (1994:1738). Hänvisningen i förevarande paragrafs första stycke till 4 kap. 7 § har på grund av ett förbiseende inte kommit att ändras i det sammanhanget. Denna ändring görs i stället nu.

12 kap.**1 §**

Ändringen är föranledd bl.a. av att Statens folkhälsoinstitut tar över Alkoholinspektionens uppgifter. Dessutom har en språklig ändring gjorts för att uppnå en bättre överensstämmelse med regleringen i personuppgiftslagen (1998:204).

2 §

I paragrafen anges att det centrala registret i fortsättningen skall användas för tillsyn, uppföljning och utvärdering samt för framställning av statistik. Därigenom kan man följa såväl serveringstillståndens utbredning som restaurangkonsumtionens utveckling samt hur import- och exporthandeln med spritdrycker, vin och starköl utvecklas. Se även allmänna överväganden i avsnitt 8.

3 §

I paragrafen anges vilka uppgifter som får registreras. Se även ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna.

5 §

Denna paragraf motsvarar i huvudsak den tidigare 8 a §.

6 §

I paragrafen föreskrivs att bestämmelserna i personuppgiftslagen (1998:204) om rättelse och skadestånd även gäller vid behandling av personuppgifter enligt alkohollagen. Se även 9 kap. 2 §.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (1999:1001) om ändring i alkohollagen (1994:1738)

Ändringen i *andra punkten* är föranledd av att innehavare av partihandelstillstånd som den 1 juli 2001 ännu inte är godkända som upplagshavare eller registrerade som varumottagare enligt lagen om alkoholskatt skäligen bör kunna få fortsätta sin verksamhet till utgången av år 2003, se avsnitt 10.2. I övrigt har endast en redaktionell ändring gjorts.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1.

Statens folkhälsoinstitut behöver utfärda närmare föreskrifter innan den nya regeln om kassaregister m.m. kan träda i kraft. En övergångstid på två år har bedömts som lämpligt avvägd och 8 kap. 5 a § skall därför träda i kraft först den 1 juli 2003. Lagändringarna i övrigt föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

2.

Efter den 30 juni 2001 kommer inte längre belastningsuppgifter m.m. att tillföras det centrala register som f.n. finns hos Alkoholinspektionen. En registerhållning av mera begränsad omfattning skall ske hos Statens folkhälsoinstitut. Det befintliga registret hos Alkoholinspektionen bör

dock behållas för forskningsändamål m.m. och tas över av Statens folkhälsoinstitut. Härvid bör tidigare meddelade föreskrifter om bl.a. gallring fortsätta att gälla.

Prop. 2000/01:97

3.

Den som den 1 juli 2001 redan bedriver servering av eller detaljhandel med öl, skall senast den 1 januari 2002 göra sådan anmälan som avses i 5 kap. 6 § andra stycket eller 6 kap. 1 a § tredje stycket.

11.2 Förslaget till lag om ändring i skatteregisterlagen (1980:343)

7 §

Ändringen är föranledd av att Statens folkhälsoinstitut tar över Alkoholinspektionens uppgifter på området.

Sammanfattning av betänkandet (SOU 2000:59)

Bestämmelser om alkoholdrycker

Prop. 2000/01:97
Bilaga 1

Alkoholutredningen har haft i uppdrag *dels* att utarbeta en ny reglering för teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat, *dels* att undersöka tillämpningen av vissa bestämmelser om alkoholdrycker och vid behov föreslå ändringar eller förtydliganden. I detta betänkande redovisas den del av utredningens uppdrag som rör bestämmelser om alkoholdrycker. Utredningens förslag rörande teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat, regler för tillverkning av sprit m.m. redovisas i utredningens samtidigt avgivna betänkande SOU 2000:60 Bestämmelser om teknisk sprit m.m.

Reglerna om teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat föreslås av utredningen bli inarbetade i alkohollagen. Ett för de båda betänkandena gemensamt förslag till lag om ändring i alkohollagen har därför utarbetats. Det gemensamma lagförslaget redovisas i båda betänkandena.

Såvitt gäller bestämmelser om alkoholdrycker har Alkoholutredningen inte haft i uppdrag att göra någon allmän översyn av gällande regler eller ifrågasätta grunderna för den nuvarande lagstiftningen. De förslag som utredningen lägger fram har därför utformats med hänsyn till att de skall ligga i linje med alkohollagens allmänna inriktning och system och till att de inte får undergräva eller försvåra den beslutade svenska alkoholpolitiken. Inom denna ram har utredningen sökt efter ändamålsenliga och rimliga lösningar på de frågor som omfattas av uppdraget och föreslår på många punkter förtydliganden eller förändringar som skall underlätta tillämpningen av alkohollagen och göra den mer anpassad till dagens krav.

Utredningen föreslår i huvudsak följande.

Definitionerna av sprit och olika slag av alkoholdrycker förtydligas och avgränsas klarare i förhållande till varandra. Det gäller definitionerna av sprit, alkoholdryck, spritdryck och vin. Fruktvin införs som ny beteckning för vin som framställts genom jäsning av andra naturliga ämnen eller substanser än druvor eller druvmust.

Skyddet för ungdomen är ett av alkohollagstiftningens viktigaste syften. För att hindra kringgående av förbudet mot att överlämna alkoholdrycker till ungdomar föreslås en annorlunda utformning av det nuvarande undantaget från förbudet. Förbudet kommer därmed att omfatta även det fallet att någon bjuder av en alkoholdryck för förtäring på stället, om detta sker i mer än obetydlig omfattning. Vidare föreslås att vid bedömning av om vissa brott, bl.a. olovlig försäljning av alkoholdrycker, är att anse som grova, särskilt skall beaktas om verksamheten varit inriktad mot ungdomar.

Systembolaget ges rätt att anordna auktioner på spritdrycker, vin och starköl för annans räkning. Bolaget ges också rätt att anordna provning av spritdrycker, vin och starköl för allmänheten. Närmare riktlinjer förutsätts ges i avtalet mellan staten och bolaget. Möjlighet till retur försäljning av enstaka partier och produkter införs.

Reglerna för *detaljhandel med öl* skärps i syfte att komma till rätta med vissa konstaterade problem, dvs. när ölförsäljning sker utan att kraven härför är uppfyllda och när ålderskontrollen negligeras. I första hand föreslås skärpta regler för när rätt att sälja öl skall föreligga. Avsikten är

att endast egentliga matvaruaffärer skall få sälja öl. Vidare åläggs den som säljer öl en skyldighet att utöva särskild tillsyn över denna verksamhet. För denna s.k. egentillsyn skall finnas ett för verksamheten lämpligt egentillsynsprogram. Den som inte följer reglerna kan av kommunen meddelas förbud mot att sälja öl. Denna tid utökas från nuvarande sex månader till – i allvarliga fall – tolv månader. Krav på egentillsyn införs även för servering av öl.

Den straffbestämmelse som gäller innehav av spritdrycker, vin och starköl i uppenbart syfte att olovligen sälja dem utökas till att även omfatta öl. Därmed kan öl också tas i beslag.

Förutsättningarna för *serveringstillstånd* förändras i flera avseenden. Det nuvarande kravet på s.k. restaurangkök för tillstånd till stadigvarande servering av spritdrycker, vin och starköl till allmänheten ersätts med ett allmänt krav på godkänd livsmedelslokal i förening med krav på att serveringsstället tillhandahåller ett brett utbud av lagad mat. Avsikten är att göra bestämmelsen neutral till vilken matlagningsteknik som används.

Kravet på tillståndshavarens personliga lämplighet förtydligas såvitt avser kunskaper i bokföring, redovisning och skattelagstiftning. Möjligheterna att få tillstånd för tillfällig servering till allmänheten inskränks till dem som redan har motsvarande stadigvarande tillstånd.

Innehavare av tillstånd för tillfällig servering i slutet sällskap får i fortsättningen endast göra sina inköp hos Systembolaget.

För vissa privata arrangemang tas kravet på serveringstillstånd bort helt. Förutsättning är att serveringen anordnas i privat regi utan vinstintresse, att den anordnas vid ett enstaka tillfälle för vissa i förväg bestämda personer, och att den sker utan annan kostnad för deltagarna än kostnaden för inköp av dryckerna.

Reglerna om *serveringstider* förändras på så sätt att tillståndsmyndigheten, dvs. kommunen, beslutar om såväl serveringstid som s.k. stängningstid. Beträffande tillstånd för servering till allmänheten föreslås dock en yttersta tidsram inom vilken serveringstiderna skall ligga. Denna tidsram sträcker sig från kl. 11.00 till kl. 03.00. Bestämmelserna om tid för servering av öl tas bort.

Ett nytt krav på att registrera alla transaktioner i *kassaregister* införs för alla innehavare av serveringstillstånd utom för dem som endast har tillstånd för tillfällig servering i slutet sällskap. Dispens skall dock kunna ges till ideella föreningar och liknande slutna sällskap.

Beträffande övriga regler om serveringstillstånd föreslås bl.a. följande. Det nuvarande kravet på att för servering endast får anlitas personal som är anställd av tillståndshavaren tas bort. Det blir härigenom möjligt att anlita personal från personalpooler, m.m. Kommunen ges i stället möjlighet att ålägga en tillståndshavare att under en tid av längst sex månader anmäla all personal till tillståndsmyndigheten. Nya regler införs för det fallet att flera har tillstånd till servering i samma lokal eller utrymme. Innehavare av serveringstillstånd ges rätt att avhända sig osålda partier och enstaka produkter genom att sälja dem till en partihandlare. Den s.k. restaurangrapporten förenklas och skall bara lämnas en gång om året. Enligt utredningen bör övervägas att längre fram helt avskaffa restaurangrapporten.

I fråga om *tillsyn och register* föreslås olika regelförändringar vilka syftar till att underlätta för kommunerna att själva ta in de uppgifter som

behövs för tillståndsprövning och tillsyn. Utredningen betonar att kontrollen skall ske fortlöpande. Det centrala register som f.n. finns hos Alkoholinspektionen begränsas till uppgifter som behövs för uppföljning och utvärdering samt för framställning av statistik.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 1

Alkohollagstiftningen bygger på att olovlig tillverkning och försäljning av sprit och spritdrycker skall kunna förhindras. För att göra kontrollen mer effektiv föreslås vissa nya regler rörande *aktivt kol*. Innehav av aktivt kol i uppenbart syfte att olovligen tillverka sprit eller spritdrycker blir straffbart, på samma sätt som olovligt innehav av destillationsapparat. Kolet skall då också förverkas. Vidare förbjuds sådan försäljning och marknadsföring av aktivt kol som sker på ett sätt som kan förknippas med olovlig tillverkning av sprit eller spritdryck. Den senare regeln sanktioneras genom bestämmelser i marknadsföringslagen.

1 Förslag till lag om ändring i alkohollagen (1994:1738)

Härigenom föreskrivs i fråga om alkohollagen (1994:1738)

dels att 2 kap. 4 §, 7 kap. 1–4 §§ och 12 kap. 4 och 8–10 §§ skall upphöra att gälla,

dels att rubrikerna närmast före 7 kap. 1 och 5 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 7 kap. 22 §, 8 kap. 1 § och 12 kap. 1 § ordet ”Alkoholinspektionen” skall bytas ut mot ”Stabsmyndigheten”,

dels att den nuvarande 12 kap. 7 § skall betecknas 12 kap. 4 §,

dels att 1 kap. 1–5 §§, 2 kap. 1–3 och 5 §§, 3 kap. 9 §, 4 kap. 1, 4–6 och 12 §§, 5 kap. 1, 3 och 6 §§, 6 kap. 1 och 3–5 §§, 7 kap. 5, 7, 8, 10 och 18–21 §§, 8 kap. 1 a, 2, 4 och 5 §§, 9 kap. 2 §, 10 kap. 1 a, 2, 3, 5, 6 och 8–10 §§, 11 kap. 2 § och 12 kap. 2, 3, 5 och 6 §§ skall ha följande lydelse,

dels att rubrikerna till 3 och 7 kap. skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas ett nytt kapitel, 2 a kap., av följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas tolv nya paragrafer, 1 kap. 5 a och 7 a–c §§, 2 kap. 1 a och 6 §§, 4 kap. 11 a §, 6 kap. 1 a §, 8 kap. 2 a § och 10 kap. 2 a, 7 a och 7 b §§ av följande lydelse.

1 kap.**1 §¹**

Denna lag gäller tillverkning, marknadsföring och införsel av alkoholdrycker och handel med sådana varor. Lagen gäller också tillverkning av sprit.

Bestämmelser om införsel och försäljning av teknisk sprit finns i lagen (1961:181) om försäljning av teknisk sprit m.m.

Denna lag gäller tillverkning, marknadsföring och införsel av alkoholdrycker och handel med sådana varor. Lagen gäller också tillverkning av sprit *samt handel med sprit och med alkoholhaltiga preparat.*

2 §

Med sprit förstås en vätska som innehåller alkohol i en koncentration av mer än 2,25 volymprocent. *Med tillverkning av sprit förstås varje förfarande, varigenom alkohol i sådan koncentration framställs eller utvinns. Vin, starköl och öl anses dock inte som sprit. Inte heller utgör framställning av sådan dryck tillverkning av sprit.*

Med mäsk förstås en jäsande vätska som blir sprit om den får fortsätta att jäsa.

Med alkohol avses i denna lag etylalkohol.

Med sprit förstås en vätska som innehåller alkohol (*etylalkohol*) i en koncentration av mer än 2,25 volymprocent. Vin, fruktvin, starköl och öl anses inte som sprit. *En vätska som innehåller alkohol som uppkommit enbart genom jäsning anses inte heller som sprit.*

Sprit som uteslutande är avsedd att användas för tekniskt, industriellt, medicinskt eller därmed jämförligt ändamål benämns teknisk sprit.

Med mäsk förstås en jäst vätska som innehåller mer än 2,25 volymprocent alkohol och som inte är vin, fruktvin, starköl eller öl.

3 §

Med alkoholdryck förstås en dryck som innehåller mer än 2,25 volymprocent alkohol. *Alkoholdrycker delas i denna lag in i spritdrycker, vin, starköl och öl.*

Med alkoholdryck förstås en vara som är avsedd att drickas och som innehåller mer än 2,25 volymprocent alkohol. *Som alkoholdrycker räknas spritdrycker, vin, fruktvin, starköl och öl.*

4 §

Med spritdryck förstås en alkoholdryck som innehåller sprit

Som spritdryck anses även en alkoholdryck som utgör en blandning av spritdryck och annan dryck. Detta gäller dock inte sådana drycker som avses i 5 § andra

¹ Senaste lydelse 1999:1001.

stycket eller 5 a § andra stycket.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 2

5 §

Med vin förstås en alkoholdryck som är framställd genom jäsning av druvor eller druvmust *eller av bär, frukt eller andra växtdelar samt andra alkoholdrycker som innehåller högst 22 volymprocent alkohol och som inte är spritdryck, starköl eller öl*

Med vin förstås en alkoholdryck som är framställd genom jäsning av druvor eller druvmust.

Som vin anses även vin med en tillsats av sprit eller spritdryck under förutsättning att alkoholkoncentrationen inte överstiger 22 volymprocent.

5 a §

Med fruktvin förstås en alkoholdryck som är framställd genom jäsning av bär, frukt, växtdelar eller andra naturliga ämnen eller substanser.

Som fruktvin anses även fruktvin med en tillsats av sprit eller spritdryck, under förutsättning att alkoholkoncentrationen inte överstiger 22 volymprocent.

Bestämmelser om vin i denna lag gäller, om inte annat sägs, även fruktvin.

7 a §

Med alkoholhaltigt preparat förstås en produkt som färdigställts för slutlig användning och som innehåller mer än 2,25 volymprocent etylalkohol.

Som alkoholhaltiga preparat räknas inte teknisk sprit, alkoholdrycker enligt 3–6 §§ eller läkemedel enligt läkemedelslagen (1992:859).

7 b §

Med denaturering förstås ett förfarande varigenom ett eller flera ämnen sätts till sprit, eller en vara som innehåller sprit, för att göra spriten eller varan otjänlig för förtäring.

7 c §

Med tillverkning av sprit förstås varje förfarande varigenom sprit

framställs eller utvinns.

Blandning av spritdryck för förtäring på stället anses inte som tillverkning av sprit eller spritdryck.

Med tillverkning av sprit likställs återvinning av sprit samt borttagning eller försvagning av denaturering och andra förfaranden med teknisk sprit eller alkoholhaltiga preparat i syfte att göra dem tjänliga för förtäring.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 2

2 kap.

1 §²

Sprit och spritdrycker får inte tillverkas utan tillstånd (tillverkningsstillstånd).

Apparat som uppenbarligen är ägnad för tillverkning av sprit (destillationsapparat) och del till sådan apparat (apparatdel) får endast tillverkas för, överlåtas till eller innehas av den som har tillstånd enligt denna lag att tillverka sprit eller spritdrycker.

Vad som sägs i andra stycket gäller inte om Alkoholinspektionen har medgivit undantag från kravet på tillstånd. Ett sådant medgivande får ges tills vidare eller för viss tid och får återkallas om förhållandena föranleder det.

Sprit och spritdrycker får endast tillverkas av den som enligt 9 § första stycket 1 lagen (1994:1564) om alkoholskatt godkänts som upplagshavare för tillverkning eller bearbetning av sprit respektive spritdrycker. Den som inte har fyllt 20 år eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken får inte bedriva tillverkning enligt första stycket

1 a §

Apparat som uppenbarligen är ägnad för tillverkning av sprit (destillationsapparat) och del till sådan apparat (apparatdel) får endast tillverkas för, överlåtas till eller innehas av den som har rätt att tillverka sprit eller spritdrycker.

Regeringen får i fråga om vissa slag av verksamhet föreskriva undantag från bestämmelsen i första stycket.

2 §

Vin, starköl eller öl får inte tillverkas utan tillstånd om det inte

Vin, starköl eller öl får endast tillverkas av den som enligt 9 §

² Senaste lydelse 1996:940

gäller tillverkning i hemmet för eget behov.

första stycket 1 lagen (1994:1564) om alkoholskatt godkänts som upplagshavare för tillverkning eller bearbetning av respektive vara.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 2

Den som inte har fyllt 20 år eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken får inte bedriva tillverkning enligt första stycket.

Vad som föreskrivs i första och andra styckena gäller inte tillverkning i hemmet för eget behov.

3 §

Närmare bestämmelser om tillverkning av alkoholdrycker och sprit meddelas av regeringen eller, *efter regeringens bemyndigande, Alkoholinspektionen.*

Närmare bestämmelser om tillverkning av alkoholdrycker och sprit meddelas av regeringen eller *den myndighet som regeringen bestämmer.*

5 §

Tillverkare av sprit får förfoga över av honom tillverkad sprit endast för *export och, efter medgivande av Alkoholinspektionen, för användning i egen rörelse samt för försäljning enligt lagen (1961:181) om försäljning av teknisk sprit m.m.*

Tillverkare av sprit får förfoga över av honom tillverkad sprit endast för användning i egen rörelse samt för försäljning enligt *reglerna i 2 a kap.*

6 §

Överlåts rörelse vari ingår verksamhet för vilken det krävs godkännande som anges i 1 § första stycket för sprit, får överlåtaren sälja sitt lager av sprit till sin efterträdare, om denne är berättigad att bedriva verksamheten.

Konkursbo eller dödsbo får utan hinder av bestämmelserna i denna lag sälja sprit till den som enligt 2 a kap. 5 § är berättigad att bedriva handel med sprit. Motsvarande gäller då en verksamhet måste avvecklas till följd av att godkännande som avses i 1 § första stycket återkallats eller då det finns andra tvingande skäl.

**2 a kap. Handel med teknisk sprit
och med alkoholhaltiga preparat.**

Prop. 2000/01:97
Bilaga 2

Teknisk sprit

1 §

Teknisk sprit får inte köpas, föras in, säljas eller föras ut om det inte föreligger rätt till det enligt denna lag. Första stycket gäller inte sprit som är fullständigt denaturerad i enlighet med kommissionens förordning (EEG) nr 3199/93 av den 22 november 1993 om ömsesidigt erkännande av förfaranden för att fullständigt denaturera alkohol för att erhålla punktskattebefrielse³.

2 §

Teknisk sprit som skall användas eller säljas inom landet skall vara denaturerad på ett sätt som så långt möjligt försvårar förtäring av spriten utan att hindra den avsedda användningen.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Stabsmyndigheten meddelar närmare föreskrifter om denaturering enligt första stycket och om i vilka fall denaturering får underlåtas.

3 §

Vid försäljning av teknisk sprit är säljaren skyldig att förvissa sig om att köparen har rätt att återförsälja eller köpa in varan.

4 §

Försäljning av teknisk sprit skall skötas på ett sådant sätt att otillåten användning av spriten förhindras. Risker för att spriten utnyttjas för missbruksändamål skall särskilt beaktas.

³ EGT L 288, 23.11.1993, s. 12 (Celex 31993R3199).

5 §

Handel med teknisk sprit får bedrivas endast av den som har godkänts som upplagshavare för sådan sprit enligt 9 § första stycket 1 eller 2 lagen (1994:1564) om alkoholskatt.

Den som inte har fyllt 20 år eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken får inte bedriva handel enligt första stycket.

6 §

Den som har rätt att bedriva handel med teknisk sprit får i sin verksamhet köpa, föra in, sälja och föra ut varorna.

Försäljning får ske till den som enligt 5, 8 eller 10 § har rätt att köpa teknisk sprit.

7 §

Bestämmelserna i 2 kap. 6 § gäller i tillämpliga delar även i fråga om rörelse vari ingår verksamhet för vilken det krävs godkännande som anges i 5 § första stycket.

8 §

Den som inte har rätt att bedriva handel med teknisk sprit får efter medgivande av Riksskatteverket köpa teknisk sprit för sådan användning som anges i 20 § första stycket e–j och l lagen (1994:1564) om alkoholskatt. Medgivande får även ges till inköp av teknisk sprit för yrkesmässig användning eller återförsäljning som drivmedel.

Den som enligt första stycket har rätt att köpa teknisk sprit får i sin verksamhet föra in vad han har rätt att köpa.

9 §

Vid medgivande enligt 8 § skall Riksskatteverket, med tillämpning av de föreskrifter som avses i 2 § andra stycket, ange användningsområde för medgivna inköp och om

inköp får ske av odenaturerad eller endast av på visst sätt denaturerad sprit.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 2

Medgivande enligt 8 § meddelas för viss tidsperiod, längst tre år.

10 §

Teknisk sprit får i begränsad kvantitet köpas av

a) näringsidkare för användning i viss yrkesverksamhet i andra fall än som avses i 8 §, och

b) grundskolor, årskurs 7–9, och gymnasieskolor samt andra skolor på motsvarande nivå för användning i undervisningsverksamhet.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Stabsmyndigheten meddelar närmare föreskrifter om inköp enligt första stycket

11 §

I fråga om apoteks försäljning och utlämnande av teknisk sprit gäller de föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

12 §

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Stabsmyndigheten får meddela ytterligare föreskrifter om försäljning och inköp av teknisk sprit.

Alkoholhaltiga preparat

13 §

Alkoholhaltiga preparat får, med de begränsningar som anges i denna lag, säljas inom landet under de villkor som gäller för handel i allmänhet.

14 §

Alkoholhaltiga preparat får inte säljas eller lämnas ut om det finns särskild anledning att anta att varan är avsedd att användas i berusningssyfte.

15 §

Alkoholhaltiga preparat som kan befaras komma att missbrukas får inte ha en sådan sammansättning eller så hög alkoholhalt att de, om de konsumeras, medför allvarlig fara för liv eller hälsa.

16 §

Alkoholhaltiga preparat som inte är avsedda för förtäring får inte genom smak, färg, förpackningsutformning eller liknande, medföra risk för förväxling med alkoholdryck eller på annat sätt uppmuntra till förtäring.

17 §

Alkoholhaltiga preparat som inte är avsedda för förtäring och som skall användas eller säljas inom landet skall vara denaturerade på ett sätt som så långt möjligt hindrar att de konsumeras.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Stabsmyndigheten meddelar närmare föreskrifter om denaturering enligt första stycket och i vilka fall denaturering får underlåtas.

18 §

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Stabsmyndigheten får, om det behövs för att skydda liv eller hälsa, meddela föreskrifter om villkor för försäljning av alkoholhaltiga preparat som inte uppfyller kraven i 15–17 §§. Om det finns synnerliga skäl får även meddelas föreskrifter om förbud mot försäljning.

19 §

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Stabsmyndigheten får meddela ytterligare föreskrifter om försäljning av alkoholhaltiga preparat.

9 §

Det är förbjudet att som ombud eller på därmed jämförligt sätt anskaffa alkoholdrycker till den som enligt 8 § inte har rätt att få sådan vara utlämnad till sig. Det är också förbjudet att i större omfattning tillhandagå annan med att anskaffa alkoholdrycker.

Spritdrycker, vin eller starköl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 20 år. Öl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 18 år. *Vad nu sagts gäller inte när någon bjuder av en alkoholdryck för förtäring på stället.*

Spritdrycker, vin eller starköl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 20 år. Öl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 18 år. *Detsamma gäller om någon bjuder av en alkoholdryck för förtäring på stället, om det sker i mer än obetydlig omfattning.*

4 kap.

1 §⁴

Partihandel med spritdrycker, vin eller starköl får bedrivas endast av den som har godkänts som upplagshavare eller registrerats som varumottagare för sådana varor enligt 9 eller 12 § lagen (1994:1564) om alkoholskatt. Av detta följer att rätten till partihandel endast avser den dryck som omfattas av godkännandet som upplagshavare eller registrering som varumottagare enligt bestämmelserna i lagen om alkoholskatt.

Utöver vad som anges i första stycket får partihandel med spritdrycker, vin och starköl bedrivas av detaljhandelsbolaget i enlighet med vad som anges i 5 kap. 1 § tredje stycket.

Utan hinder av första stycket får innehavare av serveringstillstånd sälja tillbaka varor som omfattas av tillståndet till någon som har rätt att bedriva partihandel.

4 §

Tillstånd får ges till inköp av spritdrycker, vin eller starköl som används i teknisk, industriell, medicinsk, vetenskaplig eller liknande verksamhet. Inköpstillstånd medför rätt att köpa in varorna hos den som är berättigad att bedriva partihandel med sådana varor.

Den som inte har rätt att bedriva partihandel med spritdrycker, vin eller starköl får efter medgivande av Riksskatteverket köpa sådana alkoholdrycker av den som har rätt att bedriva partihandel med respektive vara. Medgivande får lämnas för inköp för sådan användning som anges i 20 § första stycket e–j och i lagen (1994:1564) om alkoholskatt.

⁴ Senaste lydelse 1999:1001.

Vid medgivande enligt första stycket skall Riksskatteverket ange vilken dryck som avses och användningsområde för medgivna inköp.

Medgivande enligt första stycket meddelas för viss tidsperiod, längst tre år.

5 §⁵

Den som är berättigad att bedriva partihandel får sälja varorna till detaljhandelsbolaget, till annan som är berättigad att bedriva partihandel med motsvarande varor och till den som har meddelats serveringstillstånd för sådana varor. Den som är berättigad att bedriva partihandel får också exportera varorna eller sälja dem till den som *fått sådant särskilt tillstånd till inköp av varorna som avses i 4 §*. Försäljning får även ske till den som har tillstånd enligt lagen (1999:446) om proviantering av fartyg och luftfartyg.

Den som är berättigad att bedriva partihandel får sälja varorna till detaljhandelsbolaget, till annan som är berättigad att bedriva partihandel med motsvarande varor och till den som har meddelats serveringstillstånd för sådana varor. *Detta gäller dock inte i fråga om sådant serveringstillstånd som endast avser servering i slutet sällskap vid ett enstaka tillfälle eller under en enstaka tidsperiod.* Den som är berättigad att bedriva partihandel får också exportera varorna eller sälja dem till den som *enligt 4 § har rätt att köpa varorna*. Försäljning får även ske till den som har tillstånd enligt lagen (1999:446) om proviantering av fartyg och luftfartyg.

Endast den som är berättigad att bedriva partihandel får omförpacka eller buteljera varorna.

6 §⁶

Överlåts rörelse vari ingår verksamhet som är tillståndspliktig enligt denna lag eller för vilken det krävs godkännande eller registrering som anges i 1 § första stycket, får överlåtarens sälja sitt lager av spritdrycker, vin eller starköl till sin efterträdare, om denne har beviljats tillstånd som gäller för verksamheten eller, i fråga om partihandel, är berättigad att bedriva verksamheten.

Konkursbo eller dödsbo får utan hinder av bestämmelserna i denna lag sälja spritdrycker, vin eller starköl till den som är berättigad att bedriva partihandel med sådana drycker eller till detaljhandelsbolaget. Motsvarande gäller då en verksamhet måste avvecklas till följd av Konkursbo eller dödsbo *eller, i fråga om utmätt egendom, kronofogdemyndighet* får utan hinder av bestämmelserna i denna lag sälja spritdrycker, vin eller starköl till den som är berättigad att bedriva partihandel med sådana drycker eller till detaljhandelsbolaget. Mot-

⁵ Senaste lydelse 1999:1001.

⁶ Senaste lydelse 1999:1001.

att tillståndet eller godkännande eller registrering som avses i 1 § första stycket återkallats eller att det finns andra tvingande skäl

svarande gäller då en verksamhet måste avvecklas till följd av att tillståndet eller godkännande eller registrering som avses i 1 § första stycket återkallats eller att det finns andra tvingande skäl.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller i tillämpliga delar även i fråga om öl.

11 a §

Försäljning och marknadsföring av aktivt kol får inte ske på ett sådant sätt att det kan förknippas med olovlig tillverkning av sprit eller spritdryck.

12 §⁷

En handling som strider mot 8-11 §§ skall vid tillämpningen av 4, 14 och 19 §§ marknadsföringslagen (1995:450) anses vara otillbörlig mot konsumenter och, i fall som avses i 9 §, även mot näringsidkare. En handling som strider mot 10 § kan medföra marknadsstörningsavgift enligt bestämmelserna i 22–28 §§ marknadsföringslagen.

En handling som strider mot 8-11 a §§ skall vid tillämpningen av 4, 14 och 19 §§ marknadsföringslagen (1995:450) anses vara otillbörlig mot konsumenter och, i fall som avses i 9 §, även mot näringsidkare. En handling som strider mot 10 § kan medföra marknadsstörningsavgift enligt bestämmelserna i 22–28 §§ marknadsföringslagen.

5 kap.

1 §⁸

För detaljhandel med spritdrycker, vin och starköl skall det finnas ett särskilt för ändamålet bildat aktiebolag (detaljhandelsbolaget), som staten äger.

Detaljhandelsbolaget får inte exportera eller tillverka drycker som anges i första stycket. Detaljhandelsbolaget får importera sådana drycker endast för att kunna fullgöra den skyldighet som anges i 5 §.

Detaljhandelsbolaget får inte bedriva annan partihandel än försäljning till dem som har serveringstillstånd.

Detaljhandelsbolaget får inte bedriva annan partihandel än försäljning till dem som har serveringstillstånd. *Vad nu sagts gäller inte returförsäljning av enstaka partier och produkter.*

Bestämmelser om detaljhandelsbolagets verksamhet och drift samt om särskild kontroll från statens sida skall tas in i ett avtal som upprättas mellan staten och bolaget.

3 §

⁷ Senaste lydelse 1999:1001.

⁸ Senaste lydelse 1999:1001.

Försäljning får ske antingen som försäljning till avhämtning eller genom försändning på rekvisition

Försäljning får ske antingen som försäljning till avhämtning eller genom försändning på rekvisition. *Försäljning får även ske vid auktion av spritdrycker, vin och starköl för annans räkning enligt riktlinjer i avtalet mellan staten och bolaget.*

Detaljhandelsbolaget får utan hinder av 6 kap. 1 § bedriva provning av alkoholdrycker för allmänheten enligt riktlinjer i avtalet mellan staten och bolaget.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 2

6 §

Detaljhandel med öl är, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, tillåten under villkor att verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal enligt bestämmelser vilka meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511) *samt att försäljning av matvaror bedrivs i lokalen.* Utan hinder av vad nu sagts får detaljhandel med öl bedrivas av detaljhandelsbolaget samt av tillverkare av öl *eller lätt-drycker.*

Detaljhandel med öl är, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, tillåten under villkor att verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal *för stadigvarande hantering av egentliga matvaror* enligt bestämmelser vilka meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511). *I lokalen skall i betydande omfattning bedrivas försäljning av egentliga matvaror.* Utan hinder av vad nu sagts får detaljhandel med öl bedrivas av detaljhandelsbolaget samt av tillverkare av öl.

Den som bedriver detaljhandel med öl skall utöva särskild tillsyn (egentillsyn) över försäljningen. För egentillsynen skall finnas ett för verksamheten lämpligt egentillsynsprogram.

6 kap.

1 §

Servering av spritdrycker, vin och starköl får ske endast om tillstånd har meddelats (serveringstillstånd).

Servering av öl är, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, tillåten under villkor att verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal enligt bestämmelser vilka meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511) samt att servering av mat samtidigt

Serveringstillstånd krävs dock inte för servering som

1) anordnas i privat regi utan vinstintresse,

2) anordnas vid ett enstaka tillfälle för vissa i förväg bestämda personer, och

3) sker utan annan kostnad för deltagarna än kostnaden för inköp

bedrivs i lokalen. Utan hinder av vad som föreskrivs i andra stycket får öl serveras av den som enligt 23 § nämnda lag har meddelats särskilt tillstånd att yrkesmässigt hantera livsmedel samt av den som har meddelats serveringstillstånd

Prop. 2000/01:97
Bilaga 2

1 a §

Servering av öl är, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, tillåten under villkor att verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal enligt bestämmelser vilka meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511) samt att servering av mat samtidigt bedrivs i lokalen.

Utan hinder av vad som föreskrivs i första stycket får öl serveras i sådana fall som anges i 1 § andra stycket samt av den som har meddelats serveringstillstånd.

Den som bedriver servering av öl skall utöva särskild tillsyn (egentillsyn) över serveringen. För egentillsynen skall finnas ett för verksamheten lämpligt egentillsynsprogram.

3 §

På serveringsställe där serveringstillstånd gäller skall tillståndshavaren eller av honom utsedd serveringsansvarig person utöva tillsyn över serveringen och vara närvarande under hela serveringstiden.

Den som är serveringsansvarig skall med hänsyn till sina egenskaper och övriga omständigheter vara lämplig för uppgiften.

Tillståndshavaren skall till tillståndsmyndigheten anmäla den eller de personer som har utsetts att ansvara för alkoholserveringen.

För servering av spritdrycker, vin eller starköl får endast anlitad personal som är anställd av tillståndshavaren. Restaurangskolor med serveringstillstånd får dock i utbildningssyfte anlita restaurangskolans elever.

Tillståndshavaren kan åläggas att, under en tid av längst sex månader, anmäla all personal till tillståndsmyndigheten.

4 §

Om inte tillståndsmyndigheten beslutar annat får servering av öl med de begränsningar som anges i

påbörjas tidigast klockan 07.00 och servering av andra alkohol-drycker tidigast klockan 11.00. Om inte tillståndsmyndigheten beslutar annat skall servering av alkohol-drycker avslutas senast klockan 01.00. Vad nu sagts gäller inte för hotellrum med minibar.

Serveringsställe skall vara utrymt senast 30 minuter efter serveringstidens utgång

andra stycket, om när servering får påbörjas och när den senast skall avslutas. Vid prövningen skall särskilt beaktas risken för alkohol-politiska olägenheter. Tillstånds-myndigheten beslutar även om när ett serveringsställe senast skall vara utrymt.

Servering av spritdrycker, vin och starköl till allmänheten får inte påbörjas tidigare än klockan 11.00 och får inte pågå längre än till senast klockan 03.00.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller inte för hotellrum med minibar.

5 §⁹

Den som har serveringstillstånd får köpa spritdrycker, vin och starköl som behövs för rörelsen endast av någon som är berättigad att bedriva partihandel med varan eller av detaljhandelsbolaget.

Den som har serveringstillstånd får köpa spritdrycker, vin och starköl som behövs för rörelsen endast av någon som är berättigad att bedriva partihandel med varan eller av detaljhandelsbolaget. *Den som beviljats tillstånd för servering i slutet sällskap vid ett enstaka tillfälle eller under en enstaka tidsperiod får dock endast göra motsvarande inköp hos detaljhandelsbolaget.*

7 kap. Tillstånd m.m.

7 kap. Serveringstillstånd m.m.

5 §

Serveringstillstånd kan meddelas för servering till allmänheten eller i förening, företag eller annat slutet sällskap. Tillstånd kan avse servering året runt, årligen under en viss tidsperiod, *under* en enstaka tidsperiod eller *vid* ett enstaka tillfälle.

Tillstånd, som avser servering året runt eller årligen under en viss tidsperiod gäller tills vidare. Tillståndsmyndigheten får dock om det finns särskilda skäl begränsa tillståndets giltighet till viss tid.

Serveringstillstånd kan meddelas för servering till allmänheten eller i förening, företag eller annat slutet sällskap. Tillstånd kan avse servering året runt *eller* årligen under en viss tidsperiod (*stadigvarande tillstånd*). *Tillstånd kan även avse en enstaka tidsperiod eller ett enstaka tillfälle.*

Stadigvarande tillstånd gäller tills vidare. Tillståndsmyndigheten får dock om det finns särskilda skäl begränsa tillståndets giltighet till viss tid.

Tillstånd för servering till all-

⁹ Senaste lydelse 1999:1001.

mänheten under en enstaka tidsperiod eller vid ett enstaka tillfälle får beviljas endast den som innehar ett stadigvarande tillstånd av motsvarande slag.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 2

I samband med beslut om serveringstillstånd eller senare får tillståndsmyndigheten meddela de villkor som behövs.

7 §

Serveringstillstånd får meddelas endast den som visar att han med hänsyn till sina personliga och ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt är lämplig att utöva verksamheten. Sökanden skall också visa att serveringsstället uppfyller kraven i 8 §.

Serveringstillstånd får meddelas endast den som visar att han med hänsyn till *sina kunskaper*, sina personliga och ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt är lämplig att utöva verksamheten. Sökanden skall också visa att serveringsstället uppfyller kraven i 8 §.

Vid tillståndsprövningen skall särskild hänsyn tas till om sökanden är laglydig och benägen att fullgöra sina skyldigheter mot det allmänna.

8 §

Tillstånd för servering till allmänheten året runt eller årligen under viss tidsperiod får meddelas endast om serveringsstället *har ett kök för allsidig matlagning* och tillhandahåller lagad mat. Serveringsstället skall ha ett med hänsyn till omständigheterna tillräckligt antal sittplatser för gäster.

Tillstånd för servering till allmänheten året runt eller årligen under viss tidsperiod får meddelas endast om serveringsstället *är godkänt som livsmedelslokal enligt bestämmelser vilka meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511) och under hela serveringstiden tillhandahåller ett brett utbud* av lagad mat. Serveringsstället skall ha ett med hänsyn till omständigheterna tillräckligt antal sittplatser för gäster.

Tillstånd för servering till allmänheten under en enstaka tidsperiod eller vid ett enstaka tillfälle får meddelas om serveringsstället tillhandahåller lagad mat. Detsamma gäller beträffande tillstånd för servering i slutet sällskap.

Om det finns en drinkbar skall den vara en mindre väsentlig del av serveringsstället, inrättad i nära anslutning till matsal.

Utan hinder av första och andra styckena får tillstånd meddelas för servering av vin och starköl i foajé till teater eller konsertlokal. Servering får dock endast ske under pauser i föreställningen.

Servering av alkoholdrycker från minibar på hotellrum får ske på hotell med serveringstillstånd. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, *Alkoholinspektionen* får meddela närmare bestämmelser om serveringen.

Servering av alkoholdrycker från minibar på hotellrum får ske på hotell med serveringstillstånd. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, *Stabsmyndigheten* får meddela närmare bestämmelser om serveringen.

10 §

Serveringstillstånd skall avse viss lokal eller annat avgränsat utrymme.

Serveringstillstånd skall avse viss lokal eller annat avgränsat utrymme. *Om flera har serveringstillstånd avseende samma lokal svarar varje tillståndshavare för att ordning och nykterhet upprätthålls under den tid han bedriver servering.*

18 §¹⁰

Alkoholinspektionen skall återkalla tillverkningstillstånd eller inköpstillstånd om

1. tillståndet inte längre utnyttjas,

2. tillståndshavaren inte följer de för tillståndet gällande bestämmelserna i denna lag eller föreskrifter eller villkor meddelade med stöd av denna lag, eller

3. de förutsättningar som gäller för meddelande av tillståndet inte längre föreligger.

Medgivande enligt 2 a kap.8 § och 4 kap. 4 § får återkallas av Riksskatteverket om det finns skäl att befara att teknisk sprit eller alkoholdrycker som har inköpts i enlighet med medgivandet används på otillåtet sätt.

19 §

Kommunen skall återkalla serveringstillstånd om

1. det inte endast tillfälligt uppkommer sådana olägenheter som avses i 6 kap. 2 §,

2. tillståndshavaren inte följer de för servering eller serveringstillstånd gällande bestämmelserna i denna lag eller föreskrifter eller villkor meddelade med stöd av denna lag, eller

3. de förutsättningar som gäller för meddelande av tillstånd enligt 7 och 8 §§ inte längre föreligger.

Om flera har serveringstillstånd avseende samma lokal eller utrymme skall återkallelse enligt första stycket 1 ske i förhållande till var och en av dem.

20 §

I stället för återkallelse enligt 18 eller 19 § kan tillståndshavaren meddelas varning, om varning av särskilda skäl kan anses vara en tillräcklig åtgärd.

I stället för återkallelse enligt 19 § kan tillståndshavaren meddelas varning, om varning av särskilda skäl kan anses vara en tillräcklig åtgärd.

¹⁰ Senaste lydelse 1999:1001.

Föranleder detaljhandel med eller servering av öl olägenheter i fråga om ordning och nykterhet eller följs inte bestämmelserna i denna lag, får kommunen förbjuda den som bedriver försäljningen att fortsätta verksamheten eller, om förbud får anses vara en alltför ingripande åtgärd, meddela honom varning.

Ett förbud enligt första stycket kan inskränkas till att gälla för vissa närmare angivna tider eller under vissa närmare angivna omständigheter. Förbud *gäller i sex månader*, räknat från det att den som bedriver försäljningen fått del av beslutet.

Ett förbud enligt första stycket kan inskränkas till att gälla för vissa närmare angivna tider eller under vissa närmare angivna omständigheter. Förbud *meddelas för en tid av sex månader eller, vid upprepad eller allvarlig försummelse, tolv månader* räknat från det att den som bedriver försäljningen fått del av beslutet.

Den kommun där försäljningsstället är beläget beslutar om ingripande enligt denna paragraf. Saknas fast försäljningsställe beslutar den kommun som avses i 12 § andra stycket.

8 kap.

1 a §¹¹

För tillsyn över efterlevnaden av bestämmelserna för marknadsföring i 4 kap. 8–11 och 13 §§ finns särskilda regler i marknadsföringslagen (1995:450). Tillsynen över efterlevnaden av bestämmelserna i 4 kap. 8–11 §§ gentemot den som har serveringstillstånd får, i fråga om marknadsföring på serveringsställen, utövas också av kommunen. För kommunens tillsyn gäller inte 4 kap. 12 §.

Beskattningsmyndigheten (Skattemyndigheten i Gävle) utövar tillsyn över efterlevnaden av bestämmelserna i 4 kap. 5 §. *Beskattningsmyndigheten* får uppdra åt Skattemyndigheten i Stockholm, Skattemyndigheten i Göteborg eller Skattemyndigheten i Malmö att utöva tillsyn i dess ställe.

För tillsyn över efterlevnaden av bestämmelserna för marknadsföring i 4 kap. 8–11 a och 13 §§ finns särskilda regler i marknadsföringslagen (1995:450). Tillsynen över efterlevnaden av bestämmelserna i 4 kap. 8–11 §§ gentemot den som har serveringstillstånd får, i fråga om marknadsföring på serveringsställen, utövas också av kommunen. För kommunens tillsyn gäller inte 4 kap. 12 §.

Riksskatteverket utövar tillsyn över efterlevnaden av bestämmelserna i 2 kap. 1, 2, 5 och 6 §§, 2 a kap. 3–10 §§ samt 4 kap. 1 och 4–7 §§. *Riksskatteverket* får uppdra åt Skattemyndigheten i Stockholm, Skattemyndigheten i Malmö, Skattemyndigheten i Göteborg eller *Skattemyndigheten i Gävle*, att utöva tillsyn i dess ställe.

2 §

På begäran av någon annan tillsynsmyndighet skall kommunen lämna de uppgifter som myndig-

På begäran av någon annan tillsynsmyndighet skall kommunen lämna de uppgifter som myndig-

¹¹ Senaste lydelse 1999:1001. Paragrafen föreslås ändrad i prop. 1999/2000:105.

heten behöver för sin tillsyn.

heten behöver för sin tillsyn.
Kommunen skall även på begäran av skatte- eller tullmyndighet lämna de uppgifter som behövs för beskattning eller påförande av tull.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 2

Polismyndigheten skall underrätta andra tillsynsmyndigheter om förhållanden som är av betydelse för dessa myndigheters tillsyn.

Kronofogdemyndigheten skall underrätta vederbörande tillståndsmyndighet om en tillståndshavare brister i sina skyldigheter att erlagga skatter eller socialavgifter. På begäran av länsstyrelsen skall sådan under rättelse ges till denna.

På begäran av *tillståndsmyndighet eller länsstyrelse* skall skattemyndigheter och andra myndigheter som uppbär eller driver in skatter eller avgifter lämna uppgifter som *tillståndsmyndigheten eller länsstyrelsen* behöver för sin tillståndsprövning eller tillsyn.

På begäran av *tillsynsmyndighet* skall *polismyndigheter samt skattemyndigheter* och andra myndigheter som uppbär eller driver in skatter eller avgifter lämna uppgifter som *tillsynsmyndigheten* behöver för sin tillståndsprövning eller tillsyn.

2 a §

Statliga och kommunala myndigheter skall underrätta Stabsmyndigheten om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan ha betydelse för tillämpningen av 2 a kap. Detsamma gäller om de får kännedom om att ett alkoholhaltigt preparat används eller kan komma att användas i missbruks syfte.

4 §¹²

Om en tillsynsmyndighet begär det skall en tillståndshavare lämna tillträde till driftsställe med tillhörande lokaler och tillhandahålla handlingar som rör verksamheten samt utan ersättning hjälpa till vid tillsynen, lämna varuprover som behövs och redovisa uppgifter om verksamhetens omfattning och utveckling.

Vad som sägs i första stycket gäller även *i förhållande mellan den som är berättigad att bedriva partihandel enligt 4 kap. 1 § första stycket och skattemyndighet som anges i 1 a § andra stycket*

Vad som sägs i första stycket gäller även *den som berättigad att*

1. tillverka sprit och spritdrycker enligt 2 kap. 1 §,

2. tillverka vin, starköl och öl enligt 2 kap. 2 § såvitt avser annat än tillverkning i hemmet för eget behov,

3. handla med teknisk sprit enligt 2 a kap. 6 §,

¹² Senaste lydelse 1999:1001. Paragrafen föreslås ändrad i prop. 1999/2000:105.

4. köpa teknisk sprit enligt 2 a kap. 8 eller 10 §,

5. bedriva partihandel enligt 4 kap. 1 § första stycket, eller

6. köpa alkoholdrycker enligt 4 kap. 4 §

Med tillsynsmyndighet avses härvid myndighet som anges i a § andra stycket.

5 §¹³

Bokföring i rörelse som är tillståndspliktig skall vara så utformad att kontroll av verksamheten är möjlig. Den som driver rörelsen är skyldig att på anfordran av en tillsynsmyndighet förete bokföringshandlingarna. Tillståndshavare och den som enligt 4 kap. 1 § första stycket är berättigad att bedriva partihandel är skyldiga att lämna statistiska uppgifter i enlighet med de föreskrifter som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Alkoholinspektionen meddelar.

Bokföring i rörelse vari bedrivs tillverkning, försäljning eller inköp av teknisk sprit, spritdrycker, vin eller starköl skall vara så utformad att kontroll av verksamheten är möjlig. Den som driver rörelsen är skyldig att på anfordran av en tillsynsmyndighet förete bokföringshandlingarna. Den som har serveringstillstånd och den som avses i 4 § andra stycket 1–3 och 5 är skyldiga att lämna statistiska uppgifter i enlighet med de föreskrifter som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Stabsmyndigheten meddelar.

Den som har tillstånd för servering av spritdrycker, vin eller starköl till allmänheten eller stadigvarande tillstånd för servering i slutet sällskap är skyldig att registrera all försäljning i kassaregister och att vid varje försäljning ta fram ett av registret framställt kvitto som tillhandahålls kunden. Tillståndsmyndigheten får medge undantag för ideell förening och liknande slutet sällskap.

Kassaregister som avses i andra stycket skall på ett tillförlitligt sätt utvisa alla transaktioner som gjorts. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Stabsmyndigheten meddelar närmare föreskrifter om kassaregister.

¹³ Senaste lydelse 1999:1002.

9 kap.

2 §¹⁴

Alkoholinspektionens och kommunens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Det överklagade beslutet får inte ändras utan att den beslutande myndigheten har lämnats tillfälle att yttra sig. Alkoholinspektionen respektive kommunen får överklaga domstolens beslut.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Bestämmelser om överklagande av *beskattningsmyndighetens* beslut finns i 35 § lagen (1994:1564) om alkoholskatt

Kommunens beslut samt Riksskatteverkets beslut enligt 2 a kap. 8 §, 4 kap. 4 § och 7 kap. 18 § får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Bestämmelser om överklagande av *Riksskatteverkets beslut i andra fall än som sägs i första stycket* finns i 35 § lagen (1994:1564) om alkoholskatt.

10 kap.

1 a §¹⁵

Den som tillverkar, överlåter eller innehar destillationsapparat eller apparatdel i strid med 2 kap. 1 § *andra stycket* döms till böter eller fängelse i högst ett år.

Den som tillverkar, överlåter eller innehar destillationsapparat eller apparatdel i strid med 2 kap. 1 a § *första stycket* döms till böter eller fängelse i högst ett år. *Till samma påföljd döms den som innehar aktivt kol i uppenbart syfte att olovligen tillverka sprit eller spritdrycker.*

2 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. säljer alkoholdrycker utan tillstånd eller, om tillstånd inte behövs, utan rätt enligt denna lag,

2. serverar spritdrycker, vin eller starköl som har anskaffats på annat sätt än som sägs i 6 kap. 5 §, döms för olovlig försäljning av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst två år.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. *säljer sprit utan rätt enligt denna lag,*

2. säljer alkoholdrycker utan tillstånd eller, om tillstånd inte behövs, utan rätt enligt denna lag,

3. serverar spritdrycker, vin eller starköl som har anskaffats på annat sätt än som sägs i 6 kap. 5 §, döms för olovlig alkoholförsäljning till böter eller fängelse i högst två år.

2 a §

Den som förvärvar, innehar, forslar, döljer eller förvarar olovligt såld teknisk sprit döms till

¹⁴ Senaste lydelse 1999:1001.

¹⁵ Senaste lydelse 1996:940.

3 §

Är brott som anges i 1 eller 2 § grovt, döms till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen har utgjort led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt eller i större omfattning.

Är brott som anges i 1, 2 eller 2 a § grovt, döms till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen har utgjort led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt eller i större omfattning eller har varit inriktad mot ungdomar.

5 §

Den som innehar *spritdrycker, vin eller starköl* i uppenbart syfte att olovligen sälja dem döms för olovligt innehav av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst ett år.

Den som innehar *alkoholdrycker* i uppenbart syfte att olovligen sälja dem döms för olovligt innehav av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst ett år.

6 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet anskaffar alkoholdrycker *åt annan* i strid med 3 kap. 9 § döms för olovligt anskaffande av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst fyra år.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet anskaffar, *överlämnar eller bjuder* på alkoholdrycker i strid med 3 kap. 9 § döms för olovligt anskaffande av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst fyra år.

7 a §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet säljer teknisk sprit eller alkoholhaltiga preparat utan sådan denaturering som anges i 2 a kap. 2 eller 17 § döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Till samma påföljd döms den som säljer alkoholhaltiga preparat i strid med 2 a kap. 14 § eller föreskrifter enligt 2 a kap. 18 eller 19 §.

7 b §

Den som lämnar oriktig uppgift i ansökan om medgivande enligt 2 a kap. 8 § eller 4 kap. 4 § eller i samband med köp enligt 2 a kap. 10 § döms, om inte uppgiften saknar betydelse, till böter eller fäng-

8 §

Är gärning som avses i 1, 2 och 4-7 §§ att anse som ringa, skall inte dömas till straff

Är gärning som avses i 1-2 a och 4-7 b §§ att anse som ringa, skall inte dömas till straff.

9 §¹⁶

För försök eller förberedelse till brott som avses i 1, 2 och 6 §§ döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Detta gäller dock inte gärningar som avses i 1 § 3 och endast gäller förvärv eller innehav för personligt bruk

För försök eller förberedelse till brott som avses i 1-2 a och 6 §§ döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Detta gäller dock inte gärningar som avses i 1 § 3 och 2 a § och endast gäller förvärv eller innehav för personligt bruk.

Den till vilken lagligen framställda alkoholdrycker har anskaffats för personligt bruk skall vara fri från ansvar för medverkan till brott som avses i detta kapitel.

10 §

Bestämmelser om ansvar för olovlig införsel och utförsel av alkoholdrycker finns i lagen (1960:418) om straff för varusmuggling.

Bestämmelser om ansvar för olovlig införsel och utförsel av *tek-nisk sprit, alkoholhaltiga preparat* och alkoholdrycker finns i lagen (1960:418) om straff för varusmuggling.

11 kap.

2 §¹⁷

Har sprit eller alkoholdrycker olovligen tillverkats skall även destillationsapparater, apparatdelar och redskap som har använts vid tillverkningen, råämnen som uppenbarligen varit avsedda för tillverkningen och beredningen samt kärl och emballage som varorna har förvarats i, förklaras förverkade. Likaså skall förråd av renings- och filtreringsmedel vilka uppenbarligen avsetts för rening eller filtrering av olovligen tillverkad sprit förklaras förverkat.

Destillationsapparater och apparatdelar som har varit föremål för brott enligt 10 kap. 1 a § eller värdet därav samt utbyte av sådant brott skall förklaras förverkade.

Destillationsapparater, apparatdelar och *aktivt kol* som har varit föremål för brott enligt 10 kap. 1 a § eller värdet därav samt utbyte av sådant brott skall förklaras förverkade.

12 kap.

2 §

Registret får användas för

1. *handläggning av ärenden om tillstånd,*

Registret får användas för uppföljning och utvärdering av lagens tillämpning samt framställning av

¹⁶ Senaste lydelse 1999:1001.

¹⁷ Senaste lydelse 1996:940.

2. tillsyn över tillståndshavares statistik.
verksamhet samt

3. uppföljning och utvärdering
av lagens tillämpning samt fram-
ställning av statistik.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 2

3 §

Registret får innehålla uppgifter
om

1. den som har tillstånd,
2. den som har haft tillstånd,
3. den vars ansökan om tillstånd
är föremål för prövning och
4. den som tidigare har ansökt
om tillstånd men vars ansökan har
avslagits, avvisats eller avskrivits.

Regeringen får meddela före-
skrifter om registrering av uppgif-
ter i fråga om olika företrädare för
en verksamhet.

Registret får innehålla uppgifter
om dem som har tillstånd samt om
dem som anges i 8 kap. 4 § andra
stycket.

I registret får behandlas uppgif-
ter om

1. namn eller firma, person,
registrerings- eller organisations-
nummer, adress och telefonnum-
mer och

2. den verksamhet som tillståndet
avser och om villkor som har med-
delats för denna.

5 §

I registret får vidare anges till-
ståndsmyndighetens och domstols
beslut i ärenden enligt lagen och
de bestämmelser som har tilläm-
pats.

Registret får också innehålla
uppgift om tidpunkt för förhållan-
den som har registrerats och tek-
niska och administrativa uppgifter,
om uppgifterna behövs för att till-
godose ändamålet med registret.

Riksskatteverket får för sin till-
syn enligt denna lag ha terminal-
åtkomst till uppgifter om serve-
ringstillstånd.

6 §

Registeruppgift som inte behövs
för handläggning av ett ärende
eller för tillsyn enligt lagen skall
gallras under femte kalenderåret
efter det att uppgiften registrerats.

Om tillstånd återkallas eller om
sökta tillstånd vägras skall så snart
beslutet vunnit laga kraft alla upp-
gifter utom sådana som avses i 4 §
första stycket 1 och 6 samt 5 §
gallras ur registret.

Regeringen eller den myndighet
som regeringen bestämmer får
meddela föreskrifter om undantag
från gallring för att bevara ett
urval av material för forskningens

Kommunen får behandla de
personuppgifter som behövs för
tillståndsprövning och tillsyn enligt
denna lag. För sådan behandling
gäller bestämmelserna i person-
uppgiftslagen (1998:204).

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2003 i fråga om 8 kap. 5 § andra stycket och i övrigt den 1 juli 2001. Genom lagen upphävs lagen (1961:181) om försäljning av teknisk sprit m.m.

2. Serveringstillstånd som har meddelats före den 1 juli 2001 och som inte uppfyller villkoren i 6 kap. 4 § andra stycket, skall anses meddelat för servering under längst den tid som anges där.

3. I fråga om uppgifter som fram till den 30 juni 2001 tillförts det register som avses i 12 kap. 1 § gäller äldre bestämmelser. Härvid skall vad som sägs om Alkoholinspektionen i stället avse Stabsmyndigheten.

4. Inköpstillstånd avseende teknisk sprit som har meddelats före den 1 juli 2001 skall fortsätta att gälla tills de löper ut, dock längst till den 30 juni 2002

Effekter av lördagsöppna systembolagsbutiker. Uppföljning av de första tio månaderna

Prop. 2000/01:97
Bilaga 3

av Thor Norström¹ & Ole-Jørgen Skog²

Mars 2001

1 Bakgrund och utvärderingens uppläggning

I enlighet med riksdagens beslut startade Systembolaget i februari 2000 en försöksverksamhet med lördagsöppna butiker. Försöket skall enligt propositionen följas vetenskapligt och utvärderas efter ett år (Regeringens proposition 1998/99:134), men utvärderingsplanen innefattar även uppföljningar under försöksperioden. Denna rapport baseras på erfarenheter från de första tio månaderna. Avsnitt 1 beskriver utvärderingens uppläggning, avsnitt 2 redovisar skattningar av effekterna på Systembolagets försäljning, medan det tredje avsnittet behandlar effekter på olika skadeindikatorer (t.ex. misshandel). En sammanfattning och diskussion ges i avsnitt 4.

Bakgrund

Lördagsöppning av systembutikerna innebär en ökad tillgänglighet av alkohol. Förändringar av detta slag leder ofta, men inte alltid, till ökad konsumtion som i sin tur ökar risken för fler alkoholrelaterade skador. Erfarenheterna av försöket med lördagsstängningen på sommaren 1981 (vilket permanentades 1 juli 1982) är naturligtvis av relevans i detta sammanhang. De utvärderingar som gjordes (Ds S 1982:2, Ds S 1984:8) visade på en klar minskning av fylleriet, medan bilden var mer splittrad när det gäller misshandel: man registrerade en minskning av misshandel inomhus mellan bekanta, men en ökning utomhus mellan obekanta. Den övergripande slutsatsen var dock att lördagsstängningen hade gynn samma effekter bland vissa marginaliserade grupper. Vad gäller den totala konsumtionen tyder senare analyser (Norström, 2000) på en minskad försäljning av öl och sprit i samband med lördagsstängningen, medan vinförsäljningen ej påverkades. Den skattade minskningen på alkohol totalt uppgår till 6%. Det finns en viss osäkerhet kring dessa resultat eftersom avsaknaden av kontrollområde gör det svårt att kontrollera för andra faktorer. Det kan nämnas att utvärderingarna på 80-talet fann vissa indikationer men inte några tydliga effekter på totalkonsumtionen, men då användes en annan metod och färre observationer.

Mycket har förändrats sedan lördagsstängningen på 80-talet; vi har fått fler restauranger och ett ökat utbud av illegal sprit, tillgänglig såväl vardag som helg. Det är sålunda inte uppenbart vilka effekter man har att räkna med vid ett öppnande på lördagar. Med utgångspunkt från resulta-

¹ Institutet för social forskning, Stockholms universitet

² Senter for høyere studier, Det Norske Videnskaps-Akademi

ten för lördagsstängningen rör det sig i så fall om ganska små effekter, vilket kräver effektiva statistiska metoder för att kunna påvisa.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 3

Syfte

De analyser som redovisas i denna rapport syftar till att skatta effekten av lördagsöppet på:

- Systembolagets detaljhandelsförsäljning av öl, vin, sprit och alkohol totalt
- olika slags skadeindikatorer.

Undersökningsperioden omfattar försökets tio första månader (februari–november 2000).

Utvärderingens uppläggning

Utvärderingar och effektmätningar görs i regel av åtgärder som omfattar hela landet. Detta gällde t.ex. försöket med lördagsstängningen sommaren 1981. En sådan design ger alltid en viss osäkerhet i resultaten eftersom det samtidigt med åtgärden kan inträffa andra förändringar som påverkar utfallet. Exempelvis leder en förbättring av den ekonomiska konjunkturen normalt till en ökad alkoholförsäljning; om en sådan konjunkturförbättring sätter in samtidigt med att man öppnar systembutikerna på lördagarna så är det vanskligt att tolka vad en eventuell försäljningsökning beror på – är det den förbättrade konjunkturen eller lördagsöppningen? I viss mån kan man statistiskt kontrollera för denna typ av störande faktorer, men det förutsätter att man är medveten om deras existens och vet hur stark den störande effekten är. Ur utvärderingssynpunkt är det sålunda mycket tillfredsställande att försöket med lördagsöppet bygger på en design med experiment- och kontrollområde. En sådan uppläggning minskar väsentligt osäkerheten i resultaten genom att vi kan jämföra utvecklingen i experimentområdet med den i kontrollområdet. Detta förutsätter dock att dessa områden verkligen är jämförbara, dvs. att det finns en stark likhet i variationsmönstret mellan experiment- och kontrollområde vad gäller de indikatorer som skall analyseras, i detta fall alkoholförsäljning. På liknande sätt förutsätts att det inte finns några händelser eller faktorer som bara påverkar utfallet i endera experiment- eller kontrollområdet. Om vi anknyter till exemplet ovan antas att en konjunkturförbättring påverkar båda områdena lika mycket, vilket eliminerar dess störande effekt. Om däremot konjunktureffekten är starkare inom något av områdena står vi inför ett problem. I detta sammanhang bör man nämna de höjda införselkvoterna som infördes 1 juli 2000. Effekten av denna förändring är säkert geografiskt betingad vilket bör beaktas i utvärderingsarbetet.

Valet av experiment- och kontrollområde kan naturligtvis göras på många olika sätt – man kan t.ex. välja få stora eller många små (som i försöken med självbetjäning – se Skog, 2000). Följande överväganden ligger till grund för vårt val:

- Eventuella effekter kan tänkas vara betingade av strukturella faktorer såsom urbaniseringsgrad och geografiskt läge, inte minst närheten till

Danmark (med lördagsöppna butiker). Man bör alltså välja experimentområdena så att man får en variation i dessa avseenden.

- De flesta av de indikatorer vi skall analysera speglar infrekventa händelser, dvs. har små bastal. Om experimentområdena blir befolkningsmässigt små kan den slumpmässiga variationen, bruset, bli besvärande. Experiment- och kontrollområden bör därför vara befolkningsmässigt ungefär likstora.
- Ett uppenbart metodologiskt problem är handelsläckaget, dvs. tillströmningen av kunder som normalt handlar i något annat område. Den potentiella felkällan här är att en del av de eventuella effekterna gör sig gällande utanför experimentområdet. Detta talar för att man väljer få stora, snarare än många små områden. Vidare bör experiment- och kontrollområden ej gränsa till varandra utan vara separerade av ett gränsområde.
- För att underlätta datainsamling bör experiment- och kontrollområden utgöras av existerande administrativa enheter.

Mot denna bakgrund har vi valt en indelning där experimentområdena utgörs av de fyra nordligaste länen, Stockholms län och Skåne län. Följande sammanställning visar indelningen i sin helhet (se även kartan i figur 1.1):

Experimentområden (3 820' inv.)

Prop. 2000/01:97

- Nordsverige: Norrbottens län, Västerbottens län, Jämtlands län, Västernorrlands län (900' inv.)
- Stockholm: Stockholms län (1 800' inv.)
- Skåne: Skåne län (1 120' inv.)

Gränsområden (1 970' inv.)

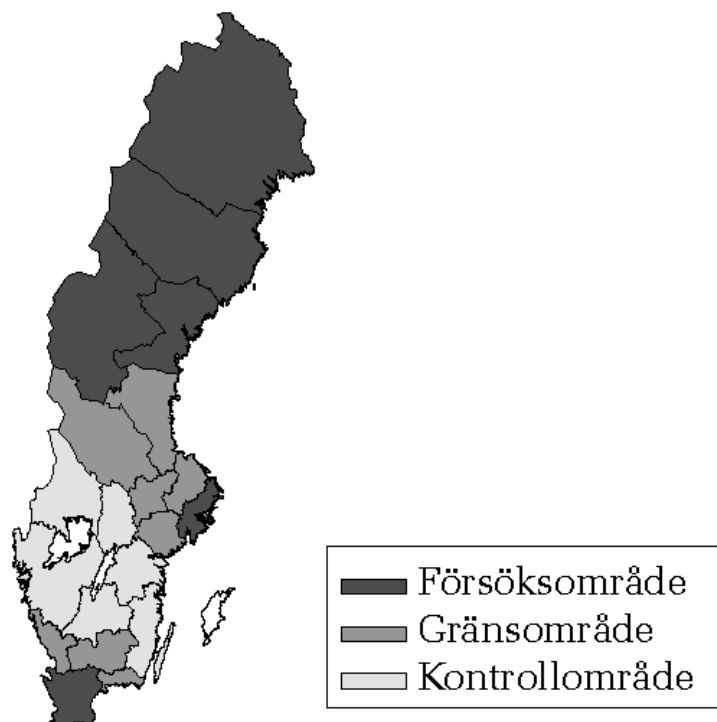
Dalarnas län, Gävleborgs län, Uppsala län, Södermanlands län, Hallands län, Kronobergs län, Blekinge län.

Kontrollområden (3 030' inv.)

Värmlands län, Örebro län, Västmanlands län, Östergötlands län, Kalmar län, Jönköpings län, Västra Götalands län.

Gotlands län hålls utanför då den starkt säsongsbundna turismen präglar indikatorerna för detta län

Figur 1.1 Karta med experiment-, kontroll- och gränsområden

Det är i regel vanskligt att avläsa effekten av en åtgärd direkt från en tidsserie. Såvida det inte rör sig om en kraftig effekt är det svårt att avgöra om en förändring som följer en åtgärd verkligen är en reell effekt eller om den ligger inom ramen för den normala variation som finns i serien i form av långsiktiga trender, säsongvariation och mer tillfälliga, slumpmässiga fluktuationer. Om man dessutom samtidigt skall beakta utvecklingen i kontrollområdet är okulärbesiktning av rådata definitivt ingen framkomlig väg. Uppgiften förenklas om man använder en analysteknik som tar hänsyn till alla dessa moment inom ramen för en sammanhållen modell, t.ex. ARIMA, som kommer att användas här (se McDowall m.fl. (1980) för en beskrivning). Tekniken går kort sagt ut på att inte begränsa sig till att jämföra läget omedelbart före och efter interventionen, utan att betrakta en eventuell förändring ur ett längre tidsperspektiv; ligger den inom ramen för normala variationer eller avviker den signifikant från ett historiskt mönster? Den del av undersökningsperioden som föregår interventionen benämns preinterventionsperiod, medan postinterventionsperiod betecknar den efterföljande. För att avgöra om interventionen har medfört någon förändring skattas en modell där den aktuella indikatorn, t.ex. alkoholförsäljning i experimentområdet, är den beroende variabeln (ofta benämnd outputserien) och interventionen den förklarande variabeln (inputserien). I syfte att kontrollera för den generella försäljningsutvecklingen inkluderas alkoholförsäljningen i kontrollområdet bland de förklarande variablerna. Interventionen representeras av en dummyvariabel vars konstruktion beror på om man förväntar sig en tillfällig eller permanent effekt. Om man t.ex. antar en permanent effekt, ges dummyvariabeln värdet 0 före och 1 efter interventionen. Även tillfälliga och gradvisa effekter kan modelleras. Skattningen av dummyvariabeln ger besked om interventionseffektens styrka och grad av statistisk signifikans. Seriens temporala struktur är då samtidigt beaktad genom separata parametrar som skattar långsiktig trend, säsongsmönster och korrelation mellan successiva observationer. Den variation som inte förklaras av modellen skall inte innehålla någon systematik, utan vara helt slumpmässig (s.k. vitt brus). Den statistiska osäkerheten i resultaten uttrycks främst i felmarginalerna kring den skattade interventionseffekten.

Preliminära analyser av försäljningsdata visade att det var nödvändigt att inkludera en dummyvariabel för juli månad, med värdet 1 för juli och 0 annars. Den modell vi skattar har alltså följande utseende:

$$\text{Ln}A_{te} = b_1 * \text{Ln}A_{tk} + b_2 * \text{DL}_t + b_3 * \text{DJ}_t + \text{Ln}N_t$$

där A_{te} betecknar alkoholförsäljningen i experimentområdet vid tidpunkten t , A_{tk} alkoholförsäljningen i experimentområdet och DL dummyvariabeln som representerar interventionen, dvs. lördagsöppet. Den har värdet 0 fram till och med januari 2000 och 1 därefter. Dummyvariabeln för juli månad är betecknad DJ . Ln indikerar att serierna är logaritmiskt transformerade. N representerar feltermen (noise) vars temporala struktur modelleras med autoregressiva (AR) och moving average (MA) parametrar. De parametrar som skall skattas betecknas b . Den procentuella

effekten av lördagsöppet fås genom uttrycket $(e^{b_2}-1)*100$. I modellerna för Skåne inkluderades ytterligare en dummyvariabel som representerar de höjda införselkvoter som infördes 1 juli 2000. Denna dummy har värdet 1 från och med juli 2000 och 0 annars.

Skattningen kan göras på rådata, säsongsdifferentierade data (A_t-A_{t-12}), eller reguljärt differentierade data (A_t-A_{t-1}). Den ansats som vi fann statistiskt mest tillfredsställande var den sistnämnda; den reguljära differentieringen eliminerade den oönskade trend som finns i såväl rådata som i säsongsdifferentierade data; vidare blev residualstrukturen tillfredsställande (vitt brus) med endast ett minimum av feltermsparametrar (AR- och MA-parametrar). Det är dessa skattningar som kommer att redovisas. De avviker dock inte markant från de skattningar vi fått med de två andra ansatserna, vilket indikerar att resultaten är ganska robusta.

Vi kommer även att använda en närbesläktad, grafisk metod enligt följande. På basis av data för preinterventionsperioden (januari 1995–januari 2000) skattas en modell som ovan men som ej inkluderar dummyvariabeln för interventionen. Utifrån skattningarna från denna modell beräknas den prognostiserade försäljningen för hela perioden januari 1995–november 2000, dvs. den försäljning som förväntas utifrån försäljningen i kontrollområdet. Genom att grafiskt jämföra den faktiska med den prognostiserade försäljningen under försöksperioden (februari–november 2000) får man en bild av effekten från lördagsöppet.

Analyserna av skadeindikatorerna har en något annorlunda uppläggning vilket beskrivs i ett senare avsnitt.

2 Effekter på Systembolagets försäljning

Data

Data utgörs av Systembolagets detaljhandelsförsäljning för perioden januari 1995–november 2000 av öl, vin, sprit och alkohol totalt. Serierna är uttryckta i liter 100% alkohol per invånare (15 år och över). Ursprungsdata är länsspecifika vilka aggregerats till ett kontrollområde, ett gränsområde och de tre experimentområdena (se ovan).

Resultat

Eftersom en eventuell lördagseffekt på försäljningen kan variera mellan såväl områden som dryckessorter har vi skattat dryckesspecifika modeller för de tre experimentområdena separat förutom modeller för alkohol totalt och alla experimentområden. Vi redovisar först resultaten från den grafiska metoden. Figur 2.2 visar två grafer: den faktiska försäljningen (heldraget) och den försäljning som prediceras av försäljningen i kontrollområdet (streckat). Avvikelseerna mellan de två graferna är genomgående mycket små under perioden före lördagsöppet; detta är ett uttryck för att det finns en stark likhet mellan experiment- och kontrollområde vad gäller variationsmönstret i alkoholförsäljningen, och att kontrollområdet verkligen fungerar som ett kontrollområde. Men från och med februari 2000 kan vi notera mer systematiska avvikelser i de flesta av

figurerna. Sålunda ligger ölförsäljningen i Skåne på en högre nivå än förväntat under alla tio försöksmånader, i Stockholm gäller detta för alla månader utom en (juni), i Nordsverige under sista halvan av undersökningsperioden. Vad gäller vin är avvikelserna mellan faktisk och prognostiserad försäljning små och osystematiska; i Skåne finns en viss initial effekt som dock upphör, för Stockholm och Nordsverige noteras en viss effekt för de sista fyra till fem månaderna. För spritförsäljningen ser man en svag effekt i Skåne i början av perioden; även i Stockholm är den svag men jämnare fördelad över tid, medan det för Nordsverige finns en effekt under tre av de tio månaderna (april, augusti och september). Den sammantagna lördagseffekten på den totala alkoholförsäljningen är relativt jämnt fördelad på de fyra första månaderna i Skåne, men har helt dött ut under den sista halvan av försöksperioden, vilket kan vara en effekt av de ökade införselkvoterna. För Stockholm är den totala effekten märkbar alla månader utom juni, för Nordsverige ligger försäljningen under april och de fem sista månaderna klart över prognosen.

Den grafiska metoden visar ganska tydliga avvikelser mellan faktisk och prognostiserad försäljning vilka kan tolkas som en lördagseffekt. Den fråga som inställer sig är storleksordningen på denna effekt och graden av statistisk signifikans. Resultaten från modellskattningarna ger besked på denna punkt. En sammanfattande översikt av dessa ges i tabell 2.1, medan en utförligare redovisning återfinns i den tekniska bilagan.

Tabell 2.1. Skattad effekt (%) av lördagsöppet på Systembolagets detaljhandelsförsäljning i gränsområdena och i experimentområdena Stockholm, Skåne och Nordsverige under lördagsöppningens första fas (februari–november 2000).

	Gräns- områden	Alla experi- mentområden	Särskilda experimentområden		
			Stockholm	Skåne	Nord- sverige
Öl	0.2 ^{NS}	7.4 ^{**}	6.9 ^{**}	10.6 ^{**}	6.8 ^{**}
Vin	-0.8 ^{NS}	1.8 ^{**}	2.7 ^{NS}	3.4 ^{NS}	1.7 ^{NS}
Sprit	-0.9 ^{NS}	3.0 ^{**}	3.1 ^{NS}	3.8 ^{**}	1.6 ^{NS}
Alkohol totalt	-0.5 ^{NS}	3.1 ^{**}	3.9 ^{**}	4.5 ^{**}	3.0 ^{**}

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

^{NS} Ej statistisk signifikant ($p > 0.05$)

Modellskattningarna av lördagseffekten på försäljningen bekräftar det intryck som den grafiska metoden gav. Den starkaste effekten noteras för ölförsäljningen; 11% i Skåne, 7% i Stockholm och Nordsverige. Utöver dessa förändringar är det bara ökningen i spritförsäljningen i Skåne som är statistiskt säkerställd. Ser vi på resultaten för alla experimentområden sammantaget så är felmarginalerna mindre genom det större urvalet. Detta gör att alla dryckesspecifika ökningar blir statistiskt signifikanta här. Effekten av lördagsöppet på den totala försäljningen i alla experimentområden sammantaget är enligt resultaten 3%. Skillnaderna mellan experimentområden är små och ej statistiskt signifikanta. Man kan påminna om att de effekter som här diskuteras är nettoeffekter, alltså den försäljningsökning som skett i experimentområdet sedan införandet av

lördagsöppet, med kontroll för försäljningsutvecklingen i kontrollområdet. Det kan vidare noteras att den skattade effekten av de ökade införselkvoterna (som beaktades i modellerna för Skåne) endast är signifikant för vinförsäljningen, som beräknas ha minskat med 4 % efter införandet av de nya kvoterna (tabell A i den tekniska bilagan.) Uppföljningsperioden är alltför kort för att tillåta några mer definitiva slutsatser, men en möjlig tolkning är att de ökade införselkvoterna har raderat ut lördagseffekten i Skåne under hösten 2000.

Vi skall nu behandla några möjliga felkällor. Problemet med handelsläckage nämndes inledningsvis. Det verkar troligt att en del lördagskunder kommer från gränsområdena. Frågan är om denna handel varit av sådan omfattning att den kan förklara en del av lördagseffekten. Man skulle i så fall finna en negativ lördagseffekt i gränsområdena. Som framgår av tabell 2.1 finns det en tendens i den riktningen, men den skattade försäljningsminskningen i gränsområdena till följd av lördagsöppet är obetydlig och inte större än vad man kan vänta sig av slumpen. Vi har även undersökt om det finns antydning till någon geografisk gradient, dvs. en negativ lördagseffekt som avtar med ökande avstånd från experimentområdena. Länsspecifika skattningar i gränsområdena av lördagseffekten på öl hade dock inget geografisk mönster i den riktningen (ingen av dessa skattningar var statistiskt signifikant).

En annan tänkbar felkälla är att experiment- och kontrollområden skiljer sig i något avseende som påverkar utfallet. Vad som kanske ligger närmast till hands här är att konjunkturuppgången skulle ha varit starkare i Stockholm än i kontrollområdet vilket skulle ha påverkat försäljningen. Som ett test på detta prövade vi också med att använda Västra Götalands län som kontrollområde i modellerna för Stockholm (Västra Götalands län borde i konjunkturavseende vara mer likt Stockholm). Detta gav dock inte några annorlunda resultat.

Tabell A. Modellestimat för öl, vin, sprit och alkohol totalt i de tre experimentområdena och gränsområdena. ARIMA-modeller skattade på reguljärt differentierade månadsdata för perioden januari 1995–november 2000.

ÖL	Stockholm		Skåne		Nordsverige		Alla experi- mentområden		Gränsområden	
	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE
MA1	0.87		0.56		0.99		0.96		0.81	
AR12	0.46		0.47		0.67		0.65		0.52	
Lördags- effekt	0.067	0.015	0.101	0.027	0.066	0.018	0.071	0.009	0.002	0.012
Införsel- effekt	-	-	-	0.028	-	-	-	-	-	-
Juli	-0.195	0.020	-0.054	0.021	0.116	0.048	-0.065	0.022	0.012	0.014
Kontroll område	0.785	0.024	0.814	0.027	0.980	0.047	0.830	0.020	1.054	0.017
Konstant	0.001	0.001	-0.001	0.003	0.000	0.001	0.000	<0.001	0.000	0.001
Q(24)*	26.1		19.0		19.6		26.1		27.4	

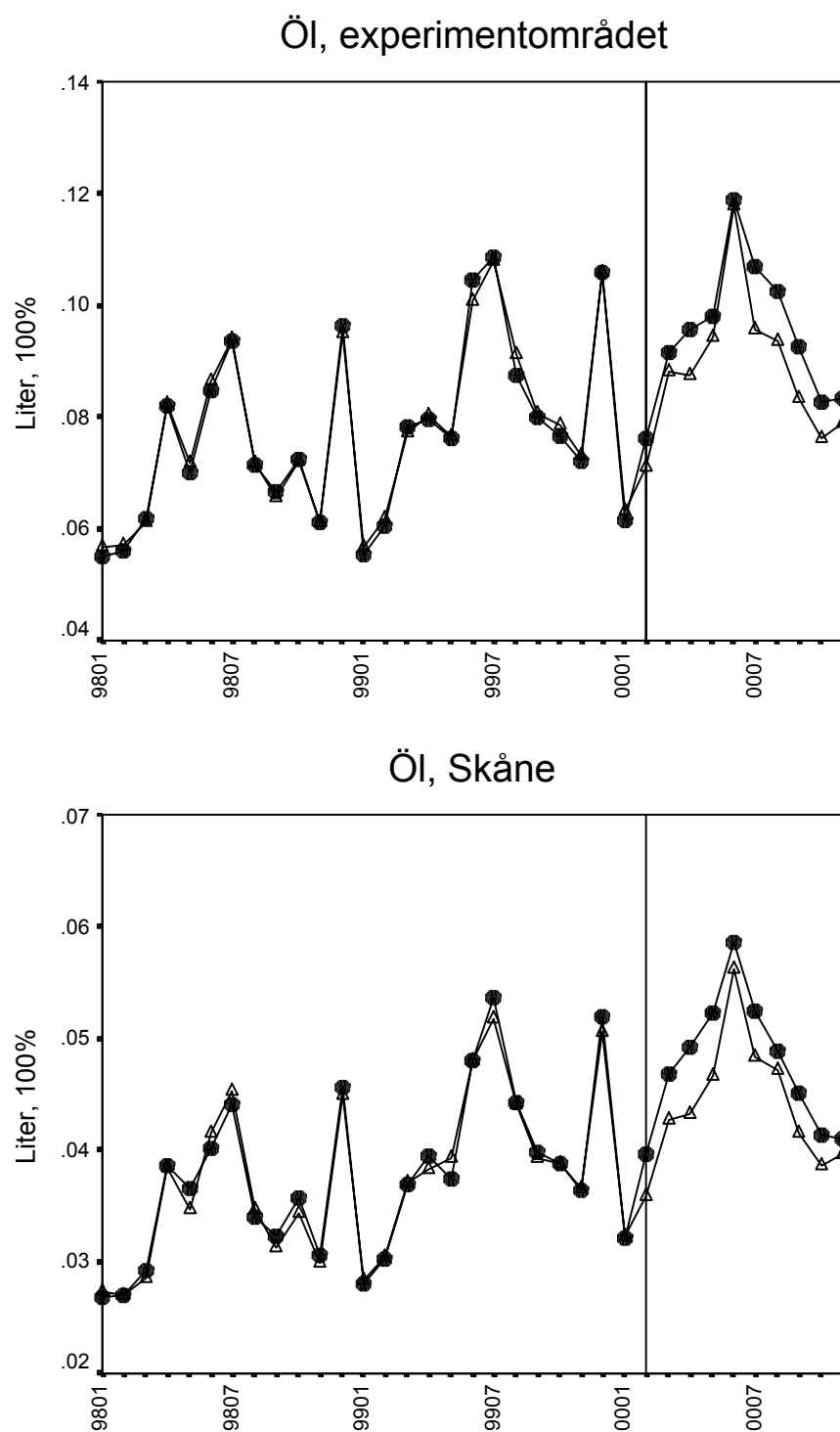
VIN	Stockholm		Skåne		Nordsverige		Alla experi- mentområden		Gränsområden	
	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE
MA1	0.81		0.65		0.99		0.99		0.65	
AR12	0.70		0.68		0.71		0.78		0.69	
Lördags- effekt	0.027	0.013	0.033	0.019	0.017	0.011	0.018	0.005	-0.008	0.011
Införsel- effekt	-	-	-0.045	0.020	-	-	-	-	-	-
Juli	-0.228	0.022	-0.064	0.023	0.067	0.034	-0.140	0.018	0.005	0.014
Kontroll område	0.825	0.028	0.880	0.029	1.067	0.041	0.869	0.017	1.006	0.017
Konstant	0.000	0.001	-0.002	0.003	0.003	<0.001	0.000	<0.001	0.001	0.002
Q(24)*	15.3		12.9		16.4		19.2		28.7	

SPRIT	Stockholm		Skåne		Nordsverige		Alla experi- mentområden		Gränsområden	
	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE
MA1	0.52		0.75		0.80		0.99		0.57	
AR12	0.75		0.39		0.89		0.83		0.61	
Lördags- effekt	0.031	0.017	0.037	0.012	0.016	0.013	0.030	0.004	-0.009	0.009
Införsel- effekt	-	-	-0.004	0.012	-	-	-	-	-	-
Juli	-0.170	0.020	-0.077	0.010	0.100	0.040	-0.070	0.017	-0.007	0.009
Kontroll område	0.875	0.023	0.918	0.015	1.019	0.031	0.882	0.013	1.015	0.011
Konstant	-0.001	0.003	-0.002	0.001	0.000	0.002	0.000	<0.001	0.000	0.001
Q(24)*	15.9		16.5		26.8		17.0		47.2	

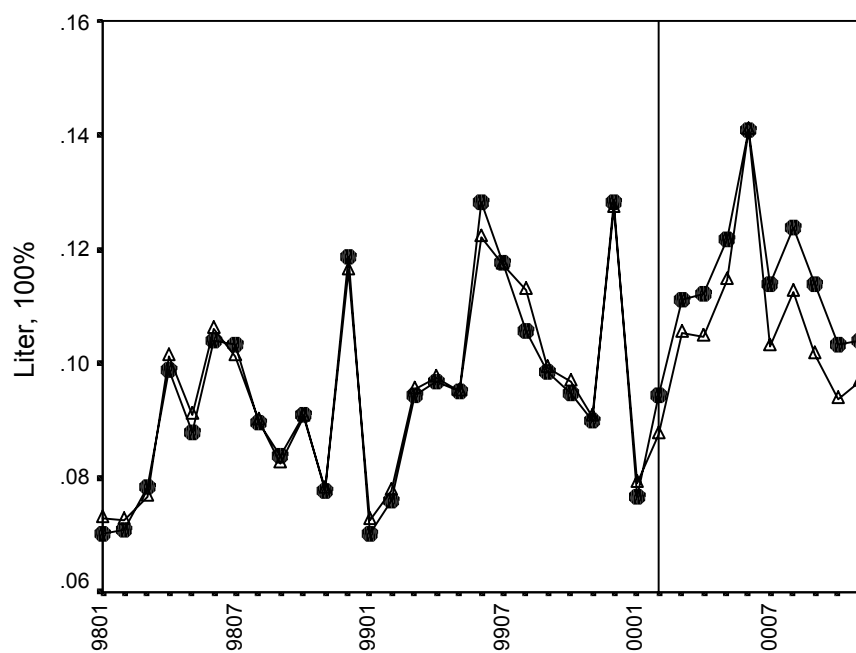
ALKO- HOL TOTAL T	Stockholm		Skåne		Nordsverige		Alla experi- mentområden		Gränsområden	
	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE
MA1	0.81		0.70		0.97		0.99		0.66	
AR12	0.72		0.76		0.81		0.74		0.56	
Lördags- effekt	0.038	0.013	0.044	0.016	0.030	0.010	0.031	0.006	-0.005	0.010
Införsel- effekt	-	-	-0.027	0.017	-	-	-	-	-	-
Juli	-0.205	0.023	-0.074	0.025	0.091	0.038	-0.106	0.019	0.004	0.009
Kontroll område	0.815	0.029	0.871	0.029	1.048	0.037	0.866	0.021	1.027	0.013
Konstant	0.000	0.001	-0.002	0.002	0.001	<0.001	0.000	<0.001	0.000	0.001
Q(24)*	16.3		12.4		17.5		24.2		30.1	

* Test för autokorrelerade residualer

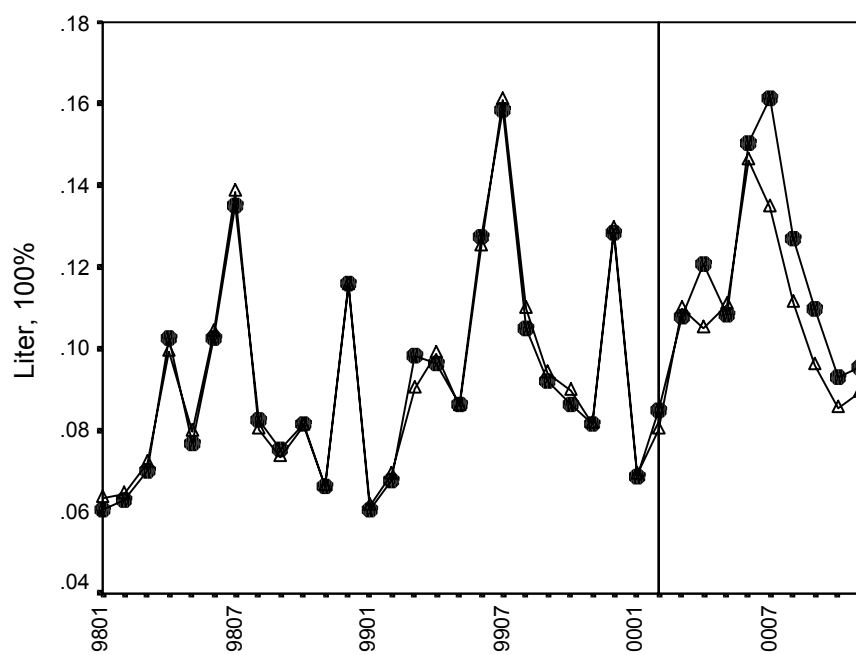
Figur 2.2. Prognostiserad (trianglar) och faktisk försäljning (cirklar)

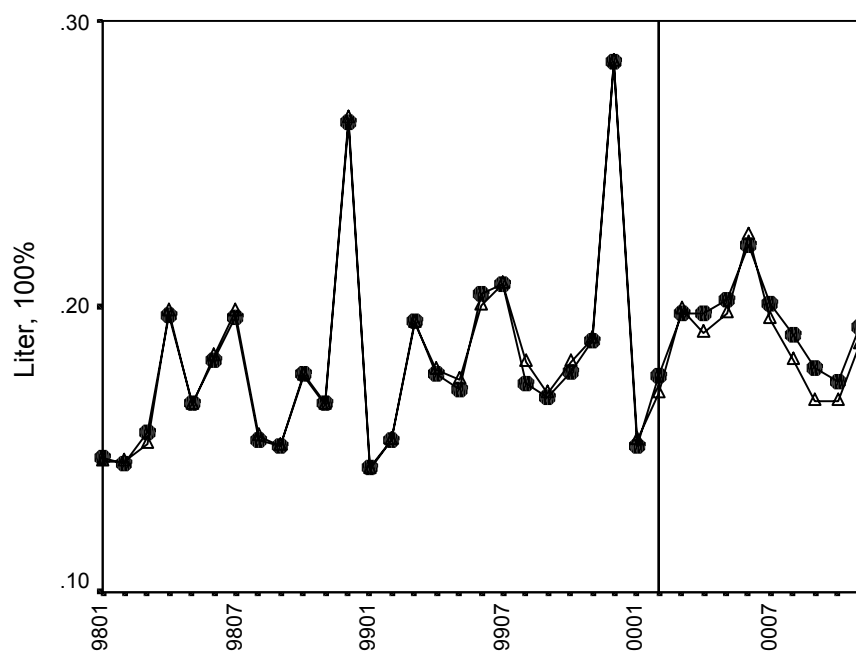
Öl, Stockholm

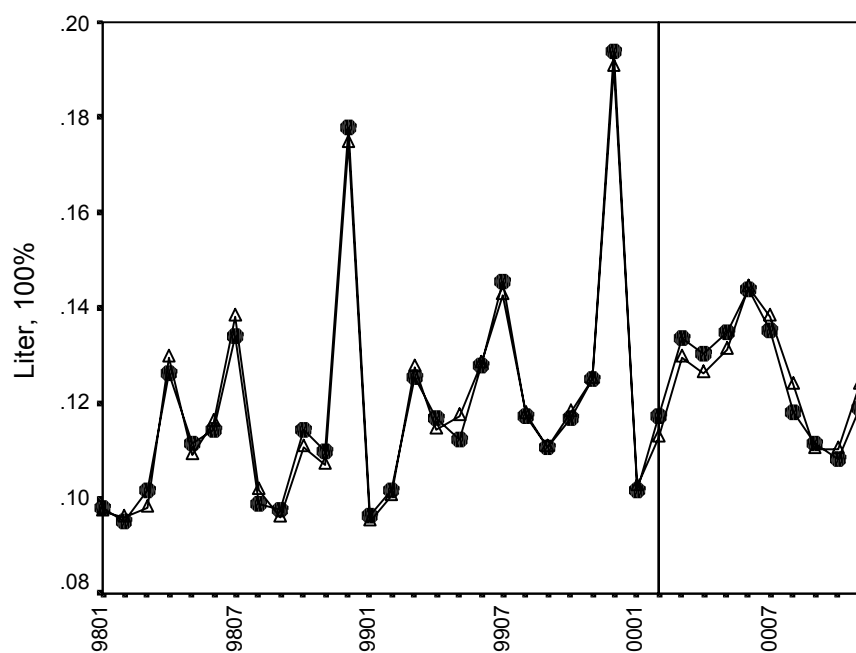
Öl, Nordsverige

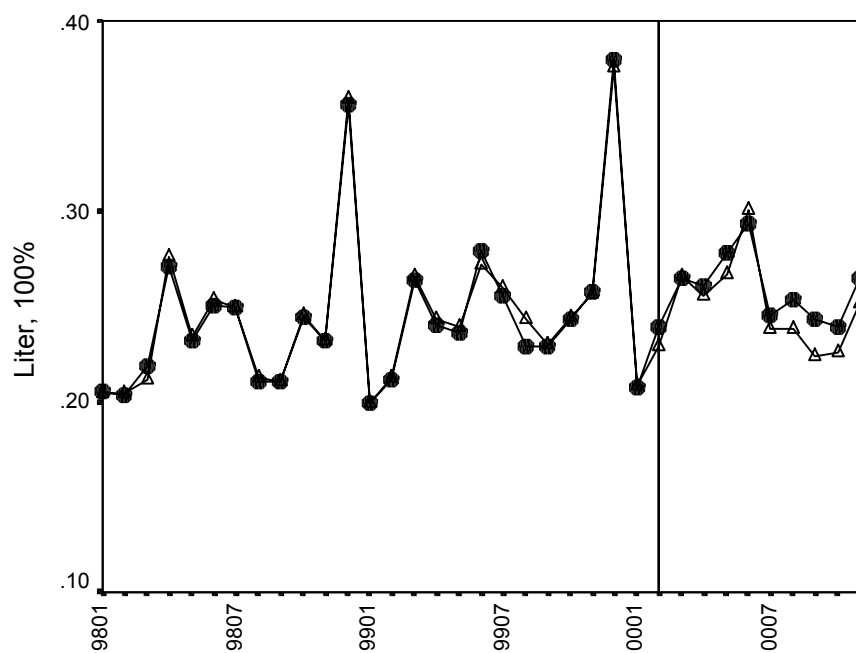
Vin, experimentområdet

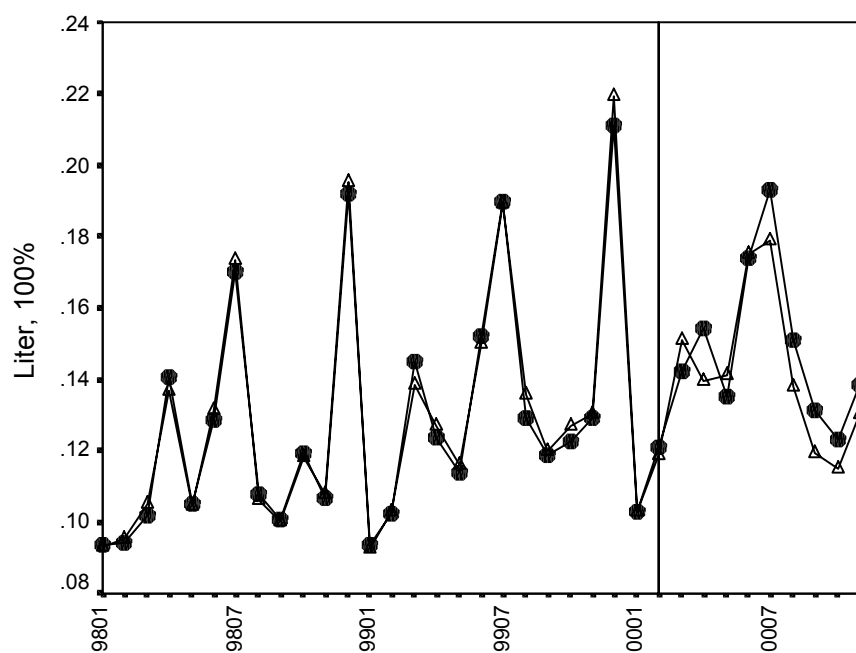
Vin, Skåne

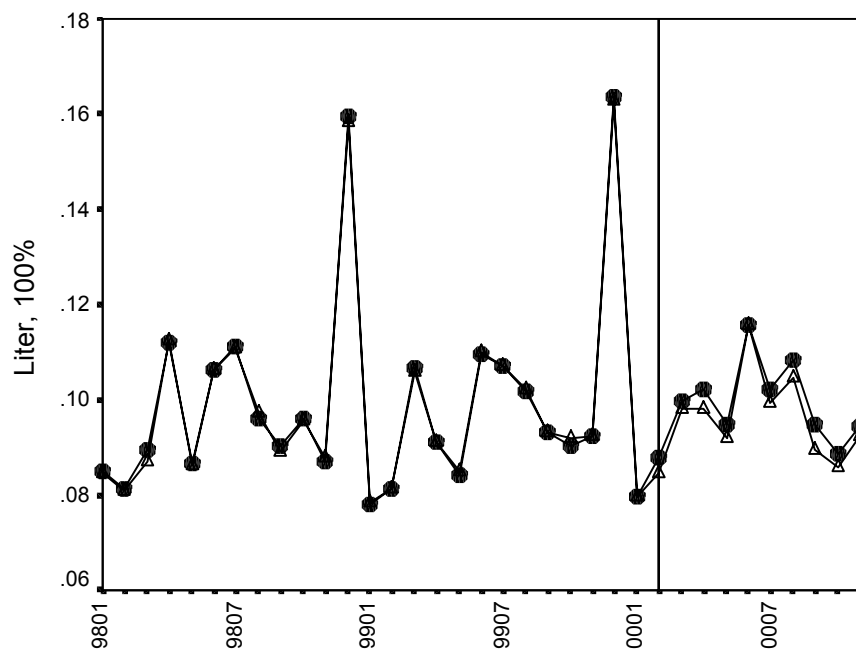
Vin, Stockholm

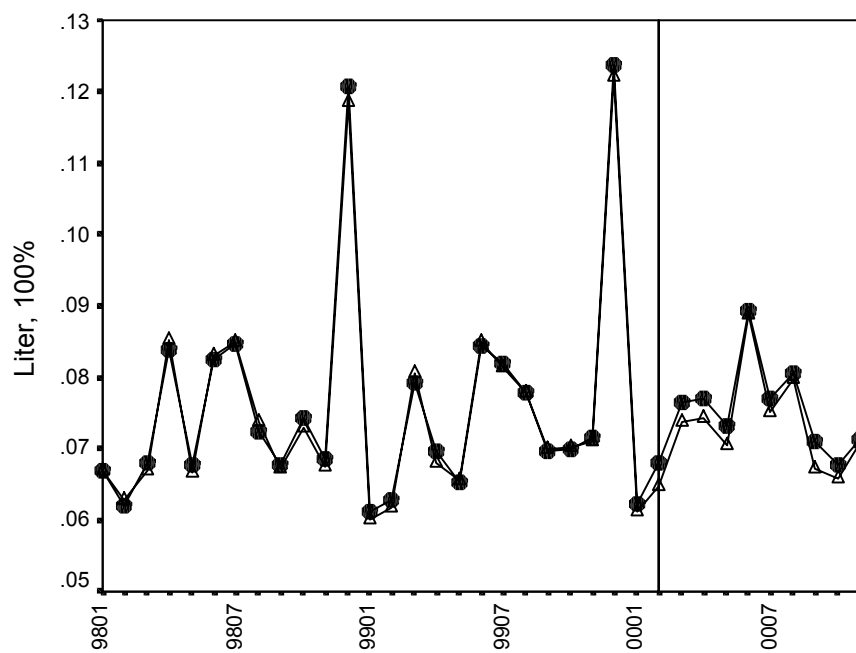
Vin, Nordsverige

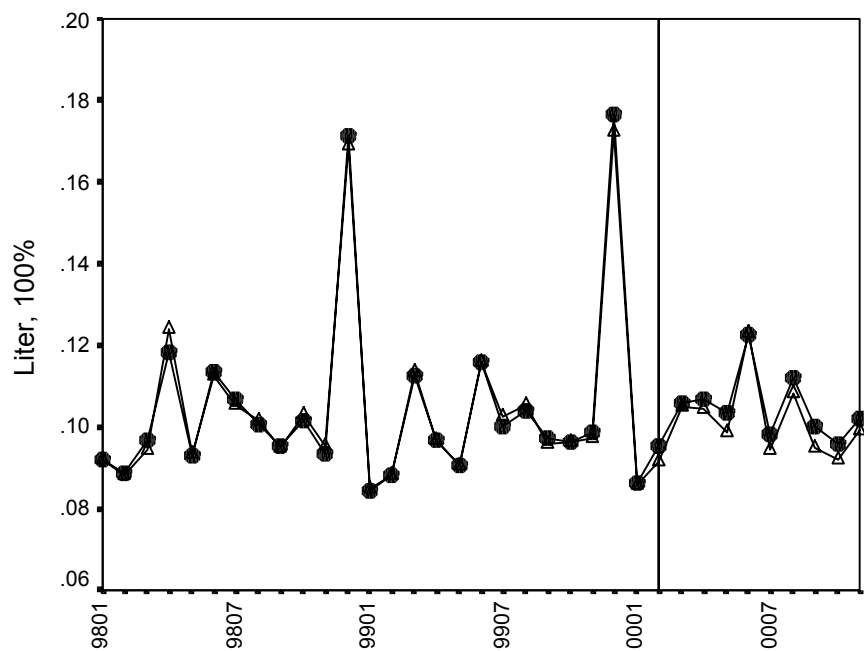
Sprit, experimentområdet

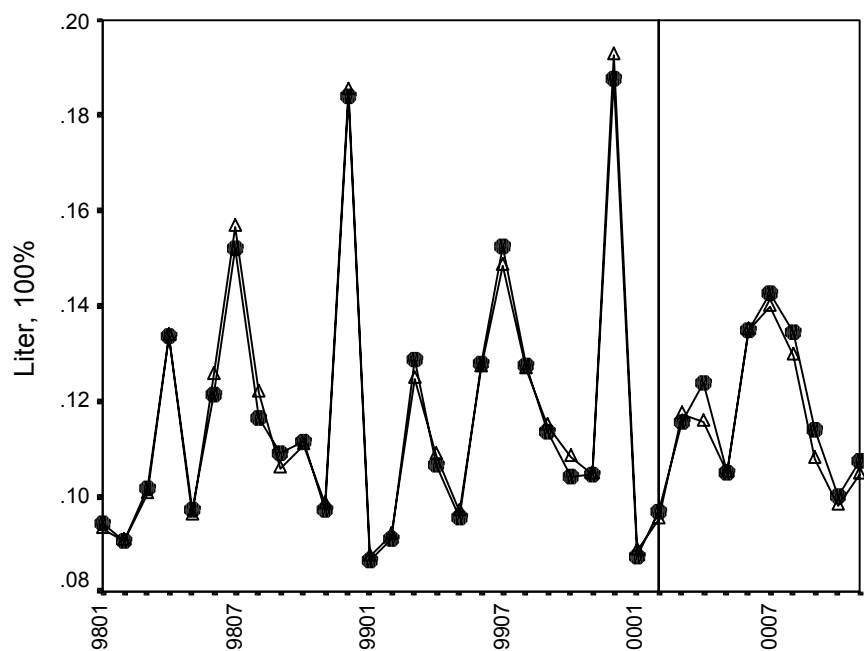
Sprit, Skåne

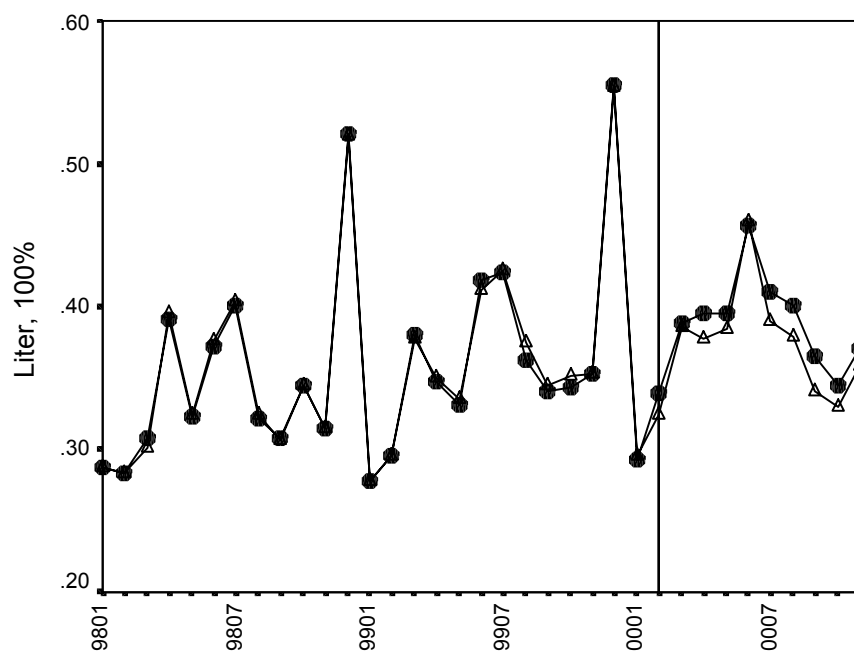
Sprit, Stockholm

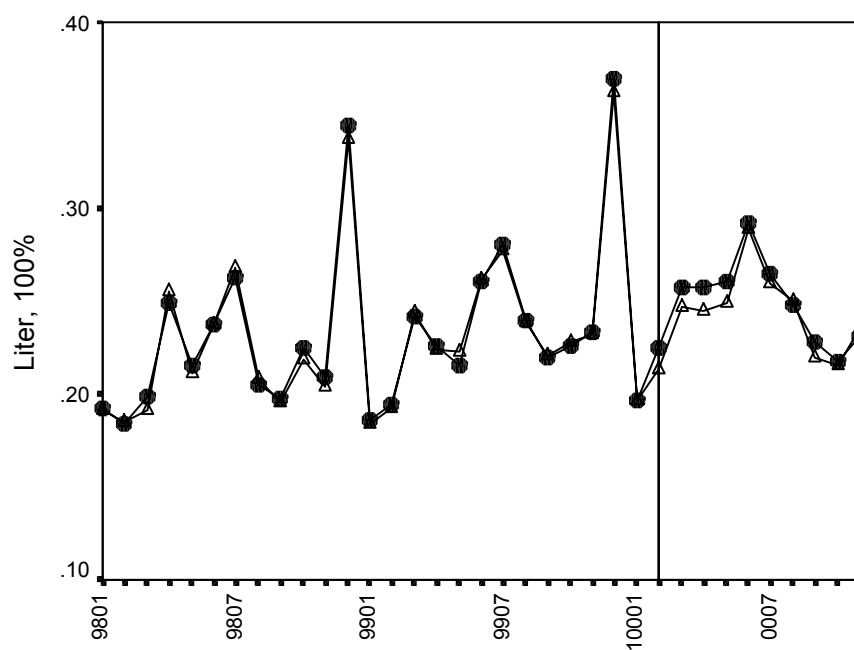
Sprit, Nordsverige

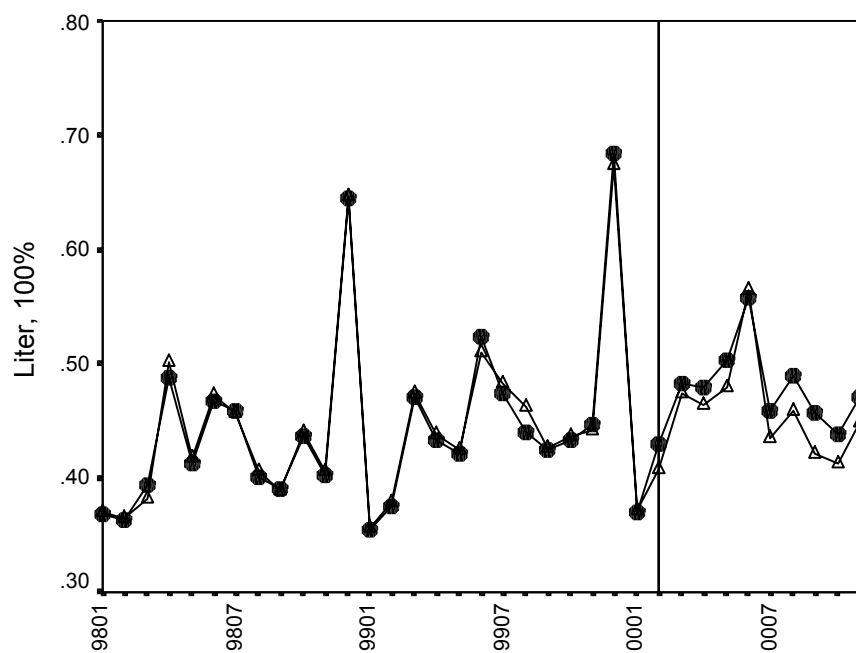
Alkohol totalt, experimentområdet

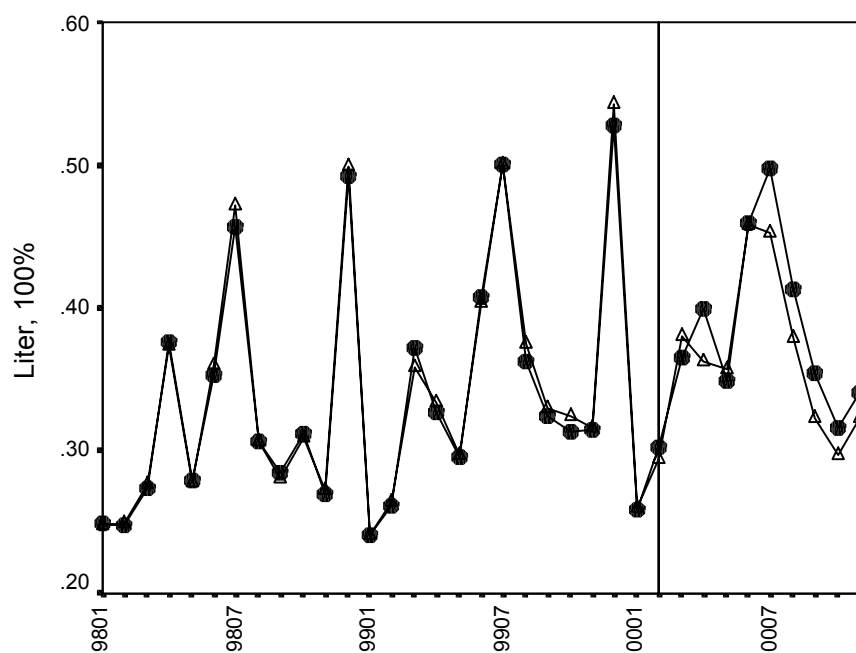
Alkohol totalt, Skåne

Alkohol totalt, Stockholm

Alkohol totalt, Nordsverige

Enligt resultaten i föregående avsnitt har lördagsöppet lett till en ökning av Systembolagets försäljning i experimentområdet med cirka 3% (liter ren alkohol per invånare 15 år och över). Resultatet gäller försöksperiodens tio första månader. I detta avsnitt skall vi undersöka om denna försäljningsökning givit upphov till några negativa konsekvenser som kan spåras i tillgänglig statistik. Valet av skadeindikatorer har styrts av ett flertal överväganden. Sålunda skall indikatorn:

- ha en dokumenterad koppling till alkoholkonsumtion
- mäta akuta snarare än långsiktiga effekter
- vara tillgänglig med smalt tidsfönster (timme eller dygn)
- ha historiska data några år bakåt i tiden
- rapporteras kontinuerligt utan längre eftersläpning än några månader.

De flesta av dessa krav är väl uppenbara, endast det som gäller smalt tidsfönster kräver närmare förklaring. Eftersom eventuella effekter väntas vara koncentrerade till lördag–söndag bör indikatorerna ha ett motsvarande tidsfönster för att man skall uppnå optimal känslighet i analyserna. Om man i stället använde månadsstatistik, skulle effekten tunnas ut och bli svårare att upptäcka vid statistiska analyser (detta belyses av reanalyser av data från 80-talets lördagsstängning, se Norström, 2000).

Dessa krav utesluter många tänkbara indikatorer; sjukvårdsdata rapporteras t. ex. med alltför lång eftersläpning (ett par år). De indikatorer vi valt rör olika former av brottslighet:

- Misshandel mot barn 0–14 år, offer och gärningsman bekanta
- Misshandel mot kvinna inomhus, offer och gärningsman bekanta
- Misshandel utomhus
- Misshandel totalt
- Rattfylleri
- Positiva utandningsprov

Det är väl känt att ett stort antal brott inte finns med i statistiken; alla fall av misshandel anmäls ej till polisen, och bara en bråkdel av alla rattfylleribrott upptäcks. Detta s.k. mörkertal är en potentiell felkälla, och det gäller att välja en metod som minimerar dess inverkan.

Metod

Vi använder en modifierad variant av den metod som applicerades i föregående avsnitt för skattningarna av effekten på försäljningen. Skillnaden är att vi här har indikatorer med olika tidsfönster. Den modell vi skattar har följande utseende:

$$\text{Ln}S_{LE} = b_1DL + b_2\text{Ln}S_{LK} + b_3\text{Ln}S_{VE} + \text{Ln}N$$

Modellen skattas på månadsdata men där de olika skadeindikatorerna (S) har skilda tidsfönster som omfattar dels veckoslutsdygnet lördag–söndag (betecknat _L), dels veckodagarna måndag–fredag (betecknat _V). Vidare kan skadeindikatorn avse experimentområdet (betecknat _E), eller kontrollområdet (betecknat _K). Antag att den aktuella skadeindikatorn är antalet fall av misshandel. S_{LE} uttrycker då antalet fall under månaden

som inträffat i experimentområdet under lördagar och söndagar. DL är en dummyvariabeln som representerar interventionen, dvs. lördagsöppet. Den har värdet 0 fram till och med januari 2000 och 1 därefter. Ln indikerar att serierna är logaritmiskt transformerade. N representerar feltermen (noise) vars temporala struktur modelleras med autoregressiva (AR) och moving average (MA) parametrar. De parametrar som skall skattas betecknas β . Den procentuella effekten av lördagsöppet fås genom uttrycket $(e^{\beta_L} - 1) \cdot 100$.

De skadeindikatorer som ingår i modellens högerled fungerar som kontrollvariabler. Om vi fortsätter att exemplifiera med misshandel så fungerar S_{LK} som kontroll för faktorer som generellt påverkar antalet misshandelsfall under veckoslutsdygnet lördag-söndag. Rapporteringsbenägenhet, och därmed mörkertalet, är exempel på sådana faktorer. Genom S_{VE} kontrollerar vi för orsaksfaktorer bakom misshandel som är specifika för experimentområdet och som antas ha påverkan alla veckans dagar. I vissa analyser modifieras modellen något, t.ex. med tillägg av dummyvariabel för någon specifik månad (detta framgår av den tekniska bilagan).

Med denna metod kan vi idealt kontrollera för faktorer som kan tänkas snedvrider utfallet. Om t.ex. den faktiska misshandeln inte förändras, medan rapporteringsbenägenheten ökar under försöksperioden så får vi en skenbar misshandelsökning. Men förutsatt att denna skenbara ökning gäller såväl experiment- som kontrollområdet påverkar det inte skattningen av lördagseffekten. I det aktuella exemplet finns det knappast några skäl att tro att denna förutsättning inte skulle vara uppfylld.

När det gäller rattfylleri är situationen något annorlunda. Här är antalet brott starkt beroende av omfattningen och inriktningen av polisens kontrollinsatser varför det hade varit önskvärt med en direkt kontrollvariabel här. Det finns dock inga data som belyser omfattningen av polisens trafiknykterhetskontroller. Kontrollinsatsernas inriktning är av väl så stor betydelse. Under försöksperioden har vissa kontroller koncentrats till lördagsöppna systembutikers närområde. Eftersom det erfarenhetsmässigt finns en viss anriktning av rattfylleri i sådana områden p.g.a. bakrus, kan man förvänta sig en ökning i rattfylleri i experimentområdet under lördagar till följd av polisens förändrade kontrollstrategi. De data vi har på positiva utandningsprov (en kompletterande indikator på rattfylleri) innehåller uppgifter om både datum och klockslag, vilket ger vissa möjligheter att kontrollera för denna effekt. Eftersom en viss överflyttning av kontrollinsatserna kan ha gjorts från veckodagar till veckoslut ingår ej S_{VE} i modellerna för rattfylleri och utandningsprov.

Förutom modellskattningar kommer vi att använda den grafiska metod som applicerades i föregående avsnitt.

Innan vi går in på de empiriska skattningarna av lördagseffekten skall vi först teoretiskt diskutera frågan: hur stora skadeeffekter kan vi förvänta oss av en försäljningsökning på 3%, och vilka är möjligheterna att upptäcka dem statistiskt?

Enligt resultat från tidigare studier leder en försäljningsökning på 1% till en ökning i rattfylleri på cirka 0.6% (Norström, 1999); effekten på misshandel totalt är av samma storleksordning (Lenke, 1990; Norström, 1998). Detta innebär att en försäljningsökning på 3% väntas leda till en ökning på 1.8% i dessa två skadeindikatorer. Den procentuella ökningen

under helgerna väntas vara större, eftersom den konsumtionsökning som lördagsöppet genererar bör vara koncentrerad till lördag–söndag. Enligt Kühlhorn m.fl. (2000, s. 73) utgör konsumtionen under lördag–söndag hälften av den totala konsumtionen. En försäljningsökning på totalt 3% skulle då representera en konsumtionsökning under helgen med 6%. Förutsatt att de alkoholeffekter som nämndes ovan också gäller för helger, skulle man förvänta sig en ökning i rattfylleri och misshandel på 3.6%.

En viktig fråga är om utvärderingens design förmår att fånga upp effekter av denna storleksordning. Frågan gäller alltså vilka felmarginaler man har att räkna med vid skattningen av lördagseffekten, och om dessa är mindre än de förväntade effekterna. Minimivärdet på den förväntade felmarginalen bestäms av antalet försöksmånader och skadeindikatorns bastal (antalet fall under helger/månad). Ju färre fall, desto större är de slumpmässiga variationerna från månad till månad, vilket leder till större felmarginaler. Beräkningar (se teknisk bilaga A) visar att för misshandel totalt (den indikator som har störst bastal) ger enbart denna felkälla en felmarginal på 3.6% givet 10 försöksmånader. Till detta kommer andra källor till osäkerhet. Vi kan alltså konstatera att de förväntade effekterna på misshandel och rattfylleri ligger inom ramen för de statistiska felmarginalerna.

Under dessa premisser kan man fråga sig om det är motiverat att gå vidare med analyserna. Ja, det finns det skäl till; forskningen visar att de sociala skadeeffekterna av en given konsumtionsökning påverkas av vilka det är som dricker och i vilket sammanhang. Lenke (1990) visar t.ex. att effekten av en liters ökning i alkoholkonsumtionen har flera gånger starkare effekt på misshandel om det är restaurangkonsumtion jämfört med hemkonsumtion. De alkoholeffekter vi har utgått ifrån är genomsnittseffekter, och man kan inte utesluta att den konsumtionsökning som lördagsöppet genererar har starkare effekter på sociala skadeindikatorer.

Data

Indikatorerna på misshandel och rattfylleri bygger på polisrapporterade fall för perioden januari 1995–november 2000 (källa: Brottsförebyggande rådet, Brå). Data innehåller uppgifter om brottsdatum (dock ej klockslag) och tidsfönstren är sålunda dygnspecifika: veckodagar (måndag–fredag) respektive veckoslutsdagar (lördag–söndag). Positiva utandningsprov (källa: Statens kriminaltekniska laboratorium) är en kompletterande indikator på rattfylleri som baseras på de prov som polisen tar vid nykterhetskontroller. Positivt innebär att alkoholhalten överstiger den legala gränsen för rattfylleri. Indikatoren är ej heltäckande; i cirka 25% av fallen tas i stället blodprov för vilket det saknas statistik av det slag som krävs i detta sammanhang. Serien för utandningsprov täcker perioden januari 1996–september 2000. Data innehåller uppgifter om brottsdatum och klockslag, vilket möjliggjort smalare tidsfönster. I analyserna har vi sålunda använt följande tidsfönster: 1: söndag 14.00–lördag 09.59; 2: lördag 10.00–13.59; 3: lördag 14.00–söndag 13.59; 4: tidsfönster 2+3, dvs. lördag 10.00–söndag 13.59. Om det finns en reell lördagseffekt bör den uppträda i tidsfönster 3, medan den eventuella effek-

ten av förändrad inriktning på polisens kontrollinsatser bör uppträda i tidsfönster 2 (Systembolagets normala öppethållandetid under lördagar).

Prop. 2000/01:97
Bilaga 3

Ursprungsdata är länsspecifika vilka aggregerats till ett kontrollområde, ett gränsområde och de tre experimentområdena.

Resultat

Tabell 3.1–3.2 har det rent deskriptiva syftet att ge en uppfattning om bastalen för de olika indikatorerna (i den tekniska bilagan ges även uppdelning på de enskilda experimentområdena). Bastalen för barnmisshandel visade sig vara alltför små som underlag för vidare analyser (se den tekniska bilagan B).

Figur 3.1–3.7 visar resultaten från den grafiska metoden, där den faktiska utvecklingen i respektive indikator jämförs med den utveckling som prognostiseras utifrån kontrollområdet. Vi tittar först på tidsperioden före lördagsöppningen. Man kan då notera en mycket sämre överensstämmelse mellan faktisk och prognostiserad utveckling än vad som gällde vid motsvarande analyser av försäljningsdata. Detta gäller särskilt indikatorer med små bastal, t.ex. utandningsprov. Detta är ett uttryck för att experiment- och kontrollområde är svagare synkroniserade i skadeindikatorernas förändringar jämfört med alkoholförsäljningens variationer över tid. Vi får alltså räkna med större felmarginaler och mer statistisk osäkerhet i de aktuella analyserna.

Om vi så tittar på försöksperioden finner vi inga systematiska avvikelser mellan faktisk och prognostiserad utveckling i de olika formerna av misshandel (figur 3.1–3.3). För kvinnomisshandel noteras att fler månader ligger över än under prognos, men mönstret ger inget tydligt utslag. När vi kommer till rattfylleri och positiva utandningsprov (lördag 10.00–söndag 13.59) finner vi däremot faktiska värden som ligger över prognosen för flertalet av månaderna. Figur 3.6 ger stöd för resonemanget ovan att detta åtminstone delvis kan bero på mer riktade kontrollinsatser från polisen under de timmar Systembolaget har lördagsöppet; som vi ser har antalet positiva utandningsprov ökat markant i experimentområdet under dessa timmar. När tidsfönstret snävas in till lördag 14.00–söndag 13.59 minskar sålunda de systematiska skillnaderna mellan utfall och prognos.

Vi övergår till modellskattningarna, där resultaten ligger i linje med utfallet från den grafiska metoden. (Detaljerad redovisning av modellskattningarna ges i den tekniska bilagan B.) Tabell 3.3 visar att den skattade lördageffekten inte är statistiskt signifikant för någon av misshandelsindikatorerna. För rattfylleri (tabell 3.4.a) är effekten klart signifikant i Stockholm, och på gränsen till signifikant för alla experimentområden sammantaget. Resultaten för utandningsprov lördag 10.00–söndag 13.59 uppvisar samma mönster (men med klar signifikans för alla experimentområden). Om vi utesluter utandningsproven lördag 10.00–13.59, dvs. då Systembolaget har lördagsöppet, halveras den skattade lördageffekten och är inte längre statistiskt säkerställd.

Tabell 3.4b visar den beräknade totaleffekten på rattfylleriindikatorerna, där effekten för lördag–söndag relaterats till veckans alla dagar som bas. Uttryckt på detta sätt blir den skattade effekten naturligtvis lägre (dessa beräkningar har endast gjorts för indikatorer där vi fått signifikanta effekter).

Tabell 3.1a. Genomsnittligt antal fall lördag–söndag av kvinnomisshandel inomhus, misshandel utomhus och misshandel totalt i månaderna februari–november i kontroll- och experimentområde före (1995–1999) och efter (2000) lördagsöppningen.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 3

	Kvinnomisshandel		Misshandel utomhus		Misshandel totalt	
	Kontroll	Experiment	Kontroll	Experiment	Kontroll	Experiment
Före	93.6	153.1	307.0	434.3	557.3	830.2
Efter	78.3	143.1	322.1	442.8	547.8	821.6
Ändring (%)	-16	-6	+5	+2	-2	-1

Tabell 3.1b. Genomsnittligt antal fall veckodagar (måndag–fredag) av kvinnomisshandel inomhus, misshandel utomhus och misshandel totalt i månaderna februari–november i kontroll- och experimentområde före (1995–1999) och efter (2000) lördagsöppningen.

	Kvinnomisshandel		Misshandel utomhus		Misshandel totalt	
	Kontroll	Experiment	Kontroll	Experiment	Kontroll	Experiment
Före	165.6	291.2	323.3	508.4	696.1	1168.9
Efter	133.3	240.0	297.2	492.2	618.1	1041.0
Ändring (%)	-20	-18	-8	-3	-11	-11

Tabell 3.2a. Genomsnittligt antal fall lördag–söndag av rattfylleri, positiva utandningsprov lördag 10.00–söndag 13.59 och positiva utandningsprov lördag 14.00–söndag 13.59 i månaderna februari–november i kontroll- och experimentområde före (1995–1999) och efter (2000) lördagsöppningen.

	Rattfylleri		Utandningsprov lö 10.00–sön 13.59		Utandningsprov lö 14.00–sön 13.59	
	Kontroll	Experiment	Kontroll	Experiment	Kontroll	Experiment
Före	164.6	212.0	86.5	96.9	76.4	86.3
Efter	180.0	239.9	72.5	104.8	62.9	83.9
Ändring (%)	+9	+13	-16	+8	-18	-3

Tabell 3.2b. Genomsnittligt antal fall veckodagar (måndag–fredag) av rattfylleri och positiva utandningsprov i månaderna februari–november i kontroll- och experimentområde före (1995–1999) och efter (2000) lördagsöppningen. (För utandningsprov endast t.o.m. september 2000).

Prop. 2000/01:97
Bilaga 3

	Rattfylleri		Utandningsprov	
	Kontroll	Experiment	Kontroll	Experiment
Före	248.2	309.6	241.2	296.6
Efter	277.3	312.3	211.3	270.5
Ändring (%)	+12	+1	-12	-9

Tabell 3.3. Skattad effekt (%) av lördagsöppet på kvinnomisshandel inomhus, misshandel utomhus och misshandel totalt under lördag–söndag i experimentområdena Stockholm, Skåne och Nordsverige under lördagsöppningens första fas (februari–november 2000).

	Alla experimentområden	Särskilda experimentområden		
		Stockholm	Skåne	Nordsverige
Kvinnomisshandel	0.9 ^{NS}	1.2 ^{NS}	5.3 ^{NS}	11.3 ^{NS}
Misshandel utomhus	-5.1 ^{NS}	-8.0 ^{NS}	-5.2 ^{NS}	8.5 ^{NS}
Misshandel totalt	0.2 ^{NS}	-2.6 ^{NS}	1.2 ^{NS}	13.0 ^{NS}

* p < 0.05

** p < 0.01

^{NS} Ej statistisk signifikant (p > 0.05)

Tabell 3.4a. Skattad effekt (%) av lördagsöppet på rattfylleri under lördag–söndag, positiva utandningsprov lördag 10.00–söndag 13.59 och positiva utandningsprov lördag 14.00–söndag 13.59 i experimentområdena Stockholm, Skåne och Nordsverige under lördagsöppningens första fas (februari–november 2000). (För utandningsprov endast t.o.m. september 2000).

	Alla experimentområden	Särskilda experimentområden		
		Stockholm	Skåne	Nordsverige
Rattfylleri	14.8 ^{NS}	22.1*	8.8 ^{NS}	4.0 ^{NS}
Utandningsprov lö 10.00–sön 13.59	18.6*	30.7*	-0.7 ^{NS}	23.7 ^{NS}
Utandningsprov lö 14.00–sön 13.59	9.1 ^{NS}	12.2 ^{NS}	0.8 ^{NS}	<0.1 ^{NS}

* p < 0.05

** p < 0.01

^{NS} Ej statistisk signifikant (p > 0.05)

Tabell 3.4b. Skattad effekt (%) av lördagsöppet på det totala antalet fall av rattfylleri och positiva utandningsprov i experimentområdena Stockholm, Skåne och Nordsverige under lördagsöppningens första fas (februari–november 2000).

Prop. 2000/01:97
Bilaga 3

	Alla experi- mentområden	Särskilda experimentområden		
		Stockholm	Skåne	Nordsverige
Rattfylleri	6.0 ^{NS}	8.8 [*]	3.6 ^{NS}	1.6 ^{NS}
Utandningsprov lö 10.00–sön 13.59	4.5 [*]	6.9 [*]	-0.2 ^{NS}	6.8 ^{NS}

^{*} p < 0.05

^{**} p < 0.01

^{NS} Ej statistisk signifikant (p > 0.05)

TEKNISK BILAGA A

Låt M^k och M^e vara det genomsnittliga antalet fall per månad i kontroll- respektive experimentområdet före interventionen (lördagsöppningen). Vi observerar så antalet i $N=10$ månader efter interventionen och betraktar de månatliga antalen som oberoende Poisson-variabler med förväntning M^k och M^e . Då är variansen till en månadobservation lika med väntevärdet.

Vi beräknar det genomsnittliga antalet fall för de N månaderna efter interventionen, och betecknar detta genomsnittet m . Standardfelet till detta genomsnitt blir då:

$$SE(m) = \sqrt{\frac{M}{N}}$$

Vi antar nu för enkelhetens skull att vi har tillräckligt antal observationer före interventionen för att kunna estimerar M med full precision och beräknar genomsnittet efter interventionen i förhållande till M i procent, dvs. kvoten $100 \times m/M$. Vi vill nu jämföra kontroll- med experimentområdet med avseende på denna kvot och avgöra om den är lika eller olika i de två områdena. Standardfelet till differensen mellan dessa två storheter ges då av:

$$SE\left(\frac{m^k}{M^k} - \frac{m^e}{M^e}\right) = 100 \cdot \sqrt{\frac{1}{N \cdot M^k} + \frac{1}{N \cdot M^e}}$$

När $N=10$, $M^k=550$, $M^e=800$ blir detta standardfel lika med 1.8%. Om vi väljer 5% signifikansnivå, måste med andra ord ändringen i experimentområdet vara minst 3.6 procenteheter större än ändringen i kontrollområdet för att vara signifikant. (De valda siffrorna gäller misshandel totalt. Med mindre bastal följer större standardfel.)

I denna förenklade beräkning har vi bortsett från alla andra källor till osäkerhet. De reelle felmarginalerna måste därför antas vara betydligt större.

Tabell B1. Genomsnittligt antal fall lördag–söndag av barnmisshandel, kvinnomisshandel inomhus, misshandel utomhus, och misshandel totalt i månaderna februari–november i kontroll- och experimentområde före (1995–1999) och efter (2000) lördagsöppningen.

KVINNO- MISS- HANDEL	Kontroll- område	Alla experi- mentområden	Särskilda experimentområden		
			Stockholm	Skåne	Nordsverige
Före	93.6	153.1	88.0	38.6	26.6
Efter	78.3	143.1	82.3	33.5	27.3
Ändring (%)	-16	-6	-6	-13	+3

MISS- HANDEL UTOMHUS	Kontroll- område	Alla experi- mentområden	Särskilda experimentområden		
			Stockholm	Skåne	Nordsverige
Före	307.0	434.3	236.5	121.7	76.1
Efter	322.1	442.8	236.3	120.3	86.2
Ändring (%)	+5	+2	0	-1	+13

BARNMISS- HANDEL	Kontroll- område	Alla experi- mentområden	Särskilda experimentområden		
			Stockholm	Skåne	Nordsverige
Före	14.9	23.0	12.4	6.9	3.8
Efter	13.7	21.6	10.0	8.8	2.8
Ändring (%)	-8	-6	-19	+27	-26

MISS- HANDEL TOTALT	Kontroll- område	Alla experi- mentområden	Särskilda experimentområden		
			Stockholm	Skåne	Nordsverige
Före	557.3	830.2	454.3	223.8	152.1
Efter	547.8	821.6	438.4	215.9	167.3
Ändring (%)	-2	-1	-4	-4	+10

Tabell B2. Genomsnittligt antal fall lördag–söndag av rattfylleri, positiva utandningsprov och positiva utandningsprov tagna efter lördag kl. 14.00, i månaderna februari–november i kontroll- och experimentområde före (1995–1999) och efter (2000) lördagsöppningen. (För utandningsprov endast t.o.m. september 2000).

Prop. 2000/01:97
Bilaga 3

RATTFYLLERI	Kontroll- område	Alla experi- mentområden	Särskilda experimentområden		
			Stockholm	Skåne	Nord- sverige
Före	164.6	212.0	92.9	58.8	60.2
Efter	180.0	239.9	108.0	66.9	65.0
Ändring (%)	+9	+13	+16	+14	+8

UTANDNINGS- PROV lö 10.00– sön 13.59	Kontroll- område	Alla experi- mentområden	Särskilda experimentområden		
			Stockholm	Skåne	Nord- sverige
Före	86.5	96.9	44.5	28.8	23.6
Efter	72.5	104.8	51.9	27.4	25.5
Ändring (%)	-16	+8	+17	-5	+8

UTANDNINGS- PROV lö 14.00– sön 13.59	Kontroll- område	Alla experi- mentområden	Särskilda experimentområden		
			Stockholm	Skåne	Nord- sverige
Före	76.4	86.3	40.9	25.8	19.6
Efter	62.9	83.9	41.5	24.5	17.9
Ändring (%)	-18	-3	+1	-5	-9

Tabell B3. Modellestimat för kvinnomisshandel inomhus, misshandel utomhus och misshandel totalt under lördag–söndag, i de tre experimentområdena och totalt. ARIMA-modeller skattade på månadsdata (odifferentierade) för perioden januari 1995–november 2000.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 3

KVINNO- MISSHANDEL	Stockholm		Skåne		Nordsverige		Alla experi- mentområden	
	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE
AR1	0.26		0.15		0.05		0.18	
Lördagseffekt	0.012	0.086	0.052	0.097	0.107	0.092	0.009	0.065
Kontrollområde	0.718	0.084	0.749	0.105	0.555	0.114	0.668	0.068
Veckodagar	-0.169	0.126	0.140	0.095	-0.096	0.136	-0.160	0.106
Konstant	2.09	0.87	-0.37	0.68	1.14	0.79	2.92	0.77
Q(24)*	20.1		24.1		20.4		15.4	

MISSHANDEL UTOMHUS	Stockholm		Skåne		Nordsverige		Alla experi- mentområden	
	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE
AR1	0.38		-0.03		0.12		0.32	
Lördagseffekt	-0.083	0.062	-0.053	0.047	0.082	0.073	-0.052	0.046
Kontrollområde	0.821	0.061	0.847	0.064	0.907	0.096	0.856	0.049
Veckodagar	-0.102	0.081	0.129	0.062	0.245	0.089	-0.053	0.066
Konstant	1.37	0.47	-0.69	0.37	-1.92	0.49	1.51	0.40
Q(24)*	12.2		25.5		17.3		14.9	

MISSHANDEL TOTALT	Stockholm		Skåne		Nordsverige		Alla experi- mentområden	
	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE
AR1	0.36		0.20		0.29		0.32	
Lördagseffekt	-0.026	0.049	0.012	0.047	0.122	0.067	0.002	0.039
Kontrollområde	0.865	0.061	0.983	0.071	0.708	0.089	0.840	0.051
Veckodagar	0.013	0.089	0.183	0.067	-0.017	0.122	-0.036	0.078
Konstant	0.57	0.79	-1.88	0.66	0.61	0.91	1.66	0.72
Q(24)*	33.8		13.8		38.8		29.5	

*Test för autokorrelerade residualer

Tabell B4. Modellestimat för rattfylleri och positiva utandningsprov under lördag–söndag i de tre experimentområdena och totalt. ARIMA-modeller skattade på månadsdata (odifferentierade) för perioden januari 1995–november 2000. (För utandningsprov januari 1996–september 2000.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 3

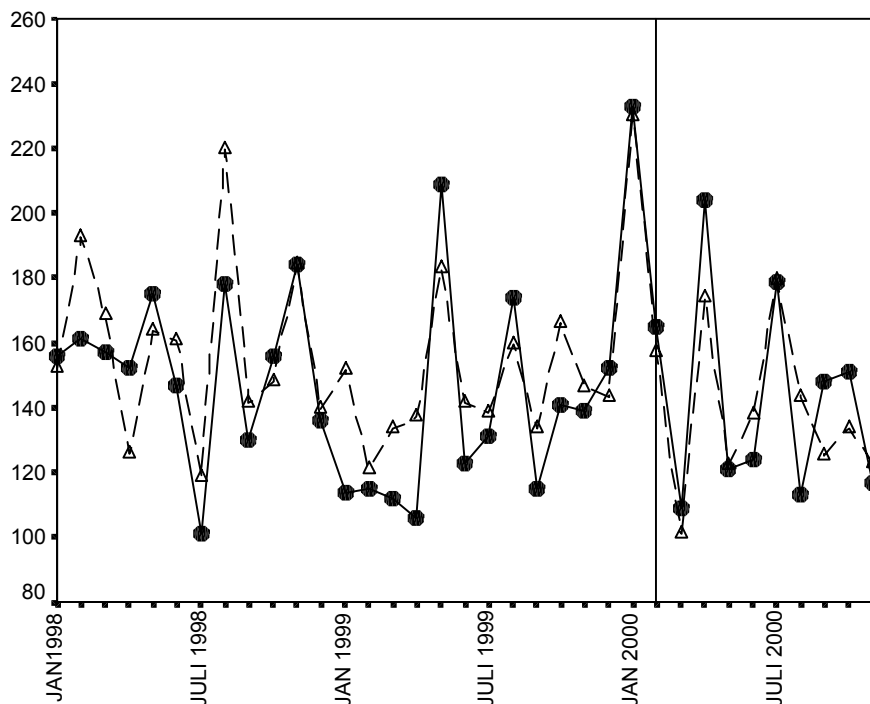
RATT- FYLLERI lördag–söndag	Stockholm		Skåne		Nordsverige		Alla experi- mentområden	
	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE
AR1	0.10		0.03		0.45		0.10	
AR2	0.22		0.29		-		0.29	
SAR1	0.38		-0.11		0.08		0.29	
Lördagseffekt	0.200	0.081	0.084	0.095	0.039	0.107	0.138	0.069
Kontrollområde	0.185	0.088	0.577	0.100	0.419	0.090	0.336	0.071
December	-0.270	0.116	-0.100	0.087	-0.301	0.089	-0.238	0.083
Konstant	3.583	0.449	1.118	0.508	1.936	0.459	3.644	0.363
Q(24)*	18.7		29.9		17.5		25.6	

UTANDNINGSPROV lö 10.00– sön 13.59	Stockholm		Skåne		Nordsverige		Alla experi- mentområden	
	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE
AR1	0.25		0.08		0.21		0.20	
SAR1	0.34		-		-		0.23	
Lördagseffekt	0.268	0.103	-	0.120	0.213	0.127	0.171	0.077
			0.007					
Kontrollområde	0.139	0.121	0.254	0.160	0.321	0.146	0.194	0.095
December	-0.294	0.150	-0.353	0.167	-0.455	0.150	-0.348	0.108
Konstant	3.143	0.534	2.208	0.707	1.659	0.644	3.685	0.418
Q(24)*	28.6		30.5		17.6		30.4	

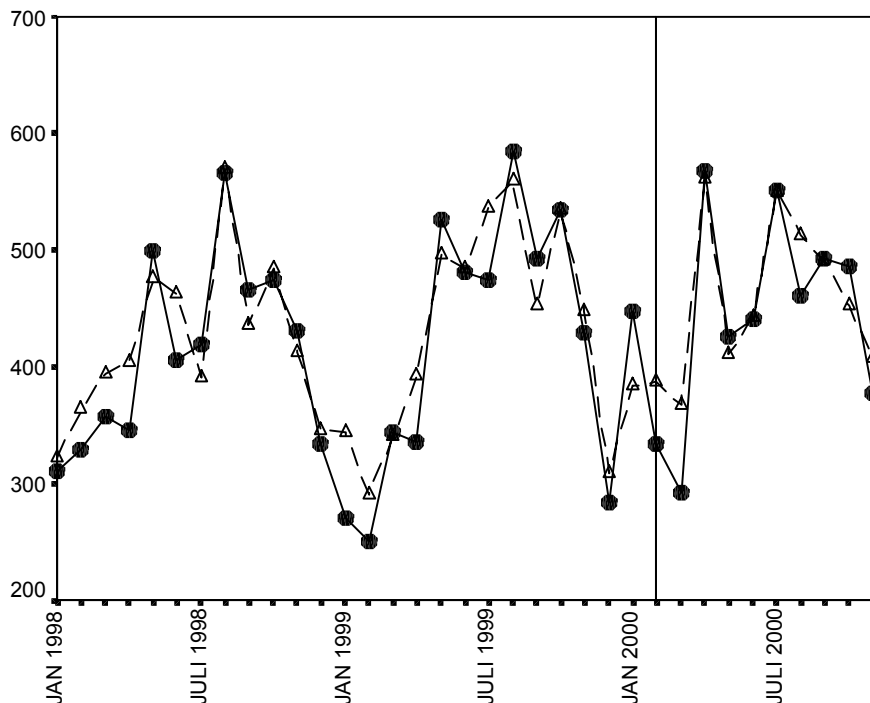
UTANDNINGSPROV lö 14.00– sön 13.59	Stockholm		Skåne		Nordsverige		Alla experi- mentområden	
	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE	Para- meter	SE
AR1	0.19		0.02		0.07		0.06	
AR2	-		-		-		0.18	
SAR1	0.30		-		-		0.22	
Lördagseffekt	0.115	0.104	0.008	0.120	0.000	0.132	0.087	0.086
Kontrollområde	0.086	0.131	0.340	0.164	0.237	0.172	0.213	0.104
December	-0.307	0.158	-0.340	0.176	-0.587	0.182	-0.339	0.118
Konstant	3.296	0.562	1.759	0.703	1.868	0.738	3.508	0.447
Q(24)*	24.5		33.7		12.6		24.6	

*Test för autokorrelerade residualer

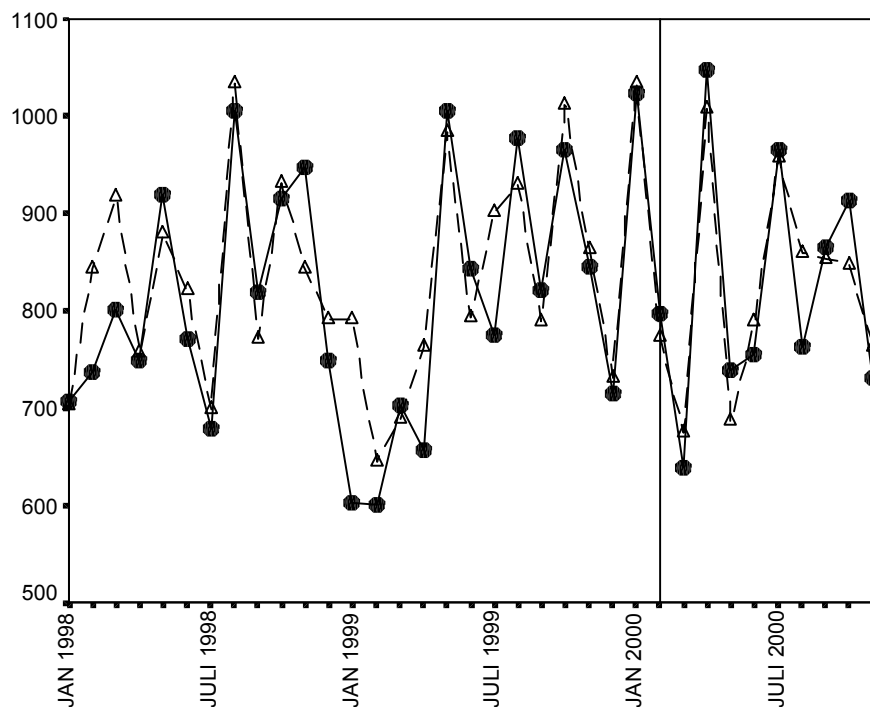
Figur 3.1. Prognostiserad (streckad, trianglar) och faktisk kvinnomiss-handel inomhus (cirklar, heldraget) i experimentområdet lördag-söndag

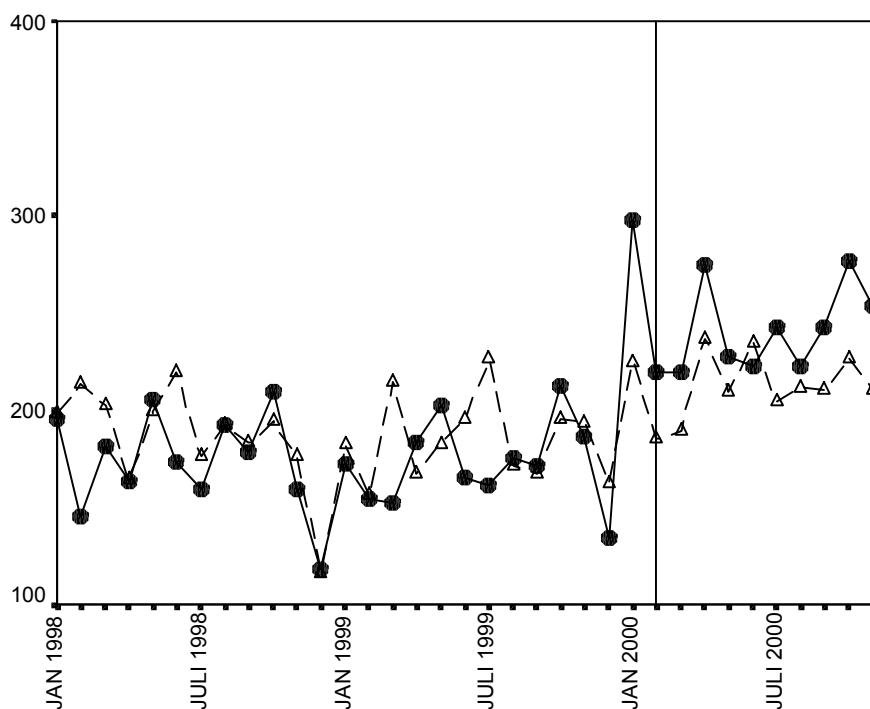
Figur 3.2. Prognostiserad (streckad, trianglar) och faktisk misshandel utomhus (cirklar, heldraget) i experimentområdet lördag-söndag

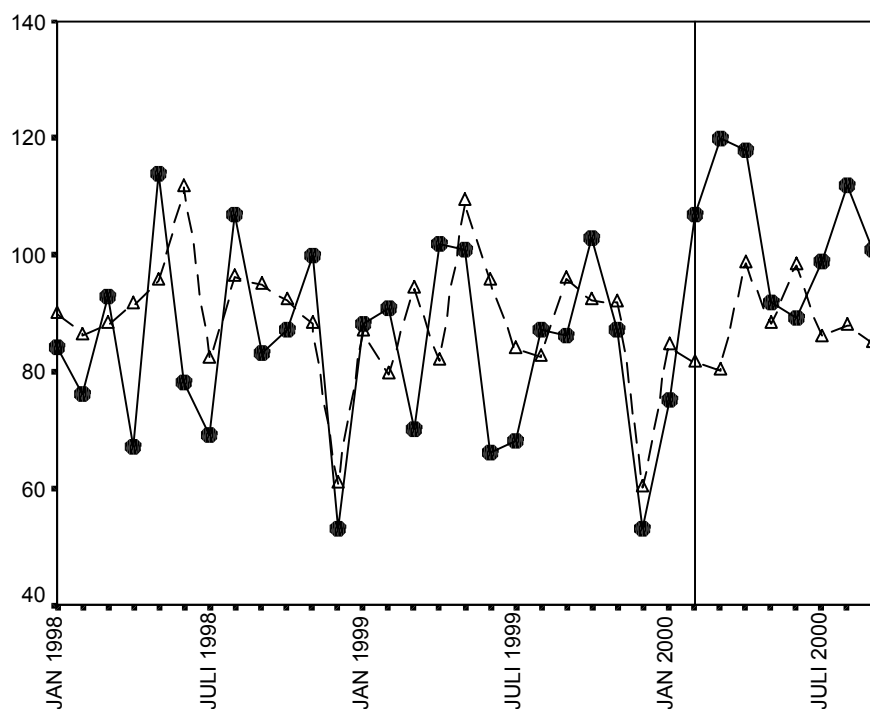
Figur 3.3. Prognostiserad (streckad, trianglar) och faktisk misshandel totalt (cirklar, heldraget) i experimentområdet lördag-söndag

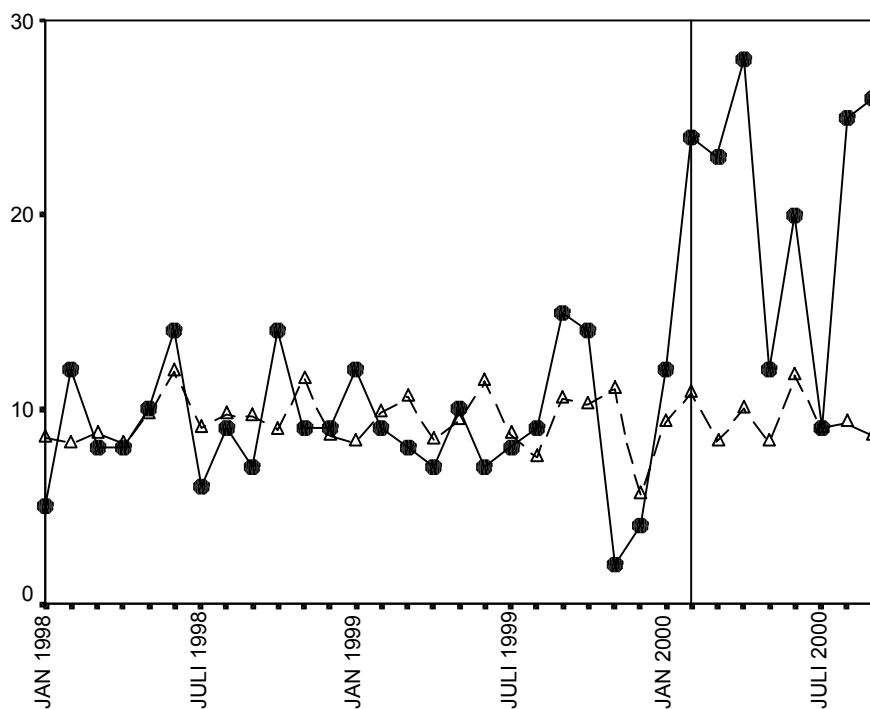
Figur 3.4. Prognostiserat (streckad, trianglar) och faktiskt rattfylleri (cirklar, heldraget) i experimentområdet lördag-söndag

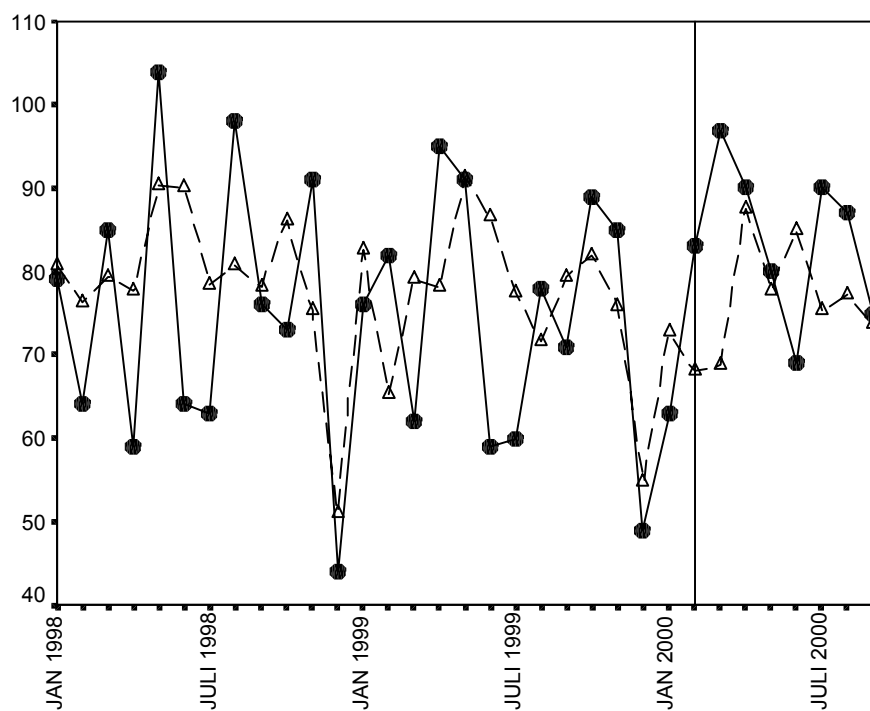
Figur 3.5. Prognostiserat (streckad, trianglar) och faktiskt antal positiva utandningsprov (cirkclar, heldraget) i experimentområdet lördag 10.00–söndag 13.59

Figur 3.6. Prognostiserat (streckad, trianglar) och faktiskt antal positiva utandningsprov (cirkclar, heldraget) i experimentområdet lördag 10.00–13.59

Figur 3.7. Prognostiserat (streckad, trianglar) och faktiskt antal positiva utandningsprov (cirklar, heldraget) i experimentområdet lördag 14.00–söndag 13.59

I enlighet med riksdagens beslut startade Systembolaget i februari 2000 en försöksverksamhet med lördagsöppna butiker. Denna rapport redovisar resultaten från utvärderingen av de första 10 månaderna.

Utvärderingens uppläggning

Försöket med lördagsöppet bygger på en design med tre experiment-områden:

- Nordsverige: Norrbottens län, Västerbottens län, Jämtlands län, Västernorrlands län
- Stockholms län
- Skåne län

och ett kontrollområde: Värmlands län, Örebro län, Västmanlands län, Östergötlands län, Kalmar län, Jönköpings län, Västra Götalands län.

I denna rapport skattas effekten av lördagsöppet på:

- alkoholförsäljningen
- olika skadeindikatorer

Effekten skattas genom statistiska analyser av hur försäljning och skador utvecklats i experimentområdet jämfört med kontrollområdet. På detta sätt minskar man risken för att andra faktorer ska snedvrider resultaten, men som alltid vid statistiska undersökningar finns det vissa felmarginaler. För att man ska kunna se om en eventuell avvikelse under perioden för lördagsöppet faller utanför de normala fluktuationerna, baseras analyserna på månadsdata för de sista 5–6 åren.

Resultat

Alkoholförsäljningen

Sedan lördagsöppet infördes har alkoholförsäljningen ökat mer i experiment- än i kontrollområdet. Enligt resultaten ligger nettoökningen på 3%, vilket främst är en följd av ökad ölförsäljning i experimentområdena, men även effekten på vin- och spritförsäljningen är statistiskt säkerställd. Effekten är jämnt fördelad över försöksperioden och visar inte tecken på att öka eller minska. Här finns dock en regional skillnad; i Skåne kamoufleras effekten under hösten av den ökade privatinförseln, i Nordsverige är det först under hösten som någon lördagseffekt kan urskiljas. Vad gäller den totala effekten är dock skillnaderna mellan de tre enskilda experimentområdena små.

Dessa resultat måste bedömas som tillförlitliga:

- undersökningsdesignen fungerar tillfredsställande på så sätt att kontrollområdet verkligen är jämförbart med experimentområdet;
- kontroller av tänkbara felkällor, såsom handelsläckage, gav ett tillfredsställande utfall;
- effekterna på försäljningen är skattade med mycket små felmarginaler.

De skadeindikatorer som analyserats är olika former av polisrapporterad brottslighet:

- Misshandel mot kvinna inomhus, offer och gärningsman bekanta
- Misshandel utomhus
- Misshandel, totalt
- Rattfylleri

I dessa analyser är det utvecklingen under lördag–söndag som fokuserats, eftersom eventuella effekter bör vara koncentrerade till dessa dagar. Enligt resultaten visar ingen av indikatorerna på misshandel någon klar ökning. Däremot ökade antalet rattfylleribrott mera i experimentområdet, speciellt i Stockholm. Analyserna tyder dock på att denna ökning kan bero på polisens riktade kontroller mot områden nära lördagsöppna Systembolag. Om tidsintervallet för sådana kontroller (lördag 10–14) hålls utanför, är uppgången i rattfylleri inte längre lika markant och ligger inom den statistiska felmarginalen.

Slutsatser

Resultaten från statistiska undersökningar är alltid förknippade med mer eller mindre stora felmarginaler. När det gäller de resultat som presenterats här, kan sägas att den statistiska osäkerheten kring effekterna på försäljningen är betydligt mindre än de skattningar som gäller skadeindikatorerna. Försäljningssiffrorna är av hög kvalitet och försäljningen i kontrollområdet ger bra prognoser för experimentområdets försäljning. Detta gör att effekten av lördagsöppet på alkoholförsäljningen är skattad med mycket små felmarginaler, och resultaten påverkas inte mycket av vilken statistisk modell man väljer. Brottdata, å andra sidan, har väl kända kvalitetsbrister och variationen över tid är därför mer påverkad av störningar och brus än vad som gäller försäljningsdata. Detta i kombination med den relativt korta uppföljningen på 10 månader gör att felmarginalen kring skattningarna är stora. Beräkningar visade att de skadeeffekter som en försäljningsökning på 3% normalt kan väntas ge upphov till knappast kan fångas upp i utvärderingen. Mot denna bakgrund är avsaknaden av signifikanta skadeeffekter inte förvånande. Kunde man inte ha räknat ut detta i förväg och valt någon annan väg? Några förhållanden bör då påpekas:

- Det finns inte någon annan design eller metod som hade varit effektivare i detta sammanhang.
- Det var omöjligt att ge någon säker prognos på vilken försäljningsökning försöket skulle ge. Den kunde mycket väl ha blivit avsevärt större än 3%, och då hade de förväntade skadeeffekterna också blivit större och lättare att upptäcka statistiskt. Som nämndes i rapportens inledning, tyder senare analyser på att lördagsstängningen på 80-talet gav en minskning i försäljningen på 6%. De positiva effekter som utvärderingarna av lördagsstängningen rapporterade är också förenliga med en försäljningsminskning av denna storleksordning.

- Det kunde inte uteslutas att den försäljningsökning som lördagsöppet genererade skulle ha starkare effekt på skador än vad en mer reguljär (t.ex. konjunkturbetingad) försäljningsökning har. Prop. 2000/01:97
Bilaga 3

Det skall dock understrykas att föreliggande rapport bara är baserad på erfarenheterna från de första 10 månaderna, och att det finns alla skäl till att noga följa utvecklingen; längre serier med ytterligare observationer kan modifiera utfallet.

Referenser

Ds S 1982:2. En utvärdering av försöket med lördagsstängda systembutiker sommaren 1981 (Socialdepartementet).

Ds S 1984:8. Effekter av lördagsstängda systembutiker. En utvärdering (Socialdepartementet).

Kühlhorn, E., Hibell, B., Larsson, S., Ramstedt, M. and Zetterberg H.L.2000. Alkoholkonsumtionen i Sverige under 1990-talet (Socialdepartementet).

Lenke, L. 1990. Alcohol and Criminal Violence – time series analyses in a comparative perspective (Almqvist&Wiksell).

McDowall, D., McCleary, R., Meidinger, E.E. och Hay, R.A. 1980. Interrupted Time Series Analysis (Sage Publications).

Norström, T. 1998. Effects on criminal violence of different beverage types and private and public drinking. *Addiction*, 93:689–699.

Norström, T. 1999. Ökad totalkonsumtion av alkohol leder till ökat rattfylleri. *Alkohol & Narkotika*, 93:27–30.

Norström, T. 2000. Effekten av lördagsstängda Systembutiker: en reanalys av indikatorer på konsumtion och våld (Stencil, Institutet för social forskning, Stockholms universitet.)

Regeringens proposition 1998/99:134. Vissa alkoholfrågor m.m.

Skog, O.-J. 2000. An experimental study of a change from over-the-counter to self-service sales of alcoholic beverages in monopoly outlets. *Journal of Studies on Alcohol*, 61:95–100.

av Thor Norström¹ & Ole-Jørgen Skog²

Mars 2001

Inledning

Inom ramen för utvärderingen av försöket med lördagsöppna Systembutiker har två opinionsundersökningar genomförts. Den första utfördes före försöksperioden (december 1999), och den andra efter 10 månader (december 2000–januari 2001). Undersökningarna genomfördes av SKOP i form av telefonintervjuer på riksrepresentativa urval av den vuxna befolkningen i åldern 20–74 år. Bortfallet var 22% i den första undersökningen och 25% i den senare. Antalet genomförda intervjuer var vid båda tillfällena cirka 3 000.

Denna rapport redovisar några av de centrala resultaten som belyser följande frågor:

- Hur många vill ha lördagsöppet?
- Hur ser lördagskundernas profil ut?
- Vilka är motiven till att köpa smuggelsprit eller hembränt?
- Hur många har druckit/köpt smuggelsprit eller hembränt?
- Hur många tycker att Systembolaget bör avskaffas?

För de flesta frågor redovisas resultaten nedbrutna på olika befolkningsgrupper (avgränsningarna redovisas i bilaga).

¹ Institutet för social forskning, Stockholms universitet.

² Senter for høyere studier, Det Norske Videnskaps-Akademi.

Hur många vill ha lördagsöppet?

Prop. 2000/01:97

Bilaga 4

Vid båda mättillfällena svarade en klar majoritet ”ja” på frågan ”Tycker du att Systembolaget skall ha öppet på lördagar?” Mellan 1999 och 2000 ökade andelen från 68% till 76% (denna förändring är statistiskt signifikant på 5%-nivån). Förskjutningen i riktning mot en mer positiv inställning till lördagsöppet kan noteras inom alla befolkningsgrupper.

Tabell 1. Andel (%) inom olika befolkningsgrupper som svarat ”Ja” på frågan ”Tycker du att Systembolaget skall ha öppet på lördagar?” Svarsalternativen var ”Ja” och ”Nej”.

		1999	2000	Förändring*
Kön	Kvinnor	62.0	70.4	8.4
	Män	75.3	81.0	5.7
Ålder	20–39 år	78.3	83.7	5.4
	40–59 år	67.4	74.1	6.7
	60–74 år	54.0	64.6	10.6
Utbildning	Låg	56.9	63.6	6.7
	Medel	72.5	80.7	8.2
	Hög	73.7	79.8	6.1
Region	Ej försöksområde	66.0	73.7	7.7
	Försöksområde	71.1	78.2	7.1
Avstånd till Systemet	1–5 minuter	76.8	81.1	4.3
	6–14 minuter	73.6	79.4	5.8
	15– minuter	71.9	77.7	5.8
Alkohol-konsumtion	Låg	51.9	58.6	6.7
	Medel	74.6	79.2	4.6
	Hög	82.6	87.4	4.8
Inställning till alkohol restriktioner	Positiv	47.3	54.5	7.2
	Medel	73.0	82.1	9.1
	Negativ	81.7	84.9	3.2
Totalt		68.2	75.5	7.3

*Förändringar över 4.5% är statistiskt signifikanta (5%-nivå).

Lördagskundernas profil

Prop. 2000/01:97

Bilaga 4

Följande fråga i undersökningen ger möjlighet att grovt avgränsa lördagskunderna: "Vilken veckodag brukar Du och ditt hushåll oftast handla på Systembolaget eller utlämningsställe?" I försöksområdet ingick "lördag" bland svarsalternativen vid det andra mättillfället (övriga svarsalternativ var "ingen särskild dag", "måndag", "tisdag", etc.). 8.3% svarade "lördag" på denna fråga. Även om bastalet (85 personer) är i minsta laget för nedbrytningar på befolkningsgrupper, kan vi ändå få en viss antydan om vilken profil lördagskunderna har jämfört med övriga kunder. De tendenser som kan utläsas från tabell 2 är att lördagskunderna:

- i stort sett har samma könsfördelning som övriga
- är yngre
- har högre utbildningsnivå
- mindre ofta har långt till Systembolagsbutik
- dricker mer
- är mer negativa till alkoholrestriktioner

Tabell 2. Lördagskundernas fördelning på bakgrundsfaktorer. Endast försöksområdet. Kolumnprocent.

		Handlar oftast på lördag	
		Ja	Nej
Kön	Kvinnor	47.1	51.2
	Män	52.9	48.8
Ålder	20–39 år	54.1	34.8
	40–59 år	37.6	44.8
	60–74 år	8.2	20.3
Utbildning	Låg	11.8	24.1
	Medel	45.9	41.4
	Hög	42.4	34.5
Avstånd till Systemet	1–5 minuter	38.8	33.7
	6–14 minuter	37.6	32.6
	15– minuter	23.5	33.7
Alkohol-konsumtion	Låg	13.3	23.4
	Medel	38.6	40.3
	Hög	48.2	36.3
Inställning till alkohol restriktioner	Positiv	16.5	28.3
	Medel	37.6	39.9
	Negativ	45.9	31.7
Totalt (N)		(85)	(934)

Ett av motiven bakom lördagsöppet är att den förbättrade tillgängligheten skulle minska efterfrågan på svartsprit. Ett par frågor i undersökningen belyser i vilken mån bristande tillgänglighet är ett skäl till att köpa svartsprit. Som framgår av tabell 3 har avståndet ingen betydelse som motiv för 90% av de som köpt svartsprit under det senaste året. Öppettiderna var något vanligare som motiv, men hade likväl ”ingen betydelse” för drygt 80% av de som köpt svartsprit. Vad som verkar vara avgörande är det lägre priset på svartsprit; nära 90% av köparna anger att detta har ”mycket stor betydelse”. Avståndet till närmaste Systembutik har inte någon påtaglig inverkan på svarsmonstren.

Tabell 3. Svarsfördelning 1999 på frågan: ”När du väljer att köpa smuggelsprit eller hembränt. Hur mycket betyder det då att det är för långt till Systembutiken? Har det mycket stor betydelse (1), ganska stor betydelse (2), ingen betydelse (3)?” Frågan endast ställd till respondenter som svarat ”ja” på frågan om de köpt smuggelsprit eller hembränt någon gång under de senaste 12 månaderna. Radprocent.

		1+2	3	N
Avstånd till Systemet	1–5 minuter	8.8	91.2	68
	6–14 minuter	4.6	95.4	65
	15– minuter	17.7	82.3	62
	Totalt	10.3	89.7	
	N	20	175	195

Tabell 4. Svarsfördelning 1999 på frågan: ”När du väljer att köpa smuggelsprit eller hembränt. Hur mycket betyder det att öppettiderna inte passar dig? Har det mycket stor betydelse (1), ganska stor betydelse (2), ingen betydelse (3)?” Frågan endast ställd till respondenter som svarat ”ja” på frågan om de köpt smuggelsprit eller hembränt någon gång under de senaste 12 månaderna. Radprocent.

		1+2	3	N
Avstånd till Systemet	1–5 minuter	19.1	80.9	68
	6–14 minuter	15.4	84.6	65
	15– minuter	19.4	80.6	62
	Totalt	17.9	82.1	
	N	35	160	195

Tabell 5. Svartsfördelning 1999 på frågan: "När du väljer att köpa smuggelsprit eller hembränt. Hur mycket betyder det att det är billigare med smuggelsprit och hembränt? Har det mycket stor betydelse (1), ganska stor betydelse (2), ingen betydelse (3)?" Frågan endast ställd till respondenter som svarat "ja" på frågan om de köpt smuggelsprit eller hembränt någon gång under de senaste 12 månaderna. Radprocent.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 4

		1+2	3	N
Avstånd till Systemet	1–5 minuter	86.6	13.4	68
	6–14 minuter	93.8	6.2	65
	15– minuter	82.3	17.7	62
	Totalt	87.6	12.4	
	N	170	24	195

Hur många har druckit/köpt smuggelsprit eller hembränt?

Drygt 20% angav 1999 att de under de senaste 12 månaderna druckit smuggelsprit eller hembränt; år 2000 var siffran drygt 22% (tabell 6). Även om denna ökning är lokaliserad till de delar av landet som inte var försöksområde för lördagsöppet, så är denna regionala skillnad i förändring inte statistiskt säkerställd. Andelen som uppger att de köpt smuggelsprit eller hembränt är i stort sett oförändrad runt 8%, och inga regionala skillnader kan noteras (tabell 7).

Tabell 6. Andel (%) som svarat "Ja" på frågan: "Har du druckit smuggelsprit eller hembränt någon gång under de senaste 12 månaderna?" Svartalternativen var "Ja" och "Nej".

		1999	2000	Förändring
Region	Ej försöksområde	21.7	24.8	3.10
	Försöksområde	18.5	18.6	.10
Totalt		20.3	22.4	2.10

Tabell 7. Andel (%) som svarat "Ja" på frågan "Har du köpt smuggelsprit eller hembränt någon gång under de senaste 12 månaderna?" Svartalternativen var "Ja" och "Nej".

		1999	2000	Förändring
Region	Ej försöksområde	9.0	10.2	1.20
	Försöksområde	5.7	6.1	.40
Totalt		7.6	8.6	1.00

Hur många tycker att Systembolaget bör avskaffas?

Prop. 2000/01:97
Bilaga 4

I två mätillfällena får Systembolagets fortsatta existens stöd av en majoritet i de flesta befolkningsgrupper. Runt 65% tyckte att påståendet ”Systembolaget bör avskaffas” var fel.

Tabell 8. Andel (%) som svarat ”Fel” på påståendet ”Systembolaget bör avskaffas.” Svartalternativen var ”Rätt”, ”Fel” och ”Tveksam”.

		1999	2000	Förändring
Kön	Kvinnor	66.7	67.3	.60
	Män	60.7	62.9	2.20
Ålder	20–39 år	66.3	71.9	5.60
	40–59 år	63.4	63.0	-.40
	60–74 år	61.4	59.0	-2.40
Utbildning	Låg	61.6	60.7	-.90
	Medel	65.1	68.2	3.10
	Hög	64.8	65.9	1.10
Region	Ej försöksområde	64.4	65.2	.80
	Försöksområde	63.3	65.2	1.90
Avstånd till Systemet	1–5 minuter	64.7	67.0	2.30
	6–14 minuter	64.3	66.6	2.30
	15– minuter	66.2	65.0	-1.20
Alkohol-konsumtion	Låg	65.0	64.7	-.30
	Medel	64.8	65.8	1.00
	Hög	61.3	65.0	3.70
Inställning till alkohol-restriktioner	Positiv	88.5	88.8	.30
	Medel	73.3	77.4	4.10
	Negativ	28.5	30.9	2.40
Totalt		63.9	65.2	1.30

Sammanfattande diskussion

De två frågeundersökningar som genomfördes december 1999 och december 2000 visar på en klar majoritet för lördagsöppet; andelen ökade också något mellan mätillfällena, från 68% till 76%. De i försöksområdet som uppger att de oftast handlar på lördagar skiljer sig något från övriga genom att vara yngre, ha högre utbildning, dricka mer och vara mer negativa till alkoholrestriktioner. När det gäller köp av svart-sprit framstår priset som det viktigaste motivet, medan öppettiderna (och avståndet till systembolaget) har underordnad betydelse. Mot denna bakgrund är det inte så förvånande att köp och konsumtion av svart-sprit inte verkar ha förändrats under perioden med lördagsöppet. Det ska dock påpekas att eventuella förändringar i denna typ av beteenden är svåra att fånga in med frågeundersökningar. De flesta tycker att Systembolaget ska vara kvar. Denna inställning har inte förändrats under försöksperioden; vid båda mätillfällena ansåg cirka 65% att påståendet ”Systembolaget bör avskaffas” var fel.

Tabell A. Indelning av klassifikationsvariabler

			1999	2000
Kön	Kvinnor		1603	1572
	Män		1404	1460
	Ej uppgift		0	0
Ålder	20–39 år		1036	1066
	40–59 år		1247	1288
	60–74 år		719	674
	Ej uppgift		5	4
Utbildning	Låg	Folkskola/grundskola	901	895
	Medel	Gymnasium/annan utb. efter grsk.	1193	1181
	Hög	Universitet/annan postgymn. utb.	893	929
	Ej uppgift		20	27
Region	Ej försöksområde		1725	1857
	Försöksområde		1282	1175
	Ej uppgift		0	0
Avstånd till Systemet	1–5 minuter		767	860
	6–14 minuter		817	875
	15– minuter		961	946
	Ej uppgift		462	351
Alkohol-konsumtion	Låg	0–0.49 liter (100%) per år	1140	938
	Medel	0.5–1.99 liter (100%) per år	968	1107
	Hög	2+ liter (100%) per år	815	967
	Ej uppgift		84	20
Inställning till alkohol-restriktioner	Positiv	Additivt index*	885	846
	Medel		1194	1183
	Negativ		924	1002
	Ej uppgift		4	1
Totalt			3007	3032

*Följande items ingår i indexet (svarsalternativ: ”Rätt”, ”Fel” och ”Tveksam”):

1. Vi har för många restriktioner kring alkoholen i det här landet.
2. Vi har för många restriktioner kring alkoholen i det här landet.
3. Systembolaget bör avskaffas.
4. Det är samhällets uppgift att minska alkoholproblemen.
5. Vin och starköl borde säljas i vanliga livsmedelsaffärer.
6. Människor måste själva ta ansvar för att lösa sina alkoholproblem.

1 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

1.1 Förslag till lag om ändring i alkohollagen (1994:1738)

Härigenom föreskrivs i fråga om alkohollagen (1994:1738)¹

dels att 12 kap. 4 och 8–10 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 2 kap. 1, 3 och 5 §§, 7 kap. 3, 4, 18 och 22 §§ och 8 kap. 1 och 5 §§ ordet ”Alkoholinspektionen” skall bytas ut mot orden ”Statens folkhälsoinstitut”,

dels att den nuvarande 12 kap. 7 § skall betecknas 12 kap. 4 §,

dels att 3 kap. 9 §, 4 kap. 1, 5 och 6 §§, 5 kap. 1, 3 och 6 §§, 6 kap. 1 och 3–5 §§, 7 kap. 5, 8, 13, 19 och 21 §§, 8 kap. 2 §, 9 kap. 2 §, 10 kap. 3 och 5–7 §§ och 12 kap. 1–3, 5 och 6 §§ samt punkt 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (1999:1001) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 6 kap. 1 a § och 8 kap. 5 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

9 §

Det är förbjudet att som ombud eller på därmed jämförligt sätt anskaffa alkoholdrycker till den som enligt 8 § inte har rätt att få sådan vara utlämnad till sig. Det är också förbjudet att i större omfattning tillhandagå annan med att anskaffa alkoholdrycker.

Spritdrycker, vin eller starköl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 20 år. Öl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 18 år. *Vad nu sagts gäller inte när någon bjuder av en alkoholdryck för förtäring på stället.*

Spritdrycker, vin eller starköl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 20 år. Öl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 18 år.

Andra stycket gäller inte när någon bjuder på en alkoholdryck för förtäring på stället. Spritdrycker, vin eller starköl får dock inte bjudas någon som inte fyllt 20 år, om det med hänsyn till den bjudnes ålder och omständig-

¹ Senaste lydelse av

2 kap. 1 § 1996:940

7 kap. 3 § 1999:1001

7 kap. 18 § 1999:1001

7 kap. 22 § 1999:1001

8 kap. 1 § 1999:1001

8 kap. 5 § 1999:1002

12 kap. 8 § 2000:484

12 kap. 8 a § 2000:483.

heterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt. Detsamma gäller ifråga om öl för någon som inte fyllt 18 år.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 5

4 kap.

1 §²

Partihandel med spritdrycker, vin eller starköl får bedrivas endast av den som har godkänts som upplagshavare eller registrerats som varumottagare för sådana varor enligt 9 eller 12 § lagen (1994:1564) om alkoholskatt. Av detta följer att rätten till partihandel endast avser den dryck som omfattas av godkännandet som upplagshavare eller registrering som varumottagare enligt bestämmelserna i lagen om alkoholskatt.

Utöver vad som anges i första stycket får partihandel med spritdrycker, vin och starköl bedrivas av detaljhandelsbolaget i enlighet med vad som anges i 5 kap. 1 § tredje stycket.

Trots första stycket får innehavare av serveringstillstånd sälja enstaka varor som omfattas av tillståndet till någon som har rätt att bedriva partihandel med sådana varor.

5 §³

Den som är berättigad att bedriva partihandel får sälja varorna till detaljhandelsbolaget, till annan som är berättigad att bedriva partihandel med motsvarande varor och till den som har meddelats serveringstillstånd för sådana varor. Den som är berättigad att bedriva partihandel får också exportera varorna eller sälja dem till den som fått sådant särskilt tillstånd till inköp av varorna som avses i 4 §. Försäljning får även ske till den som har tillstånd enligt lagen (1999:446) om proviantering av fartyg och luftfartyg.

Endast den som är berättigad att bedriva partihandel får *omför-*

Den som har rätt att bedriva partihandel får sälja varorna till detaljhandelsbolaget, till annan som har rätt att bedriva partihandel med motsvarande varor och till den som har meddelats serveringstillstånd för sådana varor. *Detta gäller dock inte i fråga om sådant serveringstillstånd som endast avser servering i slutet sällskap vid ett enstaka tillfälle eller under en enstaka tidsperiod.* Den som har rätt att bedriva partihandel får också exportera varorna eller sälja dem till den som fått sådant särskilt tillstånd till inköp av varorna som avses i 4 §. Försäljning får även ske till den som har tillstånd enligt lagen (1999:446) om proviantering av fartyg och luftfartyg.

Endast den som har rätt att bedriva partihandel får *förpacka*

² Senaste lydelse 1999:1001.

³ Senaste lydelse 1999:1001.

6 §⁴

Överlåts rörelse *vari* ingår verksamhet som är tillståndspliktig enligt denna lag eller för vilken det krävs godkännande eller registrering som anges i 1 § första stycket, får överlåtaren sälja sitt lager av spritdrycker, vin eller starköl till sin efterträdare, om denne har beviljats tillstånd som gäller för verksamheten eller, i fråga om partihandel, är berättigad att bedriva verksamheten.

Konkursbo eller dödsbo får utan hinder av bestämmelserna i denna lag sälja spritdrycker, vin eller starköl till den som *är berättigad* att bedriva partihandel med sådana drycker eller till detaljhandelsbolaget. Motsvarande gäller då en verksamhet måste avvecklas till följd av att tillståndet eller godkännande eller registrering som avses i 1 § första stycket återkallats eller att det finns andra tvingande skäl.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller i tillämpliga delar även i fråga om öl.

Överlåts *en* rörelse *där det* ingår verksamhet som är tillståndspliktig enligt denna lag eller för vilken det krävs godkännande eller registrering som anges i 1 § första stycket, får överlåtaren sälja sitt lager av spritdrycker, vin eller starköl till sin efterträdare, om denne har beviljats tillstånd som gäller för verksamheten eller, i fråga om partihandel, är berättigad att bedriva verksamheten.

Ett konkursbo eller dödsbo *eller, i fråga om utmätt egendom, en kronofogdemyndighet* får utan hinder av bestämmelserna i denna lag sälja spritdrycker, vin eller starköl till den som *har rätt* att bedriva partihandel med sådana drycker eller till detaljhandelsbolaget. Motsvarande gäller då en verksamhet måste avvecklas till följd av att tillståndet eller godkännande eller registrering som avses i 1 § första stycket återkallats eller att det finns andra tvingande skäl.

5 kap.

1 §⁵

För detaljhandel med spritdrycker, vin och starköl skall det finnas ett särskilt för ändamålet bildat aktiebolag (detaljhandelsbolaget), som staten äger.

Detaljhandelsbolaget får inte exportera eller tillverka drycker som anges i första stycket. Detaljhandelsbolaget får importera sådana drycker endast för att kunna fullgöra den skyldighet som anges i 5 §.

Detaljhandelsbolaget får inte bedriva annan partihandel än försäljning till dem som har serveringstillstånd.

Detaljhandelsbolaget får inte bedriva annan partihandel än försäljning till dem som har serveringstillstånd. *Vad nu sagts gäller inte försäljning av enstaka partier av varor till någon som har rätt att bedriva partihandel.*

⁴ Senaste lydelse 1999:1001.

⁵ Senaste lydelse 1999:1001.

Bestämmelser om detaljhandelsbolagets verksamhet och drift samt om särskild kontroll från statens sida skall tas in i ett avtal som upprättas mellan staten och bolaget.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 5

3 §

Försäljning får ske antingen som försäljning till avhämtning eller genom försändning på rekvisition.

Försäljning får ske antingen som försäljning till avhämtning eller genom försändning på rekvisition. *Försäljning får även ske vid auktion av spritdrycker, vin och starköl för annans räkning enligt riktlinjer i avtalet mellan staten och detaljhandelsbolaget.*

Detaljhandelsbolaget får utan hinder av 6 kap. 1 § första stycket bedriva provning av alkohol-drycker för allmänheten enligt riktlinjer i avtalet mellan staten och bolaget.

6 §

Detaljhandel med öl är, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, tillåten under villkor att verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal enligt bestämmelser vilka meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511) samt att försäljning av matvaror bedrivs i lokalen. Utan hinder av vad nu sagts får detaljhandel med öl bedrivas av detaljhandelsbolaget samt av tillverkare av öl eller lättdrycker.

Detaljhandel med öl är, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, tillåten under villkor att verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal enligt bestämmelser vilka meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511) samt att försäljning av matvaror bedrivs i lokalen. Utan hinder av vad nu sagts får detaljhandel med öl bedrivas av detaljhandelsbolaget samt av tillverkare av öl.

Den som bedriver detaljhandel med öl skall anmäla verksamheten hos den kommun där försäljningen sker. Anmälan skall göras senast när verksamheten påbörjas.

Den som bedriver detaljhandel med öl skall utöva särskild tillsyn (egentillsyn) över försäljningen. För tillsynen skall det finnas ett för verksamheten lämpligt program.

6 kap.

1 §⁶

⁶ Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket upphävs.

Servering av spritdrycker, vin och starköl får ske endast om tillstånd har meddelats (serveringstillstånd).

Servering av öl är, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, tillåten under villkor att verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal enligt bestämmelser vilka meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511) samt att servering av mat samtidigt bedrivs i lokalen.

Utan hinder av vad som föreskrivs i andra stycket får öl serveras av den som enligt 23 § nämnda lag har meddelats särskilt tillstånd att yrkesmässigt hantera livsmedel samt av den som har meddelats serveringstillstånd.

Serveringstillstånd krävs dock inte för servering som ordnas

1. utan vinstintresse,
2. i andra lokaler än där det bedrivs yrkesmässig försäljning av alkoholdrycker eller lättdrycker,
3. vid ett enstaka tillfälle för vissa i förväg bestämda personer, och
4. utan annan kostnad för deltagarna än kostnaden för inköp av dryckerna.

1 a §

Servering av öl är, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, tillåten om verksamheten bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal enligt bestämmelser som meddelats med stöd av 22 § tredje stycket livsmedelslagen (1971:511) och där mat samtidigt serveras.

Utan hinder av första stycket får öl serveras i sådana fall som anges i 1 § andra stycket samt av den som har meddelats serveringstillstånd.

Den som bedriver servering av öl skall anmäla verksamheten hos den kommun där försäljningen sker. Anmälan skall göras senast när verksamheten påbörjas. Vad nu sagts gäller inte i fall som avses i 1 § andra stycket eller den som har serveringstillstånd.

Den som avses i tredje stycket skall utöva särskild tillsyn (egentillsyn) över serveringen. För tillsynen skall finnas ett för verksamheten lämpligt program.

3 §

På serveringsställe där serveringstillstånd gäller skall tillståndshavaren eller av honom utsedd serveringsansvarig person utöva tillsyn över serveringen och vara närvarande under hela serveringstiden.

Den som är serveringsansvarig skall med hänsyn till sina egenskaper och övriga omständigheter vara lämplig för uppgiften.

Tillståndshavaren skall till tillståndsmyndigheten anmäla den eller de personer som har utsetts att ansvara för alkoholserveringen.

För servering av spritdrycker, vin eller starköl får endast *anlitas personal* som är anställd av tillståndshavaren. Restaurangskolor med serveringstillstånd får dock i utbildningssyfte anlita restaurangskolans elever.

För servering av spritdrycker, vin och starköl får endast *sådan personal anlitas* som är anställd av tillståndshavaren *eller som är inhyrd från ett bemanningsföretag*. Restaurangskolor med serveringstillstånd får dock i utbildningssyfte anlita restaurangskolans elever.

4 §

Om inte tillståndsmyndigheten beslutar annat får servering av öl påbörjas tidigast klockan 07.00 och servering av andra alkoholdrycker tidigast klockan 11.00. Om inte tillståndsmyndigheten beslutar annat skall servering av alkoholdrycker avslutas senast klockan 01.00. Vad nu sagts gäller inte för hotellrum med minibar.

Tillståndsmyndigheten beslutar, med de begränsningar som anges i andra stycket, om när servering av spritdrycker, vin och starköl får påbörjas och när den senast skall avslutas. Vid prövningen skall risken för alkoholpolitiska olägenheter särskilt beaktas.

Servering till allmänheten får inte påbörjas tidigare än klockan 11.00. Sådan servering skall avslutas senast klockan 01.00. Tillståndsmyndigheten kan besluta att serveringen får pågå längre, dock längst till klockan 03.00.

Serveringsställe skall vara utrymt senast 30 minuter efter serveringstidens utgång.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller inte för hotellrum med minibar.

5 §⁷

Den som har serveringstillstånd får köpa spritdrycker, vin och starköl som behövs för rörelsen endast av någon som är berättigad att bedriva partihandel med varan eller av detaljhandelsbolaget.

Den som har serveringstillstånd får köpa spritdrycker, vin och starköl som behövs för rörelsen endast av någon som har rätt att bedriva partihandel med varan eller av detaljhandelsbolaget. *Den som beviljats tillstånd för servering i*

⁷ Senaste lydelse 1999:1001.

slutet sällskap vid ett enstaka tillfälle eller under en enstaka tidsperiod får dock göra motsvarande inköp endast hos detaljhandelsbolaget.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 5

7 kap.

5 §

Serveringstillstånd kan meddelas för servering till allmänheten eller i förening, företag eller annat slutet sällskap. Tillstånd kan avse servering året runt, årligen *under* en viss tidsperiod, *under* en enstaka tidsperiod eller vid ett enstaka tillfälle.

Tillstånd, som avser servering året runt eller årligen under en viss tidsperiod gäller tills vidare. Tillståndsmyndigheten får dock om det finns särskilda skäl begränsa tillståndets giltighet till viss tid.

I samband med beslut om serveringstillstånd eller senare får tillståndsmyndigheten meddela de villkor som behövs.

Serveringstillstånd kan meddelas för servering till allmänheten eller i förening, företag eller annat slutet sällskap. Tillstånd kan avse servering året runt *eller* årligen *under* en viss tidsperiod (*stadigvarande tillstånd*). *Tillstånd kan även avse* en enstaka tidsperiod eller ett enstaka tillfälle.

Stadigvarande tillstånd gäller tills vidare. Tillståndsmyndigheten får dock om det finns särskilda skäl begränsa tillståndets giltighet till viss tid.

8 §

Tillstånd för servering till allmänheten året runt eller årligen under viss tidsperiod får meddelas endast om serveringsstället har ett kök för allsidig matlagning och tillhandahåller lagad mat. Serveringsstället skall ha ett med hänsyn till omständigheterna tillräckligt antal sittplatser för gäster.

Tillstånd för servering till allmänheten under en enstaka tidsperiod eller vid ett enstaka tillfälle får meddelas om serveringsstället tillhandahåller lagad mat. Detsamma gäller beträffande tillstånd för servering i slutet sällskap.

Om det finns en drinkbar skall den vara en mindre väsentlig del av serveringsstället, inrättad i nära anslutning till matsal.

Utan hinder av första och andra styckena får tillstånd meddelas för servering av vin och starköl i foajé till teater eller konsertlokal. Servering får dock endast ske under pauser i föreställningen.

Servering av alkoholdrycker från minibar på hotellrum får ske

Tillstånd för servering till allmänheten året runt eller årligen under viss tidsperiod får meddelas endast om serveringsstället har ett kök för allsidig matlagning och tillhandahåller lagad mat. Serveringsstället skall ha ett med hänsyn till omständigheterna tillräckligt antal sittplatser för gäster. *Serveringsstället skall även vara lämpligt för sitt ändamål ur brandsäkerhetssynpunkt.*

Servering av alkoholdrycker från minibar på hotellrum får ske

på hotell med serveringstillstånd. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, *Alkoholinspektionen* får meddela närmare bestämmelser om serveringen.

på hotell med serveringstillstånd. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, *Statens folkhälsoinstitut* får meddela närmare bestämmelser om serveringen.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 5

13 §

Ansökan om serveringstillstånd görs skriftligen hos kommunen.

Kommunen får ta ut avgift för prövningen enligt grunder som beslutas av kommunfullmäktige

Kommunen får även ta ut avgift för tillsyn enligt 8 kap. av den som har serveringstillstånd.

Kommunen får även ta ut avgift för tillsyn enligt 8 kap. av den som har serveringstillstånd *och av den som bedriver anmälningspliktig servering av eller detaljhandel med öl.*

19 §

Kommunen skall återkalla serveringstillstånd om

1. det inte endast tillfälligt uppkommer sådana olägenheter som avses i 6 kap. 2 §,

2. tillståndshavaren inte följer de för servering eller serveringstillstånd gällande bestämmelserna i denna lag eller föreskrifter eller villkor meddelade med stöd av denna lag, *eller*

3. de förutsättningar som gäller för meddelande av tillstånd enligt 7 och 8 §§ inte längre föreligger.

1. tillståndet inte längre utnyttjas,

2. det inte endast tillfälligt uppkommer sådana olägenheter som avses i 6 kap. 2 §,

3. tillståndshavaren inte följer de för servering eller serveringstillstånd gällande bestämmelserna i denna lag eller föreskrifter eller villkor meddelade med stöd av denna lag,

4. de förutsättningar som gäller för meddelande av tillstånd enligt 7 och 8 §§ inte längre föreligger, *eller*

5. tillståndshavaren tillåter brottslig verksamhet på serveringsstället.

21 §

Föranleder detaljhandel med eller servering av öl olägenheter i fråga om ordning och nykterhet eller följs inte bestämmelserna i denna lag, får kommunen förbjuda den som bedriver försäljningen att fortsätta verksamheten eller, om förbud får anses vara en alltför ingripande åtgärd, meddela honom varning.

Ett förbud enligt första stycket kan inskränkas till att gälla för vissa närmare angivna tider eller under vissa närmare angivna omständigheter. Förbud *gäller i* sex månader, räknat från det att den som bedriver försäljningen fått

Ett förbud enligt första stycket kan inskränkas till att gälla för vissa närmare angivna tider eller under vissa närmare angivna omständigheter. Förbud *meddelas för en tid av* sex månader *eller, vid upprepad eller allvarlig försum-*

del av beslutet.

melse, tolv månader räknat från det att den som bedriver försäljningen fått del av beslutet.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 5

Den kommun där försäljningsstället är beläget beslutar om ingripande enligt denna paragraf. Saknas fast försäljningsställe beslutar den kommun som avses i 12 § andra stycket.

8 kap.

2 §

På begäran av någon annan tillsynsmyndighet skall kommunen lämna de uppgifter som myndigheten behöver för sin tillsyn.

På begäran av någon annan tillsynsmyndighet skall kommunen lämna de uppgifter som myndigheten behöver för sin tillsyn. *Kommunen skall även på begäran av skattemyndighet eller Tullverket lämna de uppgifter som behövs för beskattning eller påförande av tull.*

Polismyndigheten skall underrätta andra tillsynsmyndigheter om förhållanden som är av betydelse för dessa myndigheters tillsyn.

Kronofogdemyndigheten skall underrätta vederbörande tillståndsmyndighet om en tillståndshavare brister i sina skyldigheter att erlagga skatter eller socialavgifter. På begäran av länsstyrelsen skall sådan under rättelse ges till denna.

På begäran av *tillståndsmyndighet eller länsstyrelse* skall skattemyndigheter och andra myndigheter som uppbär eller driver in skatter eller avgifter lämna uppgifter som *tillståndsmyndigheten eller länsstyrelsen* behöver för sin tillståndsprövning eller tillsyn.

På begäran av *en tillsynsmyndighet* skall *polismyndigheter samt skattemyndigheter och andra myndigheter* som uppbär eller driver in skatter eller avgifter lämna uppgifter som *tillsynsmyndigheten* behöver för sin tillståndsprövning eller tillsyn.

5 a §

Den som har tillstånd för servering av spritdrycker, vin eller starköl till allmänheten eller stadigvarande tillstånd för servering i slutet sällskap är skyldig att registrera all försäljning i kassaregister och att vid varje försäljning ta fram och erbjuda kunden ett av registret framställt kvitto. Tillståndsmyndigheten får medge undantag för servering inom ideella föreningar eller liknande slutna sällskap.

Kassaregister skall på ett tillförlitligt sätt visa alla transaktioner som gjorts. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande,

9 kap.

2 §⁸

Alkoholinspektionens och kommunens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Det överklagade beslutet får inte ändras utan att den beslutande myndigheten har lämnats tillfälle att yttra sig.

Alkoholinspektionen respektive kommunen får överklaga domstolens beslut.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Bestämmelser om överklagande av beskattningsmyndighetens beslut finns i 35 § lagen (1994:1564) om alkoholskatt.

Statens folkhälsoinstituts och kommunens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

10 kap.

3 §

Är brott som anges i 1 eller 2 § grovt, döms till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen har utgjort led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt eller i större omfattning.

Är brott som anges i 1 eller 2 § grovt, döms till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen har utgjort led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt eller i större omfattning eller har varit inriktad mot ungdomar.

5 §

Den som innehar spritdrycker, vin eller starköl i uppenbart syfte att olovligen sälja dem döms för olovligt innehav av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst ett år.

Den som innehar alkoholdrycker i uppenbart syfte att olovligen sälja dem döms för olovligt innehav av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst ett år.

6 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet anskaffar alkoholdrycker åt annan i strid med 3 kap. 9 § döms för olovligt anskaffande av alkoholdrycker till böter eller fängelse i högst två år eller, om

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet anskaffar, överlämnar eller bjuder på alkoholdrycker i strid med 3 kap. 9 § döms för olovligt anskaffande av alkoholdrycker till böter eller fängelse i

⁸ Senaste lydelse 1999:1001. Ändringen innebär bl.a. att andra och fjärde styckena upphävs.

brottet är grovt, till fängelse i högst fyra år.

högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst fyra år.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 5

7 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet säljer eller utlämnar alkoholdrycker i strid med 3 kap. 8 § till någon som inte har uppnått föreskriven ålder eller som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel, eller vid partihandel underlåter att på sätt som föreskrivs i 4 kap. 7 § *första stycket* förvissa sig om att köparen har rätt att återförsälja eller inköpa varan, döms för olovlig dryckeshantering till böter eller fängelse i högst sex månader.

För olovlig dryckeshantering döms också den som försäljer öl i strid med förbud som meddelats enligt 7 kap. 21 § eller tillåter alkoholförtäring i strid med 6 kap. 9 §.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet säljer eller utlämnar alkoholdrycker i strid med 3 kap. 8 § till någon som inte har uppnått föreskriven ålder eller som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel, eller vid partihandel underlåter att på sätt som föreskrivs i 4 kap. 7 § förvissa sig om att köparen har rätt att återförsälja eller inköpa varan, döms för olovlig dryckeshantering till böter eller fängelse i högst sex månader.

12 kap.

1 §

Alkoholinspektionen skall för de ändamål som anges i 2 § föra ett register med hjälp av *automatisk databehandling*.

Statens folkhälsoinstitut skall för de ändamål som anges i 2 § föra ett register med hjälp av *automatiserad behandling*.

2 §

Registret får användas för

1. *handläggning av ärenden om tillstånd,*
2. *tillsyn över tillståndshavares verksamhet samt*
3. *uppföljning och utvärdering av lagens tillämpning samt framställning av statistik.*

Registret får användas för *tillsyn, uppföljning och utvärdering av lagens tillämpning samt framställning av statistik.*

3 §

Registret får innehålla uppgifter om

1. *den som har tillstånd,*
2. *den som har haft tillstånd,*
3. *den vars ansökan om tillstånd är föremål för prövning och*
4. *den som tidigare har ansökt om tillstånd men vars ansökan har avslagits, avvisats eller avskrivits.*

Regeringen får meddela föreskrifter om registrering av upp-

Registret får innehålla uppgifter om *dem som har tillstånd samt om dem som har rätt att bedriva partihandel enligt 4 kap. 1 § första stycket.*

I registret får behandlas uppgifter om

1. *namn eller firma, person-, registrerings- eller organisationsnummer, adress och telefonnummer och*

gifter i fråga om olika företrädare för en verksamhet.

2. den verksamhet som tillståndet avser och om villkor som har meddelats för denna.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 5

5 §⁹

I registret får vidare anges tillståndsmyndighetens och domstols beslut i ärenden enligt lagen och de bestämmelser som har tillämpats.

Registret får också innehålla uppgift om tidpunkt för förhållanden som har registrerats och tekniska och administrativa uppgifter, om uppgifterna behövs för att tillgodose ändamålet med registret.

Riksskatteverket får för sin tillsyn enligt denna lag ha terminalåtkomst till uppgifter om serveringstillstånd.

6 §¹⁰

Registeruppgift som inte behövs för handläggning av ett ärende eller för tillsyn enligt lagen skall gallras under femte kalenderåret efter det att uppgiften registrerats.

Om tillstånd återkallas eller om sökt tillstånd vägras skall så snart beslutet vunnit laga kraft alla uppgifter utom sådana som avses i 4 § första stycket 1 och 6 samt 5 § gallras ur registret.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om undantag från gallring för att bevara ett urval av material för forskningens behov. Sådant material skall lämnas över till en arkivmyndighet.

Bestämmelserna i personuppgiftslagen (1998:204) om rättelse och skadestånd gäller även vid behandling av personuppgifter enligt denna lag.

2. Partihandelstillstånd, som före ikraftträdandet har meddelats annan än den som avses i 4 kap. 1 § första stycket i dess nya lydelse, skall efter ikraftträdandet fortfarande gälla, dock längst till utgången av år 2001. Härvid gäller 7 kap. 1 § tredje stycket och 4 § samt 8 kap. 1 § i paragrafens lydelse före ikraftträdandet. Tull-

2. Partihandelstillstånd, som före ikraftträdandet har meddelats annan än den som avses i 4 kap. 1 § första stycket i dess nya lydelse, skall efter ikraftträdandet fortfarande gälla, dock längst till utgången av år 2003. Härvid gäller 7 kap. 1 § tredje stycket och 4 § samt 8 kap. 1 § i paragrafens lydelse före ikraftträdandet. Tull-

⁹ Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

¹⁰ Ändringen innebär bl.a. att andra och tredje styckena upphävs.

verket får ha terminalåtkomst till uppgifter om sådana tillstånd i Alkoholinspektionens register.	verket får ha terminalåtkomst till uppgifter om sådana tillstånd i Alkoholinspektionens register.	Prop. 2000/01:97 Bilaga 5
---	---	------------------------------

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2002 i fråga om 6 kap. 4 §, den 1 juli 2003 i fråga om 8 kap. 5 a § och i övrigt den 1 juli 2001.

2. I fråga om uppgifter som fram till den 30 juni 2001 tillförts det register som avses i 12 kap. 1 § gäller äldre bestämmelser. Härvid skall vad som sägs om Alkoholinspektionen i stället avse Statens folkhälsoinstitut.

3. Den som den 1 juli 2001 redan bedriver servering av eller detaljhandel med öl, skall senast den 1 januari 2002 göra sådan anmälan som avses i 5 kap. 6 § andra stycket eller 6 kap. 1 a § tredje stycket.

1.2 Förslag till lag om ändring i skatteregisterlagen
(1980:343)

Prop. 2000/01:97
Bilaga 5

Härigenom föreskrivs i fråga om skatteregisterlagen (1980:343)¹ att i 7 §² ordet ”Alkoholinspektionen” skall bytas ut mot orden ”Statens folkhälsoinstitut”

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

¹ Lagen omtryckt 1983:143.

² Senaste lydelse 2000:1381.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2001-03-05

Närvarande: f.d. justitierådet Staffan Vängby, justitierådet Leif Thorsson, regeringsrådet Rune Lavin.

Enligt en lagrådsremiss den 15 februari 2001 (Socialdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i alkohollagen (1994:1738),
2. lag om ändring i skatteregisterlagen (1980:343).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kammarrättsassessorn Angela Öst.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Förslaget till lag om ändring i alkohollagen

8 kap. 5 a §

I motiveringen sägs att regeln i första meningen sista stycket ”bör kompletteras med ett bemyndigande till Statens Folkhälsoinstitut att meddela närmare föreskrifter om kassaregister”. Den bestämmelse i sista meningen av paragrafen som antagligen är avsedd att innehålla bemyndigandet har dock inte konstruerats som en delegationsregel. Härför krävs att det uttryckligen sägs att regeringen eller den myndighet som regeringen utser får meddela föreskrifter. Orden ”närmare föreskrifter” antyder dessutom att det egentligen skulle vara fråga om verkställighetsföreskrifter. Om detta också skulle vara avsikten, behövs över huvud taget inte någon delegationsregel. Om föreskrifterna däremot är avsedda att bli av det slag som sägs i 8 kap. 3 § regeringsformen, krävs ett bemyndigande och det kommer då att ha stöd i 8 kap. 7 § 1 regeringsformen.

Mot bakgrund av det ovan anförda rekommenderar Lagrådet att den sista meningen i paragrafen ges följande lydelse: ”Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om kassaregister.”

9 kap. 2 §

Bestämmelsen i första stycket innehåller inte någon begränsning vad gäller de beslut av Statens folkhälsoinstitut och kommun som kan överklagas med stöd av bestämmelsen. Vid en normal läsning av den föreslagna regeln skulle antagligen den innebörden läggas in att det är endast beslut enligt alkohollagen som avses. Motiveringen till de föreslagna lagändringarna innehåller emellertid ett uttalande om att Statens folkhälsoinstituts och kommuners beslut om rättelse av och information om personuppgifter, vilka beslut meddelas enligt personuppgiftslagen, också skall komma att omfattas av den föreslagna överklaganderegeln. Detta reser frågan om dessa myndigheters beslut enligt andra lagar än alkohol-

lagen och personuppgiftslagen också skall kunna överklagas med stöd av den föreslagna regeln.

Prop. 2000/01:97
Bilaga 6

Lagrådet förordar att innebörden av överklagandebestämmelsen preciseras bättre och föreslår följande lydelse av paragrafen:

”Statens folkhälsoinstitut eller en kommuns beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Detsamma gäller beslut om rättelse enligt 28 § personuppgiftslagen (1998:204) och om information som skall lämnas enligt 26 § samma lag.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.”

Övergångsbestämmelserna

Punkten 1. Enligt författningskommentaren innebär den nya bestämmelsen om tider för alkoholserveringens början och slut i 6 kap. 4 § att de få serveringsställen som har beviljats tillstånd för servering till allmänheten före klockan 11.00 eller efter klockan 03.00 skall anses ha erhållit tillstånd till servering tidigast från klockan 11.00 och senast till klockan 03.00. Oavsett om tillståndshavarna är många eller få har de vid ändringens ikraftträdande den 1 januari 2002 ett tillstånd som innebär rätt till utsträckt serveringstid. Denna rätt kan inte berövas dem genom ett motivuttalande. Härför krävs en uttrycklig bestämmelse i lag. Lagrådet förordar att i punkten införs ett nytt andra stycke av förslagsvis följande lydelse: ”Den som den 31 december 2001 har ett tillstånd till servering av spritdrycker, vin eller starköl som avser tid före klockan 11.00 får därefter påbörja serveringen tidigast klockan 11.00. Den som den 31 december 2001 har ett sådant tillstånd som avser tid efter klockan 03.00 skall därefter avsluta serveringen senast klockan 03.00.”

Förslaget till lag om ändring i skatteregisterlagen

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 15 mars 2001

Närvarande: statsrådet Hjelm-Wallén, ordförande, och statsråden Thalén, Winberg, Ulvskog, Sahlin, von Sydow, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Larsson, Wärnersson, Lejon, Lövdén, Ringholm

Föredragande: statsrådet Engqvist

Regeringen beslutar proposition 2000/01:97 Vissa ändringar i alkohollagen.

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upp- häver eller upprepar ett normgivnings- bemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EG- regler
Lag om ändring i alko- hollagen (1994:1738)	2 kap. 3 § 7 kap. 3, 4, 7, 22 §§ 8 kap. 5, 5 a §§ 12 kap. 4 §	